

Asbóth Miklós

Kalocsa településszerkezetének kialakulása és a kalocsai városrészek, közterületek nevének változásai

(Kézirat)

Rövidített formában megjelent a Bács-Kiskun Megyei Levéltár
2004. évi évkönyvében
(Bács-Kiskun megye múltjából 19. Kecskemét, 2004. 363-464. p.)

Tartalom

1. fejezet. A város településszerkezetének kialakulása	2
A középkori és törökkori Kalocsa településszerkezete	4
Kalocsa településszerkezetének alakulása a 18. században	6
A város településszerkezetének változásai a 19. században	9
A településszerkezet alakulása a 20. században a második világháború végéig	10
A város településszerkezetének változásai a második világháború után	16
2. fejezet. Városrészek, városnegyedek	21
Városrészek nevei	22
3. fejezet Közterületek (utcák, terek, parkok) és egyéb területek	29
Közterületek nevei	34
Beltelkek és egyéb területek nevei	105
Irodalom	114
Nyomtatott források	114
Levéltári, irattári források, kéziratok	119
Adattárak	122
Szóbeli adatközlők	123
Rövidítések	123
Térképek	125

1. fejezet

A város településszerkezetének kialakulása

Kalocsa területe a történelmi időkben mindig lakott hely volt. Legrégebbi biztos adatok szerint az i. sz. 300-as években a város területén kelta település létezett, amelyet a Huber-ház (Szent István király út 6., ma Szent István ház) 1990-es átalakításakor talált régészeti emlékek bizonyítanak, amelyek ma a Viski Károly Múzeumban láthatók.¹ A honfoglalás körüli időkből már írásos emlékek bizonyították, hogy a város már megerősített hely volt. A város, amelynek egyes időszakairól több, más időszakairól (elsősorban a középkorból) kevesebb biztos információnk van, gyakorlatilag egyidős a magyar állammal. István király 1000 körül Kalocsán érsekséget alapított, amely évszázadokon keresztül a magyar katolikus egyház második legfontosabb központja volt.²

A város létrejöttében, fejlődésében és fennmaradásában egyaránt közrejátszottak természetföldrajzi, társadalom- és gazdaságtörténeti okok.

A terület, amelyen Kalocsa fekszik, a középkorban a szerteágazó Duna kiöntései között, jól védhető terület volt, ugyanakkor elég magasan feküdt ahhoz, hogy a Duna gyakori áradásaitól, a legnagyobb áradások kivételével, mentesüljön. A környező települések is a Kalocsai Sárköz magasabban fekvő területein alakultak ki. A környéket a Duna mellékágai hálózta be, amelyek túlnyomó része a 19. század második felében, a dunai védőtöltések megépülése után eltűntek.³ Ezek közül a legjelentősebb a *Vajas* volt, amely Foktőnél kiszakadva a Dunából kelet felé tartott, majd Kalocsánál délre fordulva a Dunával többé-kevésbé párhuzamosan haladva, Bács környékén visszatért a Dunába.⁴ Több helyen természetes vagy részben mesterséges medrekkel összeköttetésben állt a Dunával. A másik jelentős vízfolyás, amely távolabb volt Kalocsától, a Kalocsai Sárköz keleti határa volt, azonban a környék életére jelentős befolyással volt, az *Őrjegnek* nevezett, részben az óholocén Duna-szakasz elmocsarasodott maradványa, részben természetes vízfolyás volt (főként az árvizes, csapadékos években). A Dunaharaszti környékén a Dunából kiszakadó fattyúág (felső részén Turján volt a neve) Kalocsától keletre, a homokhátság nyugati peremét követve Baja fölött tért vissza a Dunába.⁵ A Kalocsai Sárközben a középkortól egészen a 19. sz. második felében végrehajtott Duna-szabályozásig a Duna és a nagyobb vízfolyások között (Vajas, Őrjeg) többé-kevésbé állandó összeköttetések voltak a fokok, palék erek stb. révén. Csapadékosabb, árvizes esztendőkből ezek a mélyedések megteltek vízzel és csak a környező felszínből néhány méterre kiemelkedő területek, az u. n. *göröndök* maradtak szárazon. A Kalocsai Sárköz állandó települései, köztük Kalocsa is ilyen göröndre települt.⁶ A természetföldrajzi adottságok meghatározták a terület gazdálkodási formáját is. A Kalocsai Sárközben a középkortól egészen a 19. sz. közepétől megkezdett ármentesítési munkákig, lényegében, az ártéri gazdálkodás volt a jellemző, ahol jelentősebb szerep jutott az állattenyésztésnek, mint a növénytermesztésnek.

¹ GALLINA Zsolt 1996. 21.

² WINKLER Pál 1927. 12.

³ ROMSICS Imre 1987. 58-59.

⁴ GYÖRFFY György 1987. 322-323.

⁵ ROMSICS Imre 1987. 31-35.

⁶ BÁRTH János 1975a. 51.

A város az u. n. *kalocsai göröndre* épült. A görönd a környező terület szintjénél valamivel magasabban fekvő terület, amely az átlagos szintű árvizek esetén is szárazon marad, így állandó tartózkodásra alkalmas volt. A Kalocsai Sárköz településeinek túlnyomó része is göröndökre települt. A kalocsai görönd tulajdonképpen több göröndből áll, amelyek a mai Szentháromság tér központból sugár irányban, dél-délnyugattól keletig helyezkednek el. A kalocsai göröndöt alkotó kisebb göröndöket eredetileg vagy vízfolyások, mocsaras területek (Árpás, Kígyós, Lepcsobora vagy Légcsobora stb.) vagy mélyebben fekvő szárazulatok választották el egymástól. A vízfolyások a múlt század második felében végrehajtott Duna-szabályozások következtében elvesztették utánpótlásukat és kiszáradtak, majd feltöltötték őket. A mélyebben fekvő területek az idők folyamán feltöltődtek, illetve mesterségesen feltöltötték. Maradványaik néhány helyen (Kossuth Lajos utcában a mentőállomás mögött és az utca déli oldalán a kertekben, a Zerge utcában stb.) még ma is láthatók. A kalocsai görönd részei:

Belvárosi görönd a mai Belváros területén, a Petőfi Sándor utca (az egykori Kígyós) és a Csorna-foktői árapasztó főcsatorna (egykori Csilás Palé), valamint a Vajas között terül el. Az északi vége magasabb és keskenyebb, a déli vége alacsonyabb és szélesebb. Ez a jellegzetesség több göröndön is megfigyelhető: a Szentháromság tér felőli részük keskenyebb, a tértől távolabbi részük pedig szélesebb. Ebből adódik a legrégebbi, a főszékesegyháztól sugárirányban elhelyezkedő kalocsai utcák jellegzetessége, hogy a Szentháromság tértől távolabb lévő részük sokkal szélesebb, mint a Szentháromság térhez közelebb lévő részük. (Szent István király út, Hunyadi János utca, Dózsa György utca. Eltérő oka van a Petőfi Sándor utca hasonló jellegzetességének, noha rendelkezik a jellegzetes szétnyílással. Az utca egy, először természetes módon feltöltődött, majd a szilárd útburkolat készítése idején mesterségesen továbbtöltött vízfolyás, a Kígyós helyén alakult ki.) A görönd határai délnyugaton a Csilás Palé és a Vajas, északkeleten a Kígyós nevű vízfolyások voltak.

Újvárosi – Szőlőhegyi görönd a belvárosi görönd folytatása a Petőfi Sándor utca és a Miskei út, valamint a Nagymező utca között. A belvárosi göröndtől a középkorban a Kígyóst a Vajassal összekötő mellékág, a 18. században, valószínűleg, egy mesterségesen készített csatorna választotta el az Obermayer tér és a Malatin tér találkozási tájékán.

Cigányvárosi görönd nagyjából Petőfi Sándor utca és az Erkel Ferenc utca – Illyés Gyula utca között lévő terület.

Eperföldi görönd a Dózsa György utca két oldalán fekvő terület, melynek nagysága vetekszik a belvárosi görönd területével, talán nagyobb is annál, de az átlagmagassága alacsonyabb. Délnyugaton a Kígyós, északon a Kígyós és az Árpás mellékágai határolták, amelyből a belváros felőli része korábban feltöltődött (vagy feltöltötték), így egy lefolyástalan terület alakult ki a Dózsa György utca elején (a csapadékvíz végleges elvezetését csak az 1990-es évek elején oldották meg). A külső mellékág még a 19. sz. közepén is élő víz volt, melynek emléke a Kishalas városnegyed nevében maradt fenn.

Kis Kalocsai görönd a Malom utca és a Kubinszky utca – Zöldfa utca között lévő területen helyezkedik el.

Kossuth Lajos utcai görönd az utca két oldalán, nagyjából a rendőrkapitányságtól a Pataji útig húzódott. Északról a Hunyadi Sporttelep helyén volt Lepcsobora

(Légcsobora) mocsár⁷ és az attól keleti irányba húzódó árokszerű mélyedés, délről a Kubinszky utca és a Kossuth Lajos utca között húzódó, részben már feltöltődött horpadás határolta.

48-as utcai görönd az utca két oldalán, a Lepcsobora (Légcsobora) mocsár és a mai Csorna-foktói árapasztó föcsatorna között húzódott.

A középkori és a török kori Kalocsa településszerkezete

Kalocsa környéke a honfoglalás után az Árpád-nemzetség szállásterületéhez tartozott. A közelben volt a négy Árpád-fi szállásterületének közös határa, ezért Kalocsa az Árpád nemzetség egyik fontos családi tanácskozó helye, központja lett. István király az államalapítást követő egyházszervező munkája során az egyházi központokat a királyi birtokokon alapította meg.⁸ Így volt Kalocsa esetében is, ahol 1000 körül megalapította a kalocsai érsekséget. A települést és a környék néhány jelentősebb birtoktestét a kalocsai érseknek adományozta. Ezzel a tettevel évszázadokra meghatározta Kalocsa sorsát.

A középkori Kalocsa a belvárosi göröndön alakult ki, amely legjobban volt védve a gyakori vízjárásoktól, mivel ez a terület emelkedett ki legmagasabban a környezetéből és megfelelő nagyságú volt ahhoz, hogy a középkori Kalocsát befogadja. Tulajdonképpen két párhuzamos utcából (a mai Szent István király út és a Hunyadi János utca), továbbá az utcák északi végén, a görönd legmagasabb pontján lévő nagyobb térből (a mai Szentháromság tér, illetve a Szent István király út és a Hunyadi utca eleje a Belvárosi Általános Iskola épületéig) állt. A téren álltak az egyház épületei, az érseki vár, a főszékesegyház, a városi plébániatemplom és egy kápolna. A plébániatemplom és a kápolna között terült el a temető.⁹ Az utcákról és az épületekről nagyon kevés információ maradt fenn, amelyeknek egy része már a török megszállás idején keletkezett.¹⁰ A két utca neve, valószínűleg azonos volt az 1548-as török adóösszeírásban szereplő utcanevekkel. A nagyobbik utca (a mai Szent István király út) *Nagy utca*, a kisebbik (a mai Hunyadi János utca) *Kis utca* nevet viselhette.¹¹ Az egyházi rendeltetésű épületektől délkeletre terült el a polgárváros, amit a mai Kalocsai Gyermekotthon, a Szent István király út 17. és a Hunyadi utca alsó részéről előkerült régészeti leletek bizonyítanak. Kalocsa középkori érsekei a 11. sz. vége után inkább a Szent László király által alapított második érseki székhelyen, az érsekség központibb helyén fekvő Bácsban tartózkodtak, minek következtében Kalocsa fejlődése lelassult, majd hanyatlásnak indult. Győri Saul érsek (1192-1202) megszakította ezt a folyamatot, ő inkább Kalocsán tartózkodott. Kalocsai jelenléte a város megújult fejlődését hozta magával. Feltehetően érseksége alatt jött létre a kőfaragó, templomépítő kalocsai műhely, amelynek tagjai több magyar templom építésénél (ócsai, jánoshidai premontrei prepostság, aracsi bencés apátság, a Csák nemzetség vértesszentkereszti családi monostora stb.) és a második kalocsai székesegyház építésénél is közreműködtek.¹²

A kalocsai vár nagyjából egyidős az érsekséggel. Asztrik érsek (1000-1034 körül) építette fából és földtöltésből a vízi vár jellegű erődítményt a mai érseki kastély he-

⁷ Térkép 1881.

⁸ GYÖRFFY György 1977. 73.

⁹ GYÖRFFY György 1987. 431.

¹⁰ CSELEBI, Evlia 1904-1908. 2. köt. 214-215.

¹¹ VASS Előd 1980. 49.

¹² MAROSI Ernő 2000. 65-67.

lyén. Keletről a Kígyós, északról és nyugatról a Csilas Palé, délről mesterséges vizek határolta. A tatárjárás idején pusztult el. Az elpusztult várat Benedek érsek (1243-1254) építette újjá. Az új vár már kőből készült. Maradványait felhasználták a mai érseki kastély építésekor. A középkori vár maradványai ma is láthatók a kastély nyugati részén a pincében. Károly Róbert Jánki László érsek (1317-1337) halála után, 1337-ben lefoglalta a gazdátlanul maradt várat és besorolta a magyar várrendszerbe. A királyi uralom alatt tovább építették, erősítették a várat és királyi helyőrség tartózkodott benne. Károly Róbert halála után, 1342-ben került vissza a vár az érsekség tulajdonába. A közelgő török veszély miatt, 15. század végén Váradi Péter érsek (1481-1501), 1523 után pedig Tomori Pál érsek (1523-1526) tovább erősítette a várat.¹³ A mohácsi csatavesztés után a vár többször cserélt gazdát, majd 1541 őszén a törökök végleg elfoglalták. 1543 után állandó, kis létszámú török helyőrség került a várba. Mivel a várnak nem volt különösebb katonai jelentősége, a török megszállás alatt nem foglalkoztak a karbantartásával. 1602-ben vagy 1603-ban megpecsételődött a vár sorsa. Pográny Benedek naszádos hajdúi megtámadták Kalocsát, felgyújtották a várat és a várost. A pusztulás olyan nagy mértékű volt, hogy a török helyőrség ideiglenesen el is hagyta Kalocsát. Visszatértük után nem állították helyre a várat. A vár helyreállításával csak a 18. sz. elején Széchenyi Pál érsek (1696-1710) és Csáky Imre érsek (1710-1732) próbálkozott.¹⁴

A székesegyház Asztrik érsek, Kalocsa első érseke idejében épült, 1000 után a mai főszékesegyház helyén, de némileg eltérő tájolással. Míg a mai templom tengelye kelet – nyugati irányú, addig az első székesegyház tengelye kb. 25-26°-kal eltért tőle. Háromhajós, bazilikális elrendezésű templom volt különálló két toronnyal, amiket később egybeépítettek a templommal. A templom téglából és kőből vegyesen épült. A templom maradványait először Henszlmann Imre (1813-1883) kutatta. 1869 őszén. Haynald érsek (1867-1891) megbízásából öt héten keresztül végzett ásatásokat a mai főszékesegyház déli fala előtt, 8 méter mélyen és a szentélyben, 1,8 m mélyen. Az ásatások alapján állapította meg az első székesegyház fekvését, alakját és elrendezését, továbbá következtetett a második és harmadik székesegyház építésére is. Az Árpád-kori templom maradványainak nagyobb arányú feltárására 1910–1911 között került sor, amikor Foerk Ernő (1868-1934) és Petrovác Gyula (1877-1940) tervei alapján átépítették a főszékesegyházat a mai formájára. A szentély alá épített érseki kriptát készítésekor több mint 3 m mélységből előkerültek az Árpád-kori székesegyház szentélyének és csatlakozó falainak maradványai. Ugyanekkor a főszékesegyház falain kívül is folyt ásatás az első templom tornyai alapjainak feltárására. Az ásatások nyomán rekonstruálható lett az első templom mérete. Teljes hossza 40 m, szélessége a mellékhajókkal 11 m. A templom az 1200-as évek elejéig állt fenn.¹⁵

A második székesegyház építését ugyanazon a helyen kezdték el 1210 körül, ahol az első templom állt, de tájolása már K – Ny-i volt. Francia hatást (koragótikus stílusjegyek) mutató román stílusú három hajós és egy kereszthajós székesegyház építése 1230 előtt fejeződött be.¹⁶ Hossza kb. 67 m, szélessége kb. 28 m lehetett. A templom Szent Pál nevét viselte. A templom stílusjegyei megtalálhatók más magyarországi templomon is. A templom a tatárjárás idején megsérült, de nem pusztult el teljesen.

¹³ WINKLER Pál 1932. 5-13.

¹⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 63-64.

¹⁵ PINTÉR Imre 1942. 12-14.

¹⁶ MAROSI Ernő 2000. 65-67.

A középkor folyamán a mai főszékesegyház helyén még egy templom épült. Vita-
tott, hogy az 1380 körül elkészült harmadik székesegyház egy teljesen újonnan épített
templom volt, vagy a franciás koragótikus stílusjegyeket hordozó román templomot
építették-e át kéttornyú román stílusú templommá. Az átépítés mellett szól, hogy az
újabb templom szintén háromhajós és egy kereszthajós volt. A templom 1602-ben
vagy 1603-ban pusztult el, amikor a naszádos hajdúk felégették Kalocsát.¹⁷

A mai Szent István ház (Szent István király út 6.) helyén állt a középkorban egy
kápolna (vagy templom). A kápolna (templom) alatt lévő altemplom a mai napig
fennmaradt. Az altemplom 18 m hosszú és 10,37 m széles, téglalap alakú boltozatos
helyiség, hat keresztboltozattal. Magassága a boltozatok középpontjáig 2,3 m. Az al-
templom fölött álló kápolna (templom) lehetett a 17. sz. közepén Kalocsán még működő
ferencesek monasteriumának temploma.¹⁸

A mai Belvárosi Általános Iskola helyén állt a kalocsai városi plébániatemplom,
amelyet Mária mennybemeneteléről neveztek el. A mai főszékesegyház elkészülte után
a plébániatemplom neve átkerült a székesegyházra. A templom Kalocsa 1602-es
(1603-as) dülása idején pusztult el. Helyére Széchenyi Pál érsek új templomot építet-
tett, amely 1711-ben készült el.¹⁹

A török korban nem sokat változott a településszerkezet, a meglévő nagyobb épü-
letek többsége a korszak végére részben vagy teljesen elpusztult. Az elpusztult közép-
kori eredetű épületek maradványait is felhasználták a város 17. sz. végén kezdődött, de
csak a 18. században kiteljesedő újjáépítéséhez. A város felszabadulásáról 1687-ben
Rómában készült rézmetszet a város épületeinek egy részét a törökök által használt
stílusban ábrázolja, feltehetően, az ábrázolás a metsztet készítő Giacomo de Rossi mű-
vészi szabadságának eredménye, ugyanis Kalocsa sem hadászati, sem gazdasági szem-
pontból sem volt olyan jelentős hely, hogy nagyobb létszámú török népesség lakta
volna.²⁰

Kalocsa településszerkezetének alakulása a 18. században

Kalocsa lakossága a török megszállás kezdetén, 1548-ban meghaladta a 700 főt,
amely a század végére 351 főre csökkent.²¹ Ez volt a mélypont, utána nagyon lassan
ismét emelkedni kezdett a város lakosainak száma, 1620-ban meghaladta az 570 főt. A
török elleni felszabadító háborúk alatt, amikor Kalocsa és környéke a török ellen vonu-
ló császári seregek felvonulási területe volt, és a kuruc háborúk idején a lakosság szá-
ma, valószínűleg ismét csökkent. Az 1728-as regnicoláris összeírás²² Kalocsán mind-
össze 82 jobbágytelekkel rendelkező családot talált, de utána már gyorsan szaporodott
a lakosság. 1752-ben 2.540, 1771-ben 3.555, 1782-ben 3.700, 1785-ben 5.918, 1791-
ben 6.754 fő volt.²³ A 18. század elején a város megfogyatkozott lakossága még elfért a
középkorban kialakult település határai között, de a gyorsan növekvő népesség csak-
hamar szétfeszítette a középkori településhatárokat.

Elsőként a belvárosi görönd alsó részének még beépítetlen területei épültek be. A
Csilás Palé piactér alatti partján olyan iparosok telepedtek le, akiknek tevékenységük-

¹⁷ WINKLER Pál 1929. 49-50.

¹⁸ CITTA di Colocza... 1687.

¹⁹ WINKLER Pál 1927. 44.

²⁰ CITTA di Colocza... 1867.

²¹ VASS Előd 1980. 60.

²² BOROSY András 1997. 762-767.

²³ ASBÓTH Miklós 1998. 68., 69., 71., 72.

höz sok vízre volt szükségük. Ezen a területen a század második felének közepére már kialakult a mai Tomori utca, de neve még nem volt. A városnegyed neve, amely a mai piactér, Rákóczi utca és a Vajas között alakult ki, *Burgundia* lett. A név a külföldi eredetű iparosokra utal. A Kis utca és a Kígyós közötti terület alsó végén alakult ki a *Kukorica (Kukoritz) város*. Az elnevezés, valószínűleg a városnegyedben lakók foglalkozására utalt.

A belvárosi görönd beépülése után a folytatásában lévő újvárosi-szőlőhegyi görönd északi része népesült be, ahol a 18. sz. középső harmadában kialakult az *Újváros*.²⁴

A Kígyóstól északra lévő területen, a mai Petőfi Sándor utca és a Dózsa György utca közötti részen (Grósz József utcától a Szent Imre utcáig) is megjelentek az első házak. A század végére beépült ez a terület, valamint a Dózsa György utca és a Kosuth Lajos utca közötti *Kis Kalocsa* nevű városnegyed.

A városban továbbra is csak két nevén nevezett utca, a *Nagy utca* és a *Kis utca* volt. A város 1772-es térképe szerint a beépítettség sokkal lazább volt a mainál, a házak között több rövidebb utca és köz húzódott, amelyek inkább a helyi (közvetlen szomszédok közötti) közlekedést, mint az átmenő forgalmat szolgálták. A térképen felismerhető néhány mai utca nyomvonala, Tomori utca alsó része, Rákóczi utca, Ady Endre utca, Városház utca, Grósz József utca, Eötvös utca és Esze Tamás utca a Belvárosban, Budai Nagy Antal utca, Tavasz utca és Béke utca az Újvárosban. A városból kivezető, a helyközi közlekedésre szolgáló utakat a térkép névvel jelölte.²⁵

Az egyház elsősorban a belváros északi részén építkezett. A mai Szent István király út elején, nagyjából a gimnázium épületéig és a mai Szentháromság téren épültek az egyházi célokat szolgáló épületek.²⁶ A mai gimnázium Szent István király úti épületszárnya helyén épült meg az érseki vendégfogadó, amelyben 1733-tól a papnevelde működött. A nagyszeminárium épületének elkészülte után az átépített épület az 1765-ben megalapított piarista gimnáziumnak adott otthont. A török uralom alatt elpusztult városi plébániatemplomot még Széchenyi Pál érsek kezdte el építeni 1709-ben a sárközi jobbágynak két év alatt fizetett egyházi tizedéből, de csak halála után, 1711-ben készült el.²⁷ Széchenyi Pál és utóda, Csáky Imre érsek részlegesen helyreállította a török háborúk alatt elpusztult középkori vár maradványait. Az elpusztult középkori vár nyugati részén lévő torony viszonylagos épségben vészelte át a pusztításokat. A tornyot Széchenyi Pál kijavította, és hozzá csatlakoztatva egy emeletes érseki lak építésébe kezdett, de halála megakadályozta a befejezést. Csáky Imre tovább építette a Széchenyi érsek által megkezdett építkezést és további, földből készült erődítéseket épített hozzá. Batthyány József érsek²⁸ (1760-1776) 1775-ben Oswald Gáspár (1719-1781) piarista szerzetes tervei alapján átépítette az elődei által épített várat.²⁹ Az erődítmény jellegű épület helyett állandó tartózkodásra alkalmas érseki lakot kívánt építeni. Elsőként a kastély főhomlokzata készült el 1776-ban. Patachich Ádám³⁰ érsek (1776-1784) nem folytatta előde építkezését, hanem Kronowetter Lipót Antal uradalmi mérnökkel új tervek készíttetett, amelyek sokban hasonlítottak korábbi székhelyén, Nagyvára-

²⁴ Térkép 1772.

²⁵ Uo.

²⁶ BOZSÓ Ferenc 1971/a. 294-300.

²⁷ ASBÓTH Miklós 1998. 64-65.

²⁸ Nagy Lajos Városi Könyvtár helyismereti gyűjteménye. Személyi adattár. (a továbbiakban: NLVK)

²⁹ WINKLER Pál 1932. 21.

³⁰ NLKV

don épített püspöki palotához. Az Oswald Gáspár tervei alapján készült középső részt átépítette, majd a keleti szárny építéséhez fogott, amely 1781-ben készült el.³¹ Kollonich László érseksége (1787-1817) alatt készült el a meglévő épületrészekhez szervesen illeszkedő nyugati szárny, amelynek terveit Thaler József építész készítette 1799-ben. Az építkezés már az 1800-as évek elején történt. Az 1602-ben elpusztult székesegyház helyén 1735. június 2-án lerakták a mai főszékesegyház alapjait. A Mayerhoffer András (1690-1771) által tervezett háromhajós olasz barokk stílusú templom 1754-ben készült el.³² 1757–1764 között készült el a nagyszeminárium épülete (a mai Művelődési Központ), amely mai formáját az 1807-es, az 1823-as és az 1897-es bővítéssel nyerte el.³³ Felépültek a teret körülvevő kanonoki házak, Szent István király út 1-3. sz. a század folyamán, a jószágkormányzóság (ma Hotel Kalocsa) épülete és az Asztrik tér 1-3. a század utolsó harmadában, a század végén a Szentháromság tér 2-3. sz. és 1796-ban a Hunyadi u. 2. sz. (Katona ház).

A század első felében vármegyei közmunkával a sárközi Duna-szakaszon kezdetleges árvédelmi töltések épültek, amelyek a kisebb árvizeket visszatartották. A biztonságosabbá váló mezőgazdasági termelés magával hozta a város területén a gazdaság céljait szolgáló épületek és területek létrehozását. Az érseki kastélytól északkeletre jött létre az érsekuraldom gazdasági udvara. Még Csáky Imre érsek építette az uradalom első gazdasági épületeit. Az 1772-es térkép már ábrázolja a négy tornyos érseki istállót (az istálló mai alakját 1918-ban kapta, amikor Petrováczy Gyula (1877-1940) tervei alapján átépítették) és a jellegzetes kereszt alaprajzú magtárat. Az uradalmi major mellett, a mai Szentsarok városrész helyén egy új városnegyed jött létre. Lakóinak többsége az uradalom szolgálatában álló gazdatisztek, tisztartók és mesteremberek közül került ki. Róluk kapta a *Tisztartó sor* nevet, amely később a mai Kunszt József utca területére szűkölt.³⁴ Az uradalmi majoron kívül, a mai 48-as házak városrész Kőégető köz környékén hozták létre az uradalmi tyúkmajorot (a 19. sz. első felében, a káptalani uradalom létrejötte után a major a káptalané lett), a MOL benzinkút előtti részen pedig az uradalmi szénáskertet. A város gazdasági majorja az Újváros keleti végén, az új (mai) temető és a Kígyós közötti területen (ma az egykori ÉKÜ-telep) alakult ki. A század végén, 1789-ben érseki (tűzvédelmi) rendelet csak a mai Szénáskert városrészben engedélyezte a kalocsai gazdáknak a szénatárolást a város területén. Innen ered a városrész neve. Kalocsán a szőlőtermesztés 1760 után honosodott meg. Érseki rendelet kötelezte a kalocsai gazdákat, hogy az Öreghegyen (ma Szőlőhegy) szőlőt telepítsenek. Szőlőtelepítések voltak még Homokgyőrben is.³⁵

A század végére a város beépített területét nagyjából a Csilás Palé (Vajas), a mai Kossuth Lajos utca, a Széchenyi út Kossuth Lajos utca és a Dózsa György utca közötti szakasza, a Szent Imre utca és a Malatin tér határolta. Ehhez a területhez csatlakozott még az Újváros is. A század végére a Petőfi Sándor utca helyén lévő Kígyós részben feltöltődött, illetve mesterségesen feltöltötték.³⁶

³¹ JERNYEI KISS János 2000. 266-271.

³² PINTÉR Imre 1942. 38-44.

³³ WINKLER Pál 1934. 15-17.

³⁴ TIMÁR Kálmán 1940.

³⁵ ASBÓTH Miklós 1998. 68.

³⁶ Térkép 1772.

A város településszerkezetének változásai a 19. században

A század elejére a város lakossága megközelítette a 8 ezer főt (1803: 7.714) és egyenletesen gyarapodott (1814: 8996). 1823-ban meghaladta a 10. ezer főt (10.188). Noha a szállások benépesedése már megkezdődött, de a század elején a szállásiak nagy részének még Kalocsán is volt háza. Ez a helyzet a század második felében megváltozott. A szállásokra kiköltözők állandó szállási lakosok lettek. A szállások 1898-as elvállása után, 1900-ban a város lakossága 11.372 fő volt.³⁷

A század elejére belváros nyugati része elnyerte végleges formáját. A mai Tomori utca helyén két, eltérő időben épült utca alakult ki. A régebbi Szent János utca a piactérnél kezdődött és a Malatin téren ért véget. A mai Tomori utca felső, addig beépítetlen részén új utca alakult ki, amely az Új utca nevet kapta. A két utcát 1900-ban egyesítették Tomori utca néven, de a köznyelv már korábban is az Új utcát gyakran Szent János utca néven említette.³⁸

A növekvő népesség megkezdte a város külső területeinek beépítését is. A telekigényt növelték a század első negyedében pusztító tűzvészek is (1810, 1814, 1828), melyek nyomán a város középkori részén, elsősorban a mai Szent István király út és a Csilas Palé közötti területen a szűk, jobbára minden tervszerűség nélkül kialakított telkeket a város vezetése rendezni kívánta. A rendezés során sok telek megszűnt. A város a házhely-igények kielégítésére az Epresháton (ma Eperföld) a városi közlegelőből hatszáz holdnyi területen házhelyeket alakítottak ki.³⁹ Ezen a területen jött létre *Eperföld*. Az Epreshát és az Újváros közötti terület beépülésével alakult ki a *Cigányváros*, nagyjából a mai Dankó Pista utca, Hősök útja, Radnóti Miklós utca, Szent Imre utca közötti területen. Nevét, valószínűleg, a városnegyedben letelepült cigányokról kapta. Az Eperföldről északra, nagyjából a mai Zöldfa utca vonaláig húzódó terület beépítése a század közepén kezdődött. A Kígyóst és az Árpást összekötő mellékágának halgazdagsága után a városnegyed a *Kishalas* nevet kapta. A mellékágban még az 1870-es években is volt víz. Kishalastól északra egyházi területek voltak. Egyrészt a nagyszeminárium és a kishozmárium üdülő kertje, az érsekuraldalmi juhászati és a Kossuth Lajos utca északi oldalán a jezsuita gimnázium kertje.

A század második felében épültek fel a Belváros és közvetlen környékének mai városképét meghatározó épületek nagy része. Az egykori zárdai épülettömbje (Dózsa György Szakközépiskola, Leánykollégium, stb.) 1860-tól több részletben (1870, 1873, 1890–1891, az utolsó bővítés már a 20. században volt). A nagyszeminárium épületét három alkalommal bővítették (1807, 1823, 1897). Az 1860-ban jezsuita igazgatás alá került gimnázium, új és átépített épületei (a Szent István Gimnázium és a Kalocsai Gyermekeház épülettömbje) a század második felében épültek (1860, 1869, 1878, 1889, az utolsó bővítés 1904-ben volt). 1872-ben a város néhány forgalmasabb helyén téglajárda készült. 1878 őszén jelentek meg a közvilágítás első csírái, néhány középület előtt petróleumlámpákat helyeztek el. 1880-ban elkészült a kishozmárium épülete (a mai Belvárosi Általános Iskola), végleges formáját az 1901-es bővítéssel kapta (a „Sóhajok hídját” 1908-ban készült el). A Belvárosi Elemi Iskola új épülete (ma a Viski Károly Múzeum) 1885-ben készült el (a régi épületre a gimnázium bővítése miatt volt szükség). Az 1856-ban nyílt tanítóképző épületét 1883-ban és 1901-ben bővítették. Az Úri (ma Hunyadi János) utcában 1861-ben készült el a zsinagóga (ma a Nagy Lajos

³⁷ BÁRTH János 1975a. 176.

³⁸ TIMÁR Kálmán é. n.

³⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 76.

Városi Könyvtár). A Kígyós (ma Petőfi Sándor) utcában 1884-ben készült el a Kalocsai Kaszinó Egylet nyári helyisége (mai formáját az 1929 átépítésével kapta, ma Ifjúsági Ház). A század utolsó évtizedében épült az Úri (Hunyadi János) utcában a Katolikus Kör székháza (ma Kristály Vendéglő, 1894), a Kossuth Lajos utcában a Tanítók Háza (Hunyadi Kollégium), a Szentháromság utcában (Szent István király út) a törvényszék épülete (börtön) (mindkettő 1897-ben), a két kalocsai bank, a Kalocsai Takarékpénztár (ma a Piros Arany Szálloda, 1890), a Sárközi Takarékpénztár (ma a Kereskedelmi és Hitelbank, 1894) épülete.⁴⁰

A század utolsó évtizedeiben már szükségessé vált az építkezések bizonyos mértékű szabályozása. A képviselőtestület 1886. szept. 15-én hagyta jóvá Kalocsa építési és szépítési szabályrendeletét. A rendelet három építési övezetre osztotta fel a várost. Az első övezetbe a Szentháromság utca (ma Szent István király út) tartozott, ahol tilos volt náddal fedni az épületeket, kerítést csak téglából lehetett építeni. A második övezetbe tartozott a Vajas és a Kígyós (ma Petőfi Sándor utca) közötti terület a Szentháromság utca kivételével. Itt sem lehetett nádfedést használni, a kerítést téglából vagy deszkából engedték építeni. A harmadik övezetbe tartozott a város többi része. Itt gyakorlatilag nem voltak építési kötöttségek⁴¹. Ebben az időben újabb területek beépítése kezdődött meg. Elsőként a *Szőlőhegy* északi oldala épült be. Itt a századforduló idejére négy utca épült ki. Az addig névtelen Bimbó utca, Kökény utca, Pásztor utca és Remete utca 1900-ban kapta nevét.⁴² A század utolsó éveiben kezdődött meg a mai Mócsy János utca elejének beépítése. A mai Komló sor tájékán volt Komlókerti vendéglő már a század negyvenes éveitől működött, mint a kalocsai alsóbb társadalmi rétegeinek egyik kedvelt szórakozó helye, de lakóházak építésére csak az érsekuraldom tulajdonában lévő u. n. kiserdő (a Martinovics utca és a Mócsy János utca között lévő, a Tanítók Háza, a mai Hunyadi János Kollégium) mögötti terület 1896-ban történt felparcellázása után került sor. Ekkor épült ki. a Komló utca (a mai Mócsy János utca eleje a Komló sorig) és a Komlókert köz (a mai Komló sor), amely nyugati irányban kiért a Magtár (a mai Martinovics) utcáig.⁴³

A településszerkezet alakulása a 20. században a második világháború végéig

A század elején a város lakosságának növekedése lelassult. Spontán, a lakosság által kezdeményezett építkezések csak Szőlőhegy déli részén és a Vajason túli területeken folytak. Az 1890-es években kialakul új szőlőhegyi városnegyed lassan terjeszkedett déli irányba. A század első évtizedében újabb hat utca alakult ki. A Diófa utca, Gólya utca, Hársfa utca, Nagymező utca (az utca nem azonos a mai Nagymező utcával, hanem a mai Tulipán utca régebbi szakasza volt), Szőlők köze és a Virág utca 1911-ben kapta a nevét⁴⁴. A múlt század végén még szántóként és kertként nyilvántartott *Szénáskert* beépítése 1907-ben kezdődött. Először a mai számozás szerinti I., III. és V. számmal jelölt utcák épültek ki. (A páros számmal jelölt utcák a század közepén, telekmegosztások révén alakultak ki.) Új városnegyed kiépülése kezdődött a Foktői úti hídtól nyugatra eső területen, nagyjából a mai Kiss János utca vonaláig. Csernoch Já-

⁴⁰ Uo. 101-104.

⁴¹ Uo. 95-96

⁴² Kalocsai Néplap (a továbbiakban: KN) 1900. nov. 18.

⁴³ ASBÓTH Miklós 1998. 103.

⁴⁴ KN 1911. dec. 20.

nos⁴⁵ érsek (1911-1913) az érseki törzsvagyonból több mint 11 holdnyi területet ház-helynek méretett ki 1912 tavaszán. Abban az évben kb. 20-22 telek kelt el (kb. 6.000 négyszögöl). Ezzel a parcellázással indult meg a terület intenzívebb beépítése. A közel húsz év alatt kiépült utcák 1931-ben kaptak nevet. Az új városnegyed az ottani terület egyik birtokos tulajdonosa, Bürger Adolf nevű ügyvéd után kapta a *Bürgerkert* nevet. Mindhárom terület beépítettsége ritkább volt a jelenleginél, ami lehetővé tette a későbbi szervezett telekmegosztásokkal és utcanyitásokkal újabb építési telkek kialakítását.

A század első felében a spontán építkezések mellett három nagyobb és egy kisebb méretű szervezett telepszerű építkezés is volt, amiből hármat az egyházi szervek (48-as házak, Rokkantanalep, Zichy-házak), egyet pedig közvetve az állam kezdeményezett (Oncsa telep). A város is tervezett egy telepszerű építkezést az 1925-ben felvett 52 ezer dollár külföldi kölcsön egy részéből, de ez csak terv maradt. A város vezetése a korszak közepén elkészítette Kalocsa első, mai szóhasználattal, általános rendezési tervét. Az 1929-ben elkészült rendezési tervet Niessner Aladár szombathelyi városi mérnök készítette.

1908-ban az országos munkáslakás építési akció keretében Városhy Gyula érsek (1905-1910) az érsekségben dolgozó cselédek számára *48 lakóházat* építtetett az egykori káptalani tyúkmajor és az egykori uradalmi szénáskert helyén. A típustervek alapján készült házak építési költsége 88 ezer korona volt. A terveket Székely Ödön kecskeméti építési vállalkozó készítette és az építési munkákat is ő végezte. A felépült lakások eltértek az addig épített cselédlakásoktól, ahol egy-egy épületben közös és egyedi használatú helyiségek voltak és több család lakta. A 48 ház mindegyikében egy-egy család lakott, volt bennük szoba, konyha, kamra, istálló és ólak. A 48 házból tíz épület nagycsaládosoknak készült, ugyanolyan beosztással, de nagyobb méretű helyiségekkel. A beköltöző családok lakbért nem fizettek, a természetbeni lakást a munkabérükbe beszámították. Az uradalom államosítása után a lakók továbbra is lakhatták az épületeket, majd 1953-ban 10 éves részletfizetéssel a bentlakók tulajdonába kerültek. A lakótelepet, amelyhez akkor még nem tartozott a később beépített Kőégető köz, a házak száma után, kezdetben 48 ház, később 48-as telep néven hívták. Jelenleg az egész városnegyed (Kőégető közszel együtt) hivatalos neve *48-as házak*.⁴⁶

1915 novemberében Deák Imre (1865-1930) tanító, méhészeti felügyelő javaslatára Várady L. Árpád⁴⁷ érsek (1914-1923) kezdeményezte, hogy a háborúban megrokkant kalocsai illetőségű katonák részére építsenek lakásokat és hozzanak létre egy olyan foglalkoztató telepet, ahol a csökkent munkaképességű hadirokkantak munkalehetőséghez jutnak. Az érsek javaslata meghallgatásra talált a Rokkantügyi Hivatalnál (jogutóda az Országos Hadigondozó Hivatal) és a kalocsai képviselőtestületnél. Mindkét szervezet támogatta a kezdeményezést. Az építkezés 1916-ban indult. Az érsek az uradalmi földekből kb. 110 kat. holdnyi területet engedett át az építkezés céljaira. A Rokkantügyi Hivatal 460 ezer, a főegyházmegye 160 ezer, a képviselőtestület 100 ezer és a főkáptalan 10 ezer koronával támogatta az építkezést. A telep és az épületek terveit a kalocsai illetőségű Petrovác Gyula (1877-1940) építészmérnök készítette, akinek már több tervét valósították meg Kalocsán. Eredetileg 300 ház, kereseti telep, elemi iskola, gazdasági iskola gyakorlókerttel, kultúrház és templom építésére készültek a tervek. A háborús infláció miatt az építésre rendelkezésre álló pénz értéke gyorsan csökkent. A költségek csökkentése érdekében, el akarták hagyni a foglalkoztató tele-

⁴⁵ NLVK

⁴⁶ RESLI Antónia 1973. 73-79.

⁴⁷ NLVK

pet, de a Hadigondozó Hivatal ragaszkodott a telep megépítéséhez. Az építkezés kivitelezését Molczer Sándor szabadkai vállalkozó végezte, aki több kalocsai építkezés kivitelezője is volt. A tervezéskor a lakótelep egyenes utcákból álló utcahálózatát szinte teljes egészében megtervezte Petrovác Gyula. A telep főutcája a mai Hosszú Antal utca lett. Tőle északra, vele párhuzamosan fut a mai Tartsay Vilmos utca. Délre a Honvéd utca, a határutca mivolta miatt nem párhuzamos, hanem a keleti vége közelít a Hosszú Antal utcához. A hosszanti utcákat derékszögben keresztező keresztutcák, a mai Kiss Ernő utca, Táncsics Mihály utca és Huszár utca kötötték össze⁴⁸. A mai Méhész utca nyomvonalán egy iparvágányt terveztek, amely a vasútállomás, a kereseti telep és a Csajdakert felőli oldalon lévő fatelep (ma az egykori Alta–Nova telep) között. Az iparvágány nem valósult meg, hanem helyén utcát nyitottak. (Az eredeti utcatervben nem szerepelt a mai Bolt utca és az Obsitos köz. Helyükre eredetileg középületeket terveztek, amik nem épültek meg. A két utcát a század közepén kezdték beépíteni.) A lakótelepet északon a Kossuth Lajos utca és a mai Vasút utca, nyugaton a Róna utca (a mai Hősök útja) délen a mai Honvéd utca (ami még hozzátartozott a lakótelephez) és keleten a mai Negyveni út határolta. A Hosszú Antal utca végén, a Negyveni úton túl terült el a leendő gazdasági iskola gazdasága, amely majdnem akkora volt, mint a lakótelep. 1918. aug. 15-én adták át a telep elkészült 55 lakóházát és a kereseti telep üzemépületét (ma Kaloprint Nyomda üzeme és a megszűnt Fűszért telephelyén a Kalo-Ker Kft működik az üzemépületben). A Kalocsán 1916 óta működő gazdasági iskola új épületét a lakótelepen akarták felépíteni. Az építkezést még 1917-ben elkezdték, de pénzhiány miatt hamarosan félbe maradt. Az épület (Kiss Ernő utca Hosszú Antal utca sarkán, szemben az iskolával) 1926-ban készült el. 1930 decemberében a Kleblsberg-féle iskolaépítési program keretében elkészült az elemi iskola. A kultúrház 1935 novemberében avatták fel. A tervezett templom nem épült meg. A hivatalos átadás után kisebb nagyobb megszakításokkal épültek tovább a lakóházak. A lakótelep az első lakói után a *Rokkanttelep* nevet kapta. A lakótelep jogállása különleges volt. Tulajdonjogilag a kereseti telep a „Rokkant katonák kalocsai kereseti telepe” alapítvány tulajdonában volt (később érsekuradalmi és részben városi tulajdonba került) a lakóépületek a „Hadigondozottak kalocsai kertes háztelepe” alapítvány tulajdonában volt. A lakóházak 1938 nyarán a bentlakók tulajdonába kerültek.

Az Országos Nép és Családvédelmi Alap (ONCSA) lakásépítési akciója keretében 1941 júliusában megkezdtek az *Oncsa-házak* építését. Az országos akció keretében épült háznak három típusa volt: az árvizes ház 48, ill. 57 m² alapterülettel, 2.900 pengő bekerülési költséggel; falusi parasztház 75 m² alapterülettel 3.600 pengő bekerülési költséggel (Kalocsán ilyen ház nem épült) és városszéli munkásház 64 m² alapterülettel 5.000 pengő bekerülési költséggel. Kalocsán 32 házat építettek a Pataji út két oldalán a mai Zrínyi utca és a 48-as utca között, továbbá a Pataji út és a mai Selyem utca közötti területen. A Pataji út két oldalán elsősorban iparosok és fuvarosok kaptak házat, a mellékutcákban épült házakat pedig földmunkások és napszámosok kapták meg. 28 ház 1942-ben, a további négy pedig a következő évben készült el. A Pataji úttól nyugatra lévő Oncsa-házak és a mellettük lévő terület mai hivatalos neve *Oncsa telep*.⁴⁹

⁴⁸ ASBÓTH Miklós 1998. 123-126.

⁴⁹ Uo. 154-157.

Kisebb jelentőségű volt a *Zichy telep* építése. A Hősök útja elején 1935-36 folyamán 9 lakás (négy ikerházban nyolc lakás egy pedig különállóan) épült. Nevét Zichy Gyula érsek (1925-1942) 30 éves püspöki jubileuma alkalmából kapta.

Kisebb telekértékesítési akciók voltak 1926-ban több helyen a városban: a Pataji út és a Foktői út elején, Rokkantelepen, a Tanítók Háza (Hunyadi Kollégium) és a polgári fiúiskola (rendelőintézet) közötti részén a Kossuth Lajos utcában, a Komló utca (az utcának ez a szakasza, a mai Mócsy János utca és a Martinovics utca közötti része, már nincs meg, területét a Vas- és Fémipari Szövetkezet telepéhez csatolták) és a mai 48-as utca közötti területen.

A lakásépítések mellett középületek és egyéb, a városképet meghatározó épületek sora épült, illetve néhány épület átépítése során nyerte el mai alakját.

Városi építkezések: 1907-ben a lebontott régi törvényszéki épület helyén Petrováczy Gyula (1877-1940) tervei alapján épült fel a városi bérház (Szent István király út 57.), amelyben elsősorban városi tisztviselők kaptak lakást. – Mivel a régi városházát a törvényszék építése miatt lebontották, az elvesztett városi rangját visszanyerni akaró Kalocsa méltó városházat kívánt építeni. Az 1896-tól ideiglenesen városházának használt épület eredetileg városi vendéglőnek épült. Ezt az épületet lebontották és a helyén 1911–1912-ben Petrováczy Gyula (1877-1940) tervei alapján, felépítették a mai városházát. Az épület két részletben épült. (Ugyanilyen ütemben bontották le a régi épületet; az építkezés alatt a városi hivatalok zavartalanul működtek.) Először a Tomori utcai szárnyat építették fel. Ezt a részt eredetileg bérlakásoknak szánták, a városháza elkészülte után annak is használták. Az épületszárny elkészülte után átköltöztek a városi hivatalok a régi épületből, amit azután elbontottak és helyére épült a városháza Szent István király úti szárnya. Az új városházán a városi hivatalokon (a Tomori utcai szárny emeleti részén bérlakások) kívül helyet kapott járási főszolgabíró hivatala (1929-ig) a tűzoltóság (1950-ig), a Paprikakísérleti és Vegyvizsgáló Állomás (1917–1932 között), a rendőrség (1921–1945 között), a mentőállomás (1928–1983 között) és a Városi Múzeum (1932–1962 között) is. Az épület földszintjén üzleteket alakítottak ki, a Szent István király úti szárnyon eredetileg 9, a Városház utcai szárnyon pedig 5 üzlet nyílt.⁵⁰

Állami, megyei építkezések: Az 1916-ban alapított állami polgári fiúiskola épülete (a mai rendelőintézet) 1924–1925 között épült. A Czéh Kálmán tervezte épületet Greif Lajos kalocsai építési vállalkozó építette.⁵¹ Az új iskolaépület felépítésében nagy szerepe volt Dulovits Árpád (1880-1949) kultuszminisztériumi tanácsosnak, akit rokoni szálak fűztek Kalocsához és nyugdíjba vonulása után Kalocsán telepedett le. – A vármegye 1929-ben megvásárolta a főkapitánytól a mai Kossuth Lajos utca 8. alatti telket a rajta lévő épülettel együtt. A régi épületet lebontották és helyére épült a járási főszolgabíró hivatalának és lakásának otthont adó épület.

Egészségügyi és sportépítkezések: Az 1868-ban alapított, de már elavult érseki kórház helyett Zichy Gyula érsek új, a kor követelményeinek megfelelő kórházat kívánt építeni. A régi kórház és a temetőbe áthelyezett kálvária helyén épült fel 1926–1927 között a kórház új pavilonja (ma „A” épület). 1930-ban újabb pavilon építésébe kezdtek (ma „C” épület). Az épület elkészült, de használatba vételét a gazdasági válság meghiúsította. Végül 1942-ben szerelték fel a második pavilont, amikor a vármegye átvette az érseki alapítványtól az egész kórházat.⁵² A mai „C” épületet

⁵⁰ Uo. 117-120.

⁵¹ Uo. 134-135.

⁵² Uo. 132.

Petrovác Gyula (1877-1940) tervezte az építési munkákat Czeluska József kalocsai és a háború után Újvidékről Kiskörösrre költözött Molczer Sándor építési vállalkozó végezte. – 1927-ben két sportlétesítmény épült. A Méhész telepen (ma Csajdakert) a Csajda Fürdő, amit a Kalocsavidéki Méhészeti Egyesület épített és a Foktői út mellett a Kalocsai Levente Egyesület sportpályája (ma Városi Sporttelep). – 1929 őszén készült el a Katona István (ma Petőfi Sándor) utcában az anya- és csecsemővédelemmel foglalkozó Stefánia Szövetség kalocsai fiókjának székháza (az egykori „zöldkereszt”). Az építést Röck Károly⁵³ (1891-1970) kalocsai festőművész és építési vállalkozó végezte

Egyesületi, magán és egyéb építkezések: Kolecsányi Endre (1885-1932) védgáttársulati igazgató-főmérnök 1905-ben építette fel saját házát a Kossuth Lajos utca elején (ma városi rendőrkapitányság), ugyanő építette még 1899-ben a mellette lévő telken álló házat, ami 1914-ig a csendőrség laktanyája volt. Az épületet 1920-ban megvásárolta Murányi Károly (1885-1963) orvos és 1921-ben ott nyitotta meg szanatóriumát, az Erzsébet Szanatóriumot, amely az 1946-os államosításáig működött.⁵⁴ – A múlt század végén megalakult Keresztény Munkásegylet a város és az egyház egyaránt támogatta. Kezdetben a várostól bérelte székház céljára lebontásáig a régi törvényszék épületét. 1909-ben a várostól megvásárolta az u. n. korsós kemencék telkét, ahol Petrovác Gyula (1877-1940) tervei alapján felépítették székházukat (ma az Iszkra Szövetkezet székháza). Az egyházi segítséggel épült székház 1910-ben készült el.⁵⁵ – A kalocsai ipartestület 1902-ben a Szent János (ma Malatin) téren vásárolt egy épületet, amit átalakítás után székházként használt. Az épület mai formáját 1928-ban nyerte el, amikor városi segítséggel bővítették és felépítették a korabeli Kalocsa legnagyobb termét, amely színházi előadásokra is alkalmas, volt. Az épületben ma a Porcelánfestő Üzem működik. – A sokoldalú kalocsai vállalkozó Jurcsó Antal (1872-1922) 1917 áprilisában megnyitotta moziját, amit a kaszinó nagytermében működtetett. Halála után családja a Szent István utcán működő ecetgyára helyén felépítette az új, állandó mozi épületét, amelyet 1927 novemberében adtak át rendeltetésének. Az épületben ma is mozi működik.⁵⁶ – Az 1922-ben alapított külvárosi (eperföldi) plébániának nem volt temploma, a szertartásokat az eperföldi iskolában tartották. Az 1931-es „Szent Imre Év” alkalmából megkezdték az eperföldi Szent Imre templom építését. Möller István (1860-1934) műegyetemi tanár tervei alapján készült neoromán stílusú templom építési munkáit Röck Károly kalocsai építési vállalkozó végezte. A templom 1933-ban készült el.⁵⁷

Jelentősebb átépítések: A mai Szent István Gimnázium és a Kalocsai Gyermekehon épülettömbje a század eleji két bővítéssel (1904–1905 között és 1912-ben) nyerte el mai formáját. – A Tanítók Házát, ahol a tanítóképző diákjai, majd gimnazisták és a polgári fiúiskola diákjai kaptak kollégiumi elhelyezést, szintén két alkalommal bővítették, 1905-ben és 1926-ban. – A főszékesegyház az 1910-es külső és belső átépítésével nyerte el mai formáját. Az átépítés terveit Petrovác Gyula (1877-1940) készítette. Új elrendezésű lett a szentély az új főoltárral, a szentély alá érseki kriptát építettek, a szentély köré öt kápolnából álló kápolnakoszorú épült. Új, két és fél méterrel maga-

⁵³ NLVK

⁵⁴ Murányi iratok

⁵⁵ ASBÓTH Miklós 1998. 116-117.

⁵⁶ Uo. 138.

⁵⁷ Uo. 146.

sabb, rézzel borított tetőszerkezetet kapott a templom. A festett üvegablakok és a belső díszítések (szobrok) egy része is az átépítés során kerültek mai helyükre.⁵⁸ – Az 1884-ben készült kaszinó épületet Röck Károly tervei alapján 1929-ben építették át jelenlegi formájára (kivéve a toldalékszárny 1987–1988-as bővítését). – Gábor Lajos⁵⁹ (1886–1947) festőművész, akinek nagy szerepe volt a kalocsai népművészet világhírűvé válásában, kezdeményezte, hogy a mezőkövesdi matyó ház mintájára Kalocsán is létesítsenek egy népművészeti házat. A Béres (ma Tompa Mihály) utcában megvásárolt jellegzetes kalocsai parasztház átépítése 1935–1936 között történt.⁶⁰ – A vasútállomás épületének átépítése is az éledő kalocsai népművészet és idegenforgalom hatására történt 1937–1938 között. A terveket Gábor Lajos festőművész készítette, a kivitelezési munkákat Röck Károly vezette. Az építkezésen számos környékbeli falusi mesterember és pingáló asszony dolgozott.⁶¹

Ipari és egyéb gazdasági építmények: A 20. század első felében épült kevés számú ipari üzem többsége malomépület és élelmiszeripari üzem volt. A század elején létesült néhány építőanyag gyártó üzem (téglagyárak, cementárugyár) is, amelyek kis teljesítményük miatt gazdaságtalanul működtek és hamarosan be is zártak. Üzemépületeik nem voltak jelentősek, némelyike még napjainkban is áll, vagy napjainkban bontották el. – A Negyven úti Camionco telepén még áll az 1893-ban alapított Kalocsai Gőztéglagyár Rt néhány kisebb épülete. Az üzem rövid működés után tönkre ment. Később paprikamalomnak, majd gabonamalomnak használták a téglagyár épületeit. – A Foktői út és a mai Vörösmarty utca találkozási környékén is alapítottak egy téglagyárat 1897-ben. Az üzem a század elején többször gazdát cserélt, teljesítményét növelték, működése a negyvenes években megszűnt. Az üzem épületeinek maradványait 1997-ben bontották el. – Kalocsa villamosítása korán megkezdődött. 1902 áprilisában megalakult a Kalocsai Villamossági Rt, amely a megvásárolt Péter-kerti vendéglő helyén építette fel villanytelepét Greif József kalocsai építési vállalkozóval. Az áramszolgáltatás december elején megindult. Az épület még ma is áll a Kalocsai Fűszerpaprika Rt. területén.⁶² – Kalocsa két legnagyobb malma a század elején épült. Bagó Soós Gergely 1904-ben alapította malmát, de a malomalapítás után hamarosan elhunyt. Örökösei 1908-ban a Miskei út elején építették fel a Bagó Soós Malmot, amit 1937-ben bővítettek. Kovács Antal az egykori gőztéglagyár épületeiben működött Krigovszky-féle paprikamalom megvásárlásával alapította meg 1908-ban a Margit Malmot, de már 1911–1912 között a város központjához közelebb, szemben a piaccal, a Vajas nyugati partján építette fel az új malomépületet, amit 1916-ban és 1922–1924 között tovább bővítettek. A malom udvarán lévő gabonasilók már a 2. világháború után épültek.⁶³ – A Márer Paprikamalom (a Fém és Villamosipari Vállalat egykori üzemépületei, ma a Jávör bevásárló udvar) 1917 után épült a Búzapiac téren. – 1925-ben 52 ezer dollár külföldi kölcsönt vett fel Kalocsa. A kölcsön felhasználása nagyon vontatottan haladt. Több terv született: városi bérház, szálloda, kultúrpalota, vágóhíd stb. építése. Végül hűtőházzal és jéggyárral kibővített vágóhíd építése mellett döntött a város. A vágóhíd a Meszesi (ma Bátyai) út elején épült fel 1929–1930 között. 1960-ig működött, amikor a

⁵⁸ WINKLER Pál 1929. 76-80.

⁵⁹ NLVK

⁶⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 148-149.

⁶¹ Uo. 150-151.

⁶² ASBÓTH Miklós 2002.

⁶³ ASBÓTH Miklós 1998. 110., 114., 117., 119., 123., 133., 150., 176.

vidéki ipartelepítés keretében a vágóhíd helyén megalakult az ÉPGÉP Vibrátorgyára. A régi vágóhíd néhány épülete (erősen átalakítva) még ma is áll.⁶⁴ – A MÁVAUT 1942-ben építette fel kalocsai telepét a vágóhíd mellett. A telep ma a Kunság Volán Rt kalocsai telepe.⁶⁵ – Az érsekuradalom jellegzetes saroktornyos gazdasági épületét, mely a város 1772-es térképén is jól felismerhető, 1918-ban Petrovác Gyula (1877-1940) tervei szerint építették át, megtartva a jellegzetes tornyokat (parádésistálló).⁶⁶

A város településszerkezetének változásai a második világháború után

Kalocsa népessége a háború befejezésétől napjainkig több mint 55 %-kal, a lakásállomány majdnem 135 %-kal növekedett. Az 1949. évi népszámlálás adatai szerint 11.546 fő volt a város lakossága, ami 1997-re 17.995 főre növekedett. 1949-ben kb. 3.068 lakás volt Kalocsán, amiből majdnem kétharmada (1.974) egy lakásos házban volt. 1997-re a lakásállomány 7.205-re emelkedett. A lakásszám növekedésének nagyobbik hányada az 1960-as évek elejétől az 1980-as évek végéig terjedő időszakra esik. Ebben az időszakban épült lakások többsége három, egymástól jól elkülöníthető területen épült. Elsőként a Vajason túli *Középsőkertek* (a Bürgerkert és a Szénáskert közötti terület) nevű városrészben kezdtek építkezni több részletben és több, egymással nem mindig összefüggő helyszínen, többnyire a családi házas építkezés különféle változataiban. A lakásépítések másik nagy helyszíne a *Széchenyi-lakótelep* volt, ahol többszintes, több lakásos épületek készültek, túlnyomórészt házgyári technológiával. A Széchenyi-lakótelep építésével egy időben kezdték meg a város keleti szélén (Rokkant-teleptől, Eperföldtől és a Szőlőktől keletre fekvő területen) nagyobb számú építési telek kialakítását, amelyeket családi házas beépítésre terveztek.

A háborút követő első évtizedben viszonylag kevés lakás épült. 1948 nyarán 460 építési telek kialakítására került sor, elsősorban családi házas beépítésre. A telkek nagy részét a város akkori beépített területének szélein, Bányai út a meszesi elágazásán túl, a Középsőkertekben az egykori Légrádi kert és a Rendek kert helyén (Kirschner kertészet), a mai 48-as utca és a Selyemerdő utca közötti részen alakították ki. Telekmegosztások és új utcanyitások révén a Szénáskertben és részben a Szőlőkben alakítottak ki új házhelyeket. Az így kialakított telkek lassan épültek be. Az ötvenes években, a katonaság Kalocsára telepítése és a repülőtér megépítése nyomán katonák részére épültek lakások a Vörös Hadsereg útja (ma Pataji út) elején és a Foktői úton.⁶⁷

A szervezett lakásépítési akciók 1962-ben kezdődtek a Középsőkertekben.⁶⁸ A városi tanács 1962 végén 9 kat. hold 986 négyszögölnyi területet sajátított ki házhelyeknek. A kisajátítás nyomán elindult a *KISZ lakásépítési akció*. 22 lakás épült ikerház formában a Fényi Gyula utcában, a Tóth Mike utcában, a Lenin (ma Mátyás király) utcában, a Napsugár utcában és a Délibáb utcában. A lakások bekerülési értéke 105 ezer forint volt lakásonként. Az akciót újabb KISZ lakások építése követte a Vörösmarty utca páros oldalának a Jókai utcától északra lévő részén. Az itt készült épületek kétszintes ikerházak voltak, amikben minden lakásnak egyaránt volt földszinti és eme-

⁶⁴ BOZSÓ Ferenc 1871/b. 137., 145-146.

⁶⁵ ASBÓTH Miklós 1998. 157.

⁶⁶ PERTOVÁ CZ Gyula 1929. 47.

⁶⁷ ASBÓTH Miklós 1998. 169.

⁶⁸ Kalocsa Város Irattára. Tanácsülési, vb. ülési és közgyűlési jegyzőkönyvek (a továbbiakban: KVI) 39/1962. T. sz. h.

leti része is⁶⁹. Az akciókat a KISZ Városi Bizottsága szervezte, innen kapták nevüket a lakások. A KISZ lakásépítési akció közben hasonló elrendezésű tanácsi bérlakások is épültek a Vörösmarty utca mai Hajós Alfréd utca és a Nagy Jenő utca közötti szakaszán. A KISZ akció után tovább folytatódott a Középsőkertek városrész beépítése. A városrész északi és déli részén elsősorban hagyományos családi házas, többnyire magánérős építkezések folytak. A középső területen pedig változatos formákban (sorházak, láncházak, kísérleti házak) épültek lakások, amiket túlnyomórészt (kb. 300 lakás) a Petőfi Lakásépítő Szövetkezet épített a hetvenes évek eleje és a nyolcvanas évek vége között.⁷⁰

A hatvanas évek elején kezdett kiépülni a *Zrínyi-lakótelep*, ahol először honvédségi, később civil lakások is épültek. Az itt épült lakások nagyobbik része többszintes épületekben, kisebbik része családi házakban volt.⁷¹

A *Széchenyi-lakótelep* többszintes beépítése 1967-ben kezdődött.⁷² A lakótelep épületeinek nagy részének terveit és a beépítési tervet Kerényi József (1939–) Ybl-díjas és Kossuth-díjas építész készítette.⁷³ Ebben az évben folytatódott a Középsőkertek beépítése is, túlnyomóan szövetkezeti lakásokkal. Kisajátításokkal biztosítottak telkeket a Széchenyi-lakótelep északi részén (Kaszakacs utcai lakótelep 391 lakással), a Csatorna utcában (7 telek), a Vízmű utcában (28 telek) és a Tóth Mike utcában (7 telek 28 lakásnak). A Széchenyi-lakótelep első három háza a Széchenyi utca végén még 1964 őszen készült el, de a folytatás csak három év múlva következett.⁷⁴ Kisebb sorházas lakótelep épült a Miskei út elején, az egykori disznópiac helyén a hatvanas-hetvenes évek fordulóján. A hetvenes évek elején kezdődött a Kinizsi Pál utca és a Meszesi út közötti *Ökörjáró városrész* és a Rokkanttteleptől keltre fekvő városnegyed családi házas beépítése. A hetvenes évek közepén kezdték építeni a repülőtér melletti lakónegyed házgyári technológiával készült lakásait a repülőtéren szolgáló szovjet repülősök családjai számára, akik addig a város területén szétszórtnak éltek különböző épületekben.⁷⁵ Kisebb lakónegyed épült a hetvenes évek második felében az Érsekkert és a Martinovics utca közötti területen (Móricz Zsigmond utca, Munkácsy Mihály utca, Ujhelyi Imre utca stb.) A Széchenyi-lakótelep építésének második üteme (a telep déli részén) 1975-ben kezdődött.⁷⁶ 1975–1981 között 376 lakás felépítését tervezték a 15 éves országos lakásépítési program keretében. 1978-ban kezdődött a Középsőkertek városrész nyugati részének beépítése.⁷⁷ A Móra Ferenc utcától délre lévő hobbikerteket 1985 nyarán a városi tanács építési területté nyilvánította. Ezt a területet még az ötvenes években az új vasútállomás területének alakították ki. Mivel a vasútépítés nem valósult meg, a területet 1970-ben felparcellázták és hobbikertekként értékesítették.⁷⁸ A hobbikertekben először szerszámos kamrákat, majd hétvégi ház jellegű épületeket kezdtek építeni a tulajdonosok. Az építési területté nyilvánító jogszabály 10 éves türelmi időt adott a beépítésre. Azóta a terület lényegében beépült.

⁶⁹ Uo. 34/1962. vb. sz. h.

⁷⁰ Huszár Mihály

⁷¹ KVI 20/1967. T. sz. h.

⁷² ASBÓTH Miklós 1998. 178.

⁷³ KERÉNYI József 1998.

⁷⁴ KVI 6/1968. vb. sz. h.

⁷⁵ ASBÓTH Miklós 1998. 183.

⁷⁶ KVI 73/1976. vb. sz. h.

⁷⁷ Uo. 16/1978. T. sz. h.

⁷⁸ Uo. 102/1971. vb. sz. h.

A város legfiatalabb lakónegyede a repülőtér melletti egykori szovjet katonalakások felújítása nyomán alakult ki. A lakótelep nagyobbik része házgyári technológiával a hetvenes évek közepén épült. A szovjet katonaság 1990 nyarán történt távozása után az épületek néhány évig üresen álltak. 1994 év végén az önkormányzat megvásárolta a leromlott műszaki állapotban lévő épületeket és sajátos konstrukció keretében a lakások túlnyomó részét, 350 lakást magánszemélyeknek eladta. További 54 lakást önkormányzati bérlakásként visszatartott. Eladás előtt az önkormányzat elvégezte az épületek külső részén és a közös használatú belső terekben a szükséges felújításokat. Minden lakásban biztosította a közművek csatlakozási lehetőségeit. A vásárlót terhelték a lakáson belüli felújítások költségei, valamint a közművek lakáson belüli kiépítése. Az így kialakított, a városhoz most már szervesen hozzátartozó városrész két utcája 1996-ban kapott nevet.

Az egybefüggő, nagyobb területen folyó lakásépítések mellett kisebb, elsősorban telekmegosztások és utcanyitások révén létrehozott lakótelkeken is épültek lakóházak. 1968-ban Szőlőkben, a Kökény (ma Galagonya) közben 6 telek, Rokkantelepen először a Bolt utca, később a Bolt köz (ma Obsitos köz) és Eperföldön a Radnóti Miklós utca teljes egészében,⁷⁹ 1983-ban Szőlőkben, a Tulipán utcában 25 telek.⁸⁰

A nyolcvanas évek végétől a lakásépítés finanszírozási feltételeinek változása és a lakásépítési kamatok emelkedése miatt rendkívüli mértékben visszaesett a lakásépítés. 1945–1959 között 440 lakás épült, az éves átlag 29,3 lakás volt. A következő évtizedekben a lakásépítések a következőképpen alakultak. 1960–1969 között 1.096 lakás, éves átlag 109,6. 1970–1979 között 1.778 lakás, éves átlag 177,8. 1980–1989 között 1.484 lakás, éves átlag 148,4. 1990–1997 között 334 lakás, éves átlag 41,75.

A kilencvenes években a lakásépítések csökkenése mellett erőteljesen fejlődött a város infrastruktúrája, elsősorban a kommunális ellátás (csatornázás, gázellátás) és a hírközlés (telefon, kábeltelevízió) területén. – 1990-ben kezdték meg a kábeltelevíziós hálózat kiépítését. A rendszeres adását (MTV 1, MTV 2, Novi Sad, műholdas külföldi adók, saját műsor) 1991 januárjában kezdte meg a Városi Televízió, melyet a Kalocsai Kábeltelevízió Alapítvány működtetett. A Városi Televíziót az önkormányzat 1996-ban megvásárolta az alapítványtól. Az előfizetők száma 1998 májusában 4.306 volt. – A város telefonellátottságának javítása 1991-ben kezdődött, amikor két automata konténer telefonközpont váltotta fel a kézi kapcsolású központot. 1994. dec. 1-én az EMITEL Rt vette át a MATÁV-tól a város telefonhálózatát. 1995-ben elkészült a Széchenyi út elején az új telefonközpont. A városban 1996-ra lényegében befejeződött a telefonhálózat kiépítése. 1999 végén a Kalocsán működő főállomások száma 6.026 volt. – 1992 októberében megkezdődött a négy éves, 460 millió forintos beruházással épülő szennyvízcsatorna-építési program, amelyet az 1989-ben alakult Szennyvíz Csatornamű Társulat szervezett és bonyolított le. A társulat a négy éves csatornaépítési programja keretében 57 km szennyvízcsatornát épített és bővítette a szennyvíztisztító kapacitását. Az építkezés költségei 40 %-át pályázaton nyerte a város, a többit önkormányzati, vízügyi és környezetvédelmi támogatás, valamint a lakossági hozzájárulás biztosította. 1997 végére a város szennyvízcsatorna hálózatának hossza elérte a 87 km-t (a lakások 95 %-ának biztosítja a rácsatlakozás lehetőségét) és 3.927 lakást kapcsoltak a hálózatra. – A vezetékes gázhálózat kiépítése 1993-ban kezdődött. A Szank – Kiskörös – Kalocsa gázvezeték építése májusban kezdődött és novemberben már Ka-

⁷⁹ Uo. 6/1968. vb. sz. h.

⁸⁰ Uo. 39/1983. vb. sz. h.

locsára érkezett a földgáz. A vezetékes gázra rákötött fogyasztók száma 1999 végén 6.253 (ebből háztartás 5.623) volt.

A város főutcájának, a Szent István király útnak a század első felében kialakult arculata sokáig nem változott. Az elmúlt két évtizedben történt építkezések jelentősen megváltoztatták az utca középső részének arculatát. Az első építkezés még 1960-ban történt, amikor elkészült a Járásbíróság épülete (ma Városi Ügyészség) a 7. sz. alatt, majd 1975-ben felépült a 17. számú kétemeletes lakóház, földszintjén két üzlethelyiséggel. Elkészülte után a kalocsai köznyelv egy ideig „lordok háza” néven emlegette. Az utca középső, a mai K&H Bank és a Városi Bíróság épülete közötti szakaszának átépítése az új OTP fiók felépítésével kezdődött 1982-ben. A 43. és 45. számú földszintes házak helyére épült egy kétemeletes lakóház, amelynek földszintjén az OTP fiók kapott helyet. Magán erőből épült 1983-ban a 65. sz. ház (Jakab Péterné „Kendős Mancsi” üzlete). Az MSZMP Városi Bizottságának épületét (ma a Városi Bíróság) 1986-ban bővítették a mellette lévő ház telkének felhasználásával.⁸¹ Az utcaképet megváltoztató építkezések a kilencvenes években gyorsultak fel. Az utca középső részén lévő jellegtelen földszintes házakat lebontották és helyükön kétemeletes épületek készültek. A Hungária Biztosító új fiókja (32. sz.) 1990-ben, a 42. sz. alatti épület (Igaz ügyvédi iroda) 1991-ben épült. 1992-ben készült el a mai Postabank (korábban Ybl, majd Polgári Bank) kalocsai fiókjának épülete (30. sz.) és a 17. sz. és 19. sz. közötti 17/a. foghíjtelken épült ház (Balás ügyvédi iroda). Nagyjából a Polgári Bank épületével egy időben kezdték el a mellette lévő 34. sz. ház építését (Irodaszer-centrum), de az emeleti részek befejező munkálatai még ma sem készültek el. 1994-ben épült fel a postahivatal új épülete (44. sz.). 1995-ben egymás mellett épült két ház a 49. sz. (Árvai cipészet) és az 51. sz. (Matos ügyvédi iroda, Hanga óra-ékszer). A mellettük lévő 53. sz. épület (Kip-kop cipőbolt) 1998-ban készült el.⁸² Az utca e szakaszán mindössze két földszintes ház maradt (40. sz., 47. sz.). 2000-ben épült a 61. sz. alatti egyemeletes, tetőtér beépítéses ház, melynek földszintjén üzlethelyiségeket alakítottak ki. A kilencvenes években az utcaképet előnytelenül megváltoztató átépítések folytak a Szent István király út földszintes épületei egy részén. Az eredetileg polgári lakóházaknak épült házak utcai homlokzatára kirakatokat építettek, és a házak utcai helységei egy részében vagy az épület teljes utcai frontján kisebb-nagyobb alapterületű boltokat nyitottak. Az átépítések nagyobbik része ellentétben áll az átépített épületek addigi jellegével, az így átalakított épületek egy részének külső megjelenése építészeti szempontból nagyon zavaros.

A század második felének nagyarányú lakásépítései mellett más, a város település-szerkezetét többé-kevésbé befolyásoló építkezések is voltak Kalocsán. A katonaság Kalocsára telepítésével az ötvenes évek elején felépült a katonai reptér (1956-ig használta a magyar légierő) és a Foktői úti laktanya. A harmincas évek végén épült Miskei úti laktanya átépítése és bővítése a hatvanas-hetvenes években történt. A honvédség hivatásos állománya számára épült lakások telepszerűen épültek a város egyes területein. Ezek közül legnagyobb a Zrínyi-lakótelep, kisebbek a Foktői út és a Paksi köz elején.

Az ipari építkezéseket a hatvanas évek eleji vidéki ipartelepítésig elsősorban a város belső területén, az addig más célra használt épületek átépítése, illetve bővítése jelentette. A Fűszerpaprika NV és jogutód vállalatának bővítése az ötvenes és hatvanas években, új üzemrészek építése a hetvenes években történt. A Margit Malom korszerű-

⁸¹ ASBÓTH Miklós 1998. 192.

⁸² Uo. 203.

sítése és bővítése két ütemben (1964, 1978) végezték. A Márer Paprikamalmot átépítették fémfeldolgozó üzemmé (Finommechanikai V., majd Fém- és Villamosipari V.). Az egykori érsekuradalmi központ területén mezőgazdasági és ipari üzemek alakultak. (Földművelésügyi Szövetkezet, Állami Gazdaság, „gombgyár”, Fémtömegcikkipari V. stb.)

A hatvanas évek eleji vidéki ipartelepítési hullám Kalocsán is több üzemet hozott létre. – 1961-ben alakult az ÉM Építőgépgyártó és Gépjavító V. kalocsai üze me a Vibrátorgyár, a Fémtömegcikkipari V. és a Textilfeldolgozó V. A Vibrátorgyár az előző évben megszüntetett vágóhíd telepét kapta meg a Felszabadítók útján (ma Bányai út). Kezdetben a vágóhíd épületeit használták, de a megalakulás után hozzákezdtek a ma is meglévő, modern üzemépület építéséhez. – A Fémtömegcikkipari V. (később Fém- és Villamosipari V.) a kecskeméti Finommechanikai V. kalocsai telepéből alakult a Marx (ma Búzapiac) téren az egykori Márer Paprikalom épületében. (Első telepük az egykori érsekuralom központjában volt.) Az 1961-ben elkészült üzemcsarnok kivételével jelentősebb építkezésük nem volt. – A Textilfeldolgozó V. két telephelyen működött: az „A” üzem az I. István király (ma Szent István király) út 19. sz. alatt, a „B” üzem a Micsurin (ma Kunszt József) utca 8-10. sz. alatt.⁸³ Jogutód vállalata, a FÉKON (ma RUBIN) 1977–1980 között építette fel a Felszabadítók útján (ma Bányai út) új üzemét.⁸⁴ – Az 1962-ben alakult Vegyesipari Szolgáltató V. rövid működés után, 1968-ban megszűnt. Először a Martinovics utcában volt a telepe, de hamarosan átvette az Isztra Tsz Bem apó utcai telepét, amit a jogutód vállalatok modern autójavító szervizzé fejlesztettek. – A két 1964-ben alakult kalocsai vállalat, a VBKM 3. sz. EKA gyára és a Műanyag és Gumifeldolgozó V. megalakulásuk után hamarosan új üzemet épített. Az EKA a Miskei úton, a Cementipari V.-től átvett telepen, a Műanyag és Gumifeldolgozó V. pedig a Gombolyagi úton épített új üzemet.⁸⁵ – A Margit Malom 1978-as bővítésével (1.525 vagonos gabonasiló) megszűnt a további bővítési lehetőség a malom területén. Még abban az évben hozzákezdtek a Gombolyagi úton egy 3.300 vagonos gabonasiló építéséhez, amely elkészülte után a megye legnagyobb ilyen jellegű építménye lett.⁸⁶ – A jezsuita rendház egykori mosodáját, amely az Esze Tamás utca és a Bajcsy-Zsilinszky (ma Híd) utca sarkán volt, a honvédség kapta meg. A korszerűtlen mosoda helyett 1978 tavaszán a Miskei úton egy új, korszerű mosoda épült. Az üresen maradt mosodaépületet lebontották. Helyén és a szintén lebontott Tomori utcai óvodaépület helyén épült fel 1984–1987 között, a már megszűnt Népművészeti és Háziipari Szövetkezet üzemháza. – A honvédségi mosoda (ma Centrál Mosodák kalocsai üze me) mögött épült fel a Miskei úton a KAGE Tejüzeme 1981–1984 között.⁸⁷

A város a háború előtti időkből örökölt iskolaszerének épületei kezdetben be tudták fogadni a megnövekedett létszámú diákságot (két iskolaépületben, az újjáirosi iskolában és a polgári fiúiskolában az ötvenes évek folyamán meg is szűnt a tanítás), de az újonnan épülő városnegyedekben nem voltak iskolaépületek és egyes iskolatípusok férőhelye is szűknek bizonyult. – Elsőként az Ipari Szakmunkásképző Intézetet bővítették 1966-ban. A Tompa Mihály utcában új épületszárny épült 5 tanteremmel és más kiszolgáló helyiségekkel.⁸⁸ – A Vajason túli területekről az általános iskolai diá-

⁸³ BOZSÓ Ferenc 1971/b. 141-143.

⁸⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 185., 187.

⁸⁵ BOZSÓ Ferenc 1971/b. 143-158.

⁸⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 188.

⁸⁷ Uo. 190.

⁸⁸ Uo. 177.

kok a belvárosba jártak iskolába, ahol egymás mellett működött az 1. sz. (ma Belvárosi) Általános Iskola és a 2. sz. (ma Kertvárosi) Általános Iskola. A Középsőkertek általános iskolai tanulói számára 1968–1970 között épült fel a Jókai utcában a 2. sz. (ma Kertvárosi) Általános Iskola 12 tantermes épülete, amelyet 1984-ben további 4 tanteremmel bővítettek. Az épület felavatásakor az iskola felvette a Vén József Általános Iskola nevet.⁸⁹ – Az épülő Széchenyi-lakótelep szomszédságában lévő 3. sz. (ma Eperföldi) Általános Iskolában 1968 őszén beindult a felső tagozat.⁹⁰ Az iskola bővítésére 1971–1973 között és 1982-ben került sor. – A szakközépiskolával kibővített Ipari Szakmunkásképző Intézet (ma Műszaki Szakközépiskola) kinőtte régi épületeit. Új iskolaépülete 1986–1988 között a Martinovics utcában épült fel.⁹¹ – A város legfiatalabb iskolaépülete napjainkban épült. Az egykori Ének-zenei Általános Iskola épületében működő Nagyasszonyunk Katolikus Általános Iskola számára 1996–1998 között épült új iskolaépület. Az iskola sportcsarnoka 1998 decemberében készült el.⁹²

Városi sportcsarnok két alkalommal épült, mindkét alkalommal az Ipari Szakmunkásképző Intézet udvarán. Az első városi sportcsarnok 1980-ban a Kossuth Lajos utcai épület, a második 1990-ben a Martinovics utcai épület udvarán.⁹³

2. fejezet

Városrészek, városnegyedek

Az egyes korok városrészei általában nem fedték le a korabeli város egész területét, voltak olyan kisebb városnegyedek, amelyeknek nem volt önálló nevük. A névvel bíró városnegyedek határa sem volt állandó, az egyes városrészek határai gyakran egymásba mosódtak. A budapesti (számmal jelölt) kerületekhez hasonló, közigazgatási és tájékoztatói funkciót betöltő kerületek nem alakultak ki Kalocsán, annak ellenére, hogy az 1927-ben létrehozott új kerületi beosztás elsődleges célja ez volt. A város lakosai továbbra is szívesebben használták a városrészek nevét a kerületek sorszáma helyett. A sorszámmal ellátott kalocsai kerületeket a 19. század második felében alakították ki, segítségükkel elsősorban a helyhatósági választásokhoz osztották be a város (1898-ig a szállásokkal együtt) lakosságát.⁹⁴ Fő törekvés az volt, hogy az egyes választókerületekben nagyjából azonos legyen a lakosok száma. Az így létrehozott választókerületeknek (nem azonos a szavazókörral, melyeket időszakonként más-más névvel illettek: választókerület, választókörzet, szavazókörzet, szavazókör stb.) pontosan megállapított határai voltak, amelyek, módosulásokkal, a mai napig fennmaradtak. Az egyes választókerületekhez tartozó portákat pontosan megjelölték, kezdetben a házszámozás -tól -ig való közlésével, majd az utcánkénti házszámozás bevezetése után (Kalocsán 1928-ban vezették be az utcák szerinti házszámozást) az egy-egy körzethez tartozó utcák felsorolásával. Ha egy utca több választókerülethez tartozott, akkor választókerületenként közölték az utcanév mellett a házszámokat is. A szállások 1898-as elvállása miatt új kerületi beosztás készült. 1900-ban még csak négy kerület volt, a

⁸⁹ Uo. 180.

⁹⁰ Uo. 179.

⁹¹ Uo. 194.

⁹² Kalocsa történeti kronológiája

⁹³ Uo.

⁹⁴ Térkép 1901.

képviselőtestület 1927. dec. 30-án hozott határozatot az új kerületi beosztásról (6 kerület), az új (utcánkénti) házszámozásról és új utcanevekről. Az új kerületi beosztásnak bizonyos fokig igazgatási funkciókat is szántak Az utca-névtáblákon római számmal feltüntették a kerület sorszámát is.⁹⁵ (Korábban a kerületi beosztást az utcánév-táblákon nem tüntették fel.) Ezekből az utca-névtáblákból néhány fennmaradt napjainkig. Pl. Az Alkotmány utca 45. sz. házon. *III. ker. Csernoch érsek ut[!]*, a Paksi köz és a Foktői út sarkán lévő egykori kocsmá épületén *III. ker. Paksi köz*, a Bársony utca és az Ilk Viktor utca sarkán *III. ker. Bársony utca*, Rokkantelepen a Honvéd utca és a Huszár utca sarkán: *IV. ker. Honvéd utca*, Szőlők városrészben a Nefelejcs utca és a Nagymező utca sarkán: *VI. ker. Nefelejcs [!] utca*, a Virág utca elején és a közepe táján: *VI. ker. Virág utca*. A házszám táblákon minden esetben feltüntették az utcanevet is. A második világháború után megszűnt a város kerületi beosztása, az utcátáblákat az utcanevek változásai nyomán lassanként kicserélték, csak néhány maradt fenn belőlük.

A különböző korokból származó adó-összeírások Kalocsa lakosait városrészenként írták össze. A török kori (1548-as és az azt követők) összeírások⁹⁶ még csak két utca nevét tartalmazták, amelyek egyben városrészt is jelentettek: *Mahallei Nagy ucsa* (Szent István király út és környéke, 84 összeírt személy) és *Mahallei Kis ucsa* (Hunyadi utca és környéke, 79 személy) (A *Mahalle* szó törökül városnegyedet jelent). Az alig több mint kétszáz év utáni, 1772-es összeírásban⁹⁷ már vegyesen található városrészek nevei és utcanevek, amelyek még mindig városrészt is jelentettek: *Nagy utca* (59 összeírt személy), *Csillás Palé mente* (a Szent István király út és a Vajas közötti terület a Búzapiactérig, 41 személy), *Burgundia* (a Vajas-part a piactértől délre, 99 személy), *Régi kis mészárszék utca* (a Hunyadi utca második fele körüli városrész, 59 személy) *Kukoricaváros* (Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utca közötti városnegyed, 133 személy), *Kígyós* (Petőfi Sándor utca környéke, 47 személy), *Újváros* (115 személy). Az összeírtakhoz természetesen hozzá tartozott a családjuk is. Az egyes városrészekben lakók számából óvatos következtetéseket lehet levonni a városrészek lakosságának nagyságára is. A 19. század első felében az utcanevek még városrész nevek is voltak. A század közepétől kezdett egyértelműen szétválni a városrészek és az utcák elnevezése. Ez alól két kivétel volt: a *Kígyós városrész* elnevezése a mai Petőfi Sándor utca a Zápor utca és a Hősök útja közötti szakaszát jelölte és az *Eperföld városrész* elnevezése a mai Dózsa György utca második felét, az eperföldi templomtól a végéig terjedő részét jelentette, tehát mindkettő, annak ellenére, hogy a név utótagja *városrész* volt, kizárólag utcánév volt. A 19. század második felében kialakult városrész nevek félhivatalosak voltak, de használatukat mindenki elfogadta.

Hivatalos városrész-névadásokra csak a 20. század második felében került sor:⁹⁸

1968. április 16-án, 1986. november 10-én, 1988. október 26-án, 1993. július 1-én és 1995. június 22-én.

Városrészek nevei

Az **álló félkövér** betűkkel írt városrészek nevei ma hivatalos városrész-nevek, amiket Kalocsa Város Önkormányzata a 24/1995. (VI. 22.) ö. számú rendeletében határozott meg. (Erre a rendeletre nem történik bibliográfiai hivatkozás a lábjegyzetekben.) A

⁹⁵ KN 1928. jan. 4.

⁹⁶ VASS Előd 1980. 49., 85.

⁹⁷ CZAJTÁNYI István 1971/a. 87.

⁹⁸ KVI 13/1968. T. sz. h., 106/1986. vb. sz. h., 2/1988. tr. sz. r., 13/1993. ör. sz., 24/1995. ör. sz.

dőlt, félkövér betűkkel írt városrészek nevei Kalocsa története folyamán adott hivatalos városrész-nevek, amelyeket azóta megváltoztattak, vagy területük jelentősen módosult, illetve a spontán módon elnevezett városrészek, városnegyedek nevei. A városrészek határainak leírásánál a *dőlt* betűvel írt szöveg a vonatkozó rendelet szövege. A normál betűvel írt kiegészítések a szerzőtől származnak.

48 ház. Az érsekuradalom cselédei számára 1908-ban títustervek alapján felépült 48 ház neve a 20. század első évtizedeiben.⁹⁹ Abban az időben a 48-as utcától északra még csak az öt számozatlan utca volt, a Kőégető köz még nem létezett

48-as házak. *Martinovics utca – 48-as utca – Pataji út – Csorna-foktői [árapasztó fő]csatorna „Vajas” által bezárt terület.* Nevét az érsekuradalom cselédei számára 1908-ban títustervek alapján felépült 48 ház után kapta. Korábbi neve 1908 előtt: Tyúkmajor (Martinovics utca – Kőégető köz közötti területen), mely a káptalani (korábban érseki) uradalom baromfitelepe volt, illetve ettől keletre az Uradalom szénáskertje.¹⁰⁰

48-as telep. u. a. mint a 48-as házak. Az 1926-os térkép szerint. Abban az időben a 48-as utcától északra még csak az öt számozatlan utca volt, a Kőégető utca még nem létezett.¹⁰¹

Belváros. *Csilás Palé „Vajas” - Bátyai út – Malatin tér – Obermayer tér – Széchenyi út – Petőfi Sándor utca – Szentháromság tér – Asztrik tér* által bezárt terület. Kalocsa legrégebbi városnegyede, az Árpádok korában keletkezett. A belváros elnevezését már a 19. század második felében is használták.¹⁰²

Burgundia.¹⁰³ A Búzapiac tér – Rákóczi utca – Bátyai út – Vajas által bezárt terület neve a 18. században.¹⁰⁴ Feltehetően még a középkorban betelepedett nyugat-európai iparosokról kapta a nevét.

Bürgerkert. (1.) *Vörösmarty utca – Ecetgyár utca – Csillás Palé „Vajas” – Foktői út* által bezárt terület. A terület egy része Bürger Adolf ügyvédé volt, és róla kapta nevét az egész városrész.¹⁰⁵ Legrégebbi, északnyugati része a 20. század első évtizedeiben épült ki.¹⁰⁶

Bürgerkert. (2.) A Foktői út, Vörösmarty utca, Lenin utca és Alkotmány utca által határolt terület alkotta a Bürgerkert nevű városrészt az első hivatalos városrészé nyilvánításakor, 1986-ban.¹⁰⁷

Cigányváros. A Szent Imre utca – Dankó Pista utca – Hősök útja – Radnóti Miklós utca által bezárt terület neve 1820 körül.¹⁰⁸ Nevét az itt élt muzsikus cigánylakosságról kapta.

⁹⁹ VARGA Lajos 1927. térkép mell.

¹⁰⁰ Térkép 1820.

¹⁰¹ Térkép 1926.

¹⁰² Térkép 1881.

¹⁰³ CZAJTÁNYI István 1971/b. 90.

¹⁰⁴ Térkép 1772.

¹⁰⁵ TIMÁR Kálmán é. n.

¹⁰⁶ Térkép 1926.

¹⁰⁷ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹⁰⁸ Térkép 1820.

Cigléd. A Felszabadítók útjától (ma a Bányai út eleje a Meszesi úti elágazásig) és a Vajás-foktól keletre húzódó, a Sütő- és Édesipari Vállalatig (Karamell Rt) és a Jubileumi emlékparkig (Miskei úti közlekedési tanpálya környéke) húzódó terület. Az első, ismert neve *Ciglédi (Cziglédi) kertek* volt.¹⁰⁹ A név eredete ismeretlen. Az első hivatalos városrészé nyilvánítás (1986) a Ciglédi kertek eredeti nagyságú, a köztudatban élő, területét jelölte meg.¹¹⁰

Ciglédi kertek. *Miskei út – Bányai út* által bezárt terület. A Miskei út nyugati oldalán, a záportározótól az EMIKA Rt-ig húzódó terület eredetileg nem tartozott a Ciglédi kertekhez.

Csilás Palé mente. A Tomori utca – Foktői út eleje – Bajcsy-Zsilinszky utca – Híd utca felső része – Búzapiactér közötti terület az 1772-es összeírás alapján. Neve a Vajás városon belüli szakaszának 18. századi nevéből (Csilás Palé, Rivus Tsilás Pali) ered.¹¹¹

Eperföld. (1.) *Széchenyi út – Petőfi Sándor utca – Hősök útja – Zöldfa utca* által bezárt terület. Neve az Epreshát¹¹² (Epreskert) nevű terület nevéből származik, amely a Dózsa György utca külső részének a helyén terült el. A városrész meghatározás pontatlan, mivel a Dózsa György utca Hősök útján túli részét is Eperföldnek tekintik a kalocsaiak. A Radnóti Miklós utca – Széchenyi út – Petőfi Sándor utca – Hősök útja közötti terület sohasem volt Eperföld része. Ez utóbbi területet korábban Cigányvárosnak, majd Feketevárosnak, nevezték. A városrész ilyen meghatározása félrevezető.

Eperföld. (2.) Az Eperföld gerince a Dózsa György utcának a Széchenyi úttól keletre eső szakasza, a jobbról-balról szomszédos utcák egy része, kb. az Eperföld utca térségéig¹¹³. A nagyvonalúan pontatlan meghatározás a Széchenyi út – Radnóti Miklós utca – Gödrök köze – Eperföld utca – Bem apó utca – Fillér utca – Tímár Kálmán utca által bezárt területet jelöli. A kalocsaiak ezt a területet tekintik Eperföldnek.¹¹⁴ Neve az Epreshát (Epreskert) nevű terület nevéből származik.

Feketeváros. *A Csiga utca, Dankó Pista utca, a Somogyi Béla utca (ennek egy része a Széchenyi úttól keletre)* (egy része ma Illyés Gyula utca) a hivatalos meghatározás szerint.¹¹⁵ Keletkezése idején, a 19. század második felében a Szent Imre utca – Dankó Pista utca – Hősök útja – Radnóti Miklós utca által bezárt területet jelölte. Nevét az 1850. március 16-án pusztított tűz után kapta, amikor a városban 124 ház égett le. A tűzvész legnagyobb mértékben ebben a városnegyedben pusztított.¹¹⁶ Korábbi neve *Cigányváros (Czigány város)*¹¹⁷ volt.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹¹¹ CZAJTÁNYI István 1971/b. 89.

¹¹² Térkép 1820.

¹¹³ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹¹⁴ Térkép 1881.

¹¹⁵ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹¹⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 79.

¹¹⁷ Térkép 1820.

Fokálja. A Búzapiac tér – Rákóczi utca – Vajas által bezárt terület a 19. század második felében, nagyjából a 18. századi Burgundia városrész. Neve a Vajas (Foktőn még ma is használatos) névváltozatáról a „Fok”-ról kapta.¹¹⁸

Homokgyőr. *Gombolyagi úttól északra és a vasútvonaltól északra* lévő területet jelöli a korábban határrész-névként, majd gazdasági telephely-névként élt földrajzi név. Az Iszra Szövetkezet telepe (korábban az érsekuraldomé, majd az egykori állami gazdaságé volt) és a körülötte lévő lakóházak. Nevét a határrész homokos talajáról kapta.

Ipartelep. *Miskei út – Ciglédi kertek vonala* közötti terület. Az EMIKA gyára, a Centrál Mosoda, a bezárt KAGE Tejüzem, magánvágóhíd és néhány üzem, műhely található a városnegyedben, lakóház alig van. Az Ipartelep területén 2000 tavaszán három, lakásépítésre is alkalmas utcát alakítottak ki. A hatvanas években ezt a területet jelölték ki ipartelepítésre. Innen származik a neve.

Kaszakacs utcai lakótelep. A Széchenyi-lakótelep északi részének ideiglenes neve. 1967 nyarán döntött a városi tanács a lakótelep építéséről.¹¹⁹ Az első ütemben 391 lakás felépítését tervezték. Nevét a Kaszakacs utcáról kapta, amely a mai Kossuth Lajos utcai pavilonsor tájékán ágazott ki a Kossuth Lajos utcából és a Csajda fürdő kerítéséig húzódott.

Kígyós. (1.) *Petőfi Sándor utca mindkét oldala – Széchenyi út – Kossuth Lajos utca* által bezárt terület. A terület meghatározása ellenkezik a hagyományokkal. A fenti területből a Dózsa György utca – Széchenyi út – Kossuth Lajos utca által határolt rész neve a 19. században Kis Kalocsa¹²⁰ volt, jelölésére sohasem használták a Kígyós nevet. Nevét a mai Petőfi Sándor utca helyén volt Kígyós nevű vízfolyásról¹²¹ kapta, amely később az utca neve is lett.

Kígyós. (2.) A Petőfi Sándor utca két oldala a Zápor utcától a végéig a 19. században¹²² és a 20. század első felében.

Kis Halas. A Széchenyi-lakótelep egy részének neve a Kishalas sor és a Gábor Áron utca tájékán a 18. században. Nevét az Árpás egyik mellékágáról kapta, amely a városrész halban gazdag vize volt, az 1870-es években még létezett.¹²³

Kis Kalocsa. Kossuth Lajos utca – Széchenyi út – Dózsa György utca által bezárt terület neve a 19. században.¹²⁴ Első írásos előfordulása az 1820-as évek elején volt.¹²⁵

Kis utca. A Hunyadi utca – Petőfi Sándor utca közötti városrész neve a török korban. nevét a középkori város kisebbik utcájáról (ma Hunyadi János utca) kapta.¹²⁶

Komló. *Martinovics utca - Kossuth Lajos utca – Selyem utca – 48-as utca* által bezárt terület. Nevét 19. században létesített komlókert(ek)ről kapta, ami(k) a mai Hunyadi Sporttelep környékén volt(ak).¹²⁷

¹¹⁸ Térkép 1881.

¹¹⁹ KVI 20/1967. T. sz. h.

¹²⁰ Térkép 1820.

¹²¹ Térkép 1772.

¹²² Térkép 1820., Térkép 1881.

¹²³ Térkép 1881.

¹²⁴ Uo.

¹²⁵ Térkép 1820.

¹²⁶ VASS Előd 1980. 49.

Középsőkertek. *Csorna-foktői [árapasztó fő]csatorna „Giga” – Vörösmarty utca – Foktői út* által bezárt terület. Első hivatalos meghatározása 1968-ban:¹²⁸ *Vajason túli új városnegyed*, majd 1986-ban¹²⁹ nevezték el a jelenlegi nevén. A Középsőkertek dűlőről kapta nevét, amely nagyjából ezen a területen feküdt.¹³⁰

Kukoricaváros.¹³¹ A Hunyadi utca alsó része és a Petőfi Sándor utca közötti terület neve a 18. században.¹³² Az 1820-as évekre már feledésbe merült az elnevezés. Feltehetően az itt termelt kukoricáról kapta nevét.

Mahalle-i Kis ucsa. A Hunyadi utca – Petőfi Sándor utca közötti városrész neve a török korban.¹³³

Mahalle-i Nagy ucsa. A Szent István király út – Vajas közötti városrész neve a török korban.¹³⁴

Nagy utca. A Szent István király út – Vajas közötti városrész neve a török kortól¹³⁵ a 18. század végéig.¹³⁶ A 18. század második felében a Rákóczi utca – Vajas közötti rész neve Burgundia volt.¹³⁷ Nevét a korabeli város nagyobbik utcájáról (ma Szent István király út) kapta.

Negyven. A várostól keletre kb. 1 km távolságra lévő falusias jellegű városrész, neve. A 19. század közepéig az írásos emlékek *Negyven*¹³⁸ néven említik, a 19. század utolsó harmadában terjedt el az 1986-1993 közötti hivatalos neve¹³⁹ a *Negyvenszállás*. A két névalakot a köznyelv állandóan használta. Eredetileg szállásnév volt, eredete ismeretlen.

Negyvenszállás. Negyven városrész hivatalos neve 1993 előtt.¹⁴⁰ Eredetileg szállásnév volt.

Oncsa telep. *48-as utca – Selyem utca – Pataji út – Ilk Viktor utca – Zrínyi utca* által bezárt terület. Nevét az 1941–43-ban épült 32 ONCSA (Országos Nép és Család-védelmi Alap) házról¹⁴¹ kapta. A köznyelv régebben is használta az Oncsa telep vagy Oncsa házak kifejezést.

Ökörjáró. *Meszesi út – Vigadó sor – Kinizsi Pál utca – Csorna-foktői [árapasztó fő]csatorna „Vajas” („Giga”)* közötti terület. Nevét a tőle északnyugatra, a Csorna-foktői árapasztó főcsatorna partjánál elterülő Ökörjárás dűlőről kapta. Az elne-

¹²⁷ ASBÓTH Miklós 1998. 77.

¹²⁸ KVI 13/1968. T. sz. h.

¹²⁹ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

¹³⁰ Térkép 1964.

¹³¹ Térkép 1772.

¹³² CZAJTÁNYI István 1971/b. 95.

¹³³ VASS Előd 1980. 84.

¹³⁴ Uo. 84.

¹³⁵ Uo. 84.

¹³⁶ CZAJTÁNYI István 1971/b. 87.

¹³⁷ Uo. 90.

¹³⁸ VASS Előd 1980. 85.

¹³⁹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹⁴⁰ Uo.

¹⁴¹ ASBÓTH Miklós 1998. 157.

vezés téves, mivel a terület, ahol a városrész kiépült, korábban az Árendás dűlő része volt.¹⁴²

Repülőtér. *Csilás Palé „Vajas” – Foktői úttól északnyugatra* (laktanyán túl) lévő terület, ahol az egykori szovjet katonacsapadok lakótelepe épült. Az egykori szovjet lakótelep a kilencvenes évek elejétől polgári lakónegyed. Nevét az ötvenes évek elején épült katonai repülőtérrel kapta.

Régi kis mézárszék utca. A Hunyadi utca környéke a József Attila utca és a Szent Imre utca közötti részen a 18. század második felében. Nevét, feltehetően, a területen lévő mézárszékről kapta.¹⁴³

Rokkanttelep. (1.) Kossuth Lajos utca – Hősök útja – Petőfi Sándor utca – Baka sor – Nemzetőr utca – Vasút utca által bezárt terület. A meghatározás pontatlan, mivel a jelzett terület egy része, a Bem apó utca és a Gödrök köze közötti területet Eperföld részének tekintik a kalocsaiak. Nevét a városrész első lakóiról, az 1. világháború rokkantjairól kapta.¹⁴⁴

Rokkanttelep. (2.) Kossuth Lajos utca – Hősök útja – Bem apó utca – Nemzetőr utca – Vasút utca által bezárt terület, amely az eredeti Rokkanttelep területét jelöli. Egy 1968-as tanácsi határozat¹⁴⁵ példaként említi. Az 1. világháború hadirokkantjai számára létesítendő kereseti és lakótelep megvalósításának terve 1915-ben merült fel.¹⁴⁶ Deák Imre méhészeti felügyelő javasolta Várady L. Árpád érseknek a telep létrehozását. Az érsekség, a Rokkantügyi Hivatal, a főkapitány és a város támogatásával hozták létre a telepet, amelyet 1918–1949 között a „Rokkant katonák kalocsai kereseti telepe” illetve a „Hadigondozottak kalocsai kertes háztelepe” alapítvány működtetett.¹⁴⁷ Nem hivatalosan 1918. aug. 15-től használják a nevet, amikor az addig elkészült 55 házat és a kereseti telepet átadták. A városnegyed utcái az 1920-as évek első felében kiépültek. A városnegyed első hivatalos utcanév-adása 1927. dec. 30-án volt, amikor a folytatólagos házszámozásról áttértek az utcánkénti házszámozásra.¹⁴⁸

Széchenyi-lakótelep. *Kossuth Lajos utca – Széchenyi út – Zöldfa utca – Csajdakert* által bezárt terület. Nevét a lakótelep nyugati határát képező Széchenyi (utca) útról kapta.¹⁴⁹ A lakótelep építésének kezdetén ideiglenes neve *Kaszakacs utcai lakótelep* volt.¹⁵⁰

Szénáskert. *Kinizsi Pál utca – Vigadó sor – Bátyai út – Csorna-foktői [árapasztó fő]csatorna „Vajas”* (Csorna-foktői árapasztó főcsatorna „Giga”) által bezárt terület. 1789-ben érseki rendelet ezen a területen engedélyezte a város gazdáinak a városon belüli szénátárolást.¹⁵¹ Innen ered a neve.

¹⁴² Térkép 1964.

¹⁴³ CZAJTÁNYI István 1971/b. 93.

¹⁴⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 123.

¹⁴⁵ KVI 13/1968. T. sz. h.

¹⁴⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 123.

¹⁴⁷ SZABÓ Attila 2000. 385-412.

¹⁴⁸ KN 1928. jan. 4.

¹⁴⁹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹⁵⁰ Uo. 13/1968. T. sz. h.

¹⁵¹ ASBÓTH Miklós 1998. 72.

Szentsarok. (1.) *Kossuth Lajos utca – Martinovics utca – Csorna-foktői [árapasztó fő]csatorna „Vajas” – Érsekkert – Asztrik tér* által bezárt terület. A jelenleg hatályos rendelet a történelmileg kialakult Szentsarokhoz hozzácsatolta a Martinovics utca és az Érsekkert között a hetvenes évek második felében épült lakónegyedet.

Szentsarok. (2.) A Micsurin (Kunszt József) utca tájéka, az Érsekkert bejárata, Asztrik tér.¹⁵²

Szentsarok. (3.) Az érseki kastély és a 48-as házak (Tyúkmajor) közötti lakónegyed neve az 1860-as évektől.¹⁵³ Nevét a környéken lévő sok egyházi intézménytől, épülettől kapta. A városrész neve egyben utcanevet is jelölt. Lásd Szentsaroki utca.¹⁵⁴ Korábbi neve az 1760-as évektől *Tisztartó sor*.¹⁵⁵

Szérűskert. *Meszesi út – Bátyai út* által bezárt terület. A területet korábban szérűskertként használták, a cséplést (masinálást) is ott végezték.¹⁵⁶

Szőlőhegy. A temető – Bimbó utca – Petőfi utca – Kertekalja sor – Malomszögi utca – Nagymező utca által határolt terület.¹⁵⁷ Ez ugyanis magába foglalja az Öregszőlő és az Újszőlő területét. A Szőlők köze pedig a kettő közötti terület és az ott átvezető út. A terület több névváltozáson ment keresztül. A 18. században még Öreghegy volt a neve.¹⁵⁸ Az 1760-as évek körül kezdték a területet szőlővel betelepíteni,¹⁵⁹ ami után Öregszőlőknek¹⁶⁰ (a Szőlők köze úttól keletre Újszőlők), majd Szőlőhegynek nevezték.¹⁶¹ Később Szőlőkre rövidült a neve. A köznyelv gyakran egymás mellett használta a különböző névváltozatokat.

Szőlők. *Petőfi Sándor utca – Bimbó utca – Temető – Legelő sor – Miskei út* által bezárt terület. Szerencsésebb meghatározás lett volna a Legelő sor – Miskei úti határ helyett a Nagymező utcát kijelölni a városrész határának, ugyanis a laktanya területét (Legelő sor – Miskei út – Szőlők köze – Nagymező utca) a kalocsaiak sohasem tekintették a Szőlők (Szőlő-hegy, Szőlők köze, Öregszőlők, Öreghegy stb.) részének.

Szőlők köze. Az 1990 után megjelent térképek egy része¹⁶² az egész Szőlők városrész megjelölésére használják. A meghatározás pontatlan, mivel a Szőlők köze csak kisebb része a Szőlők városrésznek.

Tisztartó sor. Érseki kastély – 48-as házak (Tyúkmajor) közötti lakó- és gazdasági negyed neve az 1760-as évek és az 1860-as évek között.¹⁶³ Nevét az érsekuradalom alkalmazottai (különböző rangú tisztviselők, mesteremberek) lakóházairól kapta, melyek az érsekuradalom szomszédságában álltak

¹⁵² KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹⁵³ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁵⁴ TIMÁR Kálmán é. n.

¹⁵⁵ TIMÁR Kálmán 1940.

¹⁵⁶ SZEBERÉNYI István 1964. 29.

¹⁵⁷ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹⁵⁸ Térkép 1772.

¹⁵⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 68.

¹⁶⁰ Térkép 1820.

¹⁶¹ SZEBERÉNYI István 1964. 29.

¹⁶² Térkép 1991., Térkép 1995.

¹⁶³ TIMÁR Kálmán 1940.

Újváros. *Széchenyi út – Miskei út – Legelő sor – Temető – Bimbó utca – Petőfi Sándor utca* által bezárt terület.¹⁶⁴ A 18. században épült be, a század végén már így nevezték.¹⁶⁵

Vajason túli új városnegyed. A Középsőkert városrész első, ideiglenes neve 1968-ban.¹⁶⁶

Zrínyi-lakótelep. *Pataji út – Kossuth Lajos utca – Gombolyagi út – Zrínyi utca* által bezárt terület.¹⁶⁷ A lakótelep létrehozása idején elsősorban honvédségi lakások épültek a telepen. Erre utal a neve is, melyet Zrínyi Miklós utcáról kapott.

3. fejezet

Közterületek (utcák, terek, parkok) és egyéb területek

Az első kalocsai közterületi nevek (utcák, terek stb. nevei) feltehetően a középkorban alakultak ki, noha első ismert írásos emlékeik csak a 16. század közepéről származnak.¹⁶⁸ Az utcaneveket a 19. század első feléig nem a mai értelemben vett közterületi névként használták, hanem többnyire az utca közelében lévő városrész, városnegyed nevét is jelentette. A 19. század közepétől kezdett szétválni az utcák és a városrészek elnevezése.¹⁶⁹

A korai utcanevek általában spontán módon alakultak ki. A névadás történhetett az utca valamilyen tulajdonságát jelentő fogalomról, az utcában lakó család nevére, az ott élők tevékenységéről, az utcában lévő valamilyen objektumról, növényről, állatról, természeti jelenségről stb. A városból kivezető utakat az irányt jelölő településekről, vagy határrészekről, dűlőkről nevezték el. A 19. század második felében kalocsai utcaneveknél érdekes rendszer figyelhető meg. A főszékesegyháztól sugarasan induló, vagy azok folytatásaként lévő utcák (ezek általában hosszúak) nevének utótagja *utca* volt, a hosszú utcákat összekötő, lényegesen rövidebb utcák utótagja *köz* volt.¹⁷⁰ A rendszer, feltehetően irányítottan alakult ki, habár erre írásos bizonyítékok nincsenek. Az 1900-as utcanév-rendezés¹⁷¹ során ezt a rendszert megszüntették, köz utótagú utcanevből csak néhány maradt meg. Konkrét személyről történő utcaelnevezések a 20. század elején kezdődtek el. Ezek mindig hivatalos elnevezések voltak. A hivatalos közterületi névadások is, amiket a várost vezető testület (képviselőtestület, tanács stb.) végzett, a 20. század elején kezdődtek. Az első ismert névadás 1894. ápr. 12-én volt, amikor a községi képviselőtestület a Kálvária utca nevét Kossuth Lajos utcára változtatta.¹⁷² A hivatalos közterületi névadások kialakulásával a spontán névadás visszaszorult. Időnként a köznyelv találóan elnevezett egy-egy utcaszakaszt, vagy épületet (pl. Káderdűlő, Lordok háza stb.), de ezek az elnevezések nem váltak hivatalos névvé.

¹⁶⁴ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹⁶⁵ Térkép 1772.

¹⁶⁶ KVI 13/1968. T. sz. h.

¹⁶⁷ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

¹⁶⁸ VASS Előd 1980. 49., 85.

¹⁶⁹ Térkép 1881.

¹⁷⁰ Uo.

¹⁷¹ KN 1900. nov. 18.

¹⁷² Uo. 1894. ápr. 14.

Négy jelentős, a közterületek nevének többségét érintő átnevezés volt Kalocsán.

1900. nov. 8-án neveztek el számos utcát még ma is meglévő néven.¹⁷³ (Az 1900-as utcanév-rendezés előtt egy utca meghatározására a köznyelv gyakran két nevet is használt, az utcanév-rendezés pontosan meghatározta az utcák nevét, egyúttal az addig használt utcanévek túlnyomó részét megváltoztatta.)

1927. dec. 30-án kaptak nevet a rokkanttelepi, a Bürgerkerti és más, addig névtelen utcák.¹⁷⁴ (A névtelen utcák elnevezése az új házszámozási rendszer bevezetése miatt vált szükségessé.) Több utcát átneveztek, továbbá a mai Hunyadi János utca és a Kosuth Lajos utca közötti városrészben a hosszú, egyes részein más-más nevet viselő utcákat egy utcanéven összevonták. A névváltoztató közgyűlés jegyzőkönyve¹⁷⁵ nem tartalmazza valamennyi érintett utca nevét, de más iratokból (pl. korabeli építési engedélyek, iskolai anyakönyvek stb.) és Kollányi Ödönnek (1874-1957) a kalocsai utcák-ról szóló dolgozatából következtethető a névadás ténye.¹⁷⁶

1948. febr. 17-én adták azokat az utcanéveket, amelyek a közelmúltig (1990-es évek eleje) használatban voltak.¹⁷⁷ Ennek a névadásnak két érdekessége volt. Először neveztek el nagyobb számban konkrét személyről utcákat (1900-ban és 1927-ben is voltak már ilyen utcaelnevezések, de jóval kisebb mértékben). A Nemzeti Bizottság terjesztette a képviselőtestület elé a határozati javaslatot A határozati javaslat tükrözte a korabeli kalocsai pártviszonyokat, de tekintettel voltak a katolikus egyházra is. A Nemzeti Bizottságba eredetileg a kisgazdapárt adta a legtöbb tagot. A 72 tagú testületbe a kisgazdák 28, a többi párt (Magyar Kommunista Párt, Magyarországi Szociáldemokrata Párt, Nemzeti Parasztpárt, Polgári Demokrata Párt) 11-11 tagot delegált. Egyébként a városi közgyűlés is a pártok által delegált és nem választott testület volt. A névadás idejére azonban megváltoztak a pártviszonyok, így a legtöbb utca a kommunista párt javasolta nevet kapta, a szociáldemokraták már kevesebb utcára tehettek javaslatot, a legkevesebb névadás a kisgazdáknak jutott. A közgyűlési vitában a kisgazdák a határozati javaslatban szereplő neveken túl még Gaál Gasztonról javasoltak utca elnevezést, Selmeczi Károly tanár, a Nemzeti Bizottság első elnöke Eötvös József nevét javasolta utcanévnek. A közgyűlés egyházi tagjai az egyházi személyekről elnevezett utcanévek változatlanul hagyása mellett álltak ki. A végszavazáson a kisgazdák és Selmeczi Károly javaslatát elfogadták, az egyház részéről jött javaslatok esetében ragaszkodtak az eredeti előterjesztéshez. A kalocsai egyházi személyről elnevezett utcák egy részének a nevét meghagyták (Haynald, Kunszt stb.), másokról elnevezetteket megváltoztatták (Kleiner, Kubinszky, Mayer stb.), de voltak olyan utcák, ahol az utcát két részre osztották, az egyik része megtartotta a régi nevét (Katona, Asztrik), a másik része pedig új nevet kapott (Petőfi, Mónus). 1948 után már viszonylag kevés átnevezés történt (ezek többsége az 50-es évek elején), inkább, a város beépített területének növekedése következtében, az új névadások domináltak.

Az utolsó nagy átnevezés alkalmával, 1993. júl. 1-én túlnyomóan az 1948-ban és az ötvenes évek elején átnevezett utcák nevét változtatták meg, törekedve az 1948 előtti utcanévek visszaállítására (ha nem is mindig ugyanaz az utca kapta vissza a régi ne-

¹⁷³ Uo. 1900. nov. 18.

¹⁷⁴ Uo. 1928. jan.4.

¹⁷⁵ Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára (a továbbiakban: BKMÖL) V. 81/b. Kalocsa Város Tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1927. (a továbbiakban: V. 81/b.)

¹⁷⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁷⁷ BKMÖL XXII. 5. Kalocsa Város Képviselőtestületének iratai (a továbbiakban: XXII. 5.) 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

vét).¹⁷⁸ De megváltoztattak olyan utcaneveket is, amelyek később keletkeztek, de nem fértek össze a rendszerváltozás szellemével (Úttörő, Ifjú Gárda), vagy a kalocsaik kegyeleti érzését sértette (Kun Béla, Szamuely Tibor).

A 20. századi névadások során néhány jellegzetes, egyes városrészekre jellemző utcaelnevezések alakultak ki. Szőlők városrészben jellegzetesek a virágokról, fákról elnevezett utcák. (Pl. orgona, hársfa, tulipán, viola, rózsza stb.) Ez a névadási gyakorlat csak a második, 1911-ben végrehajtott, több Szőlők belüli utcát érintő névadás idején alakult ki,¹⁷⁹ az első névadás (1900) még vegyes utcaneveket adott. Rokkanttelenen és környékén 1927-ben az utcák egy része a katonáskodással összefüggő nevet kapott. (honvéd, huszár, vitéz.) Rokkanttelenen az 1948-ban az egyházi személyekről elnevezett utcák (kivéve a Várady érsek utcát) a magyar függetlenségért életüket adott katonák nevét kapták¹⁸⁰ (Tartsay Vilmos, később Hosszú Antal és Kiss Ernő), de ebbe névadási rendszerbe Táncsics Mihály neve nem illik bele. A század elején kezdett kiépülni a Bürgerkert városrész, amelynek utcái először 1927-ben kaptak nevet.¹⁸¹ Az új utcanevek a sporttal és a levente mozgalommal álltak kapcsolatban (bajnok, levente, lövöld stb.), hiszen akkor készült el Bürgerkertben a Kalocsai Levente Egyesület sportpályája, a mai városi sporttelep. A hetvenes évektől kiépülő nyugati, Középsőkertek városrész utcáit túlnyomóan a magyar szellemi és gazdasági élet kiemelkedő személyiségeiről nevezték el.¹⁸² (Erdei Ferenc, Katona István, Menyhárt László, Mikszáth Kálmán, Ortutay Gyula, Tóth Mike, Veres Péter, Vidats István stb.) A Móra Ferenc utcától délre, az egykori hobbikertek helyén épült utcákat gyümölcsökről és zöldségfélésegekről nevezték el. (Bab, borsó, káposzta, lencse, barack, cseresznye, mogoró, szilva stb.)

Néhány szó a házszámozásról. 1927. dec. 31-ig folyamatos házszámozás volt érvényben Kalocsán. Ma már csak a nagyon kis (többnyire egyutcás) településeken és külterületeken használatos a folyamatos házszámozás. Érdekes kivétel, hogy az alig több mint kétezer (2.380) lakosú, szinte kisvárosias jellegű Tolna megyei Gyöngyös nagyközségben is használatos a folyamatos házszámozás (igaz nem tisztán, mert a település két új negyedének, a Muskátli utcának, a több utcás Ifjúsági lakótelepnek és két külterületének önálló folyamatos házszámozása van). Kalocsán már az 1772-es kalocsai térkép is feltüntette a folyamatos házszámozást. 1928. jan. 1-én tértek át a ma is használatos utcánkénti házszámozásra. Az új házszámozásra történt áttérés után a város területén egységes kivitelű házszám táblákat használtak. A domborított, fehér zománccal borított táblákon fekete számok voltak, a házszámon kívül az utca nevét is feltüntették. Több helyen a városban, pl. a Tomori utcában sok házon, Szőlőkben, Rokkanttelenen, Bársony utcában, Selyem utcában, a Széchenyi út 60. sz. ház kerítésén, még ma is láthatók ezek a házszám táblák. A folyamatos házszámozást csak a 48-as házaknál és az 1941–42-ben épült Oncsa házaknál használták az ötvenes évek elejéig, amikor az előbbi területen áttértek a sorszámított utcákra és azon belül az utcánkénti házszámozásra. Az Oncsa házakat a meglévő utcákhoz házszámozták be.

Kalocsán az idők folyamán több mint félezer utcanév vagy névváltozat alakult ki. Nagyon változatos az utcanevek eredete. Egy-egy néveredet több változatban is előfordult. A kalocsai utcanevek eredete az alábbi csoportokba sorolhatók.

¹⁷⁸ KVI 13/1993. ör. sz. r.

¹⁷⁹ KN 1911. dec. 20.

¹⁸⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁸¹ KN 1928. jan. 4.

¹⁸² KVI 39/1971. T. sz. stb. határozatok [az utcaelnevezésekről]

Személy- és családnevek (138)

Személyek, akiknek nincs kalocsai vonatkozása (67, ebből külföldi 7): Ady Endre, Arany János, Áchim L. András, Árpád fejedelem, Bacsó Béla, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Bánki Donát, Beloianisz Nikosz (görög), Bem József (lengyel), Budai Nagy Antal, Csokonai Vitéz Mihály, Damjanich János, Dankó Pista, Dózsa György, Eötvös József, Erdei Ferenc, Erkel Ferenc, Esze Tamás, Fürst Sándor, Gaál Gaszton, Gábor Áron, Gárdonyi Géza, Gerő Ernő, Hajós Alfréd, Horthy Miklós, Hunyadi János, Illyés Gyula, Imre herceg, Szent, Jókai Mór, József Attila, Kapisztrán János, Kinizsi Pál, Kiss Ernő, Kiss János, Kossuth Lajos, Kun Béla, Kunfi Zsigmond, Lenin, Vlagyimir Iljics (orosz-szovjet) (3 előfordulás), Makarenko, Anton Szemjonovics (orosz-szovjet), Martinovics Ignác, Marx, Karl (német), Micsurin, Ivan Vlagyimirovics (orosz), Mikszáth Kálmán, Mónus Illés, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Munkácsy Mihály, Nagy Jenő, Németh László, Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Rákóczi Ferenc (2 előfordulás), Rákosi Mátyás, Sallai Imre, Ságvári Endre, Semmelweis Ignác, Somogyi Béla, Széchenyi István (2 előfordulás), Sztálin, Joszif Visszarionovics (orosz-szovjet), Tamási Áron (2 előfordulás), Tartsay Vilmos, Táncsics Mihály, Tessedik Sámuel, Tompa Mihály, Veres Péter, Vörösmarty Mihály, Zrínyi Miklós.

Személyek, akiknek kalocsai vagy Kalocsa környéki vonatkozásaik vannak (44): Asztrik (2 előfordulás), Batthyány József, Császka György, Csernoch János, Csupó Imre, Deák Imre, Fényi Gyula, Gaudényi Lajos, Gábor Lajos, Grösz József, Haynald Lajos (2 előfordulás), Holmeyer Ferenc, Hosszú Antal, Ilk Viktor, István király, I., Szent, Katona István (2 előfordulás), Király Ilus, Kleiner Lajos, Kubinszky Mihály (2 előfordulás), Kunszt József (2 előfordulás), Liszt Ferenc, Magyar László, Malatin Antal, Mátyás király, I., Mayer Béla, Menyhárt László, Mócsy Antal, Mócsy János, Nagy Ignác, Nagysándor József, Obermayer Ernő, Petőfi Sándor (2 előfordulás), Rosty Kálmán, Simonyi Jenő, Sörös Imre, Szabó József, Szamuely Tibor, Tímár Kálmán, Tomori Pál, Tóth Mike, Ujhelyi Imre, Várady L. Árpád, Városház (Városház) Gyula, Vidats István.

Kalocsai családnevek (27): Barna, Bodnár, Csajda (3 előfordulás), Csilás, Draskovich, Dudás, Falvai, Ferenc (2 előfordulás), Filvig (2 előfordulás), Gangel (2 előfordulás), Gáspár, Herner, Herold, Kollár, Koós, Kovács, Kukovics, Lang, Lendvai, Miklós, Mitre, Páli, Péter, Schweitzer, Sóti, Tessényi, Urbán.

Objektumok, épületek, építmények (39): *bánya, birkaakol, bolt*, (2 előfordulás), *ecetgyár, gépállomás*, (3 előfordulás), *gödrök, híd* (2 előfordulás), *iskola* (2 előfordulás), *kastély* (2 előfordulás), *kálvária, kápolna, kocsmá (korcsma)* (2 előfordulás), *magtár* (2 előfordulás), *major* (2 előfordulás, változata: *tyúkmajor*), *malom, megyeház, mészárszék* (3 előfordulás, változata: *kis mészárszék* (2)), *nyomda, pajta, plébánia, posta* (2 előfordulás), *sóskút, sörház, tanítóképezde, templom* (5 előfordulás, változata: *kis templom, nagy templom, székes-főegyház, zsidótemplom*), *téglaagyár* (2 előfordulás), *vasút* (2 előfordulás), *vágóhíd, város, városház* (2 előfordulás), *vásártér, vigadó, vízmű, zárda* (2 előfordulás).

Növények, fák, virágok stb. (35): ág, bab, Barack, bimbó, borsó, búza, cseresznye, dió, diófa, egres, fűzér, galagonya, hagyma, hagyma, hársfa, ibolya, kacs, káposzta, komló (2 előfordulás), kökény (2 előfordulás), körte, lencse, málna, mogoró,

nád, nefelejcs, orgona, paprika, rozmaring, rózsza (3 előfordulás), szegfű, szőlő, tulipán, viola, virág, zöldfa (2 előfordulás).

Határrészek, dűlők, önálló nevű kisebb területek (28): Árendás (dűlő), Banyasziget, Berketanya, Cigléd (2 előfordulás), Cirokhát, Csemetekert, Drágszélpuszta, Duradomb (2 előfordulás), Eperföld (4 előfordulás), Giga (kert), Kertek alja (2 előfordulás), Kishalas (2 előfordulás), Komlókert (2 előfordulás), Korsós kementék telke, Kőégető (dűlő), Középsőkertek, Malomszög (2 előfordulás), Meszes, Nagymező (3 előfordulás), Örvénykert, Rokkanttelep, Selyemerdő, Szénáskert, Szerűskert, Szőlők köze, Telek, Velencei kert, Vörösszállás.

Tevékenység, foglalkozás (15); mezőgazdasággal, állattartással összefüggő (5): *arató, cséplő, pásztor, szántó, vető*; ipari (4): *fazekas, kovács, köteles, tímár*; vadászat, halászat stb. (4): *halász* (2 előfordulás, változata: *kis halász*), *kas, méhész, vadász*; egyéb (2): *alkotás, kubikos*.

Számjegyek (12): 1-11 (előtaggal; 1-6: Szénáskert, 7-11: 48-as házak), 48 (2 előfordulás).

Természeti, meteorológiai jelenségek, égitestek neve (13): *alkony* (átvitt értelemben: nyugalom, elmúlás), *csillag, délibáb, harmat, Hold, május, Nap, napsugár, nyár* (3 előfordulás), *sár* (3 előfordulás), *tavas, tél, zápor*.

Írányt jelölő települések (11): Bática, Benedek (Dunaszentbenedek), Dunapataj (3 előfordulás, változata: Pataj), Foktő (3 előfordulás), Gombolyag, Halom, Homokgyőr, Lak (Géderlak), Miske, Negyven (Negyvenszállás), Paks.

Állatok (11): béka, bika, csalogány, csiga, gerle, gém, gólya, kígyó (2 előfordulás), kócsag, ponty, zerge.

Katonai és más fegyveres tevékenységgel összefüggő fogalmak (11): baka, csendőr hajdú, honvéd, huszár, nemzetőr, obsitos, partizán, vitéz, Vörös Hadsereg, zsandár.

Tulajdonságok (10): *fő, határ, hosszú, kis* (2 előfordulás), *nagy* (2 előfordulás), *öreg, régi, szép, új* (2 előfordulás), *víg*.

Egyházzal összefüggő fogalmak (az épületek kivételével), **szentek** (7): *érsek, káptalan, remete, Szent György, Szent János* (2 előfordulás), *szentháromság* (2 előfordulás), *szentlélek*.

Társadalmi csoportok, rétegek, osztályok (6): *béres, munkás, nemes, polgár, tisztartó, úri*.

Vízfolyások (6): *Árpás, csatorna, Duna, Fok, Kígyós* (2 előfordulás), *Vajas* (3 előfordulás).

Mezőgazdasággal összefüggő fogalmak (tevékenység kivételével) (5): *búzapiac, kaszakacs, legelő, liget, róna* (2 előfordulás)

Szabadsággal, hősiességgel összefüggő fogalmak (6): *béke* (2 előfordulás, az egyik átvitt értelemben: nyugalom), *felszabadítók, hősök, mártírok, negyvennyolcasok, szabadság*.

Egyesületek, szervezetek, mozgalmak (4): Ifjú Gárda, levente, ONCSA (Országos Nép és Családvédelmi Alap), úttörő.

Sporttal összefüggő fogalmak (4): bajnok, lövölde, sportpálya, verseny

Államisággal összefüggő fogalmak (3): alkotmány, király, korona.

Becenevek (2): Éri, Jancsika.

Etnikai, népi fogalmak (2): cigány, rác (rátz).

Textilféleségek (2): bársony, selyem.

Hangszerek (2): kürt, síp.

Egyéb (nem csoportosítható) (7): eszperantó, fillér, (2 előfordulás), jubileum, sóhaj, tervezett, tükör, zsák (2 előfordulás).

Közterületek nevei

Az alábbi betűrendes felsorolásban az **álló félkövér betűvel** szedett utcanévek a jelenleg hatályos **hivatalos közterületi nevek**, melyeket a 13/1993. ö. sz. rendelet nyomán váltak hatályossá. Erre a rendeletre nem történik bibliográfiai hivatkozás. Amennyiben a jelenleg hatályos utcanévet 1993 előtt vagy után kapta az utca, a névadó rendeletre viszont már megtalálható a bibliográfiai hivatkozás. Az utcára vonatkozó helyrajzi számok és a terjedelmi adatok a Kalocsai Polgármesteri Hivatal Ingatlan-vagyonkataszteréből (KPHI) származnak, így erre a forrásra csak abban az esetben történik bibliográfiai hivatkozás, ha a vagyonkataszter nyilvántartásában lévő adatok ellentmondanak más forrásból származó adatokkal. A **dőlt félkövér betűvel** szedett nevek a város jelenlegi és valaha volt utcáinak, tereinek **egy-kori hivatalos és nem hivatalos nevei**. Az egyes utcanévek magyarázatában a normál dőlt betűvel szedett nevek azt jelentik, hogy a szócikk elején lévő utca (tér stb.) nevének előzménye volt, vagy következménye lett a **dőlt betűvel szedett közterületi név**, és mint ilyen, önálló szócikként is megtalálható. A szócikkben tárgyalt utca meghatározásához használt (kezdetét vagy végét jelző) utcák, terek stb. nevei nincsenek kiemelve.

Az azonos névvel bíró (helyileg máshol lévő és időben máskor elnevezett, vagy méretükben jelentős mértékben eltérő) utcák megkülönböztetésére a sorszámozás szolgál. Az (1.) sorszámot a jelenleg is érvényben lévő utcanévek kaptak, további, emelkedő sorszámot pedig a régebben használt utcanévek kaptak. Ez a sorszámozási rend érvényesül a napjainkban hatályban nem lévő nevek esetében is, azaz az alacsonyabb sorszámot mindig a fiatalabb utcanév viseli.

Az 1927. dec. 30-i névadáskor keletkezett utcanéveknél, utcák egy részénél a * jel figyelmeztet, hogy a névadás időpontja, fennmaradt források híján, más dokumentumokkal (korabeli építési engedélyek, iskolai anyakönyvek stb.) való összevetés eredménye.

Az 1950-es évek elején néhány belvárosi utca nevét megváltoztatták, és új utcanyitások is új nevet kaptak. Írott források hiányában a névváltoztatás illetve névadás pontos időpontját nem lehet megállapítani.

Az utca utótag különböző korokban használt: *ucca*, *utcza* változatai az alábbi felsorolásban nem szerepelnek. Ez alól egy kivétel van, az 1548-as török kori adóösszeírásban szereplő *ucsa* változat.

A konkrét személyekről elnevezett utcák esetében a név eredetére csak olyan esetekben történik utalás, amikor az érintett személynek kalocsai vonatkozásai vannak. A névadó személyekről bővebb információkat az **Akikről Kalocsa utcáit elnevezték** című fejezet tartalmaz, azokról, akiknek nincsenek jelentősebb kalocsai vonatkozásaik, rövidebben, a kalocsaiakról és azokról, akiknek jelentősebb kalocsai kötődéseik vannak, bővebben.

I. István király út.¹⁸³ A *Szent István király út* neve 1956 decemberétől¹⁸⁴ 1989. szeptember 26-ig.¹⁸⁵

¹⁸³ Térkép 1967.

¹⁸⁴ Benke Ferenc

¹⁸⁵ KVI 17/1989. th. sz. h.

48-as házak. A mai 48-as utca és a 48-as házak VII. – XI. utca neve 1927. dec. 30. előtt.¹⁸⁶

48-as házak VII. utca.¹⁸⁷ Hrsz: 1128. Hossza: 104 m. A 48-as utcából északra nyíló, Martinovics utcától a második zsákutca. A sorszámmal jelölt I-VI. utcák a Szénás-kertben találhatók.

48-as házak VIII. utca.¹⁸⁸ Hrsz: 1118. Hossza: 110 m. A 48-as utcából északra nyíló, Martinovics utcától a harmadik zsákutca.

48-as házak IX. utca.¹⁸⁹ Hrsz: 1107, 1070/5. Hossza: 135 m. A 48-as utcából északra nyíló, Martinovics utcától a negyedik zsákutca. Az utca kb. 90 méter után kelti irányba fordulva, közel párhuzamosan haladva a X. utcával, majdnem kiér a XI. utcáig.

48-as házak X. utca.¹⁹⁰ Hrsz: 1095. Hossza: 155 m. A 48-as házak IX. és XI. utca között lévő, a 48-as utcával párhuzamos utca.

48-as házak XI. utca.¹⁹¹ Hrsz: 1080. Hossza: 118 m. A 48-as utcából északra nyíló, Martinovics utcától az ötödik, csak egyoldalas beépítésű zsákutca.

48-as utca. Hrsz: 1141. Hossza: 707 m. 1948. febr. 17-től.¹⁹² A Martinovics utcától a Pataji útig húzódó egyenes utca, a 48-as házak városrész déli határa. Nevét az érsekuraldom cselédei számára 1908-ban típustervek alapján felépült 48 ház után kapta.¹⁹³ Az utca északi oldalán felépült cselédházakkal egy időben épültek ki a számmal (VII-XI.) jelölt utcák. Az utca déli oldala az ötvenes években épült be. Korábbi neve: 1927. dec. 30. előtt¹⁹⁴ **48-as házak** (az elnevezés egyaránt takarta a **48-as utca** és a **48-as házak** sorszámmal jelölt utcák területét), 1927. dec. 30. és 1948. febr. 17. között **Városi érsek utca.**¹⁹⁵

Áchim András utca. Az **Alkony utca** neve 1948. febr. 17.¹⁹⁶ és 1993. júl. 1.¹⁹⁷ között. Egy országos földmunkás szervezet még 1947 folyamán javasolta, hogy Áchim L. Andrásról nevezzenek el az ország településein utcákat. A kalocsai utcanevek megváltoztatását előkészítő Nemzeti Bizottság az 1948-as utcanév-változtatásoknál figyelembe vette a felhívást.

Ady Endre utca. Hrsz: 139. Hossza: 338 m. 1948. febr. 17-től.¹⁹⁸ A Damjanich utcától a Hunyadi utcáig húzódó megtört vonalvezetésű belvárosi utca. A törés a Szent István király úton található, ahova az utca az 55. és 57. számú ház között torkollik, a folytatása a Városi Bíróság és az új postaépület között, északi irányba eltolva folytatódik. Az 1940-es évek elejéig a Szent István király út és a Tomori utca kö-

¹⁸⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁸⁷ Kalocsa és Járása (a továbbiakban: KJ) 1948. febr. 21.

¹⁸⁸ Uo.

¹⁸⁹ Uo.

¹⁹⁰ Uo.

¹⁹¹ Uo.

¹⁹² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁹³ ASBÓTH Miklós 1998. 114.

¹⁹⁴ KN 1928. jan. 4.

¹⁹⁵ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁹⁶ Uo.

¹⁹⁷ KVI 13/1993. ör. sz. r.

¹⁹⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

zötti része csak gyalogos forgalomra volt alkalmas. Akkor épült fel az utca sarkán lévő épület (az egykori Mackó büfé épülete). A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1881-ben a Szent István király út és Hunyadi János utca közötti része *Ferenc köz*.¹⁹⁹ 1900. nov. 8. előtt²⁰⁰ a Damjanich utca és a Rákóczi utca közötti része *Kukovics köz*, A Rákóczi utca és a Szent István király út közötti része *Csendőr (Zsandár) köz*, a Szent István király út és a Hunyadi utca közötti része (a József Attila utca Hunyadi utca és Petőfi Sándor utca közötti részével együtt) *Köteles utca*; 1900. nov. 8-tól²⁰¹ a Damjanich utca és a Szent István király utca közötti része *Rózsa utca*, a Szent István király út és a Hunyadi utca közötti része *Síp utca*; 1948. febr. 17. előtt²⁰² (a József Attila utcával együtt) *Füzér utca*.

Ág utca. A *Csajda utca* Zöldfa utca felőli részének helyén lévő köz és a *Zöldfa utca* neve 1900. nov. 8.²⁰³ és 1927. dec. 30.²⁰⁴ között, amikor a *Zöldfa utcához* csatolták. Nevét, valószínűleg, az utca alakja után kapta, a Széchenyi út felől induló utca a Csajda utca torkolatánál nagyjából Y alakban elágazott.²⁰⁵

Alkony utca. Hrsz: 2950. Hossza: 400 m. 1993. júl. 1-től. Az Obermayer tértől a Legelő sor és a Nagymező utca találkozásáig húzódó újjvárosi utca. Már az 1770-es években is létezett, de akkor még nem volt neve. Első szilárd burkolatát 1907-ben kapta.²⁰⁶ A névadás az utca végén lévő temetőre utal. Korábbi nevei: 1900. nov. 8. előtt *Temető utca*, 1900. nov. 8-tól²⁰⁷ *Alkony utca* (1911. dec. 16.²⁰⁸ és *1927. dec. 30. között a *Nagymező utcával* együtt), 1948. febr. 17-től²⁰⁹ *Áchim András utca*.

Alkotás útja. Hrsz: 1455/20. Hossza: 215 m. 1984. aug. 9-től. A Széchenyi-lakótelepen bizonytalan vonalvezetésű, nagyjából a Zöldfa utcával párhuzamos utca a Széchenyi út és a Csajda utca között. Korábbi neve: *Széchenyi-lakótelep 1/A-C., 2/A-C., 3/A-C., 4/A-C., 6., 7., 8., 12. sz. házak*.²¹⁰

Alkotmány utca. Hrsz: 3206, 3264, 3503. Hossza: 656 m. Az 1950-es évek elejétől. A Foktői úttól a Kalocsai Fűszerpaprika Rt. főbejáratáig húzódó, rapszodikus vonalvezetésű, részben Bürgerkerti utca, melynek egyik oldala beépített, a másik oldalon parkok (Csiláspark, Kubikos park), illetve a Vajas határolja. 1962-ig a Paprika V. jelenlegi telepén keresztül a Szénáskertig húzódott. Korábbi neve: *1927. dec. 30. és az 1950-es évek eleje között Csernoch érsek utca.

Arany János utca. Hrsz: 291. Hossza: 346 m. 1948. febr. 17-től.²¹¹ Az Ady Endre utcától az Árpád fejedelem utcáig húzódó utca. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1900. nov. 8. előtt *Ferenc utca*, 1900. nov. 8-tól *Tükör utca*.²¹²

¹⁹⁹ Térkép 1881.

²⁰⁰ KN 1900. nov. 18.

²⁰¹ Uo.

²⁰² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²⁰³ KN 1900. nov. 18.

²⁰⁴ Uo. 1928. jan. 4.

²⁰⁵ Térkép 1926.

²⁰⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 113.

²⁰⁷ KN 1900. nov. 18.

²⁰⁸ Uo. 1911. dec. 20.

²⁰⁹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²¹⁰ KVI 60/1984. vb. sz. h.

²¹¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²¹² KN 1900. nov. 18.

Arató (tervezett) utca. 1988. aug. 4-től. A Meszesi útról déli irányban a Szerűskert utcával párhuzamosan tervezett utca.²¹³ Az utca napjainkig sem épült meg.

Árendás utca. Hrsz: 3795. Hossza: 480 m. 1971. dec. 23-tól.²¹⁴ A Meszesi úttól a Kinizsi Pál utca végéig, a Csorna-foktői árapasztó főcsatorna („Giga”) hídjáig húzódó Ökörjáró városrész belső egyenes utca. A Kinizsi Pál utca és a Meszesi út között a hetvenes évek második felében felépült családi házas városnegyed egyik utcája. Nevét a közelében lévő Árendás dűlőről kapta.

Árpád fejedelem utca. Hrsz: 270. Hossza: 131 m. 1993. júl. 1-től. A Szent István király út és az Obermayer tér között húzódó belvárosi utca. Korábbi nevei: 1880 körül²¹⁵ *Draskovich köz*, 1927. dec. 30-tól²¹⁶ *Széchenyi utca*, 1978. okt. 6.²¹⁷ és 1993. júl. 1. között *Gaudényi Lajos utca*.

Árpás utca.²¹⁸ Hrsz: 4585. Hossza: 100 m. A negyvenszállási Nagy utcáról, az Árpás csatorna közelében nyíló rövid zsákutca, mely a csatorna egyik kiöblösödésénél ér véget. A 13/1993. ör. sz. rendelet utcajegyzékéből (valószínűleg tévedésből) kimaradt, de a városi ingatlan-nyilvántartásban szerepel.²¹⁹ Nevét a közeli Árpás csatornáról kapta.

Asztrik érsek utca. A *Sörös Imre utca* neve az 1938. márc. 21.²²⁰ és 1948. febr. 17. között. Nevét Kalocsa első érsekéről, Asztrikról²²¹ (1000-1034 körül) kapta. 1948. febr. 17-én az utca Plébánia köz és a Haynald Lajos utca közötti részét *Asztrik érsek utca* névvel meghagyták az 1950-es évek elejéig, az utca többi része, a Haynald Lajos utcától a Szent Imre utcáig *Mónus Illés utca* lett.²²² Az ötvenes évek elején a Mónus Illés utcához csatolták.

Asztrik tér. Hrsz: 1049/2. Területe: 6.050 m² 1984. aug. 9-től.²²³ A Szentháromság tér és a Kunszt József utca eleje között elterülő tér, melynek egyik oldala beépített, másik oldalon az érseki kastély kertjének kerítése határolja. A kerítés mellett húzódó úttest első szilárd burkolata 1922 júliusában készült el.²²⁴ Nevét Kalocsa első érsekéről kapta. Korábbi nevei: 1860 után *Zárda tér*,²²⁵ 1900 előtt a *Nagytemplom tér* része, 1900. nov. 8-tól *Kunszt érsek utca* eleje,²²⁶ 1950-es évek elejétől (*Kunszt József utcával* együtt) *Micsurin utca*, 1971. dec. 23-tól²²⁷ 1984. aug. 15-ig *Dózsa tér*.

²¹³ KVI 68/1988. vb. sz. h.

²¹⁴ Uo. 39/1971. T. sz. h.

²¹⁵ Térkép 1881.

²¹⁶ KN 1928. jan. 4.

²¹⁷ KVI 61/1978. vb. sz. h.

²¹⁸ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

²¹⁹ Kalocsai Polgármesteri Hivatal Ingatlan-vagyonkatasztere (a továbbiakban: KPHI)

²²⁰ KOLLÁNYI Ödön 1944.

²²¹ NLVK

²²² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²²³ KVI 60/1984. vb. sz. h.

²²⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 132.

²²⁵ Térkép 1881.

²²⁶ KN 1900. nov. 18.

²²⁷ KVI 39/1971. T. sz. h.

Bab utca. Hrsz: 5032/10. Hossza: 75 m. 1986. nov. 10-tól.²²⁸ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből, az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Hagyma utca végéből nyíló szilárd burkolat nélküli utca, párhuzamos a Borsó utcával.

Bacsó Béla utca. A *Haynald Lajos utca* és a *Kígyó utca* neve 1948. febr. 17.²²⁹ és 1988. okt. 26. között.²³⁰ A Nemzeti Bizottság javasolta nevét.

Bajcsy-Zsilinszky utca. Hrsz: 74. Hossza: 212 m. 1948. febr. 17-től.²³¹ A Búzapiac tértől a Sárköz utcáig terjedő belvárosi utca. Már 1770 körül is létezett, de akkor még nem volt neve.²³² A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1880 körül *Velencei kertek köze*,²³³ 1900-tól *Tél utca* (a *Sárköz utca* alsó végével és a *Híd utca* Sárköz utcától a Foktői útig terjedő részével együtt),²³⁴ 1927. dec. 30-tól²³⁵ 1948. febr. 17-ig *Híd utca*. Az 1950-es évek elejéig a *Sárköz utca* is a *Bajcsy-Zsilinszky utca* része volt. 1978. okt. 6-án²³⁶ a Búzapiac tértől, a Foktői útig terjedő egyenes szakaszának neve *Híd utca* lett.

Bajnok utca. A *Munkás utca* neve *1927. dec. 30. és 1948. febr. 17. között.²³⁷ Az utca neve a közeli, 1927-ben elkészült sportpályára utal.

Baka sor. Hrsz: 4652/1. Hossza: 255 m. 1986. nov. 10-től.²³⁸ A Rokkanteleptől keletre épült családi házas városnegyed legszélső, egyoldalas beépítésű utcája, a Bem apó utca keleti végétől a Hosszú Antal utcáig húzódik. Neve a Rokkantelepen és közvetlen közelében gyakori katonai foglalkozásra (honvéd, obsitos, baka stb.) utaló utcanév. Az 1920-as évek végén kialakult névadási gyakorlat a 2. világháború után is fennmaradt, azzal a módosulással, hogy nemcsak katonai fogalmakról, hanem személyekről is neveztek el utcákat.

Bánki Donát utca. Hrsz: 4240/18. Hossza: 178 m. 1978. okt. 6-tól.²³⁹ A Tóth Mike utca és a Veres Péter utca között lévő Középső kertek beli utca. A Tóth Mike utca és a Móra Ferenc utca között a hetvenes-nyolcvanas években felépült vegyes beépítésű városnegyed egyik utcája.

Bánya utca. A *Zöldfa utca* Tompa Mihály utca és a Széchenyi út közötti részének neve 19. század második felében.²⁴⁰ Nevét, valószínűleg, az utca közelében lévő mélyebben fekvő homok- vagy agyagbányászásra alkalmas helyről kapta.

Banyasziget.²⁴¹ A város északi határán, az 51. sz. közút és a Szelidi-tavi csatorna közötti hobbikertekben lévő néhány lakóház neve. Nem tévesztendő össze az 51. sz.

²²⁸ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

²²⁹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²³⁰ KVI 2/1988. T. sz. r.

²³¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²³² Térkép 1772.

²³³ Térkép 1881

²³⁴ KN 1900. nov. 18.

²³⁵ Uo. 1928. jan. 4.

²³⁶ KVI 61/1978. vb. sz. h.

²³⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²³⁸ KVI 106/1986. vb. sz. h.

²³⁹ Uo. 61/1978. vb. sz. h.

²⁴⁰ Térkép 1881.

²⁴¹ KVI 2/1988. T. sz. r.

közüttől keletre lévő Banyasziget dűlővel. Neve feltehetően a dűlőnévből származik, amely eredetileg Bányasziget²⁴² volt (az azonos nevű határrész földje homokos, egyes részei mai is folyik félig-meddig legális homok-kitermelés), később módosult a név Banyaszigetre.

Barack utca. Hrsz: 5029. Hossza: 175 m. 1986. nov. 10-től.²⁴³ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából a Tamási Áron utca torkolatával szemben nyíló zsákutca.

Barna köz.²⁴⁴ A *Sárköz utca* neve 1900. nov. 8. előtt.²⁴⁵

Bársony utca. Hrsz: 1278. Hossza: 174 m. 1927. dec. 30-tól.²⁴⁶ Az Oncsa köz és az Ilk Viktor utca között lévő, a Pataji úttal párhuzamos utca. Az utca nyugati oldala a húszas- harmincas években,²⁴⁷ keleti oldalának egy része 1942-ben (Oncsa telep) épült ki.²⁴⁸ A névadás eredete ismeretlen.

Batthyány József utca. Hrsz: 356. Hossza: 89 m. 1986. nov. 10-től.²⁴⁹ A Szent István király út és a Hunyadi utca között lévő belvárosi utca. Két oldalát a Belvárosi Általános Iskola és a Kalocsai Gyermekotthon épülete határolja. A két épületet az első emelet magasságában egy zárt átjáró, az 1908-ban épült „Sóhajok hídjá” köti össze. Jelenlegi formáját a Belvárosi Általános Iskola épületének, a korabeli kisszeminarium 1880-as elkészülésekor kapta.²⁵⁰ Nevét Batthyány József²⁵¹ esztergomi érsekről kapta, aki 1760-1776 között kalocsai érsek volt, aki Kalocsa első gimnáziumát és első nyomdáját alapította. Korábbi nevei: sokáig névtelen volt, majd *Kis-templom köz*²⁵² (utalás a kisszeminarium helyén állt, 1878-ban lebontott plébánia-templomra, „kistemplom”), 1908 után *Sóhaj köz*,²⁵³ *1927. dec. 30-tól 1986. nov. 10-ig *Rosty köz*.

Bátyai út. (1.) Hrsz: 3169. Hossza: 1.532 m (helységnév-tábláig). 1993. júl. 1-től. A Malatin tértől a város déli határáig húzódó, Bajára vezető út, az állami kezelésben lévő 51. sz. út része. A kelet-nyugati irányú út a Meszesi úti elágazásnál majdnem derékszögben déli irányba fordul. Az út a mai Malatin tértől a régi izraelita temetőig 1930-ban kapott szilárd burkolatot.²⁵⁴ A Meszesi úti elágazástól Bátyáig 1998-ban kerékpárút épült az út mellett.²⁵⁵ 1993. júl. 1-én a Meszesi úti elágazástól a városból kivezető *Bátyai utat* egyesítették a Malatin tértől a Meszesi úti elágazásig húzódó *Felszabadítók útjával*. Korábbi nevei: 1948. febr. 17. előtt a Malatin tértől a Meszesi úti elágazásáig tartó szakasza a *Meszesi út* része volt, az elágazáson túli

²⁴² Térkép 1774.

²⁴³ KVI 106/1986. vb. sz. h.

²⁴⁴ Térkép 1881.

²⁴⁵ KN 1900. nov. 18.

²⁴⁶ BKMÖL V. 81/b.

²⁴⁷ KOLLÁNYI Ödön 1944.

²⁴⁸ ASBÓTH Miklós 1998. 157.

²⁴⁹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

²⁵⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 88.

²⁵¹ NLVK

²⁵² Térkép 1881.

²⁵³ Térkép 1926.

²⁵⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 142.

²⁵⁵ Kalocsa történeti kronológiája.

része *Bátyai út*, 1948. febr. 17. és 1993. júl. 1. között a Malatin tértől és a Meszesi úti elágazásig tartó része *Felszabadítók útja* volt, az elágazáson túli része továbbra is *Bátyai út* maradt.²⁵⁶ Az út északi oldalán a Rubin Kft és a Vigadó sor közötti szakaszán volt a *Vásár tér (Vásárállás)* 1962-ig.²⁵⁷

Bátyai út. (2.) A mai *Bátyai út (1.)* Meszesi úti elágazásától a városból kivezető szakasza 1993. júl. 1-ig.²⁵⁸ Első szilárd burkolata az 1902-1904 között megépített Kalo-csa – Dusnok törvényhatósági út részeként készült el.²⁵⁹ Az utca beépítése az ötvenes évek elején kezdődött. A múlt század első feléig a Bátyára vezető *Bátyai út* (nagyjából ugyanezen a nyomvonalon), és a Foktőre vezető *Foktői út* is a Bátyai út, Meszesi út, Kinizsi Pál utca csomópontból indult.²⁶⁰

Béka utca. A *Bem apó utca* neve 1880 körül, de az utca meghatározására a *Kis Eper-föld utca* nevet is használták. A Béka utca tulajdonképpen a Kis Eperföld utca vége volt. Valószínűleg a *Béka utca* név a régebbi.²⁶¹

Béke park. A *Kubikos park* neve az ötvenes évek eleje és 1978. okt. 6. között.²⁶²

Béke utca. Hrsz: 2821. Hossza: 296 m. 1900. nov. 8-tól.²⁶³ Az Alkony utca és a Petőfi Sándor utca között lévő újárósi utca. Neve az utca keleti oldalánál lévő temetőre utal. Korábbi neve 1900 előtt *Bika utca* volt.

Beloianisz park. Az *Érsekkert* neve 1952-től 1971. dec. 23-ig.²⁶⁴ Ebben az időben a köznyelv továbbra is az *Érsekkert* elnevezést részesítette előnyben. Nevét Nikosz Beloianisz (1916-1952) kommunista görög politikusról kapta, akit 1952-ben a nemzetközi tiltakozás ellenére kivégeztek.

Bem apó utca. Hrsz: 1586. Hossza: 650 m. 1948. febr. 17-től.²⁶⁵ Eperföld északi határára a Fillér utcától az Eperföld utcáig, majd a *Rokkantelep utca* hozzacsatolásával a Baka sor és a Tüzér sor találkozásáig húzódó utca. Korábbi nevei: 1881-ben²⁶⁶ *Béka utca*, 1900 előtt *Kis Eperföld utca*, 1900. nov. 8-tól²⁶⁷ 1948. febr. 17-ig *Harmat utca*. A Negyvení útól keletre eső része *Rokkantelep utca*²⁶⁸ volt 1984. aug. 9. és 1993. júl. 1.²⁶⁹ között.

Benedeki út. FLaki és Benedeki út

Béres utca.²⁷⁰ A *Tompa Mihály utca* neve 1948. febr. 17. előtt.²⁷¹ Az utcát feltehetően túlnyomórészt béresek lakták, és innen származik a neve.

²⁵⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²⁵⁷ Deák Sándor

²⁵⁸ KVI 13/1993. ör. sz. r.

²⁵⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 110.

²⁶⁰ Térkép 1772.

²⁶¹ Térkép 1881.

²⁶² KVI 61/1978. vb. sz. h.

²⁶³ KN 1900. nov. 18.

²⁶⁴ KVI 39/1971. T. sz. h.

²⁶⁵ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²⁶⁶ Térkép 1881.

²⁶⁷ KN 1900. nov. 18.

²⁶⁸ KVI 60/1984. vb. sz. h.

²⁶⁹ Uo. 13/1993. ör. sz. r.

²⁷⁰ Térkép 1881.

²⁷¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

Berketanya.²⁷² A Negyvenszállás keleti határában lévő Csemetekerttől északra fekvő tanya neve. Megközelíthető az 5308. sz. Dunapataj – Szakmár – Kalocsa közútról. A név feltehetően a Berke (Kisberke, Nagyberke) dűlőnévből származik. A két dűlőben a középkorban és a török hódoltság után lakott település volt.²⁷³

Bika utca.²⁷⁴ A *Béke utca* neve 1900. nov. 8. előtt.²⁷⁵ Nevét az utca keleti oldalán, a temető melletti városi majorról kapta, amelyben városi bikaakol és ménistálló volt. A major helyén ma az ÉKÜ egykori telepe található, amelyben vágóhíd és különböző műhelyek működnek.

Bimbó utca. Hrsz: 2796. Hossza: 129 m. 1900. nov. 8.-tól. Szőlőhegy első utcáinak egyike, amely Szőlőhegyet elválasztja Újvárostól. A másik határ a temető volt. A Petőfi Sándor utcától (a Hősök útja torkolatával szemben) a temető északkeleti oldalkapujáig húzódik. A századforduló előtt a Szőlőhegy Petőfi Sándor utcai oldalán kiépült, addig névtelen négy szőlőhegyi utca az 1900-as általános utcanév változtatás kapcsán kapott nevet (Bimbó utca, Kökény utca, Pásztor utca, Remete utca).²⁷⁶

Birkaakol köz. A *Fillér utca* neve 1880 körül.²⁷⁷ Nevét a Zöldfa utca és a Csajda utca találkozási környékén lévő érsekuradalmi juhászatról kapta.

Bodnár köz.²⁷⁸ A *Bajcsy-Zsilinszky utca* Eötvös utca és a Búzapiac tér közötti részének (a piactéri parkoló melletti utcarész) neve 1900. nov. 18. előtt.²⁷⁹ Nevét, feltehetően, az utcában lakó Bodnár családról kapta.

Bolt köz. Az *Obsitos köz* neve az 1971. dec. 23.²⁸⁰ és 1984. aug. 9.²⁸¹ között. Nevét a közszel szemben 1963-ban épült bolttól kapta. Ilyen boltépület ezen kívül még kettő épült Kalocsán (feltehetően tőpusterv alapján), a Csiláspark déli sarkában és a Vörösmarty utcában a Giga köz bejáratánál.

Bolt utca. Hrsz: 1900. Hossza: 85 m. 1968. ápr. 16-tól.²⁸² A Hosszú Antal utca Kiss Ernő utca és Táncsics Mihály utca közötti szakaszából délnyugati irányba nyíló rokkanttelepi zsákutca. Nevének eredete ugyanaz, mint a Bolt köz.

Borozda utca. Hrsz: 2411/1. Hossza: 430 m. 1978. okt. 6-tól.²⁸³ A Szőlők köze út és a Nagymező utca kereszteződésétől északra a Szőlők köze útról keleti irányba nyíló utca, amely a Malomszögi utcát keresztezve benyúlik a Malomszög dűlőbe. A Malomszögi utcától kezdve zsákutca.

²⁷² KVI 2/1988. tr. sz. r.

²⁷³ IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor 1996. 45.

²⁷⁴ Térkép 1881.

²⁷⁵ KN 1900. nov. 18.

²⁷⁶ Uo.

²⁷⁷ Térkép 1881.

²⁷⁸ Uo.

²⁷⁹ KN 1900. nov. 18.

²⁸⁰ KVI 39/1971. T. sz. h.

²⁸¹ Uo. 60/1984. vb. sz. h.

²⁸² Uo. 13/1968. T. sz. h.

²⁸³ Uo. 61/1978- T. sz. h.

Borsó utca. Hrsz: 5032/1. Hossza: 75 m. 1986. nov. 10-től.²⁸⁴ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Hagyma utcától a Foktői útig húzódik.

Budai Nagy Antal utca. Hrsz: 2971. Hossza: 447 m. 1948. febr. 17-től.²⁸⁵ A Miskei úttól a Petőfi Sándor utcáig húzódó újbárosi utca. Már az 1770-es években is létezett, de akkor még nem volt neve. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1900 előtt *Korcsma utca*, 1900. nov. 8. és 1945. febr. 17. között *Iskola utca*.

Burgundia utca. A *Zöldfa utca* Tompa Mihály utcától a Széchenyi útig terjedő szakaszának neve 1900. nov. 8. előtt.²⁸⁶ Az utcanév eredete ismeretlen, arra nézve nincsenek információk, hogy milyen összefüggés van a Vajassal mellett lévő Burgundia városrész-név és a Széchenyi út környéki Burgundia utca között, amelyek helyileg is és időben is távol vannak egymástól. 1880 körül²⁸⁷ az utca neve még *Bánya utca* volt. Elképzelhető, hogy a két utcanév egy időben élt együtt.

Búza tér. A *Búzapiac tér* nyugati részének (zöldségpiac, ABC áruház) neve 1900-tól²⁸⁸ 1906-ig,²⁸⁹ amikor a tér neve *Rákóczi tér* lett. Az új elnevezés nem ment át a köztudatba, és az 1920 években az egész tér neve *Búza tér* lett.²⁹⁰ Az új név az idők folyamán visszaalakult eredeti formájára, a *Búzapiac tér*-re, az 1948-as hivatalos névváltoztatásnál már e nevet változtatták meg.²⁹¹ Nevét a téren működő gabonapiacról kapta. A heti (zöldség, baromfi stb.) piac csak 1946 márciusában költözött a tere a Szent István utcából, ahol addig működött.

Búzapiac tér. Hrsz: 73. Területe: 9.492 m². 1993. júl. 1-től. Fekvése T alakú belvárosi tér, mely a város egyik kereskedelmi központja. Északi részén a zöldségpiac, déli részén az iparcikk piac (*KGST piac* vagy *Lengyel piac*) működik. A T talpa kelet felé, a kalapja nyugat felé néz és a Vajassal párhuzamos. A tér északi részéből a Bajcsy-Zsilinszky utca és a Híd utca észak, a Mátyás király utca nyugat felé, déli részéből a Damjanich utca és a Rákóczi utca déli, a keleti részéből a Városház utca kelti irányba indul. A Városháza utca torkolatánál észak-déli irányban keresztezi a Tomori utca. Korábban a tér több, önálló nevet viselő térből állt, mérete is kisebb volt. Először 1850-ben, a nagy tűzvész után a tűzvészben elpusztult házak maradványaival feltöltötték a Vajassal meder szélét,²⁹² majd 1900-ban²⁹³ és 1940–41-ben a Vajassal medrének rendezése során a meder egy részét tovább töltötték, és a feltöltött résszel bővült a tér területe.²⁹⁴ A tér első szilárd burkolatát 1910-ben kapta.²⁹⁵ Az 1940–41-es bővítés kövezése 1941 nyarán készült el.²⁹⁶ A tér az ott működött gabonapiacról kapta a nevét. Korábbi nevei (a jelenlegi nagyságú tér): 1900. nov. 8.

²⁸⁴ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

²⁸⁵ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²⁸⁶ KN 1900. nov. 18.

²⁸⁷ Térkép 1881.

²⁸⁸ KN 1900. nov. 18.

²⁸⁹ Uo. 1906. nov. 25.

²⁹⁰ Térkép 1926.

²⁹¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

²⁹² ASBÓTH Miklós 1998. 79.

²⁹³ Uo. 106.

²⁹⁴ Uo. 155.

²⁹⁵ Uo. 117.

²⁹⁶ Uo. 155.

előtt *Búza-piac tér*, a déli részének egy részét (a Vadászkürt vendéglő környéke) *Mázsa tér* néven is emlegették. 1900. nov. 8-án a teret két térre osztották, a nyugati része (nagyjából a zöldségpiac és az ABC áruház területe) a *Búza tér*, a keleti része (a Duna Áruház és a magtárépület vonalától keletre lévő terület) a *Polgár tér* nevet kapta.²⁹⁷ A *Polgár tér* elnevezés már korábban is élt a köztudatban, az 1881-es térkép ezt a területet, a Tomori utcától a Piros Arany Szálloda épülete közötti terület kivételével, már *Polgár tér* néven nevezi. A tér legkeletibb részét, a Tomori utca és a szállodaépület közötti terület (talán a *Városház utca* is) neve *Korcsma (Kocsma) tér* volt.²⁹⁸ 1906-ban, Rákóczi Ferenc hamvainak hazaszállításakor a *Búza tér* nevét *Rákóczi tér* névvel cserélték fel. A *Rákóczi tér* nem ment át a köztudatba (új utcanev táblákat nem helyeztek el), néhány évig hivatalosan még így nevezték, azután feledésbe merült a *Polgár tér* és a *Korcsma tér* névvel együtt.²⁹⁹ Az 1926-os térkép az egész teret *Búza tér* néven jelöli, de az 1948-as névváltozásnál már ismét *Búzapiac tér* a neve. 1948. febr. 17. és 1993. júl. 1. között *Marx Károly tér* az egész tér hivatalos neve.³⁰⁰

Cigány (Czigány) köz³⁰¹. A *Csiga utca* neve 1900. nov. 8. előtt.³⁰² Nevét valószínűleg az utcában lakó cigányokról kapta. A köz a Cigányvárosban volt.

Ciglédi (Ciglidi) kert. Hrsz: 3068, 3069. Hossza: 918 m (a bekötő utak nélkül). 1993. júl. 1-től. A Bányai út elejétől a Szennyvíztisztító telepig húzódó, zártkert jellegű utca, amelyhez csatlakoznak a nyugati irányba (egy utca keleti irányba is) nyíló keskeny utcák, amelyek a zártkertek megközelítésére szolgálnak. A Ciglédi kertekben lévő kevés számú lakóház házszámozása folyamatos, függetlenül attól, hogy melyik keskeny, kiszolgáló utcában található. A névadás eredete ismeretlen.

Ciglédi (Ciglidi) út. A *Ciglédi kert* neve 1993. júl. 1. előtt. 1961-ben töltötték be a *Ciglédi út* nyomvonalán a Vajas mellékágát, amely a Ciglédi kerteket elválasztja a Bányai út első szakaszától délre fekvő területtől. Ekkor nyitották meg a Ciglédi utat.³⁰³ Korábban a Miskei út felől lehetett megközelíteni a Ciglédi kerteket. Nevét a Ciglédi kertekről kapta, mely néven a Bányai úttól délre elterülő zártkerteket emlegetik a kalocsaiak.

Cirokháti (tervezett) út. 1988. aug. 4-től. A Meszesi úttól déli irányban a Bányai útig vezető összekötő forgalmi út, amelybe a további négy tervezett (Arató, Cséplő, Széntó, Vető) utcabetorkolt volna. Nevét a közelben lévő Cirokhát dűlőről kapta. A tervezett utca még ma sem épült meg.³⁰⁴

Csajda utca. Hrsz: 1455/20. Hossza: 325 m. 1978. okt. 6-tól.³⁰⁵ A Széchenyi-lakótelep Kossuth Lajos utcától a Zöldfa utcáig húzódó utcája a Csajdakert mellett. Korábban a Széchenyi-lakótelep 5-14/C-ig terjedő házai voltak. Nevét a 18. század első felében élt Csajda testvérekről (Márton, György és Judit) kapta, akik jótékonykod-

²⁹⁷ KN 1900. nov. 18.

²⁹⁸ Térkép 1881.

²⁹⁹ KN 1906. nov. 25.

³⁰⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁰¹ Térkép 1881.

³⁰² KN 1900. nov. 25.

³⁰³ KVI 28/1961. T. sz. h.

³⁰⁴ Uo. 68/1988. vb. sz. h.

³⁰⁵ Uo. 61/1978. vb. sz. h.

tak a város szegényeivel, de tevékenységük a feledés homályába veszett.³⁰⁶ Nagyjából az utca helyén volt az 1880-as években³⁰⁷ a *Vágóhíd köz* egy része, melynek nevét 1900. nov.8-án megváltoztatták. Új neve *Ág utca* lett.³⁰⁸

Csajdakert. Hrsz: 1479/13, 1479/14. Területe: 7 ha 5.947 m² (ebből 1 ha 8.403 m² a fürdő területe). 1990. máj. 17-től.³⁰⁹ A Kossuth Lajos utca, Csajda utca, Zöldfa utca és a Hősök útja által bezárt park. A parkban található a fedett uszoda. A múlt század második felében a park területét, illetve a Kossuth Lajos utca másik oldalán volt, ma már feltöltött gödröket agyagkitermelésre használta a közelben működő érsekuradalmi téglavető. A névadás eredete megegyezik a Csajda utcáéval. Korábbi nevei: 1911 után *Méhész telep*, 1920-as évek közepétől *Csajdakert*,³¹⁰ 1933. jún. 26-tól *Várady érsek park*.³¹¹ 1945 májusától *Csajdakert* 1948. febr. 17.³¹² és 1990. máj. 17. között *Májuskert*.

Csalogány utca. Hrsz: 3506/32. Hossza: 230 m. 1996. jún. 13-tól. A Repülőtér városnegyed egyik új utcája, amely a Paksi közből nyílik nyugat felé. Az utca első harmadában enyhe kettős törés van.³¹³

Csap utca. Hrsz: 2957. Hossza: 215 m. 1900. nov. 8-tól. A Miskei útról nyíló rövid újvárosi utca, amely az Alkony utcát keresztezve zsákutcában ér véget. A zsákutcai rész neve 1880 körül *Csap utca*, a Miskei út és az Alkony utca közötti rész neve *Zöldfa utca* (2.) volt.³¹⁴ 1900-tól az egész utca neve *Csap utca* lett.³¹⁵ A névadás eredete ismeretlen.

Császkai érsek utca. A *Martinovics utca* neve 1927. dec. 30.³¹⁶ és 1948. febr. 17. között.³¹⁷ Nevét Császkai György³¹⁸ kalocsai érsekről (1891-1904) kapta.

Csatorna utca. Hrsz: 2373. Hossza: 141 m. 1968. ápr. 16-tól.³¹⁹ A Szőlők köze úttól a Kertek-alja sorig húzódó Szőlők városrész belső utca. Nevét a Malomszögi-csatornáról kapta, amely az utca végén húzódik.

Csemetekert. A Kalocsa – Szakmár közötti 5308. sz. közút és a Kalocsa – Kiskőrös vasútvonal találkozásánál lévő magányosan álló épület, előtte egy kis erdővel. 1993. júl. 1-től. Nevét az 1930. márc. 20-án itt létrehozott Államerdészeti Csemetekerttről³²⁰ kapta, de hivatalos névként csak 1986. nov. 10-től szerepel.

Csemetekerti tanyák. A *Csemetekert* neve 1986. nov. 10-től³²¹ 1993. jún. 1-ig.

³⁰⁶ KN 1933. dec. 23.

³⁰⁷ Térkép 1881.

³⁰⁸ KN 1900. nov. 18.

³⁰⁹ KVI 33/1990. th. sz. h.

³¹⁰ KN 1933. dec. 23.

³¹¹ Uo. 1933. júl. 1.

³¹² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³¹³ KVI 212/1996. öh. sz. h.

³¹⁴ Térkép 1881.

³¹⁵ KN 1900. nov. 18.

³¹⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

³¹⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³¹⁸ NLVK

³¹⁹ KVI 13/1968. T. sz. h.

³²⁰ KN 1930. szept. 20.

³²¹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

Csendőr (Zsandár) köz. Az *Ady Endre utca* Rákóczi utca és a Szent István király út közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.³²² A köz rendkívül szűk volt, csak gyalogos forgalomra volt alkalmas. Jelenlegi szélességét az 1930-as évek elején felépült Szent István király út 55. sz. ház megépítésével nyerte el. Nevét feltehetően a közben lévő csendőrőrsről kapta, amely 1883-ban települt Kalocsára³²³ és 1899-ben költözött át a Kossuth L. u. 12. sz. alatti épületbe.³²⁴ A név *zsandár* változatát 1883-ig, utána a *csendőr* változatát használták. Feltehetően a csendőrség Kalocsára települése előtt is lehetett valamilyen karhatalom a közben, amiről a *Zsandár* nevet kapta.³²⁵

Cséplő (tervezett) utca. 1988. aug. 4-től. A Meszesi útról déli irányban a Szerűskert utcával párhuzamosan tervezett utca. A tervezett utca még ma sem épült meg.³²⁶

Cseresznye utca. Hrsz: 4992. Hossza: 130 m. 1986. nov. 10-től. A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a Jókai utca torkolatával szemben.³²⁷

Csernoch érsek utca. Az *Alkotmány utca* neve *1927. dec. 30. és az 1950-es évek eleje között. Nevét Csernoch János³²⁸ esztergomi érsek, bíboros hercegprímásról kapta, aki 1911-1913 között kalocsai érsek volt.³²⁹

Csiga utca. Hrsz: 1745. Hossza: 142 m. 1900. nov. 18-tól. A Petőfi Sándor utcából a Budai Nagy Antal utcával majdnem szemben nyíló, a Dankó Pista utcát keresztező, az Illyés Gyula utcáig húzódó rövid, részben eperöldi [!], részben Kígyós városrész belüli (a legújabb városrész-meghatározás miatt bizonytalan az utca hovatarozása) korábban feketevárosi utca. Az utcanév eredete ismeretlen. 1900. nov. 8. előtti neve *Cigány utca*.³³⁰

Csiláspark. Hrsz: 3505. Területe: 9.205 m². 1993. júl. 1-től. A Foktői út, az Alkotmány utca és a Vajas által bezárt háromszög alakú park a Bürgerkert elején. A nyugati oldalán, homlokzatával a parkra néző házsor az Alkotmány utcához tartozik. Korábban nem volt önálló neve, de a köznyelv a hetvenes évek előtt *Sóskút*-ként emlegette a parkban lévő sós vizű, éghető gázokat is tartalmazó artézi kútról. Nevét a Vajas városon belüli részének feledésbe merült nevééről, a Csilás Paléről (Tsilás Palé, Rivus Tsilás Pali)³³¹ kapta. 1978-ban³³² már megkapta a terület ezt a nevet, de a névadás nem vált ismertté, feledésbe merült, olyannyira, hogy 1986-ban ismét felmerült a Csiláspark elnevezés, de a terület meghatározása nélkül.³³³

³²² KN 1900. nov. 18.

³²³ ASBÓTH Miklós 1998. 91.

³²⁴ KN 1899. máj. 21.

³²⁵ Térkép 1881.

³²⁶ KVI 68/1988. vb. sz. h.

³²⁷ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

³²⁸ NLVK

³²⁹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

³³⁰ KN 1900. nov. 18.

³³¹ Térkép 1772.

³³² KVI 61/1978. vb. sz. h.

³³³ Uo. 106/1986. vb. sz. h. előterjesztés

Csillag utca. A *Haynald Lajos utca* és a *Kígyó utca* neve 1900. nov. 8.³³⁴ és 1948. febr. 17.³³⁵ között. 1927. dec. 30-ig csak a mai *Haynald Lajos utca* viselte a Csillag utca nevet, akkor hozzácsatolták a *Zápor utcát* (ma *Kígyó utca*).³³⁶ A névadás eredete ismeretlen.

Csokonai Vitéz Mihály utca. Hrsz: 3222. Hossza: 290 m. Az 1950-es évek elejétől. Az Alkotmány utcából, a Kubikos szobor után nyugat felé nyíló utca, amely derékszögben megtörve a Mátyás király utcába torkollik. Eredetileg az Alkotmány utcából a derékszögű kanyarig tartó részt nevezték Csokonai utcának, és csak az északi oldala volt beépítve. A kanyartól a Mátyás király utcáig húzódó rész eredeti neve *Lenin tér* volt. A tér nyugati oldala beépített volt, az Alkotmány utcai és a mai Mátyás király utcai házsor telkeinek hátsó része határolta a teret. A Csokonai utca és a Lenin téri házsor által határolt területen épült fel a Csokonai utcai óvoda, és ezzel megszűnt a terület tér jellege. A Lenin tér nyugati házsorát 1968. ápr. 16-án a Csokonai utcához csatolták.³³⁷

Csupó Imre utca. A *Grósz József utca* és a *Városház utca* neve 1946. febr. 17.³³⁸ és 1993. júl. 1.³³⁹ között. Nevét Csupó Imréről³⁴⁰ (1885-1919), a kalocsai direktórium tagjáról kapta, akit a Duna menti ellenforradalom idején az ellenforradalmárok kivégeztek.

Damjanich János utca. Hrsz: 103. Hossza: 485 m. 1948. febr. 17-től.³⁴¹ A Búzapiac tér déli sarkától a Bányai útig húzódó, több kisebb töréssel tarkított vonalvezetésű belvárosi utca, a Rákóczi utca és a Vajdas köz. Már 1770 körül létezett, de akkor még nem volt neve. Korábbi nevei: a 19. század első felében *Fokalja*³⁴² (Az elnevezés valószínűleg több volt utcanévnél, lehet, hogy a korábbi Burgundia városrész neve is volt). A 19. század végén a *Fokalja* elnevezés már városnegyed neve volt), 1880 körül az utca eleje a Vajdas köz *Velencei kert köz*, a Vajdas köz *Fokalja utca*,³⁴³ 1900 előtt *Tímár utca*, 1900. nov. 8.³⁴⁴ és 1948. febr. 17.³⁴⁵ között *Vajdas sor*.

Dankó Pista utca. Hrsz: 1788/2. Hossza: 374 m. 1948. febr. 17-től.³⁴⁶ A Széchenyi úttól a Hősök útjáig húzódó eperföldi [!] (helyesebben egykori feketevárosi) utca a Petőfi Sándor utca és az Illyés Gyula utca között. Eredetileg az utca a Szent Imre utcától indult, de az 51. sz. út átvezető szakaszának (Széchenyi út) 1970-es évek közepén történt kiépítése, illetőleg a Széchenyi út eleje páratlan oldalának beépítése elzárta az utca elejét, amit megközelíteni csak a Csiga utcán keresztül a Petőfi Sándor utcáról, illetve az Illyés Gyula utcáról lehet. Nevének eredete valószínűleg a városnegyed régi nevére, a *Cigányvárosra* vezethető vissza. A névadás idején

³³⁴ KN 1900. nov. 18.

³³⁵ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³³⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

³³⁷ KVI 13/1968. T. sz. h.

³³⁸ BKMÖL XXII. 5. 740. kig. 29. kgy. 1946. sz.

³³⁹ KVI 13/1993. ör. sz. r.

³⁴⁰ NLVK

³⁴¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁴² Térkép 1820.

³⁴³ Térkép 1881.

³⁴⁴ KN 1900. nov. 18.

³⁴⁵ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁴⁶ Uo.

még sok kalocsai emlékezhetett az azóta megváltoztatott névre. Korábbi neve *Ponty utca* volt.

Deák Imre utca. Hrsz: 2118/14. Hossza: 443 m. 1971. dec. 23-tól.³⁴⁷ A Bem apó utcától a Vasút utca magasságáig húzódó, a Negyveni úttal párhuzamos rokkanttelepi utca. A Negyveni úttal és a tőle keletre fekvő, vele párhuzamos Nemzetőr utcával egy szilárd burkolat nélküli útszakasz köti össze. A Rokkantteleptől keletre az 1970-es években kiépült túlnyomóan családi házas beépítésű városnegyed egyik utcája. Nevét Deák Imre³⁴⁸ (1865-1930) tanító, méhészeti felügyelőről, a rokkanttelepi kereseti telep első igazgatójáról kapta.

Délibáb utca. Hrsz: 3995. Hossza: 77 m. 1963 nov. 26-tól.³⁴⁹ A Mátyás király utcából a Középsőkertek utca és a Napsugár utca között délre nyíló rövid zsákutca. Épületeinek többsége a hatvanas években zajló KISZ-lakás építési program keretében épült.³⁵⁰ A névadás eredete ismeretlen.

Dió utca. A *Diófa utca* neve az 1926-os térkép szerint.³⁵¹

Diófa utca. Hrsz: 2630. Hossza: 224 m. 1911. dec. 16-tól.³⁵² A Szőlőhegy déli részének a század első évtizedében kiépült hat utcájának (*Diófa utca*, *Gólya utca*, *Hársfa utca*, *Nagymező utca* (2.), *Szőlők köze*, *Virág utca*) egyike. A Nagymező utcától a Hársfa utcáig húzódik. Az 1926-os térkép *Dió utca* jelöli. A névadás eredete ismeretlen.

Dózsa György utca. Hrsz: 746. Hossza: 1.540 m. 1948. febr. 17-től.³⁵³ A Kígyó utcától az Eperföld utcáig húzódó, hosszú egyenes utca. Itt is megfigyelhető a legrégebbi kalocsai utcák (Szent István király út, Hunyadi utca, Petőfi Sándor utca) jellegzetessége, az elején keskeny utca a végére kiszélesedik, esetenként majdnem a duplájára. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1881 körül *Nagy Eperföld utca*,³⁵⁴ 1900 körül *Eperföld utca*,³⁵⁵ 1930. márc. 23-tól *Szent Imre utca*.³⁵⁶ 1948. febr. 17-én az utcát két részre osztották: a Kígyó utcától a Széchenyi útig terjedő része *Szent Imre utca*, a Széchenyi úttól a végéig terjedő szakasza *Dózsa György utca* lett.³⁵⁷ 1968. ápr. 16-án *Dózsa György utca* néven ismét egyesítették a két utcát.³⁵⁸

Dózsa tér. Az *Asztrik tér* neve 1971. dec. 23-tól³⁵⁹ 1984. aug. 15-ig.³⁶⁰

Drágszélpuszta. Az 5312. sz. Kalocsa – Hajós – Jánoshalma – Bácsalmás közúttól jobbra, Kalocsától kb. 5 km távolságra lévő gazdasági telep, mely az egykori Ka-

³⁴⁷ KVI 39/1971. T. sz. h.

³⁴⁸ NLVK

³⁴⁹ KVI 27/1963. T. sz. h.

³⁵⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 174.

³⁵¹ Térkép 1926.

³⁵² KN 1911. dec. 20.

³⁵³ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁵⁴ Térkép 1881.

³⁵⁵ KN 1900. nov. 18.

³⁵⁶ Uo. 1930. márc. 29.

³⁵⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁵⁸ KVI 13/1968. T. sz. h.

³⁵⁹ Uo. 39/1971. T. sz. h.

³⁶⁰ Uo. 60/1984. vb. sz. h.

locsai Állami Gazdaságé volt.³⁶¹ Mellette található *Kis-Drágszél*, melyet az egykori gazdaság dolgozói lakják. Neve feltehetően a közeli Drágszél községtől ered.

Draskovich köz.³⁶² Az *Árpád fejedelem utca* neve 1927. dec. 30-ig³⁶³. Nevét valószínűleg a Kalocsán élő Draskovich családról kapta, melynek tagjai földbirtokosok és nagybérlők voltak a városban, de különféle kereskedelmi vállalkozásaik is voltak.

Dudáskert. Az Örvénykert utca utolsó harmada és a Vajas között lévő négy lakótelek hivatalos neve.³⁶⁴ Része az Örvénykertnek.

Duna utca. Hrsz: 5101/37. Hossza: 542 m. 1988. aug. 4-től. A Meszesi úttól a Kinizsi Pál utca végéig, a Csorna-foktői árapasztó föcsatorna („Giga”) hídjáig, az Árendás utcától nyugatra, azzal párhuzamosan húzódó Ökörjáró városrész belső egyenes utca. A Kinizsi Pál utca és a Meszesi út között a hetvenes évek második felében felépült családi házas városnegyed legkésőbb kialakult utcája, mely lezárja a városrészt a Duna felé.³⁶⁵

Dunapataji országút. A *Pataji út* neve a 20. század első harmadában.³⁶⁶

Dunapataji út. A *Pataji út* neve 1927. dec. 30-tól³⁶⁷ 1948. febr. 17-ig.³⁶⁸

Duradomb utca.³⁶⁹ Negyvenszállást keleti irányból határoló földes utca, mely déli irányba a Nagy utca végéből nyílt.³⁷⁰ Nevét a Negyvenszállástól délkeleti irányban lévő Duradomb dűlőről kapta, ahova az utca vezetett. Az 1993-as hivatalos utcajegyzék nem tartalmazza, feltehetően azért, mivel az utca nyugati oldalát határoló telkek a Kis utcához (1.), illetve a Nagy utcához (1.) tartoznak. Az 1991 után megjelent várostérképek tévesen, a szálláscsárda és vegyesbolt mellett nyíló, a Kis utcába torkoló utcaként jelölik.³⁷¹ Valóságban az említett térképeken feltüntetett utca nem létezik.

Ecetgyár utca. Hrsz: 82, 3261, 3262. Hossza: 1.015 m. 1950-es évek elejétől. Az Alkotmány utcától a Móra Ferenc utcáig húzódó utca, amely az egyik fő összeköttetést biztosítja a belváros és a Középsőkertek városrész között az Ecetgyár utcai Vajas-híd megépülte után. Először az Alkotmány utcától a Vörösmarty utcáig húzódó szakasza épült ki, amely a Bürgékertet délkeleti oldalról határolja, a később kiépülő második, a Vörösmarty utcától a Móra Ferenc utcáig terjedő szakasza már a Középsőkertek városrészben van. Nevét az utca és az Alkotmány utca sarkán a 20. század első felében működött ecetgyárról kapta.

Egres utca. Hrsz: 5032/6. Hossza: 210 m. 1986. nov. 10-től.³⁷² A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas

³⁶¹ Kalocsai Földhivatal ingatlan-nyilvántartása.

³⁶² Térkép 1881.

³⁶³ KN 1928. jan. 4.

³⁶⁴ Fonyódi Béláné

³⁶⁵ KVI 68/1988. vb. sz. h.

³⁶⁶ Térkép 1926.

³⁶⁷ KN 1928. jan. 4.

³⁶⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁶⁹ Térkép 1967, Térkép 1973.

³⁷⁰ Kalocsai Földhivatal ingatlan-nyilvántartása.

³⁷¹ Térkép 1991, Térkép 1995.

³⁷² KVI 106/1986. vb. sz. h.

beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a „Fenyves” közelében.

Eötvös József utca. Hrsz: 8. Hossza 169 m. 1948. febr. 17-től.³⁷³ A Szent István király út és a Bajcsy-Zsilinszky utca között húzódó rövid belvárosi utca. Selmeczi Károly tanár, a Nemzeti Bizottság első elnöke javasolta nevét. Korábbi nevei: 1900. nov. 8. előtt *Lang köz*, 1900-tól *Iskola köz*.³⁷⁴

Eperföld I. A *Radnóti Miklós utca* tervezés szerinti ideiglenes neve 1968. április 16. előtt.³⁷⁵

Eperföld II. Az *Eperföld utca (1.)* tervezés szerinti ideiglenes neve 1968. április 16. előtt.³⁷⁶

Eperföld utca. (1.) Hrsz: 2105/1. Hossza: 600 m. 1968. ápr. 16-tól.³⁷⁷ A Petőfi Sándor utca végétől a Hosszú Antal utcáig húzódó eperföldi utca, az Eperföld keleti részén épült új városnegyed utcája, folytatása a Negyveni út. A házszámozás a Bem apó utca kereszteződésénél kezdődik, az utca vásártéren átvezető szakasza beépítetlen. A hivatalos névadás idején az utca még csak tervezet volt, később épült be. 1984. aug. 9-én hozzácsatolták a *Negyveni út* Hosszú Antal utca és a Honvéd utca közötti szakaszát.³⁷⁸ Nevét az Eperföld városrészről kapta.

Eperföld utca. (2.) A *Dózsa György utca* neve 1900. nov. 8-tól³⁷⁹ 1930. márc. 23-ig.³⁸⁰ Nevét az Eperföld városrésztől kapta, amit a belvárossal kötött össze.

Erdei Ferenc utca. Hrsz: 4187/19. Hossza: 650 m. 1978. okt. 6-tól.³⁸¹ A Németh László utca és a Mikszáth Kálmán utca között húzódó, a Móra Ferenc utcával párhuzamos utca a Középsőkertek városrészben.

Éri. Az Érsekkert becézett névalakja, főként a fiatalok használták előszeretettel.

Erkel Ferenc utca. Hrsz: 656. Hossza: 691 m. 1993. júl. 1-től. A Kígyó utcától a Szent Imre utcáig húzódó Kígyós városrész beli utca. Első szilárd burkolatát 1907-ben kapta.³⁸² Korábbi nevei: 1927. dec. 30-ig a Kígyó utca és a Füzér utca közötti szakasza a *Nyár utca*, a Füzér utcától a végéig a *Szőlő utca* nevet viselte.³⁸³ 1927. dec. 30-án a két utcát *Szőlő utca* néven egyesítették.³⁸⁴ 1948. febr. 17.³⁸⁵ és 1993. júl. 1. között *Somogyi Béla utca*.³⁸⁶

³⁷³ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁷⁴ KN 1900. nov. 18.

³⁷⁵ KVI 13/1968. T. sz. h.

³⁷⁶ Uo.

³⁷⁷ Uo.

³⁷⁸ Uo. 60/1984. vb. sz. h.

³⁷⁹ KN 1900. nov. 18.

³⁸⁰ Uo. 1930. márc. 29.

³⁸¹ KVI 61/1978. vb. sz. h.

³⁸² ASBÓTH Miklós 1998. 113.

³⁸³ KN 1900. nov. 18.

³⁸⁴ Uo. 1928. jan. 4.

³⁸⁵ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁸⁶ KVI 13/1993. ör. sz. r.

Érseki kert. Az *Érsekkert* neve az 1880-as években.³⁸⁷ Később a név a jelenlegi formájára egyszerűsödött

Érsekkert. Hrsz: 1026. Területe: 8 ha 8.237 m². 1990. máj. 17-től.³⁸⁸ Az Asztrik tér és a Kunszt József utca találkozásától az *Érsekkert* bejáratáig húzódó rövid utca és az *Érsekkert* nevű park. Korábbi neveik: a parkba vezető utca neve az 1950-es évek elejétől 1990. máj. 17-ig *Micsurin utca*. Az utcát úgy alakították ki, hogy az 1951-ben az egykori érseki kertészetből megalakított Város- és Községgazdálkodási Vállalat bejáratát és az *Érsekkert*et összekapcsolja a *Micsurin utca*val. A park neve 1880-as években *Érseki kert* volt, később *Érsekkert* formára egyszerűsödött, 1952 és az 1971. dec. 23. között *Beloianisz park*, 1971. dec. 23. és 1990. máj. 17. között *Városkert*.³⁸⁹ A különböző hivatalos elnevezések mellett a köznyelv előszeretettel használta az *Érsekkert* elnevezést. A város egyetlen olyan közterülete, amely telekkönyvileg nem városi, ill. állami, hanem egyházi tulajdonban van.³⁹⁰

Esze Tamás utca. Hrsz: 16/2. Hossza: 170 m. 1948. febr. 17-től.³⁹¹ A Szent István király úttól az Ecetgyár utcai hídig húzódó belvárosi utca, amely a híd elkészültéig csak a Híd utcáig ért. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1881 körül a Tomori utca és a Híd utca közötti része *Tanítóképezde köz*, a Szent István király út és a Tomori utca közötti része *Mészárszék köz*,³⁹² 1900. nov. 8. és 1948. febr. 17. között. *Mócsy utca*.

Eszperantó utca. Hrsz: 1043/15. Hossza: 94 m. 1978. okt. 6-tól.³⁹³ A Magtár utca és az Ujhelyi Imre utca között lévő egyoldalas beépítésű utca a Szentsarok városrész 1970-es évek végén épült részében.

Falvaitanya. A Miskei útról, a közlekedési tanpálya mellett nyíló Liget utcán keresztül közelíthető meg a Miskei út és a Ciglédi kertek között lévő három tanya, a Baksatanya, a *Falvaitanya* és a *Rigótanya*, melyek közül a Baksatanya nem hivatalos közterületi név. A tanyák egykori birtokosaikról kapták nevüket.³⁹⁴

Fazekas tér. A Szent Imre utca – Petőfi Sándor utca – Kócsag utca által határolt Iszkra székház telkének a századfordulón és előtte használt egyik közkeletű neve. Lásd. még *Korsós kemencék telke*, *Korsós telkek*.³⁹⁵ Nevét az itt működő fazekasokról (kalocsai elnevezéssel: korsósokról) kapta. A telket 1909-ben megvásárolta a Kalocsai Keresztény Munkásegylet és itt építették fel székházukat 1910-ben.³⁹⁶

Felszabadítók útja. A *Bátyai út* Malatin tér és a Meszesi úti elágazás közötti szakaszának neve 1948. febr. 17.³⁹⁷ és 1993. júl. 1. között. 1944. okt. 31-én a szovjet hadsereg egységeinek egy része ezen az úton érkezett Kalocsára, innen kapta nevét.³⁹⁸

³⁸⁷ Térkép 1881

³⁸⁸ KVI 33/1990. t. sz. h.

³⁸⁹ Uo. 39/1971. T. sz. h.

³⁹⁰ KPHI

³⁹¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁹² KN 1900. nov. 18.

³⁹³ KVI 39/1971. T. sz. h.

³⁹⁴ Kovács Ferenc

³⁹⁵ TIMÁR Kálmán é. n.

³⁹⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 116-117.

³⁹⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

³⁹⁸ ASBÓTH Miklós 1998. 160.

Fényi Gyula utca. Hrsz: 3953. Hossza: 845 m. 1963. nov. 26-tól.³⁹⁹ A Vörösmarty utcától a Jókai utcáig húzódó Középsőkertek városrész beli utca. A Tóth Mike utcai kereszteződéstől enyhe ívben fordul a Jókai utcára. Kialakulása elején a páratlan oldal Középsőkertek utca és Tóth Mike utca közötti része épült ki, a többi rész beépülése az 1970-es évek elején kezdődött. Nevét Fényi Gyula⁴⁰⁰ (1845-1927) csillagászról, a kalocsai gimnázium tanáráról kapta.

Ferenc köz. Az *Ady Endre utca* Szent István király út és Hunyadi utca közötti részének neve a 19. század második felében.⁴⁰¹ Nevét a közben lakó Ferenc nevezetű kovácstól kapta, aki Szombathy Sándor egykori szakmári plébános rokona volt.⁴⁰²

Ferenc utca. Az *Arany János utca* 1900. nov. 8. előtti neve.⁴⁰³ A névadás eredete, valószínűleg, megegyezik a Ferenc utcáéval.⁴⁰⁴

Fillér utca. (1.) Hrsz: 1566. Hossza: 126 m. 1900. nov. 8-tól. A Tímár Kálmán utca és a Gábor Áron utca között húzódó rövid utca. Korábbi nevei: 1880 körül *Birkaakol köz*, 1900. nov. 8-án hozzácsatolták a *Fillér utca* (2.)-höz.⁴⁰⁵ 1948. febr. 17-én ismét leválasztották és azóta csak ez az egy utca viseli a *Fillér utca* nevet.⁴⁰⁶ A névadás eredete ismeretlen.

Fillér utca. (2.) A *Fillér utca* és a *Tímár Kálmán utca* neve 1900. nov. 8.⁴⁰⁷ és 1927. dec. 30. között, amikor a *Tímár Kálmán utcai* részét hozzácsatolták a *Malom utcához*.⁴⁰⁸ A névadás eredete ismeretlen.

Filvig köz. Hrsz: 291. Hossza: 60 m. A Szent István király út és az Arany János utca közötti rövid, keskeny köz. Nevét a közben tulajdonos Filvig családról kapta.

Filvigtanya. Kalocsa és Negyvenszállás között az 5308. sz. Dunapataj – Szakmár – Kalocsa közúttól délre található tanya. Megközelíthető a Negyveni út végétől vagy a negyvenszállási Raktár utcából. Nevét az egykor birtokos Filvig családról kapta.⁴⁰⁹

Fokalja. A *Damjanich utca* neve a 19. század első felében. Első írásos előfordulása az 1820-as évek végén volt, azóta a *Fokalja*, *Fokalja utca*, illetve *Vajasi utca* változat vegyesen fordult elő. Feltehetően az utcanévnél többet, az egykori *Burgundia* városrészt is jelentette.⁴¹⁰ A század végén már egyértelműen a Vajas – Búzapiac tér – Rákóczi út – Bányai út által bezárt városrész neve volt.⁴¹¹ Nevét a Vajas eredeti névalakjáról a Vajas-fokról kapta, amelynek egyik ága az ötvenes évekig az utca nyugati oldalán húzódott, utána feltöltötték.

³⁹⁹ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁴⁰⁰ NLVK

⁴⁰¹ Térkép 1881

⁴⁰² TIMÁR Kálmán é. n.

⁴⁰³ KN 1900. nov. 18.

⁴⁰⁴ TIMÁR Kálmán é. n.

⁴⁰⁵ KN 1900. nov. 18.

⁴⁰⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴⁰⁷ KN 1900. nov. 18.

⁴⁰⁸ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁴⁰⁹ Kovács Ferenc

⁴¹⁰ TIMÁR Kálmán é. n.

⁴¹¹ Térkép 1881.

Fokolja utca. A *Damjanich utca* Vajas köztől a végéig húzódó részének neve 1880 körül,⁴¹² de korábban is használatos volt a név felváltva a *Vajasi utca*, illetve *Fok-alja* névvel, mint utcanévvel.⁴¹³

Foktői út. (1.) Hrsz: 1020, 1472/1, 3506. Hossza: 1.350 m (a Móra Ferenc utca torkolatáig). A Szentháromság tértől Foktőre vezető út, amely a Bürgerkert északi határa is. A Szentháromság tér és a Híd utca közötti szakaszát a Beta Hotel Kalocsa megnyitásakor, 1989-ben a gépjármű forgalom elől elzárták. A Kalocsa – Foktő közötti utat 1887–88-ban látták el kőborítással, az út szélessége 3,6 m volt.⁴¹⁴ Nevét a 19. század második felében kapta. Korábbi neve: *Laki és Benedeki út* 1820 körül, amely a Paksi köztől nyugatra, az Irága (Érága)-híd után kettévált, a Foktő felé vezető ága *Foktői út* lett.⁴¹⁵ A Szentháromság tér és a Foktői úti híd közötti részének neve a 19. század második felétől *Sörház köz*, amelyet az 1927. dec. 30-án a *Foktői úthoz* csatoltak.⁴¹⁶ Az 1820 előtti térképeken a Foktőre vezetővezető országút még a *Kinizsi Pál utca* és a *Vigadó sor* találkozásának környékéről indult, nagyjából a Csorna-foktői árapasztó főcsatorna („Giga”) vonalát követve. Ennek az útnak is *Foktői út* volt a neve.⁴¹⁷

Foktői út. (2.) A 18. század második felében a város délnyugati határán, a Meszesi út, Kinizsi Pál utca, Vigadó sor és a Bányai út kereszteződése tájékáról a városból két út vezetett ki. A déli irányba induló út Bányára felé, a nyugat-északnyugat irányú út Foktőre vezetett. Ennek az útnak *Foktői út (Via Fogtinensis)* volt a neve. Ugyanabban az időben a mai Foktői úttal nagyjából azonos vonalvezetéssel induló út a *Via ad Danubiam* (a Dunához vezető út) nevet viselte, amelynek a 19. század elejére *Laki és Benedeki út* lett a neve. Ennek az útnak a Paksi köztől nyugatra eső részén az Irága (Érága)-híd után (a Foktői út és a Régi Foktői út nyugati találkozási környékén) út kettévált. A nyugati irányba induló út neve is *Foktői út* volt.⁴¹⁸

Fő utca. A *Szent István király út* köznyelvi neve a 19. és 20. században. A köznyelvben ma is gyakran használják. A névhasználat a város legjelentősebb utcájára utal.⁴¹⁹

Fürst Sándor utca. A *Gábor Áron utca* neve 1948. febr. 17.⁴²⁰ és 1993. júl. 1.⁴²¹ között. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét.

Füzér utca. (1.) Hrsz: 894. Hossza: 456 m. 1986. nov. 10-től.⁴²² Az Erkel Ferenc utcától a Kossuth Lajos utcáig húzódó, megtört vonalvezetésű Kígyós városrész beli utca. Korábbi nevei: 1900 előtt több névtelen köz volt. 1900. nov. 8-tól 1948. febr. 17-ig *Füzér utca*,⁴²³ 1848. febr. 17. és 1986. nov. 10. között *József Attila utca*.⁴²⁴

⁴¹² Uo.

⁴¹³ TIMÁR Kálmán é. n.

⁴¹⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 96-97.

⁴¹⁵ Térkép 1772.

⁴¹⁶ KN 1928. jan. 4.

⁴¹⁷ Térkép 1772.

⁴¹⁸ Térkép 1820

⁴¹⁹ TIMÁR Kálmán é. n.

⁴²⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴²¹ KVI 13/1993. ör. sz. r.

⁴²² Uo. 106/1986. vb. sz. h.

⁴²³ KN 1900. nov. 18.

⁴²⁴ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

Füzér utca. (2.) Eredetileg a Petőfi Sándor utcától az Erkel Ferenc utcáig húzódó névtelen köz (ma *József Attila utca*) 1900. nov. 8-án kapta a *Füzér utca* nevet,⁴²⁵ 1927. dec. 30-án a mai *Ady Endre utcát*, és az Erkel Ferenc utcától a Kossuth Lajos utcáig húzódó közöket is hozzá csatolták.⁴²⁶ E nevet viselte a több utcaegységből álló, a Vajdas-parttól a Kossuth Lajos utcáig húzódó, több helyen megtörő vonalvezetésű utcafűzér 1948. febr. 17-ig.⁴²⁷ A névadás eredete ismeretlen. Egyesek az „utcafűzér”-ből eredeztetik az utca nevét, azonban e feltevés téves, mivel előbb volt az utcanev, amely csak egy rövid utca (köz) neve volt, és csak később alakult ki a hosszú utcafűzér.

Gaál Gaszton utca. Az *Illyés Gyula utca* neve 1948. febr. 17.⁴²⁸ és az 1968. ápr. 16.⁴²⁹ között. Nevét a kisgazda párt kalocsai szervezetének javaslatára kapta.

Gábor Áron utca. Hrsz: 1524/3. Hossza: 409 m. 1993. júl. 1-től. A Kishalas sortól a Hősök útjáig húzódó eperföldi utca. Korábbi nevei: 1880-as évek közepén *Kis halász utca*,⁴³⁰ 1900 előtt *Kishalas utca*, 1900. nov. 8-tól *Kubinszky utca*⁴³¹ (1927. dec. 30-án a *Nemes utcát* a *Kubinszky utcához* kapcsolták⁴³²). 1948. febr. 17-én ismét szétválasztották az utcát: a Kossuth Lajos utcától a Széchenyi utcáig húzódó rész neve *Sallai Imre utca*, a Széchenyi utcától a Hősök útjáig húzódó rész neve *Fürst Sándor utca* lett.⁴³³ A hetvenes években a Széchenyi út páratlan oldalán kiépülő emeletes házsor (Kishalas sor) felépítésekor az utca elveszítette közvetlen kapcsolatát a Széchenyi úttal, csak a Dózsa György utcán és a Kishalas soron keresztül lehet megközelíteni a Széchenyi útról.

Gábor Lajos utca. Hrsz: 3738. Hossza: 362 m. 1971. dec. 23-tól.⁴³⁴ A Kinizsi Pál utcától az Árendás utcáig húzódó Ökörjáró városrész beli utca, amelyet Kinizsi Pál utca és a Meszesi út között felépült családi házas városnegyed létrehozásakor alakítottak ki a tőle délre húzódó Király Ilus utcával együtt. Mindkét utca párhuzamos a Meszesi úttal. Nevét Gábor Lajos⁴³⁵ (1886-1947) kalocsai festőművészről, a Városi Múzeum egyik alapítójáról és első igazgatójáról kapta, akinek nagy szerepe volt a kalocsai népművészet világhírűvé válásában.

Galagonya köz. Hrsz: 2715. Hossza: 123 m. 1984. aug. 15-től.⁴³⁶ A Kökény utcából nyíló Szőlők városrész beli zsákutca. Az 1920-as években telekmegosztással alakították ki, a hatvanas években további telekmegosztásokkal meghosszabbították. A köz korábbi nevét az utcaelnevezésre vonatkozó jogszabály miatt változtatták meg. (Azonos előtagú közterületi hivatalos név nem lehet egy településen belül, Kökény utca – Kökény köz.) Korábbi neve *Kökény köz*.

⁴²⁵ KN 1900. nov. 18.

⁴²⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁴²⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴²⁸ Uo.

⁴²⁹ KVI 13/1968. T. sz. h.

⁴³⁰ Térkép 1881.

⁴³¹ KN 1900. nov. 18.

⁴³² KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁴³³ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴³⁴ KVI 39/1971. T. sz. h.

⁴³⁵ NLVK

⁴³⁶ KVI 60/1984. vb. sz. h.

Gangel (köz) utca. A *Haynald Lajos utca* egyik neve 1900. nov. 8. előtt.⁴³⁷ Használatos volt még a *Zsidótemplom köz* névalak is.⁴³⁸ Nevét az utcában lakó Gangel családról (Gangel ház) kapta.⁴³⁹

Gárdonyi Géza utca. Hrsz: 4040. Hossza: 142 m. 1963 nov. 26-tól.⁴⁴⁰ A Középsőkertek utca torkolatánál a Mátyás király utcától a Jókai utcáig húzódó Középsőkertek városrész beli utca.

Gáspár köz. A *Szent Imre utca* Hunyadi utca és Petőfi Sándor utca közötti része 1900. nov. 8. előtt.⁴⁴¹ Nevét az utcában lakó Gáspár kalapostól kapta.⁴⁴²

Gaudényi Lajos utca. Az *Árpád fejedelem utca* neve 1978. okt. 6.⁴⁴³ és 1993. júl. 1.⁴⁴⁴ között. Nevét Gaudényi Lajos⁴⁴⁵ (1872-1943) kalocsai vendéglősről, a kalocsai Nemzeti Tanács tagjáról, a KMP kalocsai szervezetének egyik alapító tagjáról és első elnökéről kapta.

Gém utca. Hrsz: 3506/32. Hossza: 150 m. 1996. jún. 13-tól.⁴⁴⁶ A Repülőtér városnegyed egyik új utcája, amely a Paksi közből nyílik nyugat felé a Csalogány utcától északra.

Gépállomás. A város északkeleti részén, a Negyveni út vasútvonalon túli meghosszabbítása (Vörösszállási út) mentén fekvő egykori gépállomás (ma Budamobil telep) körül épült kis lakótelep, melyet az 1950-es években, túlnyomóan típusstervek alapján, a gépállomás dolgozói számára építettek. Neve is innen származik

Gépállomás tanyák. A *Gépállomás* korábbi neve. A hivatalos elnevezéssé válás idején (1986) még *Gépállomási tanyák* volt a neve.⁴⁴⁷

Gépállomási út. A Vasút utcától a Gépállomás-lakótelepig húzódó beépítetlen út, melynek a neve az 1960-as években⁴⁴⁸, de a név hamarosan feledésbe merült, mivel az úton nem voltak házak. Az 1973-as térképen már nem is szerepelt névvel bíró utcaként⁴⁴⁹, de napjainkban a városi vagyonnyilvántartásban *Vörösszállási út* néven szerepel.⁴⁵⁰

Gerle utca. A *Szent Imre utca* Hunyadi utca és Petőfi Sándor utca közötti része 1900. nov. 8. és *1927. dec. 30. között.⁴⁵¹ Nevének eredete ismeretlen.

Gerő Ernő utca. A *Hunyadi utca* neve az 1950-es évek eleje és 1956 decembere között.⁴⁵²

⁴³⁷ KN 1900. nov. 18.

⁴³⁸ Térkép 1881.

⁴³⁹ TIMÁR Kálmán é. n.

⁴⁴⁰ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁴⁴¹ KN 1900. nov. 18.

⁴⁴² TIMÁR Kálmán é. n.

⁴⁴³ KVI 61/1978. T. sz. h.

⁴⁴⁴ Uo. 13/1993. ör. sz. r.

⁴⁴⁵ NLVK

⁴⁴⁶ KVI 212/1996. öh. sz. h.

⁴⁴⁷ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

⁴⁴⁸ Térkép 1967.

⁴⁴⁹ Térkép 1973.

⁴⁵⁰ KPHI

⁴⁵¹ KN 1900. nov. 18.

Giga köz. Hrsz: 3965. Hossza: 60 m. 1968. ápr. 16-tól.⁴⁵³ A Fényi Gyula utca és a Mátyás király utca között a Vörösmarty utcából nyugati irányba nyíló zsákutca. Egyetlen olyan kalocsai utca, melynek bejáratát rácsos kapu védi. A kapu eredetileg a mai Giga köz 2-2/a. sz. földszintes ikerházhoz tartozott. Később megnyitották a Giga közt, a telek egy részéből közút lett, és a kapu a régi helyén maradt. A köz neve a közelben lévő Csorna-foktői árapasztó főcsatorna („Giga”) nevéből származik, amelyet 1866-ban kezdtek kiásni, de csak a mai Szabó József utca közepéig jutottak el, ahol abban az időben volt a Giga kert. Ezt a rövid 400 öl (kb. 750 m) hosszú csatorna szakaszt nevezték Gigának.⁴⁵⁴

Gólya utca. A Nagy Sándor utca neve 1911. dec. 16.⁴⁵⁵ és 1948. febr. 17.⁴⁵⁶ között. A Szőlőhegy déli részének a század első évtizedében kiépült hat utcájának (*Diófa utca, Gólya utca, Hársfa utca, Nagymező utca (2.), Szőlők köze, Virág utca*) egyike. Nevének eredete ismeretlen.

Gombolyagi út. Hrsz: 1347. Hossza: 1.226 m. A Kossuth Lajos utcából északi irányba a Csajdakerttel szemben nyíló út, melynek folytatásában lévő dűlőút Gombolyagra vezet. A Kalocsa – Szakmár közötti országút 1926/27-es megépítéséig a Gombolyagi úton keresztül lehetett legkönnyebben megközelíteni a felső szállásokat.⁴⁵⁷

Gödrök köze. Hrsz: 2251/3. Hossza: 238 m (szilárd burkolat nélkül). A Vásártér utcából keletre nyíló, a feltöltött Gödrökön keresztül húzódó, a Petőfi Sándor utcába torkoló eperföldi utca. Nevét a 19. században a vályogkészítéshez kibányászott agyaggödrök után kapta. A gödrök szeméttel való feltöltése már a század végén megkezdődött, de csak a 20. század második felének közepén fejeződött be. 1900. nov. 8-án az utca egy része a *Nyári utca* nevet kapta, mivel itt nem voltak házak, a név feledésbe merült.⁴⁵⁸ A terület beépítésének kezdetén, az ötvenes-hatvanas évek fordulóján *Gödrök köze* lett az utca neve.

Grósz József utca. Hrsz: 351, 742. Hossza: 182 m. 1993. júl. 1-től. A K&H Bank és a Börtön között a Szent István király úttól a Petőfi Sándor utcáig húzódó belvárosi utca. A Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utca közötti szakasza csak gyalogos közlekedésre alkalmas. Első szilárd burkolata 1908-ban készült.⁴⁵⁹ Nevét Grósz József⁴⁶⁰ kalocsai érsekről (1943-1961) kapta. Korábbi nevei: 1900 előtt a Szent István király út és a Hunyadi utca közötti része *Városház köz*, a Hunyadi utca és a Sörös Imre utca közötti része névtelen köz volt, de a köznyelv *Tessényi köz* néven említette.⁴⁶¹ 1900. nov. 8-tól *Korona utca*.⁴⁶² 1930. márc. 2-től *Horthy Miklós ut-*

⁴⁵² Benke Ferenc

⁴⁵³ KVI 13/1968. T. sz. h.

⁴⁵⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 82.

⁴⁵⁵ KN 1911. dec. 20.

⁴⁵⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴⁵⁷ ASBÓTH Miklós 1998. 136.

⁴⁵⁸ KN 1900. nov. 18.

⁴⁵⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 114.

⁴⁶⁰ NLVK

⁴⁶¹ Térkép 1881.

⁴⁶² KN 1900. nov. 18.

ca.⁴⁶³ 1946. febr. 17. és 1993. júl. 1. között *Csupó Imre utca* (a mai *Városház utcá*-val együtt).⁴⁶⁴

Hagyma utca. Hrsz: 5032/2. Hossza: 198 m. 1986. nov. 10-től.⁴⁶⁵ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a Foktői út közelében és a Bab utcáig húzódik.

Hajdú utca. Hrsz: 3286. Hossza: 234 m. 1927. dec. 30-tól.⁴⁶⁶ Az Alkotmány utcától az Ibolya utcáig húzódó Bürgerkerti utca, amely párhuzamos az Ecetgyár utcával. Nevének eredete ismeretlen.

Hajós Alfréd utca. Hrsz: 3432/1, 3487/1. Hossza: 228 m. 1978. okt. 6-tól.⁴⁶⁷ A Kiss János utcától a Vidats utcával szemben, a Vörösmarty utcáig húzódó Bürgerkerti utca. Korábbi nevei: 1968. ápr. 16-ig a *Téglagyár köz* (ebben az időben az utca rövidebb volt, vonalvezetése a jelenlegi vonalvezetéstől északabbra húzódott, a Vörösmarty utcát nem derékszögben a Vidats utcával szemben, hanem hegyesszögben a Téglagyár utcával szemben metszette, a másik vége pedig a Sportpálya utcáig ért)⁴⁶⁸, 1978. okt. 6-ig *Sportpálya köz*⁴⁶⁹ (ebben az időben az utca már felvette a jelenlegi helyzetét: az utca vonala délebbre került, a Vidats utcával szemben érte el a Vörösmarty utcát, a másik végét megnyitották a Kiss János utcáig).

Halász utca. Hrsz: 1393. Hossza: 384 m. 1993. júl. 1-től. A Pataji úttól a Gombolyagi útig húzódó utca, a Zrínyi-lakóteleptől északra. Korábbi neve *Úttörő utca* volt. A név az egykor halban gazdag kalocsai vizeket idézi.

Halomi út. A *Miskei út* régebbi köznyelvi neve. Ezzel a névvel illették a *Miskei út* városhatár és a miskei (hajósi) elágazás közötti szakaszát. Nevét a Homokmégyhez tartozó Halom szállásról kapta, ahova az út vezetett.⁴⁷⁰

Harmat utca. A *Bem apó utca* neve 1900. nov. 8.⁴⁷¹ és 1948. febr. 17.⁴⁷² között. A névadás eredete ismeretlen.

Hársfa utca. Hrsz: 2629. Hossza: 224 m. 1911. dec. 16-tól.⁴⁷³ A Nagy Sándor utcától a Szőlők köze útig húzódó utca a Szőlők városrészben. Tulipán utca és a Szőlők köze út közötti szakasza csak gyalogos közlekedésre alkalmas. A Szőlőhegy déli részének a század első évtizedében kiépült hat utcájának (*Diófa utca*, *Gólya utca*, *Hársfa utca*, *Nagymező utca* (2.), *Szőlők köze*, *Virág utca*) egyike.

Határ (tervezett) út. Hrsz: 3025/32. Hossza 472 m. 2000. ápr. 6-tól.⁴⁷⁴ A Miskei útról a Szőlők köze úttal szemben nyíló tervezett utca. Jelenleg egy dűlőút jelöli a helyét. Az utca része lesz a Miskei utat a Bátyai úttal összekötő elkerülő útnak. A

⁴⁶³ Uo. 1930. márc. 29.

⁴⁶⁴ BKMÖL XXII. 5. 740. kig. 29. kgy. 1946. h.

⁴⁶⁵ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁴⁶⁶ KN 1928. jan. 4.

⁴⁶⁷ KVI 16/1978. T. sz. h.

⁴⁶⁸ Térkép 1967.

⁴⁶⁹ KVI 13/1968. T. sz. h.

⁴⁷⁰ SZEBERÉNYI István 1964. 15.

⁴⁷¹ KN 1900. nov. 18.

⁴⁷² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴⁷³ KN 1911. dec. 20.

⁴⁷⁴ KVI 62/2000. öh. sz. h.

tervezett utca egyben az Ipartelep városrész keleti határa is, innen származik az elnevezése.

Haynald Lajos utca. Hrsz: 396. Hossza: 110 m. 1988. okt. 26-tól.⁴⁷⁵ A Nagy Lajos Könyvtár mellett a Hunyadi utcából nyíló, a Petőfi Sándor utcáig húzódó belvárosi utca. Nevét Haynald Lajos⁴⁷⁶ bíboros, kalocsai érsek (1867-1891), műkedvelő botanikusról, a Haynald Obszervatórium alapítójáról kapta. Korábbi nevei: 1880 körül⁴⁷⁷ *Zsidótemplom köz*, 1900 előtt *Gangel (köz) utca*, 1900. nov. 8-tól *Csillag utca*,⁴⁷⁸ 1948. febr. 17. és 1988. okt. 26. között *Bacsó Béla utca* (a *Kígyó utcával* együtt).⁴⁷⁹

Haynald utca. A *Hunyadi utca* neve 1900. nov. 8-tól az ötvenes évek elejéig. A névadás eredete ugyanaz, mint a Haynald Lajos utcáé.⁴⁸⁰

Hernertanya. Kalocsától délre, kb. 3 km távolságra az 51. sz. közúttól balra, a Vajas bal partján lévő tanya. Megközelíthető Bátya előtt az 51. sz. közútról. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.

Herold utca. Azonosíthatatlan utca az 1830-40-es évek fordulóján. Talán a Tomori utca alsó része, a korábbi *Szent János utca* lehetett, mivel ez utóbbi utcanév a jelzett időben még nem fordult elő, és a Herold családnak a 19. század második felében ebben az utcában volt házuk.⁴⁸¹

Híd utca. (1.) Hrsz: 79. Hossza: 642 m. 1978. okt. 6-tól.⁴⁸² A Búzapiac tértől a Foktői útig húzódó, a Vajassal párhuzamos belvárosi utca, amelynek a Búzapiac tértől a Sárköz utcáig terjedő részét csak az ötvenes évek elején alakították ki. Nevét az 1948 előtti Híd utcáról (2.) kapta. Korábbi nevei: 1900. nov. 8-tól *Tél utca* (a *Sárköz utca* alsó részével együtt)⁴⁸³, 1927 dec. 30-tól *Híd utca* (a *Rákóczi utcával* együtt),⁴⁸⁴ 1948. febr. 17.⁴⁸⁵ és 1978. okt. 6. között *Bajcsy-Zsilinszky utca*.

Híd utca. (2.) A *Rákóczi utca*, a *Bajcsy-Zsilinszky utca*, a *Sárköz utca* alsó része és a *Híd utca* (1.) Sárköz utca és a Foktői út közötti részének neve az *1927. dec. 30-tól⁴⁸⁶ 1948. febr. 17-ig.⁴⁸⁷ A *Rákóczi utca* neve 1948 előtt is *Híd utca* volt. Nevét a Vajas, ma már feltöltött ágán, a Bányai út elején volt Görbe csárdai hídról kapta.⁴⁸⁸

Hold utca. Hrsz: 1184. Hossza: 120 m. Az 1950-es évektől. A 48-as utcától a Selyemerdő utcáig húzódó, a Mócsy János utcával párhuzamos utca. A névadás eredete ismeretlen.

⁴⁷⁵ Uo. 2/1988. T. sz. r.

⁴⁷⁶ NLVK

⁴⁷⁷ Térkép 1881

⁴⁷⁸ KN 1900. nov. 18.

⁴⁷⁹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴⁸⁰ KN 1900. nov. 18.

⁴⁸¹ TIMÁR Kálmán é. n.

⁴⁸² KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁴⁸³ KN 1900. nov. 18.

⁴⁸⁴ Uo. 1928. jan. 4.

⁴⁸⁵ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴⁸⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁴⁸⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴⁸⁸ Térkép 1881.

Holmeyer (Ferenc) tér. Az *Obermayer tér* neve 1948. febr. 17.⁴⁸⁹ és 1971. dec. 23.⁴⁹⁰ között. Nevét Holmeyer Ferenc⁴⁹¹ (1823-1889) nyomdászról kapta, aki Malatin Antallal 1857-ben megalapította Kalocsa második nyomdáját.⁴⁹²

Homokgyőr⁴⁹³. Rokkanteleptől északra, a vasútvonalon túl lévő gazdasági major (jelenleg az Iszkra Szövetkezet tulajdonában van, korábban az érsekuraldomé, illetve az állami gazdaságé volt) és a körülötte lévő lakóházak. Nevét homokos földjéről kapta.

Homokgyőri út. Hrsz: 1354. Hossza: 200 m (szilárd burkolat nélkül). Homokgyőrből északi irányba induló, egy névtelen útba torkoló rövid útszakasz, amely szerepel a városi vagyonynyilvántartásban. A hivatalos utcajegyzéken nincs feltüntetve.⁴⁹⁴

Honvéd utca. Hrsz: 2164. Hossza: 500 m. 1927. dec. 30-tól.⁴⁹⁵ A Hősök útjától az Eperföld utcáig húzódó rokkantelepi utca. A Rokkantelepen és közvetlen közelében gyakori katonai foglalkozásokat (honvéd, obsitos, baka) hordozó utcanevek egyike, amely a Rokkantelep első lakóira, a megrokkant honvédekre utal. A második világháború után is megmaradt a névadás katonai jellege, azzal a változással, hogy katonáskodó személyekről (Kiss Ernő, Tartsay Vilmos, Hosszú Antal, Bem apó) is nevezetek el utcákat.

Horthy Miklós utca. A *Grősz József utca* neve 1930. márc. 2.⁴⁹⁶ és 1946. febr. 17.⁴⁹⁷ között. Az utcaelnevezés Horthy Miklós kormányzóságának tíz éves évfordulója alkalmából történt.

Hosszú Antal utca. Hrsz: 1961/1, 2119. Hossza: 1.026 m (ebből az elején 100 m szilárd burkolat nélkül). Az 1950-es évek elejétől. A Kossuth Lajos utca és a Hősök útja találkozásától a Baka sorig húzódó egyenes utca, amely lényegében a Rokkantelep főutcája. Forgalomtechnikai okokból az utca elejét lezárták, nem lehet járművel a Hősök útjáról behajtani az utcába. A lezárt szakasz szilárd burkolat nélküli. Nevét Hosszú Antaltól⁴⁹⁸ (15. sz. vége – 1514?), a Dózsa-féle parasztháború Kalocsa környéki hadainak egyik vezetőjéről kapta, aki az 1514-es parasztháborúban a Kalocsa környéki keresztes hadak parancsnoka volt. Korábbi neve *Várady érsek utca*.⁴⁹⁹

Hosszú utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es évek elejéről. Talán a Szent István út egyik korabeli köznyelvi változata lehet (*Nagy utca*, *Öreg utca*, *Hosszú utca* stb.), ugyanis az utcanév előfordulása Sukovics gyógyszerésszel kapcsolatban történt. A gyógyszerértár abban az időben a Szent István király úton a mai börtön helyén állt épület és a gimnázium épülete találkozási táján volt.⁵⁰⁰

⁴⁸⁹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁴⁹⁰ KVI 39/1971. T. sz. h.

⁴⁹¹ NLVK

⁴⁹² ASBÓTH Miklós 1998. 80.

⁴⁹³ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁴⁹⁴ KPHI

⁴⁹⁵ KN 1928. jan. 4.

⁴⁹⁶ Uo. 1930. márc. 29.

⁴⁹⁷ BKMÖL XXII. 5. 740. kig. 29. kgy. 1946. h.

⁴⁹⁸ NLVK

⁴⁹⁹ KN 1928. jan. 4.

⁵⁰⁰ TIMÁR Kálmán é. n.

Hősök útja. Hrsz: 1857. Hossza: 1.161 m. *1927. dec. 30-tól.⁵⁰¹ A Petőfi Sándor utca és a Kossuth Lajos utca között lévő, több városrészt érintő utca. Nevét az 1930. október 5-én, a Szentháromság téren felavatott világháborús hősi emlékműről (akkori nevén „magyar hősök emlékműve”) kapta. Az országos jogszabály előírásai szerint felállított hősi emlékmű körül sok huzavona volt. Először az emlékmű tervezett helye körül volt a vita, majd a felállítás időpontja vált kérdésessé. Az emlékmű már a húszas évek végén elkészült, de a felállítása egyre húzódott. Korábbi nevei: 1900 előtt *Nagy Ignác köz* (a mai utcahossznak kb. negyede volt a Bem apó utca környékétől a Dózsa György utcáig), 1900. nov. 8. és 1927 dec. 30. között *Róna utca (2.)*⁵⁰².

Hunyadi János utca. Hrsz: 363. Hossza: 1.047 m. 1956 decemberétől.⁵⁰³ A Szentháromság tér és az Obermayer tér között húzódó, a Szent István király úttal nagyjából párhuzamos belvárosi utca. Egyike a város legrégebbi utcáinak, már a középkorban is létezett. A legrégebbi kalocsai utcák jellegzetessége itt is megfigyelhető: az elején még szűk utca a végére kiszélesedik. 1911-ben kapott szilárd burkolatot.⁵⁰⁴ Korábbi nevei: 1840-es évek elejéig *Kis utca*,⁵⁰⁵ 1900. nov. 8-ig *Úri utca*, 1950-es évek elejéig *Haynald utca*,⁵⁰⁶ 1956 decemberéig *Gerő Ernő utca*.

Huszár utca. Hrsz: 1949. Hossza: 479 m. 1927. dec. 30-tól.⁵⁰⁷ A Honvéd utca és a Vasút utca között lévő rokkanttelepi utca. Neve a Rokkanttelepen és közvetlen közelében gyakori katonai foglalkozásra (honvéd, obsitos, baka), a Rokkanttelepen lakást kapott hadirokkant katonákra utaló utcanév. A második világháború után is megmaradt a névadás katonai jellege, azzal a változással, hogy katonáskodó személyekről (Kiss Ernő, Tartsay Vilmos, Hosszú Antal, Bem apó) is nevezetek el utcákat.

Ibolya utca. Hrsz: 3337. Hossza: 476 m. Az 1950-es évektől. Az Ecetgyár utca és a Hajós Alfréd utca között húzódó, a Vörösmarty utcával nagyjából párhuzamos, egyenes bürgerkerti utca. Nevének eredete ismeretlen.

Ifjú Gárda utca. A *Vadász utca* neve az 1950-es évektől 1993. júl. 1-ig.⁵⁰⁸

Ilk Viktor utca. Hrsz: 1261. Hossza: 164 m. 1990. máj. 17-től.⁵⁰⁹ A Pataji úttól a kórház hátsó teherportájáig húzódó utca, mely az Oncsa telep déli határa. Nevét Ilk Viktorról (1886-1951), a kórház egykori sebész főorvosáról és igazgatójáról kapta. Korábbi nevei: 1900 előtt *Komlókert köz*, 1900. nov. 8-tól *Komlókert utca* (a *Komló utca* kórháztól nyugatra eső részével együtt),⁵¹⁰ 1950-es évek elejétől *Komló utca* (Az utcát, amely eredetileg a Martinovics utcától a Pataji útig ért, a hatvanas évek elején, a tüdőkórház építésekor, a kórház terjeszkedése két egymással össze

⁵⁰¹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁵⁰² KN 1900. nov. 18.

⁵⁰³ Benke Ferenc

⁵⁰⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 118.

⁵⁰⁵ Térkép 1772.

⁵⁰⁶ KN 1900. nov. 18.

⁵⁰⁷ Uo. 1928. jan. 4.

⁵⁰⁸ KVI 13/1993. ör. sz. r.

⁵⁰⁹ Uo. 33/1990. t. sz. h.

⁵¹⁰ KN 1900. nov. 18.

nem függő részre osztotta, de mindkét rész megtartotta a *Komló utca* nevet.) 1978. okt. 6. és 1990. máj. 17. között *Szamuely utca*.⁵¹¹

Illyés Gyula utca. Hrsz: 1719/2. Hossza: 902 m. 1987. márc. 12-től.⁵¹² A Széchenyi út és a Hősök útja között lévő, enyhén megtört vonalvezetésű eperfüldi utca. Korábbi nevei: 1948. febr. 17. előtt *Szőlő utca* (az *Erkel Ferenc utcával* együtt), 1948. febr. 17.⁵¹³ és az 1968. ápr. 16. között *Gaál Gaszton utca*, 1968. ápr. 16-án⁵¹⁴ hozzácsatolták a *Somogyi Béla utcához*, majd attól 1987. márc. 12-én leválasztva kapta jelenlegi nevét. A mai Kígyó utcától a Hősök útjáig valaha egybefüggő utcát a Széchenyi lakótelep második ütemének építése két önálló utcává választotta szét.

Iskola köz. Az *Eötvös József utca* neve 1900. nov. 8-tól⁵¹⁵ 1948. febr. 17-ig.⁵¹⁶ Nevét a köz mellett lévő egykori Belvárosi Elemi Iskoláról kapta. Az egykori iskolaépületben ma a Viski Károly Múzeum működik.

Iskola utca. A *Budai Nagy Antal utca* neve 1900. nov. 8.⁵¹⁷ és 1948. febr. 17.⁵¹⁸ között. Nevét az újbárosi elemi iskoláról kapta, mely az utca egyik sarokházában működött 1891 decemberétől.⁵¹⁹ Az egykori iskolaépületben ma az újbárosi tagóvoda működik.

Jancsika. A *Malatin tér* 1948. febr. 17. előtti nevének, a *Szent János tér*nek becézett alakja, mely a fiatalok körében volt népszerű. Nevét a téren állt Nepomuki Szent János szobor becézett nevééről kapta.⁵²⁰

Jókai Mór utca. Hrsz: 4070, 4158. Hossza: 661 m. 1963 nov. 26-tól. A Vörösmarty utcától a Móra Ferenc utcáig húzódó Középsőkertek városrész belüli utca, mely első fázisban csak a Tóth Mike utcáig épült ki.⁵²¹

József Attila utca. Hrsz: 606. Hossza: 254 m. 1948. febr. 17-től.⁵²² A Hunyadi utcától az Erkel Ferenc utcáig húzódó részben belvárosi, részben Kígyós városrész belüli megtört vonalvezetésű utca. A névadás idején a mai *Füzér utca* is a József Attila utca nevet viselte. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1880 körül⁵²³ *Kismészárszék köz*, 1900 előtt *Kollár köz* (a Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utca közötti része), a Petőfi Sándor utca és az Erkel Ferenc utca közötti része névtelen volt, 1900. nov. 8. után *Kürt utca* (a Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utca közötti része), *Füzér utca* (a Petőfi Sándor utca és az Erkel Ferenc utca közötti része).⁵²⁴ *1927. dec. 30. és 1948. febr. 17 között a Damjanich utcától a Kossuth Lajos utcáig húzódó egész utcafüzér neve *Füzér utca* volt.⁵²⁵

⁵¹¹ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁵¹² Uo. 26/1987. vb. sz. h.

⁵¹³ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵¹⁴ KVI 13/1968. T. sz. h.

⁵¹⁵ KN 1900. nov. 18.

⁵¹⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵¹⁷ KN 1900. nov. 18.

⁵¹⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵¹⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 100.

⁵²⁰ SZEBERÉNYI István 1964. 17.

⁵²¹ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁵²² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵²³ Térkép 1881.

⁵²⁴ KN 1900. nov. 18.

⁵²⁵ KOLLÁNYI Ödön 1944.

Jubileumi emlékpark. A Miskei út – EMIKA – Ciglédi kertek – záportározó által bezárt ligetes terület neve a nyolcvanas években.⁵²⁶ A területrendezési, parkosítási tervét 1982-ben készítették el a városi tanács építési osztályán, de a tervek nem valósultak meg.⁵²⁷

Kacs utca. A *Kaszakacs utca* neve 1900. nov. 8. után⁵²⁸, de az 1901-es várostérképen már *Kacsa utca* néven szerepelt.⁵²⁹

Kacsa utca. A *Kaszakacs utca* neve 1901-es térképen.⁵³⁰ A *Kacs utca* és a *Kacsa utca* név feledésbe merült (az 1926-os térkép nem jelöli névvel), az ötvenes évektől már ismét *Kaszakacs utca* a neve.⁵³¹

Káderdűlő. A *Lenin utca* Vörösmarty utcáig tartó szakaszának népies elnevezése. A hatvanas-hetvenes években az utca azon a részén, az átlagosnál nagyobb számban lakó állami, tanácsi, vállalati vezetőkről (káderekről) származik az elnevezés.

Kálvária (sor) utca. A *Kossuth Lajos utca* neve az utca eleje (*Nagytemplom köz*) kivételével 1894. ápr. 12. előtt.⁵³² Eredetileg az utca a Gombolyagi útig tartott. 1882. febr. 25-én a képviselőtestület elhatározta az utca meghosszabbítását az épülő vasútállomásig.⁵³³ Járási közreműködéssel 1893-ban látták el szilárd burkolattal (a Szent István király úttal együtt).⁵³⁴ E két utca volt Kalocsa első két kövezett (makadám burkolat) utcája. Nevét a kórház helyén a 18. században épült kálváriáról (1925-ben helyezték át a temetőbe⁵³⁵) kapta.

Kapisztrán János utca. A *Kiss Ernő utca* neve 1927. dec. 30-tól az 1950-es évek elejéig.⁵³⁶

Kápolna köz. Hrsz: 4538. Hossza: 160 m. 1885 után. A Nagy utcától a Kis utcáig húzódó negyvenszállási utca. Nevét a köz és a Kis utca sarkán lévő, 1885-ben épült kápolnáról kapta.⁵³⁷

Káposzta utca. Hrsz: 5032/3. Hossza: 195 m. 1986. nov. 10-től.⁵³⁸ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a Foktői út és a Németh László utca között.

Káptalan utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es években.⁵³⁹

Kas utca. A *Széchenyi út* Zöldfa utcától a Kossuth Lajos utcáig terjedő részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁵⁴⁰ A névadás eredete ismeretlen.

⁵²⁶ Térkép 1991.

⁵²⁷ Gallai Jánosné

⁵²⁸ KN 1900. nov. 18.

⁵²⁹ Térkép 1901.

⁵³⁰ Uo.

⁵³¹ Térkép 1967.

⁵³² KN 1894. ápr. 14.

⁵³³ ASBÓTH Miklós 1998. 90.

⁵³⁴ Uo. 101.

⁵³⁵ Uo. 135.

⁵³⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁵³⁷ KN 1885. okt. 8.

⁵³⁸ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁵³⁹ TIMÁR Kálmán é. n.

Kastély köz. Az érseki kastély és a kanonoki ház (Szentháromság tér 2-3.) között a Szentháromság térről a Vajas-partra vezető rövid köz a 19. század végéig. A köz már nincs meg, területét a kanonoki ház udvarához csatolták. Nevét az érseki kastélyról kapta.⁵⁴¹

Kastély tér. A *Szentháromság tér* északi felének, a főszékesegyház és az érseki kastély közötti részének neve az 1880 körül. Nevét a tér északi részén álló érseki kastélyról kapta.⁵⁴²

Kaszakacs utca (Kaszakacs). A Kossuth Lajos utcából a Széchenyi-lakótelepi pavilon-sor tájékán nyíló rövid utca, amely a Csajda utca és az előtte lévő ház sor építése idején szűnt meg. Nevét a kasza nyeléhez kapcsolódó rövid fogantyútól (a kasza kacsától) kapta, amelyhez nagyon hasonlított az utca alaprajza. 1900. nov. 8-án *Kacs utca* lett a neve,⁵⁴³ de említették *Kacsa utca* néven is.⁵⁴⁴ Az új név nem volt tartós, hamarosan ismét *Kaszakacs utca* lett a neve.⁵⁴⁵

Kaszinó út. Az uszódi hajóállomáshoz vezető út neve 1875 után. Vonalvezetése ma már ismeretlen, a városhoz közelebb eső részén azonos lehetett a mai Foktői úttal, folytatása Foktőt elkerülve, a mai repülőtéren keresztül vezetett. Az elnevezés eredete ismeretlen.⁵⁴⁶

Katona István utca. (1.) Hrsz: 4297. Hossza: 278 m. 1963 nov. 26-tól.⁵⁴⁷ A Vörösmarty utcáról az utca végén nyíló Középsőkertek városrész beli utca, amely a Veres Péter utcáig húzódik. Nevét Katona István⁵⁴⁸ (1732-1811) történetíró, kalocsai kanonokról kapta.

Katona István utca. (2.) A *Petőfi Sándor utca* Haynald Lajos utcától kezdődő részének a neve 1911. dec. 16.⁵⁴⁹ és 1948. febr. 17. között.⁵⁵⁰ 1927. dec. 30-án a *Sár utcát* egyesítették a *Katona István utcával*.⁵⁵¹ 1948-ban két részre osztották az utcát. Az egykori *Sár utca* továbbra is *Katona István utca* maradt az 1950-es évek elejéig. A Haynald utcától a végéig húzódó rész neve *Petőfi Sándor utca* lett. Az 1950-es évek elején a két utcát *Petőfi Sándor utca* néven egyesítették. Katona István történetíró, kalocsai kanonok halálának századik évfordulója alkalmából nevezték el az utcát a neves történetíróról.

Kertek alja. (1.) A *Kertek alja sor* neve 1978. okt. 6. előtt.⁵⁵²

Kertek alja. (2.) A *Zöldfa utca* Tompa Mihály utca és a Széchenyi út közötti részének közkeletű neve a századforduló táján. Nevét valószínűleg a Kubinszky utcai és a

⁵⁴⁰ KN 1900. nov. 18.

⁵⁴¹ Térkép 1881.

⁵⁴² Uo.

⁵⁴³ KN 1900. nov. 18.

⁵⁴⁴ Térkép 1901.

⁵⁴⁵ Térkép 1967.

⁵⁴⁶ TIMÁR Kálmán é. n.

⁵⁴⁷ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁵⁴⁸ NLVK

⁵⁴⁹ KN 1911. dec. 20.

⁵⁵⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵⁵¹ KN 1928. jan. 4.

⁵⁵² KVI 61/1978. vb. sz. h.

Tompa Mihály utcai ide dülő kertvégek mély fekvése miatt kapta.⁵⁵³ A terület, mély fekvése miatt, lakóházépítésre alkalmatlan volt. Azóta a legmélyebb részeket feltöltötték, a déli oldalán sorgarázsok, az északi oldalán lakóházak vannak.

Kertekalja sor. Hrsz: 0300, 0297/1. Hossza: 600 m. 1978. okt. 6-tól.⁵⁵⁴ A Petőfi Sándor utcától a Rózsa közig húzódó, egyoldalas beépítésű (az utca másik oldalán a Malomszögi csatorna húzódik), szilárd burkolat nélküli utca a Szőlők városrészről keletre épült városnegyedben. Nevét, valószínűleg azért kapta, mivel kelet felé a város legszélső utcája és a város felőli oldala a Malomszögi utca telkeinek (kertjeinek) végében húzódik. Az utca beépített oldalán vegyesen találhatók házak és a Malomszög utca néhány hosszabb telkének a vége. Korábbi neve *Kertek alja* volt. A legutolsó kiadású térképek rendre hibásan, az utca tartozékaként tüntetik fel az utca folytatásaként, a Rózsa köz végétől kiinduló és a Nagymező utca végébe torkoló dűlőutat.

Kígyó köz (Kígyós köz.) A *Kígyó utca* neve 1900. nov. 8. előtt.⁵⁵⁵

Kígyó utca. Hrsz: 985. Hossza: 264 m. 1993. júl. 1-től. A Petőfi Sándor utca és a Kosuth Lajos utca között húzódó, megtört vonalvezetésű Kígyós városrész belső utca. A Dózsa György utca torkolatánál lévő erős kettős törést a Dózsa György utca első házának lebontásával enyhítették 1998-ban, így az utca alkalmasabbá vált a Kosuth Lajos utca és a Petőfi Sándor utca közötti nagyobb gépjárműforgalomra.⁵⁵⁶ Neve a Petőfi Sándor utca (a *Kígyó utca* kezdete) helyén volt *Kígyós* nevű vízfolyásra utal, amely a 19. század elején részben feltöltődött, illetve feltöltötték. Korábbi nevei: 1900 előtt *Kígyó köz (Kígyós köz)*, 1900. nov. 8-tól *Zápor utca*,⁵⁵⁷ 1927. dec. 30-án hozzácsatolták a *Csillag utcához*,⁵⁵⁸ 1948. febr. 17-től *Bacsó Béla utca* (a *Haynald Lajos utcával* együtt)⁵⁵⁹, 1986. nov. 10-én a *Haynald Lajos utcát* elválasztották a *Bacsó Béla utcától*,⁵⁶⁰ amely 1993. júl. 1-ig viselte nevét.

Kígyós tér. A *Petőfi Sándor utca* Szent Imre utca és a Kócsag utca közötti térré öblösödő szakaszának neve a 19-20. század fordulójáig. A térhez hozzátartozott a mai Iszkra székház telkének a területe is, amelynek több különálló neve is volt: *Fazekas tér*, *Korsós kemencék telke*, *Korsós tér*. Nevét a Petőfi Sándor utca helyén volt egykori Kígyós nevű vízfolyásról kapta.⁵⁶¹

Kígyós utca. A *Petőfi Sándor utca* Haynald utcától a Gödrökig húzódó részének a neve 1911. dec. 16-ig.⁵⁶² Nevét az utca helyén volt egykori Kígyós nevű vízfolyásról kapta, amelynek a 19. század elején feltöltődött, illetve feltöltött medrén alakult ki az utca. Első írásos előfordulása az 1820-as években történt.⁵⁶³ A köznyelv az utcát (gyakran még ma is) rövidítve, *Kígyósnak* nevezte.

⁵⁵³ TIMÁR Kálmán é. n.

⁵⁵⁴ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁵⁵⁵ KN 1900. nov. 18.

⁵⁵⁶ Kalocsa történeti kronológiája

⁵⁵⁷ KN 1900. nov. 18.

⁵⁵⁸ Uo. 1928. jan. 4.

⁵⁵⁹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵⁶⁰ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁵⁶¹ TIMÁR Kálmán é. n.

⁵⁶² KN 1911. dec. 20.

⁵⁶³ Térkép 1820.

Kinizsi Pál utca. Hrsz: 3822. Hossza: 590 m. Az 5106 sz. Dunapataj – Uszód – Kalocsa állami kezelésben lévő közút része (a Móra Ferenc utcával együtt). Nevét az 1950-es évek elején kapta. A Vigadó sortól a Móra Ferenc utca kezdetéig húzódó Ökörjáró városrész beli utca, melynek folytatása a Móra Ferenc utca. Korábbi neve *Ökörjárás* vagy *Ökörjáró* volt. Beépítése az ötvenes évek elején kezdődött.⁵⁶⁴

Király Ilus utca. Hrsz: 3675/2. Hossza: 551 m. 1971. dec. 23-tól.⁵⁶⁵ A Kinizsi Pál utcától az Árendás utcáig húzódó Ökörjáró városrész beli utca, amelyet a Kinizsi Pál utca és a Meszesi út között felépült családi házas városnegyed létrehozásakor alakítottak ki a tőle északra húzódó Gábor Lajos utcával együtt. Mindkét utca párhuzamos a Meszesi úttal. Nevét Király Ilus⁵⁶⁶ (1886-1966) hímnőasszonyról, a Népművészet mesteréről nevezték el.

Király utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es évek elején. Az utcanév Nagy György kalocsai polgár nevével kapcsolatban merült fel. Ha az említett Nagy György azonos az érsekuraldom jószágigazgatójával, aki az 1830-as évek elején Eperföldön építette fel családi kúriáját, akkor elképzelhető, hogy az utca Eperföldön (a Hősök útja középső részén) volt.⁵⁶⁷

Kis Eperföld utca. A *Malom utca*, és a *Tímár Kálmán utca* neve 1900. nov. 8-ig.⁵⁶⁸ Az utca a belvárost kötötte össze Eperfölddel, ugyanúgy, mint a vele párhuzamos, de szélesebb Dózsa György (Nagy Eperföld) utca. Mivel ez az utca volt a keskenyebb, megkülönböztetésül kapta a „kis” jelzőt. 1900. nov. 8-án az utcát két részre osztották, mindkét rész új nevet kapott, a belvároshoz közelebb eső része *Malom utca*, a távolabbik része *Fillér utca* lett.

Kis halász utca. A *Gábor Áron utca* neve az 1880-as években.⁵⁶⁹ Az utcanév a század végére *Kishalás utcára* változott. Az utca neve az Árpás vagy a Kígyós egyik, a 19. század második felének közepén még meglévő ágának, a Kis Halasnak halbőségére utal.⁵⁷⁰

Kis utca. (1.) Hrsz: 4523. Hossza: 450 m. Negyvenszálláson a Nagy utcával párhuzamos, attól délre futó utca. Nevét a Nagy utcától (1.) való megkülönböztetés miatt kapta.

Kis utca. (2.) (*Platea parod[?]*) A *Hunyadi utca* első ismert neve.⁵⁷¹ Első írásos előfordulása az 1548-as török adóösszeírásban található (*Mahalle-i Kis ucsa*),⁵⁷² de feltételezhető, hogy a középkorban is ezt a nevet viselte. Utolsó előfordulásai az 1840-es években voltak. A 18. században és a 19. század első harmadában az utcanév egyben városrész neve is volt. A középkori és a török kiűzése utáni Kalocsa két utcája közül a kisebbik (keskenyebb) volt.⁵⁷³

⁵⁶⁴ BKMÖL XXII. 5. 2105. kig. 27. kgy. 1949. h.

⁵⁶⁵ KVI 39/1971. vb. sz. h.

⁵⁶⁶ NLVK

⁵⁶⁷ TIMÁR Kálmán é. n.

⁵⁶⁸ KN 1900. nov. 18.

⁵⁶⁹ Térkép 1881.

⁵⁷⁰ TIMÁR Kálmán é. n.

⁵⁷¹ GYÖRFFY György 1987. 431.

⁵⁷² VASS Előd 1980. 84.

⁵⁷³ Térkép 1772.

Kis-Drágszél. Az 5312. sz. Kalocsa – Hajós – Jánoshalma – Bácsalmás közöttől jobbra, Kalocsától kb. 5 km távolságra lévő nagyobb tanya, amely az egykori Kalocsai Állami Gazdaság tulajdonában lévő gazdasági telep, *Drágszélpuszta* mellett található. Lakói túlnyomórészt a gazdasági telepen dolgoztak. A tanyán a hatvanas évek második feléig iskola is működött. Neve feltehetően a közeli Drágszél községtől ered.

Kishalas sor. Hrsz: 1509/2. Hossza: 78 m. 1986. nov. 10-től.⁵⁷⁴ A Dózsa György utcától a Gábor Áron utcáig húzódó, a Széchenyi úttal párhuzamos belső utca a Széchenyi-lakótelepen. Nevét az utca végén és a Gábor Áron utca környékén a 19. század második felében volt egykori Kis Halas városnegyedről kapta.⁵⁷⁵

Kishalas (Kishalasi) köz. A *Gábor Áron utca* neve az 1880-as években. Neve a Kis Halas városnegyed emlékét őrzi, amelyben az utca is volt.⁵⁷⁶

Kismészárszék köz. A *József Attila utca* Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utca közötti részének neve 1880 körül. Később *Kollár köz* néven is említették.⁵⁷⁷

Kismészárszék utca. A *Sörös Imre utca* József Attila utca és a Szent Imre utca közötti szakaszának neve 1900 előtt.⁵⁷⁸ Nevét, valószínűleg, az utcában működő mészárszékről kapta. Mivel a *Mészárszék* (ma *Esze Tamás*) utcában is működött mészárszék (feltehetően a nagyobbik), megkülönböztetésül kapta a *kis* jelzőt az itt működő mészárszék⁵⁷⁹.

Kiss Ernő utca. Hrsz: 1894. Hossza: 409 m. Az ötvenes évek elejétől. A Hősök útja és a Honvéd utca kereszteződésétől a Vasút utcáig húzódó rokkanttelepi utca. Korábbi neve *Kapisztrán János utca* volt.⁵⁸⁰

Kiss János utca. Hrsz: 3443. Hossza: 338 m. 1948. febr. 17-től.⁵⁸¹ A Foktői úttól a Nagy Jenő utcáig húzódó Bürgerkert utca. Századunk húszas éveinek végén alakult ki. Korábbi neve: *Levente utca* volt. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét.

Kistemplom köz.⁵⁸² A jezsuita kollégium és a lebontott plébániatemplom közötti köz neve, amely nagyjából azonos a mai *Batthyány József utcával*. Az 1711-ben épült plébániatemplomot (kistemplom) 1878-ban bontották le, és helyére épült a kisközminárium (ma Belvárosi Általános Iskola) épülete.⁵⁸³ Feltehetőleg a templom lebontása után a köznyelv egy ideig még használta a nevet. Nevét az egykori plébániatemplom köznyelvi nevéből, a kistemplomról kapta.⁵⁸⁴

⁵⁷⁴ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁵⁷⁵ TIMÁR Kálmán é. n.

⁵⁷⁶ Térkép 1881.

⁵⁷⁷ Uo.

⁵⁷⁸ KN 1900. nov. 18.

⁵⁷⁹ Térkép 1881.

⁵⁸⁰ KN 1928. jan. 4.

⁵⁸¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵⁸² Térkép 1881.

⁵⁸³ ASBÓTH Miklós 1998. 86.

⁵⁸⁴ TIMÁR Kálmán é. n.

Kleiner Lajos utca. A *Táncsics Mihály utca* neve 1927. dec. 30.⁵⁸⁵ és 1948. febr. 17.⁵⁸⁶ között. Nevét Kleiner Lajos⁵⁸⁷ (1846-1922) c. apát és kalocsai nagyprepostról kapta.

Kócsag utca. Hrsz: 540. Hossza: 212 m. 1900. nov. 8-tól.⁵⁸⁸ Az Obermayer tértől a Petőfi Sándor utcáig húzódó belvárosi utca. A század első felében az Újváros északi határa volt. A névadás eredete ismeretlen. Korábban névtelen volt az utca.

Kocsmá tér. F Korcsma tér

Kocsmá utca. F Korcsma utca

Kollár köz. A *József Attila utca* Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁵⁸⁹ Nevét a köz Hunyadi utcai sarkán lakó Kollár Jánosról kapta. Korábban *Kismészárszék köz* néven is említették⁵⁹⁰

Komló sor. Hrsz: 1227/1. Hossza: 70 m. 1978. okt. 6-tól.⁵⁹¹ A Mócsy János utcából a Hunyadi pálya előtt nyíló zsákutca. Az utca kialakulása idején, a századfordulón az utca a mai Martinovics utcától a Pataji útig húzódott. Az utcát a tüdőkórház építéskor, 1964-ben⁵⁹² a kórház terjeszkedése két egymással össze nem függő részre osztotta, majd a Martinovics utca és a mai Mócsy János utca közti szakaszát az 1970-es évek elején a Vas és Fémipari Szövetkezet telepéhez csatolták. Az utca a nevét a 19. század második felében a kalocsai iparosok között népszerű Komlókert (vagy Komló) vendéglőről kapta. A vendéglő 1845-ben nyílt,⁵⁹³ a környékén, valószínűleg, komlóföldek voltak. A 19. század második felében az Oncsa-házak és az Ilk Viktor utca környékén lévő törvényszéki rabfoglalkoztató telepen is próbálkoztak komlótermesztéssel. Az 1964-ben leválasztott, a mai Pataji útra nyíló részének a neve *Ilk Viktor utca*.

Komló utca. (1.) Az *Ilk Viktor utca* és a *Komló sor* neve az 1950-es évek elejétől 1978. okt. 6-ig.⁵⁹⁴ Az utcát, amely eredetileg a Martinovics utcától a Pataji útig ért, a hatvanas évek elején, a tüdőkórház építéskor, a kórház terjeszkedése két egymással össze nem függő részre osztotta, de mindkét rész megtartotta a *Komló utca* nevet. Az utca Martinovics utca és a Mócsy János utca közti szakaszát az 1970-es évek elején a Vas és Fémipari Szövetkezet telepéhez csatolták. Az utcanév eredete ugyanaz, mint a Komló soré.

Komló utca. (2.) A *Mócsy János utca* Kossuth Lajos utca és a Komló sor közötti szakaszának neve 1900. nov. 8.⁵⁹⁵ és *1927. dec. 30.⁵⁹⁶ között. Az utcanév eredete ugyanaz, mint a Komló soré.

⁵⁸⁵ KN 1928. jan. 4.

⁵⁸⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁵⁸⁷ NLVK

⁵⁸⁸ KN 1900. nov. 18.

⁵⁸⁹ Uo.

⁵⁹⁰ Térkép 1881.

⁵⁹¹ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁵⁹² ASBÓTH Miklós 1998. 177.

⁵⁹³ Uo. 77.

⁵⁹⁴ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁵⁹⁵ KN 1900. nov. 18.

⁵⁹⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

Komlókert köz. A *Komló sor*, az *Ilk Viktor utca* és a közöttük lévő kórházi területen lévő utca neve 1900. nov. 8. előtt.⁵⁹⁷

Komlókert utca. A következő utcák és beépített részeik neve 1900. nov. 8-tól⁵⁹⁸ az 1950-es évek elejéig: *Ilk Viktor utca*, *Komló sor*, a közöttük lévő 1960-as évek elején beépített kórházi terület, valamint a *Komló sor* folytatása a Martinovics utcáig,⁵⁹⁹ amelyet az 1970-es évek elején építettek be. Az utcanév eredete ugyanaz, mint a Komló soré.

Koóstanya. Az 5312. sz. Kalocsa – Hajós – Jánoshalma – Bácsalmás közúttól jobbra, Drágszélpusztán túl található tanya. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.⁶⁰⁰

Korcsma (Kocsmá) tér. A *Búzapiac tér* keleti részének, a Tomori utca és a szálloda-épület közötti területének neve az 1880-as évek tájékán.⁶⁰¹ Később ezen a területen működött a kispiac. Nevét a jelenlegi városháza helyén állt, a város tulajdonában lévő épületben működő városi kocsmától kapta. Az épületet a mai városháza építése előtt, 1911-ben bontották le.⁶⁰²

Korcsma (Kocsmá) utca. A *Budai Nagy Antal utca* neve 1900. nov. 8. előtt.⁶⁰³ Nevét az utcában lévő újbárosi kocsmától kapta.⁶⁰⁴

Korona utca. A *Grósz József utca* neve 1900. nov. 8.⁶⁰⁵ és 1930. márc. 2. között.⁶⁰⁶ A névadás eredete ismeretlen.

Kossuth Lajos utca. Hrsz: 1018, 1454. Hossza: 1.756 m (ebből a Vasút utcától a Széchenyi út elejéig az 5308 sz. Dunapataj – Szakmár – Kalocsa közút részeként állami kezelésben van a Vasút utcával és a Negyvení út végével együtt). 1894. ápr. 12-től.⁶⁰⁷ A Szentháromság tértől a Vasút utcáig húzódó utca. Az 1880-as évek elejéig kb. a Gombolyagi útnál ért véget, 1882 febr. 25-én döntött a képviselőtestület, hogy az utcát meghosszabbítják az épülő vasútállomásig.⁶⁰⁸ Szilárd burkolatot (makadám), elsőként a városban, 1893-ban kapott (a mai Szent István király úttal együtt), mivel törvényhatósági útnak minősült.⁶⁰⁹ A makadám burkolatot 1906-ban gránit kockakőburkolatra cseréltek.⁶¹⁰ Az első, téglából épült járda 1886 őszén készült a főszékesegyháztól kb. a mai Pataji útig.⁶¹¹ Az aszfaltozott járda a főszékesegyháztól a vasútállomásig kb. 1.650 m hosszan 1929 októberében készült el.⁶¹² A járdát Korek E. budapesti vállalkozó készítette. Az aszfaltba süllyesztett rézből készült cégjelzése még ma is megtalálható a Gombolyagi út sarkán az alábbi szöveg-

⁵⁹⁷ Térkép 1881.

⁵⁹⁸ KN 1900. nov. 18.

⁵⁹⁹ Térkép 1901.

⁶⁰⁰ Kovács Ferenc

⁶⁰¹ Térkép 1881.

⁶⁰² ASBÓTH Miklós 1998. 119.

⁶⁰³ KN 1900. nov. 18.

⁶⁰⁴ Térkép 1881.

⁶⁰⁵ KN 1900. nov. 18.

⁶⁰⁶ Uo. 1930. márc. 29.

⁶⁰⁷ Uo. 1894. ápr. 14.

⁶⁰⁸ ASBÓTH Miklós 1998. 90.

⁶⁰⁹ Uo. 101.

⁶¹⁰ Uo. 112.

⁶¹¹ Uo. 95.

⁶¹² Uo. 141.

gel: „KOREK E. ASZFALTVÁLLALAT BUDAPEST”. Ilyen cégjelzés található a Szentháromság tér 2-3. sz. ház előtt is. Az utca északi oldalát övező fasort 1905-ben kezdték ültetni, korábban eperfák szegélyezték az utcát.⁶¹³ Korábbi neve *Kálvária utca*, az utca eleje pedig *Nagytemplom köz* volt.⁶¹⁴ Az utca végén, a vasútállomás előtti tér 64. 65. és 67. sz. házai 1984. aug. 15-től⁶¹⁵ 1993. júl. 1-ig⁶¹⁶ a *Mártírok tere* nevet viselte.

Kovács köz.⁶¹⁷ Hrsz: 4547. Hossza: 70 m. Negyvenszálláson a Kápolna köz előtt a Nagy utcáról déli irányba nyíló zsákutca. Nevét a közben lévő kovácsműhelyről kapta.

Kovács tanya. A Ciglédi (Ciglidi) kertektől délre, nagyjából a szennyvíztisztító telep és a Hernertanya között, a Vajas közelében lévő tanya. A szennyvíztisztító telepre vezető aszfaltútból a Ciglédi kertek után kiágazó, a Vajas partján vezető dűlőúton lehet megközelíteni. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.⁶¹⁸

Kőégető köz. Hrsz: 1135. Hossza: 78 m. Az 1950-es évektől. A 48-as utcából északi irányba nyíló, a Martinovics utca utáni első zsákutca. Nevét a Vajas túlsó oldalán lévő Kőégető határrésről kapta.⁶¹⁹

Kökény köz. A *Galagonya köz* neve 1927. dec. 30.⁶²⁰ és 1984. aug. 15.⁶²¹ között. Az 1920-as években telekmegosztások révén keletkezett, és a hatvanas években meghosszabbították. Nevét a Kökény utcától kapta, amelyből nyílik.

Kökény utca. Hrsz: 2735. Hossza: 222 m. 1900. nov. 8.-tól.⁶²² A Vásártér utca torkolatával szemben, a Petőfi Sándor utcától az Orgona utcáig húzódik. Az 1920-as években az utca kiért a Nagymező utcáig (az Orgona utca és a Nagymező utca közötti része még beépítetlen volt), majd a temető bővítése miatt megszűnt az Orgona utca és a Nagymező utca közötti szakasza. A századforduló előtt a Szőlőhegy Petőfi Sándor utcai oldalán kiépült, addig névtelen négy szőlőhegyi utca az 1900-as általános utcanév változtatás kapcsán kapott nevet (Bimbó utca, Kökény utca, Pásztor utca, Remete utca).

Körte utca. Hrsz: 5005. Hossza: 185 m. 1986. nov. 10-től.⁶²³ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcától a Szilva sor végéig húzódik.

Köteles utca. Az *Ady Endre utca* Szent István király út és a Hunyadi utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁶²⁴ Nevét, feltehetően, az utcában működött kötélgyártó iparos(ok)ról kapta, de elképzelhető névadóként a Köteles családnév is.⁶²⁵

⁶¹³ Uo. 111.

⁶¹⁴ Térkép 1881.

⁶¹⁵ KVI 60/1984. vb. sz. h.

⁶¹⁶ Uo. 13/1993. ör. sz. r.

⁶¹⁷ Uo. 106/1986. vb. Sz. h.

⁶¹⁸ Kovács Ferenc

⁶¹⁹ Térkép 1967.

⁶²⁰ KN 1928. jan. 4.

⁶²¹ KVI 60/1984. vb. Sz. h.

⁶²² KN 1900. nov. 18.

⁶²³ KVI 106/1986. vb. Sz. h.

⁶²⁴ KN 1900. nov. 18.

⁶²⁵ TIMÁR Kálmán é. n.

Középső kertek. A Középsőkertek utca névváltozata az 1960-as években.⁶²⁶

Középsőkertek utca. Hrsz: 3981. Hossza: 152 m. 1963. november 26-tól.⁶²⁷ A Mátyás király utca és a Fényi Gyula utca között húzódó Középsőkertek városrész beli utca. Névadáskor a neve *Középső kertek* volt. Nevét a Középsőkertek nevű határrésztől kapta, amelynek helyére épült a Középsőkertek városrész.⁶²⁸

Kubikos park. A Mátyás király utca – Vajas – Ecetgyár utca – Alkotmány utca által bezárt terület. 1978. okt. 6-tól.⁶²⁹ Az 1940 nyarán elvégzett Vajas-meder rendezése idején alakult ki a park területe az egykori meder egy részének feltöltésével.⁶³⁰ Nevét a Mátyás király utcai végén Martsa István (1912-1978) 1970. okt. 31-én felállított Kubikus szobráról kapta.⁶³¹ A szobor a múlt század végén és az e század elején országszerte dolgozó kalocsai kubikusoknak állít emléket. Korábbi neve az 1950-es évek elejétől *Béke park*.⁶³² Előtte nem volt neve.

Kubinszky utca. (1.) Hrsz: 819. Hossza: 651 m. 1990. máj. 17-től.⁶³³ A Mócsy János utca torkolatánál a Kossuth Lajos utcából nyíló, a Széchenyi útig húzódó Kígyós városrész beli utca. Nevét Kubinszky Mihály⁶³⁴ (1824-1881) c. püspök, kalocsai kanonokról kapta. Korábbi nevei: 1927. dec. 30-ig *Nemes utca*, amikor hozzácsatolták a *Kubinszky utca (2.)*-höz (ma *Gábor Áron utca*).⁶³⁵ 1948. febr. 17.⁶³⁶ és 1990. máj. 17. között *Sallai Imre utca*.

Kubinszky utca. (2.) A *Gábor Áron utca* neve 1900. nov. 8.⁶³⁷ és 1948. febr. 17 között.⁶³⁸ 1927. dec. 30-án hozzácsatolták a *Nemes utcát* (ma *Kubinszky utca (1.)*).⁶³⁹ Nevének eredete megegyezik a Kubinszky utca (1.) eredetével.

Kukovics köz. Az *Ady Endre utca* Damjanich utca és a Rákóczi utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁶⁴⁰ A névadás eredete ismeretlen, feltehetően a közben lévő egyik ingatlan tulajdonosának neve.⁶⁴¹

Kun Béla utca. A *Szent Imre utca* neve 1978. okt. 6.⁶⁴² és 1993. júl. 1.⁶⁴³ között.

Kunfy [Kunfi] Zsigmond utca. A *Malom utca* és a *Tímár Kálmán utca* neve 1948. febr. 17.⁶⁴⁴ és 1971. jún. 18.⁶⁴⁵ között. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét.

⁶²⁶ Térkép 1967.

⁶²⁷ KVI 27/1963. T. Sz. h.

⁶²⁸ Térkép 1964.

⁶²⁹ KVI 61/1978. T. Sz. h.

⁶³⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 154.

⁶³¹ Uo. 180.

⁶³² Térkép 1967.

⁶³³ KVI 33/1990. t. Sz. h.

⁶³⁴ NLVK

⁶³⁵ KN 1928. jan. 4.

⁶³⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁶³⁷ KN 1900. nov. 18.

⁶³⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁶³⁹ KN 1928. jan. 4.

⁶⁴⁰ Uo. 1900. nov. 18.

⁶⁴¹ TIMÁR Kálmán é. n.

⁶⁴² KVI 61/1978. vb. Sz. h.

⁶⁴³ Uo. 13/1993. ör. sz. r.

⁶⁴⁴ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁶⁴⁵ KVI 20/1971. T. Sz. h.

Kunszt érsek utca. Az Asztrik tér és a Kunszt József utca neve 1900. nov. 8.⁶⁴⁶ és az 1950-es évek eleje között. Nevét Kunszt József⁶⁴⁷ kalocsai érsektől (1854-1866) kapta, aki Kalocsán több iskolát alapított, közöttük az utcában lévő zárdában múködöket is.

Kunszt József utca. Hrsz: 1049/1. Hossza: 495 m. 1988. okt. 26-tól.⁶⁴⁸ Az Asztrik tér északi végétől a Martinovics utcáig húzódó, megtört vonalvezetésű, Szentsarok városrész belüli utca. Első szilárd burkolata 1922 júliusában készült el.⁶⁴⁹ Nevének eredete megegyezik a Kunszt érsek utcáéval. Korábbi nevei: 1760-as évektől *Tisztartó sor*,⁶⁵⁰ 1860-as évektől *Zárda köz*,⁶⁵¹ köznyelvi néven *Szentsaroki utca*,⁶⁵² 1900 előtt *Rózsa utca*, 1900. nov. 8-tól *Kunszt érsek utca*,⁶⁵³ az 1950-es évek eleje és 1988. okt. 26.⁶⁵⁴ között *Micsurin utca* (1971. dec. 23.⁶⁵⁵ előtt az Asztrik térrel együtt).

Kürt utca. A József Attila utca Hunyadi utca és Petőfi Sándor utca közötti részének neve 1900. nov. 8.⁶⁵⁶ és *1927. dec. 30.⁶⁵⁷ között. A névadás eredete ismeretlen.

Laki és Benedeki út. A mai Foktői út vonalvezetésével nagyjából megegyező, a városból kivezető útnak a Foktői út és a Régi Foktői út nyugati csatlakozása környékéig vezető szakaszának neve a 19. század közepe tájáig. Valószínűleg egymás mellett élt a Laki út és a Benedeki út elnevezés. is Az Irága (Érága)-híd után szétváló út nyugati irányba tartó ága Foktóre, az északnyugati irányba tartó ága Géderlakra (Lak) és Dunaszentbenedekre (Benedek) vezetett.⁶⁵⁸

Laki út. FLaki és Benedeki út.

Lang köz. Az Eötvös utca Szent István király út és a Tomori utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁶⁵⁹ A névadás eredete ismeretlen, talán családnév lehetett.

Legelő sor. Hrsz: 3017. Hossza: 172 m. Az 1950-es évektől. A Miskei út és a Nagymező utca között húzódó újjvárosi utca. Nevét az 1938–39-ben épült Miskei úti laktanya helyén lévő legelőről kapta.⁶⁶⁰

Lencse utca. Hrsz: 5032/4. Hossza: 198 m. 1986. nov. 10-től.⁶⁶¹ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcáról nyílik a Menyhárt László utca és a Németh László utca között.

⁶⁴⁶ KN 1900. nov. 18.

⁶⁴⁷ NLVK

⁶⁴⁸ KVI 2/1988. T. Sz. r.

⁶⁴⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 132.

⁶⁵⁰ TIMÁR Kálmán é. n.

⁶⁵¹ Térkép 1881.

⁶⁵² TIMÁR Kálmán é. n.

⁶⁵³ KN 1900. nov. 18.

⁶⁵⁴ KVI 2/1988. T. Sz. r.

⁶⁵⁵ Uo. 39/1971. T. Sz. h.

⁶⁵⁶ KN 1900. nov. 18.

⁶⁵⁷ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁶⁵⁸ Térkép 1820.

⁶⁵⁹ KN 1900. nov. 18.

⁶⁶⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 152.

⁶⁶¹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

Lendvai köz. A Széchenyi út Dózsa György utca és Zöldfa utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁶⁶² A névadás eredete ismeretlen, lehet családnév is.

Lenin II. A Liszt Ferenc utca Vidats utca és a Katona István utca közötti részének ideiglenes neve⁶⁶³ 1971. dec. 23-ig, amikor a Liszt Ferenc utcához csatolták.⁶⁶⁴

Lenin tér. A Csokonai utca Mátyás király utcából nyíló, a kanyarig tartó ága és a mellette lévő üres, 1975-ben óvodával beépített tér neve 1950-es évek eleje és 1968. ápr. 16.⁶⁶⁵ között.

Lenin utca. A Mátyás király utca neve az 1950-es évek elejétől 1990. máj. 17-ig.⁶⁶⁶ 1986. nov. 10-ig⁶⁶⁷ az akkor még részben beépítetlen *Simonyi Jenő utca* neve is *Lenin utca* volt, és a tervek szerint kiért volna a Jókai utcáig, sőt azon túl is ment volna. Az utca tervezett végét a Liszt Ferenc utca Vidats utcától a Katona István utcáig húzódó része képezte volna. Az utcának ez a vége ideiglenesen a *Lenin II.* nevet viselte,⁶⁶⁸ majd 1971. dec. 23-án a *Liszt Ferenc utcához* csatolták.⁶⁶⁹ Az utca elejét, az Alkotmány utca és a Vörösmarty utca között lévő szakaszát a köznyelv *Káderdűlő*nek nevezte. a hatvanas-hetvenes években.

Levente utca. A Kiss János utca neve *1927. dec. 30.⁶⁷⁰ és 1948. febr. 17⁶⁷¹. között. Nevét a Levente Egyesület 1927-ben elkészült sportpályájáról (a Városi Sporttelep elődje) kapta.⁶⁷²

Liget utca. Hrsz: 3032. Hossza: 415 m, ebből 79 m szilárd burkolattal ellátott. 2000. ápr. 6-tól.⁶⁷³ A Miskei útról a közlekedési tanpálya mellett nyugati irányba nyíló utca. Jelenleg csak a tanpálya bejáratáig van kiépítve. Nevét a közelében lévő ligetes területről (egykori Jubileumi emlékpark) kapta.

Liszt Ferenc utca. Hrsz: 4298. Hossza: 556 m. 1963. nov. 26-tól.⁶⁷⁴ A Vidats utcától a Foktői útig húzódó Középsőkertek városrész beli utca. A hatvanas években született tervek szerint az utca Vidats utcától a Katona István utcáig húzódó, akkor még beépítetlen része a *Lenin utca* (ideiglenes neve *Lenin II.*) vége lett volna.⁶⁷⁵ A beépülő részt 1971. dec. 23-án a *Liszt Ferenc utcához* csatolták.⁶⁷⁶ Az akkor még *Lenin utcának* nevezett *Simonyi Jenő utca* a Jókai utcát keresztezve érte volna el a Liszt Ferenc utca elejét.

Lövölde utca. A Nagy Jenő utca neve *1927. dec. 30.⁶⁷⁷ és 1948. febr. 27.⁶⁷⁸ között. Nevét az 1927-ben elkészült Levente Egyesület sportpályáján (ma Városi Sportte-

⁶⁶² KN 1900. nov. 18.

⁶⁶³ KVI 20/1967. T. sz. h.

⁶⁶⁴ Uo. 39/1971. T. sz. h.

⁶⁶⁵ Uo. 13/1968. T. sz. h.

⁶⁶⁶ Uo. 33/1990. t. sz. h.

⁶⁶⁷ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

⁶⁶⁸ Uo. 20/1967. T. sz. h.

⁶⁶⁹ Uo. 39/1971. T. sz. h.

⁶⁷⁰ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁶⁷¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁶⁷² ASBÓTH Miklós 1998. 137.

⁶⁷³ KVI 62/2000. öh. sz. h.

⁶⁷⁴ Uo. 27/1963. T. sz. h.

⁶⁷⁵ Uo. 20/1967. T. sz. h.

⁶⁷⁶ Uo. 39/1971. T. sz. h.

⁶⁷⁷ KOLLÁNYI Ödön 1944.

lep) lévő lőtérrel kapta.⁶⁷⁹ Korábbi neve 1948. febr. 27.⁶⁸⁰ és 1993. júl. 1.⁶⁸¹ között *Partizán utca*.

Magtár utca. (1.) Hrsz: 1043/24. Hossza: 258 m. 1978. okt. 6-tól.⁶⁸² A Kunszt József utcától a Munkácsy Mihály utca végéig húzódó Szentsarok városrész, az Érsekkert és a Martinovics utca között épült újabb részének egyik utcája. Nevét az utca elején lévő egykori érsekszékhelyi magtárról kapta.

Magtár utca. (2.) A *Martinovics utca* korábbi neve. 1900. nov. 8. előtt a Kossuth Lajos utcától a Kunszt József utca tájáig húzódó rész neve, 1900. nov. 8.⁶⁸³ és *1927. dec. 30. között az egész utca neve.⁶⁸⁴ A névadás eredete ugyanaz, mint a Magtár utca (1.) neve.

Magyar László utca. Hrsz: 4122. Hossza: 278 m. 1963. nov. 26-tól.⁶⁸⁵ A Tóth Mike utcától a Jókai Mór utcáig húzódó, íves vonalvezetésű, Középsőkertek városrész belső utcája. Nevét Magyar László⁶⁸⁶ (1818-1864) utazóról kapta, aki a kalocsai gimnázium diákja volt.

Mahalle-i Nagy ucsa. A Szent István király út neve a török kori adóösszeírásokban.⁶⁸⁷

Mahalle-i Kis ucsa. A *Hunyadi utca* neve a török kori adóösszeírásokban.⁶⁸⁸

Major utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es évek közepén. Talán a Martinovics utca első része lehetett, mivel említése a káptalannal volt kapcsolatban, a káptalani uradalom (1834-től) az utca elején, a Műszaki Szakközépiskola udvara és a Kossuth Lajos u. 8/a. és 8/b. sz. alatti ház udvara tájékán volt. Tímár Kálmán szerint az utca azonos lehet az évtized elején feltűnt *Pajta utcával*.⁶⁸⁹

Majoranna utca. Hrsz: 5032/5. Hossza: 210 m. 1986. nov. 10-től.⁶⁹⁰ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a Menyhárt László utca közelében.

Májuskert. A *Csajdakert* neve 1948. febr. 17.⁶⁹¹ és 1990. máj. 17. között.⁶⁹² A Nemzeti Bizottság javasolta nevét.

Makarenko utca. A *Telek utca* neve az 1950-es évek eleje és 1993. júl. 1. között.

Malatin (Antal) tér. Hrsz: 2990/4. Területe: 19.048 m². Északi oldalát érintő 51. sz. közút és a teret keletről határoló Miskei út állami kezelésben van. 1948. febr. 17-

⁶⁷⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁶⁷⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 137.

⁶⁸⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁶⁸¹ KVI 13/1993. ör. sz. r.

⁶⁸² Uo. 61/1978. vb. sz. h.

⁶⁸³ KN 1900. nov. 18.

⁶⁸⁴ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁶⁸⁵ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁶⁸⁶ NLVK

⁶⁸⁷ VASS Előd 1980. 84.

⁶⁸⁸ Uo.

⁶⁸⁹ TIMÁR Kálmán é. n.

⁶⁹⁰ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁶⁹¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁶⁹² KVI 33/1990. t. sz. h.

tól. A Szent István királyút és a Tomori utca végén lévő háromszög alakú tér. Nyugati irányba a Bátyai út (ide torkollik a Rákóczi utca és részben a Damjanich utca, déli irányba a Miskei út indul a térről. Keletről az Obermayer tér határolja. Nevét Malatin Antal⁶⁹³ (1820-1905) nyomdászról kapta, aki Holmeyer Ferencsel 1857-ben megalapította Kalocsa második nyomdáját. Korábbi nevei: 1948. febr. 17-ig *Szent János tér*, népszerű nevén *Jancsika*,⁶⁹⁴ közben az 1950-es évek eleje és 1956. december között *Petőfi tér*.⁶⁹⁵

Málna utca. Hrsz: 5032/7. Hossza: 195 m. 1986. nov. 10-től.⁶⁹⁶ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a Vidats utca torkolatával szemben.

Malom utca. Hrsz: 782. Hossza: 855 m. 1971. jún. 18-tól⁶⁹⁷ (1986. nov. 10-ig⁶⁹⁸ a *Tímár Kálmán utcával* együtt). A Martinovics utca torkolatával szemben a Kossuth Lajos utcától a Széchenyi útig húzódó Kígyós városrész beli utca. Nevét a múlt század második felében az utcában működő malomról (Vargacz Károly gőzmalma 1872-ben). Korábbi nevei: a Kígyó utca és a Széchenyi út közötti része (az utca e szakaszát a köznyelv *Malom utca*ként is említette⁶⁹⁹) és a Tímár Kálmán utca neve 1900-ig *Kis Eperföld utca*, a Kossuth Lajos utca és a Kígyó utca közötti része *Nyomda utca* (1900. nov. 8-án hozzácsatolták a *Malom utcához*⁷⁰⁰) 1927. dec. 30-án a *Fillér utcát* hozzácsatolták.⁷⁰¹ 1948. febr. 17⁷⁰². és 1971. jún. 18.⁷⁰³ között *Kunfy Zsigmond utca* (a *Tímár Kálmán utcával* együtt).

Malomszögi dűlő. 1995. jún. 22-től.⁷⁰⁴ A Malomszögi-csatorna mentén húzódó Kertekalja sor beépítetlen, nagy ívet leíró déli része és a Malomszögi utca között lévő zártkert jellegű terület hivatalos neve, melyet a köznyelv Malomszögnek is nevez. Önálló helyrajzi száma nincs, mivel az itt lévő zártkertek magántulajdonban vannak, hasonlóan a *-tanya* végződésű, hivatalos közterületi névvel bíró, de magántulajdonban lévő területekhez. A Malomszögi dűlő hivatalos közterületi névként első ízben a 24/1995. ör. sz. rendeletben fordult elő. A terület hivatalos elnevezésére azért volt szükség, mivel a zártkertekben állandó lakóként bejelentettek élnek.⁷⁰⁵

Malomszögi (Malomszög) utca. Hrsz: 2311. Hossza: 870 m. 1968. ápr. 16-tól.⁷⁰⁶ A Vízmu utcától a Nagymező utcáig húzódó, a Szőlők köze úttal nagyjából párhuzamos utca a Szőlők városrészben. Nevét a tőle keletre lévő Malomszög nevű dű-

⁶⁹³ NLVK

⁶⁹⁴ SZEBERÉNYI István 1964.

⁶⁹⁵ Benke Ferenc

⁶⁹⁶ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁶⁹⁷ Uo. 20/1971. T. sz. h.

⁶⁹⁸ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

⁶⁹⁹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁷⁰⁰ KN 1900. nov. 18.

⁷⁰¹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁷⁰² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁰³ KVI 20/1971. T sz. h.

⁷⁰⁴ Uo. 24/1995. ör. sz. r.

⁷⁰⁵ Fonyódi Béláné

⁷⁰⁶ KVI 13/1968. T. sz. h.

lőről kapta. A hivatalos névhasználat mindkét névváltozatot (Malomszögi, Malomszög) használja (feltehetőleg figyelmetlenségből).

Martinovics Ignác utca. Hrsz: 1064/2. Hossza: 670 m. 1948. febr. 17-től.⁷⁰⁷ A Kossuth Lajos utcától a Kőégetői Vajas-hídig húzódó utca, melynek második fele határ a Szentsarok és a 48-as házak városrész között. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét. Korábbi nevei: 1900. nov. 8. előtt a Kossuth Lajos utca és a Kunszt József utca tájéka közötti szakasza *Magtár utca*, a Kunszt József utca torkolata környékétől a 48-as utca környékéig *Tyúkmajor utca* (A 19. század végéig az utca második felének a vonalvezetése nem volt azonos a maival, valószínűleg, valahol a Kunszt József utca és a 48-as utca között északkeleti irányba fordult.).⁷⁰⁸ A századforduló idején alakult ki az utca végének jelenlegi nyomvonala (a Mócsy János utca Komló sor utáni részén nem volt még utca) 1900. nov. 8-tól *Magtár utca*,⁷⁰⁹ 1927. dec. 30. és 1948. febr. 17. között *Császka érsek utca*.⁷¹⁰

Mártírok tere. A Kossuth Lajos utca végén, a vasútállomás előtti tér (Kossuth Lajos utca 64. 65. és 67. sz. házak) neve 1984. aug. 15.⁷¹¹ és 1993. júl. 1.⁷¹² között. A kalocsai ellenforradalom idején, 1919. jún. 20-án a vasútállomásnál kitört tüzharcban elesett nyolc vörösről emlékére nevezték el így a Kossuth Lajos utca végét.

Marx Károly tér. A Búzapiac tér neve 1948. febr. 17.⁷¹³ és 1993. júl. 1.⁷¹⁴ között. A Nemzeti Bizottság javasolta nevét.

Mátyás király utca. Hrsz: 3106, 4024. Hossza: 724 m. 1990. máj. 17-től.⁷¹⁵ A Búzapiac tér és a Tóth Mike utca között húzódó a Vörösmarty utcától Középsőkertek városrész belüli utca. Korábbi neve *Lenin utca* volt.

Mayer püspök utca. A Mócsy János utca neve az *1927. dec. 30. és 1948. febr. 17.⁷¹⁶ között. Nevét Mayer Béla⁷¹⁷ (1838-1913) c. püspök, kalocsai kanonokról kapta, aki az utca elején lévő Tanítók Házát saját költségén bővítette.

Mázsa tér. A Búzapiac tér déli ága egy részének (Vadászkürt vendéglő környéke) közkeletű neve 1900 előtt. Nevét a gabonapiacon (Búzapiac tér) működő mázsaházról kapta. A városi mázsaház még az 1960-as években is működött. Az épületben hosszú időn keresztül, egészen a közelmúltig zöldséges bolt volt.⁷¹⁸

Megyerház köz. A Sörház köz. (1.) neve *1927. dec. 30. előtt.⁷¹⁹ Nevét a Tomori utca első házairól kapta, amelyben a 19. század közepéig az úriszék működött, majd a 19. század második felétől a század végéig a kir. ügyészési börtönnek adott he-

⁷⁰⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁰⁸ Térkép 1881.

⁷⁰⁹ KN 1900. nov. 18.

⁷¹⁰ Uo. 1928. dec. 4.

⁷¹¹ KVI 60/1984. vb. sz. h.

⁷¹² Uo. 13/1993. ör. sz. r.

⁷¹³ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷¹⁴ KVI 13/1993. ör. sz. r.

⁷¹⁵ Uo. 33/1990. t. sz. h.

⁷¹⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷¹⁷ NLVK

⁷¹⁸ TIMÁR Kálmán é. n.

⁷¹⁹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

lyet. Az épületeket, mely mindenképpen a felső hatalom jelképe volt, a köznyelv (kicsit nagyképűen) megyeháznak nevezte.

Méhész utca. Hrsz: 1866. Hossza: 231 m. *1927. dec. 30-tól.⁷²⁰ A Hősök útjától a Vasút utcáig (a vasútállomással szemben) húzódó utca. Az utca helyére a Rokkanttelep tervezésekor a vasútállomástól a kereseti telep deszkaraktáráig (az egykori Alta-Nova telepe) iparvágányt terveztek.⁷²¹ Az iparvágány nem készült el, helyén épült ki a *Méhész utca*. Nevét az 1911-től a Csajdakertben működött méhészeti telepről kapta, amely a Méhész utca Hősök útja felőli végével szemben volt.⁷²²

Menyhárt László utca. Hrsz: 4200/47. Hossza: 379 m. 1963 nov. 26-tól.⁷²³ A Vörösmarty utcától az Erdei Ferenc utcáig húzódó Középsőkertek városrész beli utca. A Magyar Térképház Kft kiadásában megjelent várostérképek hibásan, a Móra Ferenc utcáig húzódó utcaként tünteti fel. Nevét Menyhárt László⁷²⁴ (1849-1897) misszionárius Afrika-kutatóról kapta, aki a kalocsai gimnázium tanára és igazgatója volt.

Mészárszék köz (utca). Az *Esze Tamás utca* Szent István király út és Tomori utca közötti szakaszának neve 1900 előtt.⁷²⁵ Abban az időben az utca lényegesen keskenyebb volt. Nevét, valószínűleg, az utcában működött mészárszékről kapta. Első írásos előfordulása az 1840-es évek elején volt (utca utótaggal).⁷²⁶

Meszesi Dunapart. Közút. Hrsz: 0705, 0725. Hossza: 859 m (ebből 594 m szilárd burkolat nélkül. A kompikötő környékén lévő közterület, melyet a kalocsai hajóállomás 1915-ös Meszesre helyezésével alakítottak ki. A hajóállomás 1915 júniusában, a hozzá vezető út július folyamán készült el. 1915 előtt csak komp-átkelés volt Meszesen.⁷²⁷

Meszesi út. Hrsz: 0525. Hossza: 850 m (a helységnévtábláig). A Bányai útról nyíló, a Meszesi Dunaparra (komp-átkelés Gerjenbe) vezető út. 1948. febr. 17. előtt az út kezdete a Malatin téren volt, majd a Malatin tértől a Baja felé induló Bányai úti elágazásig húzódó részének a nevét *Felszabadítók útjára* változtatták.⁷²⁸ A Kalocsa – Meszes közötti törvényhatósági út 1909–10-ben épült.⁷²⁹ A kalocsai hajóállomás 1915-ös Meszesre telepítése után, 1920–1924-ben a Meszesi úton építették meg a vásártér és a dunai kikötő közötti lövontatású (később gépvontatású) vasutat (lóré), mely az ötvenes évek közepéig működött.⁷³⁰ Az út két oldalán 1932 őszén fasort ültettek, a kalocsai határban jegenyéből, a foktői határban gyümölcsfákból.⁷³¹ A gyümölcsfákat később jegenyére cserélték. A jegenyesor természetvédelmi védettséget élvezett, de az út 1997-es korszerűsítése során az erősen foghíjassá vált fa-

⁷²⁰ Uo.

⁷²¹ KN 1918. aug. 17.

⁷²² ASBÓTH Miklós 1998. 119.

⁷²³ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁷²⁴ NLVK

⁷²⁵ KN 1900. nov. 18.

⁷²⁶ TIMÁR Kálmán é. n.

⁷²⁷ ASBÓTH Miklós 1998. 123.

⁷²⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷²⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 116-117.

⁷³⁰ Uo. 130., 134.

⁷³¹ Uo. 145.

sor kivágták és újraterveztek.⁷³² 1996-ban az út mellett kerékpárút épült Meszesig.⁷³³ A 19. század első feléig a Foktőre vezető út (*Foktői út (2.)*) még a *Bátyai út*, *Meszesi út*, *Kinizsi Pál utca* csomópontból indult.⁷³⁴

Micsurin utca. A *Kunszt József utca* neve az 1950-es évek elejétől 1990. máj. 17-ig,⁷³⁵ és az *Asztrik tér* neve 1971. dec. 23-ig. 1971. dec. 23-án az utcát két részre osztották. A Szentháromság tér és a Dózsa György Szakközépiskola épületének sarka közötti részének új neve *Dózsa tér* lett. Az utca többi része, a saroktól a Martino-vics utcáig és az Érsekkertbe vezető út neve továbbra is *Micsurin utca* maradt.⁷³⁶

Miklós gát (Miklós gáti farakodó) Az *Obermayer tér* neve a 19. század második felében.⁷³⁷ A név első tagjának eredete ismeretlen (talán családnév), a második tagja, valószínűleg, az 1862-es árvíz után felépült árvédelmi körtöltésre (körgátra) utal.⁷³⁸ A 18. század második felében a Kígyós egyik ága a téren keresztül tartott nyugatnak a Vajas felé.⁷³⁹

Miklós tér. Az *Obermayer tér* neve 1900. nov. 8-ig.⁷⁴⁰ Neve a Miklós gát elnevezés megváltozásából ered, mivel a gát (töltés) a tér beépülése során eltűnt.

Mikszáth Kálmán utca. Hrsz: 4240/2. Hossza: 417 m. 1978. okt. 6-tól.⁷⁴¹ A Vörösmarty utcától a Móra Ferenc utcáig több töréssel húzódó Középsőkertek városrész belüli utca.

Miskei út. Hrsz: 2990, 3023. Hossza: 1.279 m. A Malatin tértől délkeleti irányba, a városból Miske (Hajós) és Kiskőrös irányába induló út. Az 5301 sz. Ágasegyháza – Izsák – Kiskőrös – Kalocsa állami közút része. Már az 1770-es években is létezett.⁷⁴² Köznyelvi változata *Halomi út* volt, de ez ma már a feledés homályába merült.⁷⁴³ Az út szilárd burkolatot először az 1904-1905 között épült Kalocsa – Hajós törvényhatósági út építése idején kapott.⁷⁴⁴ A hajósi elágazástól 1908-ban kezdték megépíteni a Kalocsa – Kiskőrös törvényhatósági utat.⁷⁴⁵

Mitre utca. A *Sörös Imre utca* József Attila utcától a végéig húzódó részének a neve 1828 körül. Az utcanév családnévre, esetleg ragadványnévre utal. 1828-ban Horváth Mihály Mitre tűzkárosult segélyt kapott. 1833-ban Mitre Gábor hajdú volt az uradalmi fogháznál (úriszék). A Mitre családnév még 1848-ban is feltűnt. A Mitre család feltehetően Kiskunhalasi származású.⁷⁴⁶

Mócsy János utca. Hrsz: 1174. Hossza: 448 m. 1993. júl. 1-től. A Kossuth Lajos utcától a 48-as utcáig húzódó Komló városrész belüli utca. Nevét a kalocsai születésű

⁷³² Uo. 208.

⁷³³ Uo. 206-207.

⁷³⁴ Térkép 1772.

⁷³⁵ KVI 33/1990. t. sz. h.

⁷³⁶ Uo. 39/1971. T. sz. h.

⁷³⁷ TIMÁR Kálmán é. n.

⁷³⁸ ASBÓTH Miklós 1998. 82.

⁷³⁹ Térkép 1774.

⁷⁴⁰ KN 1900. nov. 8.

⁷⁴¹ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁷⁴² Térkép 1772.

⁷⁴³ TIMÁR Kálmán é. n.

⁷⁴⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 110-111.

⁷⁴⁵ Uo. 114., 116.

⁷⁴⁶ TIMÁR Kálmán é. n.

Mócsy János⁷⁴⁷ (1895-1976) Kossuth- és Állami-díjas akadémikus, egyetemi tanárról kapta. Korábbi nevei: 1900 előtt más vonalvezetéssel az utca 48-as utca felőli vége (valószínűleg közös volt a *Martinovics utca* második felével) *Tyúkmajor utca*, a Kossuth Lajos utca felőli része *Komló utca*.⁷⁴⁸ A századforduló idejére eltűnt a *Martinovics utcával* közös szakasza, csak a Komló sor előtti része maradt, aminek a neve *Komló utca* maradt. Az 1920-as évek végére kiépült az utca a 48-as utcáig, és 1927. dec. 30-tól⁷⁴⁹ 1948. febr. 17-ig *Mayer püspök utca*, 1948. febr. 17.⁷⁵⁰ és 1993. jún. 1. között *Ságvári Endre utca*.

Mócsy utca. Az *Esze Tamás utca* neve 1900. nov. 8.⁷⁵¹ és 1948. febr. 17.⁷⁵² között. Nevét a tanítóképző egykori igazgatójáról, a Kalocsai Néplap első szerkesztőjéről, Mócsy Antalról (1842-1900) kapta, aki élete utolsó éveiben országgyűlési képviselő is volt.

Mogyoró utca. Hrsz: 5032/8. Hossza: 185 m. 1986. nov. 10-től.⁷⁵³ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házazs beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a Mikszáth Kálmán utca és a Vidats utca között.

Mónus Illés utca. A *Sörös Imre utca* Haynald utca és a Szent Imre utca közötti szakaszának a neve 1948. febr. 17-től⁷⁵⁴ (az 1950-es évek elején hozzácsatolták az utca első részét, amelynek a neve addig *Asztrik érsek utca* volt) 1971. dec. 23-ig.⁷⁵⁵ Az utca nevét a Nemzeti Bizottság javasolta.

Móra Ferenc utca. Hrsz: 3834/64. Hossza: 1.240 m. Az 5106 sz. Dunapataj – Uszód – Kalocsa állami közút része (a Kinizsi Pál utcával együtt). 1978. okt. 6-tól.⁷⁵⁶ A Kinizsi Pál utca végétől, annak folytatásaként a Foktői útig húzódó utca, amely a város nyugati felének egyik fő közlekedési útvonalává vált. Korábbi (nyilvántartási) neve *Új vasútállomás (Tervezett) út*.⁷⁵⁷

Móricz Zsigmond utca. Hrsz: 1042/9. Hossza: 157 m. 1978. okt. 6-tól.⁷⁵⁸ A Martinovics utcától az Újhelyi Imre utcáig húzódó Szentsarok városrész belüli utca. Az Érsekkert és a Martinovics utca között épült városnegyed egyik utcája.

Munkácsy Mihály utca. Hrsz: 1028. Hossza: 156 m. 1974. febr. 22-től.⁷⁵⁹ A Martinovics utcától az Újhelyi Imre utcáig húzódó Szentsarok városrész belüli utca. Az Érsekkert és a Martinovics utca között épült városnegyed egyik utcája.

⁷⁴⁷ NLVK

⁷⁴⁸ Térkép 1881.

⁷⁴⁹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁷⁵⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁵¹ KN 1900. nov. 18.

⁷⁵² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁵³ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁷⁵⁴ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁵⁵ KVI 39/1971. T. sz. h.

⁷⁵⁶ Uo. 61/1978. vb. sz. h.

⁷⁵⁷ Térkép 1967.

⁷⁵⁸ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁷⁵⁹ Uo. 7/1974. T. sz. h.

Munkás utca. Hrsz: 3313. Hossza: 391 m. 1948. febr. 17-től.⁷⁶⁰ Az Alkotmány utcától az Ibolya utcáig húzódó Bürgerkerti utca. Korábbi neve *Bajnok utca* volt. Nevét a Nemzeti Bizottság javasolta.

Muskáti köz. Hrsz: 2561. Hossza: 100 m. 1978. okt. 6-tól.⁷⁶¹ Tulipán utcától a Virág utcáig húzódó Szőlők városrész belső utca. A Tulipán utca és a Viola utca közötti szakasza csak gyalogos közlekedésre alkalmas. A névadás eredete ismeretlen. Korábbi neve (a Viola utcától a Virág utcáig terjedő része) *Viola utca*.

Nád utca. Hrsz: 3165/1. Hossza: 181 m. 1984. aug. 15-től.⁷⁶² A Vigadó Fogadó mellett a Bányai útról nyíló, majd egy derékszögű töréssel ugyanoda torkolló, sorházas beépítésű rövid utca. Nevét az utca mögött folyó Vajas nádasairól kapta.

Nagy Eperföld utca. A *Dózsa György utca* neve az 1880-es évek tájékán.⁷⁶³ Abban az időben az Eperföldre vezető két párhuzamos utcát egyaránt Eperföld utcának hívták. A hosszabb és szélesebb utca neve *Nagy Eperföld utca*, a keskenyebb és rövidebb neve *Kis Eperföld utca* (ma *Malom utca*, *Tímár Kálmán utca*) volt. Az 1900-as névváltoztatások idején szűnt meg a két jelzővel megkülönböztetett Eperföld utca neve. A *Nagy Eperföld utca* neve *Eperföld utcára* rövidült, a *Kis Eperföld utca*, két részre osztva, a *Malom utca* és a *Fillér utca* nevet kapta.⁷⁶⁴

Nagy Ignác köz (utca). A *Hősök útja* középső harmadának (Dózsa György úttól nagyjából a Bem apó utcáig) neve 1900. nov. 8. előtt.⁷⁶⁵ Nevét Nagy Ignác⁷⁶⁶ (1802-1886) kalocsai birtokos, törvényszéki bíróról kapta, aki 1848-ban az első népképviselési országgyűlésen Kecel képviselője volt.

Nagy Jenő utca. Hrsz: 3366. Hossza: 309 m. 1993. júl. 1-től. A Verseny utca és a Vörösmarty utca között húzódó Bürgerkerti utca. Korábbi nevei: 1948 előtt⁷⁶⁷ *Lövölde utca*, 1948. febr. 17. és 1993. júl. 1. között *Partizán utca*. Nevét, feltehetőleg, Nagy Jenő (1898-1944) vezérkari ezredesről kapta, aki a Bajcsy-Zsilinszky vezette Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága katonai vezérkarának főnöke volt. Kisebbség a valószínűsége, hogy a névadó Nagy Jenő (1912-1974) író, tanár lett volna. A képviselőtestületi ülés jegyzőkönyvéből nem derül ki egyértelműen a névadó személye.

Nagy Sándor utca. Hrsz: 2652. Hossza: 300 m. 1948. febr. 17-től.⁷⁶⁸ A Nagymező utcától az Orgona utcáig húzódó Szőlők városrész belső utca. Az utca elnevezésében jó szándékú tévedés van. Eredetileg Nagy-Sándor (vagy Nagysándor) József-ről (1804-1849), az Aradon kivégzett honvédtábornokról akarták elnevezni az utcát, aki gyermekkorában rendszeresen megfordult Kalocsán élő rokonainál. A pontos névalak körüli bizonytalanság miatt kapta a jelenlegi névformát az utca. Korábbi neve 1911. dec. 16. és 1948. febr. 17. között *Gólya utca*.⁷⁶⁹

⁷⁶⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁶¹ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁷⁶² Uo. 60/1984. vb. sz. h.

⁷⁶³ Térkép 1881.

⁷⁶⁴ KN 1900. nov. 18.

⁷⁶⁵ Uo.

⁷⁶⁶ NLVK

⁷⁶⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁶⁸ Uo.

⁷⁶⁹ KN 1911. dec. 20.

Nagy utca. (1.) Hrsz: 4561. Hossza: 900 m. Negyvenszállás fő utcája, az 5308 sz. Kalocsa – Szakmár – Dunapataj állami kezelésben lévő közút része.

Nagy utca. (2.) A *Szent István király út* neve a középkortól az 1780-as évek végéig.⁷⁷⁰ Utána a köznyelv még sokáig használta az utca megnevezésére ezt a nevet (a 20. században már ritkábban, inkább a *Fő utca* névváltozatot részesítette előnyben⁷⁷¹). Első írásos említése az 1548-as török adóösszeírásban történt (*Mahalle-i Nagy ucsa*), ami egyben városrész nevet is jelentett⁷⁷²

Nagymező köz. A *Szegfű köz* neve *1927. dec. 30. és 1984. aug. 15⁷⁷³. között. Nevét a *Nagymező utcáról* (1.) kapta, amelyből nyílt.

Nagymező utca. (1.) Hrsz: 2438. Hossza: 1.134 m. *1927. dec. 30-tól. Az Alkony utca és a Legelő sor találkozásánál kezdődő, a Malomszögi utca végétől (eddig szilárd burkolatú) 2-300 m után végződő, a Miskei úttal nagyjából párhuzamos utca, amely a Szőlők városrész déli határa is. Nevét a Nagymező utca (2.)-ről kapta. Új utcaként 1927-ben választották el az Alkony utcától Korábbi neve 1911-től⁷⁷⁴ az *1927. dec. 30-ig *Alkony utca*.

Nagymező utca. (2.) *Tulipán utca* neve 1911. dec. 16.⁷⁷⁵ és *1927. dec. 30. között. A Szőlőhegy déli részének a század első évtizedében kiépült hat utcájának (*Diófa utca*, *Gólya utca*, *Hársfa utca*, *Nagymező utca* (2.), *Szőlők köze*, *Virág utca*) egyike.

Nagytemplom köz. A Kossuth Lajos utca elejének neve az 1880-as években.⁷⁷⁶ Nevét a köz előtt lévő főszékesegyházról kapta.

Nagytemplom tér. A *Szentháromság tér* és az *Asztrik tér* neve a századforduló előtt.⁷⁷⁷ A névadás eredete ugyanaz, mint a Nagytemplom köz.

Nap utca. Hrsz: 1200. Hossza: 178 m. Az 1950-es évektől. A 48-as utca és a Selyemerdő utca között húzódó, a Selyem utcával párhuzamos Komló városrész belső utca. Nevének eredete ismeretlen.

Napsugár utca. Hrsz: 4009. Hossza: 76 m. 1963 nov. 26-tól.⁷⁷⁸ A Mátyás király utcából déli irányba nyíló, a Tóth Mike utcával párhuzamos zsákutca. Névadás eredete ismeretlen.

Nefelejcs utca. Hrsz: 2766. Hossza: 270 m. 1911. dec. 16-tól.⁷⁷⁹ A temető mellett, a Nagymező utcától az Orgona utcáig húzódó Szőlők városrész belső utca. Névadás eredete ismeretlen.

Negyveni út. Hrsz: 2118/1, 2111. Hossza: 710 m (ebből az utca északi végéből, a Vasút utca torkolatától kb. 200 m az 5308 sz. Dunapataj – Szakmár – Kalocsa közötti részeként állami kezelésben van a Vasút utcával és a Kossuth Lajos utca Széche-

⁷⁷⁰ Térkép 1772.

⁷⁷¹ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁷⁷² VASS Előd 1980. 84.

⁷⁷³ KVI 60/1984. vb. sz. h.

⁷⁷⁴ KN 1911. dec. 20.

⁷⁷⁵ Uo.

⁷⁷⁶ Térkép 1881.

⁷⁷⁷ KN 1900. nov. 18.

⁷⁷⁸ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁷⁷⁹ KN 1911. dec. 20.

nyi úttól kezdődő szakaszával együtt). *1927. dec. 30-tól. Az Eperföld utca folytatásaként Negyvenszállás irányába húzódó utca, amely a hatvanas évek végéig Eperföld és Rokkantelep keleti, és egyben a város északkeleti határa volt. Azóta a rokkantelepi részén az utcától keleti irányba terjeszkedett a város. A várostérképek rendszeresen hibásan, Vasút utcának tüntetik fel az utca Vasút utca végétől a helységnévtábláig húzódó részét. Nevét a Negyvenszállás (Negyven) felé vezető irányról kapta.

Negyvennyolcas utca F48-as utca

Negyvennyolcasok tere. Hrsz: 331/8. Nagysága: 1.244 m² 2002. okt. 21-től.⁷⁸⁰ A K&H Bank, Postabank, Hungária Biztosító, Otthon Mozi és a szolgáltatóház épületei által bezárt terület, Kalocsa legfiatalabb közterületének neve. 2002. szept. 19-én, Kossuth Lajos születése 200. évfordulóján avatták fel a díszburkolattal ellátott teret, ahol leleplezték a Foktői úti laktanya szoborparkjából a térre áthelyezett Kossuth Lajos mellszobrát. A szobrot, az Ordasra került Rákóczi-szoborhoz és a Dózsa György Szakközépiskola előtt felállított Dózsa-szoborhoz hasonlóan, a lakományában katonai szolgálatukat töltő szobrász-hallgatók készítették. A térre került az Érsekkertben lévő, többször megrongált Petőfi-szobor is.⁷⁸¹

Nemes utca. A Kubinszky utca neve az 1927. dec. 30-ig.⁷⁸² Egykor az utca felső részén laktak az egyházi (prédiális) nemesi családok (Bolvári, Csóti, Kőszegi, Nyitrai, Szalai, Varajti stb. családok) Az utca neve az itt lakó családok eredetére utal.⁷⁸³

Németh László utca. Hrsz: 4459. Hossza: 300 m. 1978. okt. 6-tól.⁷⁸⁴ A Liszt Ferenc utca és a Móra Ferenc utca között húzódó Középsőkertek városrész belüli utca.

Nemzetőr utca. Hrsz: 2118/25, 4677. Hossza: 453 m. 1984. aug. 15-től.⁷⁸⁵ A Bem apó utcától a Vasút utca magasságáig húzódó utca, amely egyben a város jelenlegi északkeleti határát is jelenti. Az 1970-es években Rokkanteleptől keletre kiépült városnegyed egyik utcája. A Negyveni úttal és a közöttük lévő Deák Imre utca végével egy szilárd burkolat nélküli út köti össze. Nevét a Rokkantelepen és közvetlen közelében gyakori katonai foglalkozásra (honvéd, obsitos, baka stb.) utaló, illetve katonáskodó személyekről (Kiss Ernő, Tartsay Vilmos, Hosszú Antal, Bem apó) elnevezett utcák miatt kapta.

Nyár utca. (1.) Hrsz: 3003. Hossza: 160 m. 1984. aug. 15-től.⁷⁸⁶ A Tavasz utca és a Legelő sor között húzódó újjvárosi utca. Északi oldala családi házas beépítésű, a déli oldalán a Miskei úton épült sorházak telkeinek hátsó bejáratai találhatók. A névadás eredete ismeretlen.

Nyár utca. (2.) Az *Erkel Ferenc utca* Kígyó utcától a Füzér utcáig tartó részének a neve 1900. nov. 8.⁷⁸⁷ és az 1927. dec. 30.⁷⁸⁸ között, utána egyesítették a *Szőlő utcá*-val. A névadás eredete ismeretlen.

⁷⁸⁰ KVI 13/2002. ör. sz. r.

⁷⁸¹ Kalocsa történeti kronológiája.

⁷⁸² KN 1928. jan. 4.

⁷⁸³ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁷⁸⁴ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁷⁸⁵ Uo. 60/1984. vb. sz. h.

⁷⁸⁶ Uo.

⁷⁸⁷ KN 1900. nov. 18.

Nyári utca. A Gödrök köze egy része 1900. nov. 8-án⁷⁸⁹ kapta ezt a nevet, mely az idők folyamán, mivel a terület beépítetlen volt, a feledés homályába veszett. A névadás eredete ismeretlen.

Nyomda utca. A *Malom utca* Kossuth Lajos utca és a Kígyó utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁷⁹⁰ Nevét az 1857-től 1882-ig működő Malatin Antal és Holmeyer Ferenc nyomdájáról kapta.⁷⁹¹ Az épületben (ma Malom u. 5.) 1882-től 1890-ig a Holmeyer (később Werner) nyomda működött.⁷⁹² A névváltozás idejére már elköltözött innen a nyomda. Az épületben később rózsafüzér gyár volt,⁷⁹³ ma az Egyesített Szociális Intézmény egyik részlege működik.

Obermayer (Ernő) tér. Hrsz: 2949/4. Területe: 2.072 m². 1971. dec. 23-tól.⁷⁹⁴ A Malatin tér és a Széchenyi út között lévő nyújtott háromszög alakú tér, melynek csúcsa északnyugati irányba néz, délkeleti része az 51. sz. állami közút része. A Malatin tértől nyugat felől a szintén állami kezelésben lévő Miskei út választja el. A Kócsag utca, a Szent Imre utca, a Hunyadi utca, az Árpád fejedelem utca és az Alkony utca indul a térről, illetve torkollik a térben a fentebb említetteken kívül. A tér jelenlegi alakját az 1970-es évek elején, az 51. sz. közút új átkelő szakaszának építése idején kapta. Nevét Obermayer Ernő⁷⁹⁵ (1888-1969) Kossuth-díjas növény-nemesítőről kapta, aki megalapítója és első igazgatója volt a kalocsai Vegykísérleti és Paprikakutató Állomásnak. Korábbi nevei: 1900 előtt⁷⁹⁶ *Miklós gát*, *Miklós gáti farakodó*, *Miklós tér*, 1900. nov. 8-tól⁷⁹⁷ *Szent György tér*, 1948. febr. 17.⁷⁹⁸ és az 1971. dec. 23. között *Holmeyer tér*.

Obsitos köz. Hrsz: 1997. Hossza: 112 m. 1984. aug. 15-től.⁷⁹⁹ A Hosszú Antal utcából északi irányba, a Kiss Ernő és a Táncsics Mihály utca között nyíló rokkanttelepi zsákutca. Nevét a Rokkanttelepen és közvetlen közelében gyakori katonai foglalkozásra (honvéd, obsitos, baka stb.) utaló, illetve katonáskodó személyekről (Kiss Ernő, Tartsay Vilmos, Hosszú Antal, Bem apó) elnevezett utcák miatt kapta. Korábbi neve *Bolt köz*.

Oncsa házak. Az 1942–43-ban épült 32 ház elnevezése⁸⁰⁰ folyamatos házszámozással. Később a házakat az Oncsa-házakat szegélyező vagy átmetsző utcákhoz csatolták, a házak az utca, amelyhez a házakat csatolták, házszámozását kapták meg.

Oncsa köz. Hrsz: 1296. Hossza: 162 m. Az 1950-es évek elejétől. A Pataji út és a Selyem utca között lévő Oncsa telep városrész beli utca. Nevét az 1942-1943-ban felépült 32 ONCSA (Országos Nép és Családvédelmi Alap) által épített házról kapta.

⁷⁸⁸ Uo. 1928. jan. 4.

⁷⁸⁹ Uo. 1900. nov. 18.

⁷⁹⁰ Uo.

⁷⁹¹ ASBÓTH Miklós 1998. 90.

⁷⁹² Uo. 99.

⁷⁹³ Uo. 113.

⁷⁹⁴ KVI 39/1971. T. sz. h.

⁷⁹⁵ NLVK

⁷⁹⁶ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁷⁹⁷ KN 1900. nov. 18.

⁷⁹⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁷⁹⁹ KVI 60/1984. vb. sz. h.

⁸⁰⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 157.

Orgona utca. Hrsz: 2736. Hossza: 203 m. *1927. dec. 30-tól. A Kökény utca és a Remete utca között húzódó Szőlők városrész belüli utca.

Ortutay Gyula utca. Hrsz: 4187/41. Hossza: 120 m. 1986. nov. 10-től.⁸⁰¹ A Veres Péter és az Erdei Ferenc utca között a Mikszáth Kálmán utcáról nyíló zsákutca.

Ökörjáró (Ökörjárás). A *Kinizsi Pál utca* neve 1950-es évek eleje előtt. Eredetileg a Meszesi utat és a Foktői utat összekötő dűlőút neve volt. Az utcát 1949-ben nyilvánították építési területté.⁸⁰² Nevét az utca vége közelében lévő Ökörjárás határéről kapta.⁸⁰³

Öreg utca. Feltehetően a *Szent István király út* korabeli nevének (Nagy utca) változata az 1840-es évek elejéről.⁸⁰⁴

Örvénykert utca. Hrsz: 3164. Hossza: 560 m (szilárd burkolat nélkül).⁸⁰⁵ A Dudáskert régebbi neve. A Bányai útról déli irányba nyílik a Vajás-híd mellett. A Vajás nyugati oldalán, nagyjából a Vajással párhuzamosan nagyjából a „Török Tüzép” (egykori Mezőker telep) magasságáig húzódik. A hivatalos kalocsai utcajegyzékben nem szerepel, de a városi vagyonynyilvántartásban benne van. Nevét a Vajás által leírt Örvény nevű hármaskanyarról, illetve a mellette elterülő, róla elnevezett kertetéről kapta.⁸⁰⁶ (A városi ingatlan-nyilvántartásban ezen a néven szerepel.)

Pajta utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es években. Tímár Kálmán szerint azonos lehet az 1840-es évek közepén feltűnt *Major utcával*.⁸⁰⁷

Paksi köz. Hrsz: 3506/10. Hossza: 650 m. *1927. dec. 30-tól. A Foktői útról a Városi Sportteleppel szemben nyíló, a repülőtérre vezető út. Az ötvenes évek elején, a repülőtér és a Foktői úti laktanya építése idején kapott jelentősebb szerepet. Az utca Paks irányába mutat, a szájhagyomány szerint erre hozták a főszékesegyház építéséhez a követ a Duna partjáról. Innen kapta a nevét.

Páli köz.⁸⁰⁸ A *Szent Imre utca* Petőfi Sándor utca és Erkel Ferenc utca vagy Dózsa György utca közötti része 1900. nov. 8. előtt.⁸⁰⁹ A névadás eredete ismeretlen.

Paprika utca. Hrsz: 3205. Hossza: 50 m. Az 1950-es évek elejétől. A Mátyás király utca elejéről déli irányba nyíló utca a Vajás-parton. A Margit Malomhoz és a Kalocsai Fűszerpaprika Rt.-hez biztosítja a bejárást. Nevét az egykori paprikabeváltóról, a Kalocsai Fűszerpaprika egyik jogelődjéről kapta.

Partizán utca. A *Nagy Jenő utca* neve 1948. febr. 17⁸¹⁰. és 1993. júl. 1. között.⁸¹¹

Pásztor utca. Hrsz: 2690. Hossza: 267 m. 1900. nov. 8-tól.⁸¹² A vásártérrel szemben a Petőfi Sándor utcától az Orgona utcáig húzódó Szőlők városrész belüli utca. A szá-

⁸⁰¹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁸⁰² BKMÖL XXII. 5. 2105. kig. 27. kgy. 1949. h.

⁸⁰³ Térkép 1964.

⁸⁰⁴ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸⁰⁵ KPHI

⁸⁰⁶ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸⁰⁷ Uo.

⁸⁰⁸ Térkép 1881.

⁸⁰⁹ KN 1900. nov. 18.

⁸¹⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸¹¹ KVI 13/1993. ör. sz. r.

⁸¹² KN 1900. nov. 18.

zadforduló előtt a Szőlőhegy Petőfi Sándor utcai oldalán kiépült, addig névtelen négy szőlőhegyi utca az 1900-as általános utcanév változtatás kapcsán kapott nevet (Bimbó utca, Kőkény utca, Pásztor utca, Remete utca).

Pataji út. Hrsz: 1321. Hossza: 867 m. 1990. május 17-től.⁸¹³ A Kossuth Lajos utcából a Széchenyi út folytatásaként északi irányba induló út, mely az 51. sz. közút része. A 19. század elejétől használatos Dunapataj irányába vezető országút. Korábban, a 18. század második felében a Dunapatajra vezető utak más nyomvonalakon haladtak. Az egyik a Tyúkmajori (Kőégető) hídtól a Kőégető dűlőn keresztül haladt, a régebbi nagyjából a gimnázium épületétől a mai Kígyó utca vonalán végig menő, majd észak-északkelet felé forduló, a kórház helyén állt kálváriát délről megkerülő országút. A korabeli városon kívüli része a mai Pataji út vonalát követte.⁸¹⁴ Lásd még *Régi Dunapataji (Pataji) út, Via Pataiensis Tegularae fornacis*. Korábbi nevei: 1820 körül⁸¹⁵ *Pataji út*, 1900 után⁸¹⁶ *Dunapataji országút, Dunapataji út*, 1948. febr. 17.⁸¹⁷ és 1990. máj. 17. között *Vörös Hadsereg útja*.

Péter utca. A *Tavaszi utca* neve 1900. nov. 8. előtt.⁸¹⁸ A névadás eredete ismeretlen (talán családnév).

Petőfi Sándor tér. A *Malatin tér* neve az 1950-es évek elejétől 1956 decemberéig.⁸¹⁹

Petőfi Sándor utca. Hrsz: 541, 2272/3, 2275. Hossza: 2.541 m (ebből szilárd burkolat nélkül 200 m az utca végén). 1948. febr. 17-től.⁸²⁰ A Kossuth Lajos utca és a Szentháromság tér találkozásától a Kertekalja sorig húzódó, részben Kígyós városrész belső utca, a Széchenyi úttól kelet felé eső része határ Eperföld és az Újváros, valamint a Szőlők között. Valószínűleg a város egyik leghosszabb utcája. Az utca a Kígyós nevű vízfolyás, mely egy időben az utca névadója is volt, feltöltött medrén jött létre. Itt is megfigyelhető a legrégebbi kalocsai utcák (Szent István király út, Hunyadi utca, Dózsa György utca) jellegzetessége, az elején keskeny utca a végére kiszélesedik, esetenként majdnem a duplájára. 1914 májusában kezdték el az utca szilárd burkolatát készíteni, de a nyáron kitört háború miatt hamarosan abbahagyták.⁸²¹ Az útépítéshez nagyon sok töltés kellett mivel az út az egykori, feltöltött folyómederre épült. A szilárd útburkolat 1926-ban készült el.⁸²² Korábbi nevei: 1900 előtt a Haynald Lajos utcától *Kígyós utca*, a Szent Imre utca és a Kócsag utca közötti része (az Iszkra székház telkével együtt) *Kígyós tér*.⁸²³ Az Iszkra székház telke *Korsós telek, Fazekas tér*, 1900. nov. 8. után *Korsós kemencék telke*.⁸²⁴ A Kossuth Lajos utca és a Haynald utca közötti része *Sár utca* 1927. dec. 30-ig.⁸²⁵ 1911. dec. 16-tól⁸²⁶ a Haynald utcától a végéig *Katona István utca*, amihez 1927.

⁸¹³ KVI 33/1990. th. sz. h.

⁸¹⁴ Térkép 1772.

⁸¹⁵ Térkép 1820.

⁸¹⁶ KN 1900. nov. 18.

⁸¹⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸¹⁸ KN 1900. nov. 18.

⁸¹⁹ Benke Ferenc

⁸²⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸²¹ ASBÓTH Miklós 1998. 122.

⁸²² Uo. 135-136.

⁸²³ Térkép 1881.

⁸²⁴ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸²⁵ KN 1928. jan. 4.

⁸²⁶ Uo. 1911. dec. 20.

dec. 30-án a *Sár utcát* hozzácsatolták. 1948. febr. 17-én az utcát kettéosztották. A Kossuth Lajos utca és a Haynald utca közötti részének a neve továbbra is *Katona István utca* maradt, az utca többi része a *Petőfi Sándor utca* nevet kapta.⁸²⁷ A *Katona István utcát* az 1950-es évek elején hozzácsatolták a *Petőfi Sándor utcához*.

Platea magna. F Nagy utca.⁸²⁸

Platea nova. F Új utca.⁸²⁹

Platea parva. F Kis utca.⁸³⁰

Platea novae civitatis. Újváros mint utcanév 1764-ben.⁸³¹

Platea provisoraci (?) F Tisztartó sor.⁸³²

Platea Spiritus Sancti. F Szentlélek utca.⁸³³

Plébánia köz.⁸³⁴ Hrsz: 374. Hossza: 87 m. A belvárosi plébániával szemben a Hunyadi János utcától a Petőfi Sándor utcáig húzódó rövid utca. Nevét a közelben lévő, 1878-ban elbontott régebbi plébániáról (a Belvárosi Általános Iskola helyén) kapta. Az új plébánia a közzel szemben van.

Polgár tér. A *Búzapiac tér* keleti részének (Duna Áruházról a Tomori utcáig) a neve 1880 körül,⁸³⁵ 1900. nov. 8-tól⁸³⁶ pedig a tér egész keleti részének (Duna Áruházról a Piros Arany Szálloda épületéig). Nevét valószínűleg a városháza helyén állt Polgári Olvasókör (Olvasó Egylet) épületéről kapta. Az épületet a mai városháza építése, 1912 előtt bontották le.⁸³⁷

Ponty utca. A *Dankó Pista utca* neve 1948. febr. 17. előtt.⁸³⁸ Nevének eredete valószínűleg a közeli Kígyós (vízfolyás) halbőségére utal.

Pósta utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es évek elejéről.⁸³⁹ Kérdéses a név és az időpont összekapcsolásának helyes volta. Kalocsán az önálló postahivatalt csak 1852-ben szervezték meg.⁸⁴⁰ 1828-tól 1852-ig a postai küldeményeket Schmidt Károly vegyeskereskedése továbbította a paksi postahivatalba és hozta onnan a kalocsai rendeltetésűket.⁸⁴¹ A vegyeskereskedés a Szent István király út 10. sz. ház környékén volt, tehát az utca nevet nem lehet kötni a postaként is működő üzlet környékéhez. 1852 után az önálló postahivatal a mai Búzapiac téren, az ipartestü-

⁸²⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸²⁸ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸²⁹ Uo.

⁸³⁰ Uo.

⁸³¹ Uo.

⁸³² Uo.

⁸³³ Uo.

⁸³⁴ Térkép 1881.

⁸³⁵ Uo.

⁸³⁶ KN 1900. nov. 18.

⁸³⁷ ASBÓTH Miklós 1998. 117., 119.

⁸³⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸³⁹ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸⁴⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 79.

⁸⁴¹ Uo. 76.

leti székház helyén volt, később a távíróhivatal épületébe költözött, és ott működött 1912-ig.⁸⁴²

Rác utca. F Rátz utca.

Radnóti Miklós utca. Hrsz: 1703. Hossza: 609 m. 1968. ápr. 16-tól.⁸⁴³ A Hősök útjától a Széchenyi út Dózsa György utca és az Illyés Gyula utca közötti házsorának szervizútjáig húzódó eperföldi utca, melyet a hatvanas évek közepén nyitottak. Az utca nyugati vége a Dózsa György utca vagy az Illyés Gyula utca felől közelíthető meg. A hivatalos névadás előtt, a tervezés időszakában az *Eperföld I.* ideiglenes nevet viselte.

Rákóczi Ferenc utca. Hrsz: 148. Hossza: 592 m. 1948. febr. 17-től.⁸⁴⁴ A Búzapiac tértől a Bátyai út és a Malatin tér találkozásáig húzódó belvárosi utca. Már 1770 körül is létezett, de akkor még nem volt neve, és nem ért ki a Malatin térig, hanem a mai Tomori utcához csatlakozott.⁸⁴⁵ Korábbi neve *Híd utca* (*1927. dec. 30-tól a mai *Híd utcával* együtt).

Rákóczi tér. A Búzapiac tér nyugati részének (nagyjából a zöldségpiac és az ABC áruház területe) neve 1906. nov. 22-től, amikor a képviselőtestület Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatala alkalmából a *Búza tér* nevét *Rákóczi térre* változtatta.⁸⁴⁶ A név nem ment át a köztudatba, hamarosan a feledés homályába merült. Az 1926-os térképen a tér neve már ismét *Búza tér* volt.⁸⁴⁷

Rákosi Mátyás utca. A Tomori Pál utca neve 1950-es évek eleje és 1956 decembere között. Érdekes módon a névváltoztatás után a régi, utcanévvel ellátott házszám-táblákat nem cserélték le, legtöbbjük még ma is megvan.⁸⁴⁸

Raktár utca. Hrsz: 4593. Hossza: 245 m. Negyvenszállást nyugatról határoló beépítetlen utca a Nagy utca és a Kis utca között. Az utca folytatásában lévő dűlőút a Miskei úti lőszerraktárokhoz vezet. Innen kapta nevét.

Rátz utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es évek elejéről. A török kiűzése után sok, a törökökkel együtt Kalocsára került délszláv származású betelepült leszármazottja maradt a városban, és a török kiűzése után is települtek be délszlávok (elsősorban katolikus horvátok, kalocsai szóhasználattal, rácok). Az általuk lakott utca viselhette a *Rátz utca* nevet.⁸⁴⁹

Régi Dunapataji (Pataji) út. (Via altera Patainum.) Nagyjából a gimnázium épületétől a mai Kígyó utca vonalán végig menő, majd észak-északkelet felé forduló, a kórház helyén állt kálváriát délről megkerülő országút az 1770-es években. A korabeli városon kívüli része a mai Pataji út vonalát követte.⁸⁵⁰

Régi Foktői út. A Foktői út Vörösmarty utcai elágazásától a Csorna-foktői árapasztó főcsatorna Foktői utat megközelítő kanyarulatáig húzódó egykori egyenes ország-

⁸⁴² Uo. 120.

⁸⁴³ KVI 13/1968. T. sz. h.

⁸⁴⁴ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸⁴⁵ Térkép 1772.

⁸⁴⁶ KN 1906. nov. 25.

⁸⁴⁷ Térkép 1926.

⁸⁴⁸ Benke Ferenc

⁸⁴⁹ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸⁵⁰ Térkép 1772.

út-szakasz, melyet az 1950-es évek elején, a repülőtér építése miatt vontak ki a közúti forgalomból. Jelenleg dűlőút. Helyette épült meg a Foktői útnak a Vörösmarty utcától a csatorna-kanyarig tartó része.⁸⁵¹

Régi posta köz. A *Városház utca* napjainkban keletkezett köznyelvi változata. Nevét a kalocsai postahivatal korábbi székhelyéről kapta. A kalocsai posta 1912-től, a városháza felépítésétől a városháza épületében működött 1994 novemberéig, amikor megnyílt a kalocsai postahivatal új épülete a Szent István király út és az Ady Endre utca sarkán.⁸⁵² Azóta használja a kalocsai köznyelv ezt a névváltozatot.

Remete utca. Hrsz: 2668. Hossza: 411 m. 1900. nov. 8-tól.⁸⁵³ A századforduló előtt a Szőlőhegy Petőfi Sándor utcai oldalán kiépült, addig névtelen négy szőlőhegyi utca az 1900-as általános utcanév változtatás kapcsán kapott nevet (Bimbó utca, Kökény utca, Pásztor utca, Remete utca).

Rigótanya. A Miskei útról, a közlekedési tanpálya mellett nyíló Liget utcán keresztül közelíthető meg a Miskei út és a Ciglédi kertek között lévő három tanya, a Baksatanya, a *Falvaitanya* és a *Rigótanya*, melyek közül a Baksatanya nem hivatalos közterületi név.⁸⁵⁴

Rokkantelep utca. 1984. aug. 9.⁸⁵⁵ és 1993. júl. 1.⁸⁵⁶ között. Az Eperföld utca és a Bem apó utca kereszteződésétől a Tüzér sor és a Baka sor találkozásáig húzódó utca. 1993-ban lakossági kérésre a *Bem apó utcához* csatolták. Nevét a Rokkantelepről kapta.

Róna utca. (1.) Hrsz: 3025/1. A KAGE építette 1984-ben az akkor megnyitott tejüzeme kiszolgáló útjaként. A Kalocsai Fűszerpaprika Rt., a KAGE jogutóda tulajdonában lévő magánút 2000. ápr. 6-tól.⁸⁵⁷ A Miskei útról a Centrál Mosodák mellett, nyugati irányba nyíló, az egykori tejüzemig húzódó utca. Az utca végén lévő szántóföldekről, költőien, rónáról kapta.

Róna utca. (2.) A *Hősök útja* neve 1900. nov. 8.⁸⁵⁸ és *1927. dec. 30. között. A névadás eredete ismeretlen.

Rosty köz. A *Batthyány József utca* *1927. dec. 30. és 1986. nov. 10. között.⁸⁵⁹ Nevét Rosty Kálmán⁸⁶⁰ (1832-1905) költőről kapta, aki a kalocsai gimnázium tanára volt.

Rozmaring utca (Platea). Azonosíthatatlan utca az 1830-as évek elején.⁸⁶¹

Rózsa köz. Hrsz: 2329. Hossza: 285 m. *1927. dec. 30-tól. A Tulipán utcától a Kertekalja sorig húzódó Szőlők városrész beli utca. 1978. okt. 6-ig csak a Szőlők

⁸⁵¹ Térkép 1967.

⁸⁵² Asbóth Miklós 1998. 203. p.

⁸⁵³ KN 1900. nov. 18.

⁸⁵⁴ Kovács Ferenc

⁸⁵⁵ KVI 60/1984. vb. sz. h.

⁸⁵⁶ Uo. 13/1993. ör. sz. r.

⁸⁵⁷ Uo. 62/2000. öh. sz. h.

⁸⁵⁸ KN 1900. nov. 18.

⁸⁵⁹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁸⁶⁰ NLVK

⁸⁶¹ TÍMÁR Kálmán é. n.

köze útig ért, akkor hosszabbították meg a Kertekalja sorig.⁸⁶² A meghosszabbítás csak gyalogos közlekedésre alkalmas. A névadás eredete ismeretlen.

Rózsa utca. (1.) Az *Ady Endre utca* Damjanich utca és a Szent István király út közötti részének neve 1900. nov. 8.⁸⁶³ és 1927. dec. 30. között.⁸⁶⁴ A névadás eredete ismeretlen.

Rózsa utca. (2.) A *Kunszt József utca* neve a 19. század utolsó harmadában 1900. nov. 8-ig. A névadás eredete ismeretlen.⁸⁶⁵

Ságvári Endre utca. A Mócsy János utca neve 1948. febr. 17.⁸⁶⁶ és 1993. júl. 1.⁸⁶⁷ között. Feltehetően a kommunista párt és a szociáldemokrata párt kalocsai szervezetei javaslata alapján kapta a nevét.

Sallai Imre utca. A *Kubinszky utca* neve 1948. febr. 17.⁸⁶⁸ és 1990. máj. 17.⁸⁶⁹ között. Feltehetően a kommunista párt kalocsai szervezete javaslata alapján kapta a nevét.

Sár köz. (Sárköz.) (1.) A *Sárköz utca* neve a korabeli térkép (utcanév-tábla) szerint az 1950-es évek elejétől 1970-es évekig.⁸⁷⁰ A név eredetét lásd a Sárköz utcánál.

Sár utca.⁸⁷¹ A *Petőfi Sándor utca* Kossuth Lajos utca és a Haynald utca közötti részének neve 1927. dec. 30. előtt.⁸⁷² Nevét, valószínűleg, mivel a város egyik legalacsonyabban fekvő részén található, az utcában eső után keletkezett vendégmarasztaló sárról kapta.

Sárköz. (2.) A *Sörház köz (1.)* neve 1927. dec. 30.⁸⁷³ és az 1950-es évek eleje között, amikor az utca nevét két utcával délebbre, a mai *Sárköz utca* kapta.

Sárköz utca. Hrsz: 51. Hossza: 89 m. Az 1970-es években a *Sár köz* nevét *Sárköz utcára* változtatták. A Tomori utcától a Bajcsy-Zsilinszky utca érintésével a Híd utcáig húzódó rövid belvárosi utca. A név eredetére, a korábbi két, talán egymás mellett élő névváltozat (térkép szerint: Sár köz, utcanév-tábla szerint: Sárköz) alapján két magyarázat is van. Az első jelentése *sáros utca* (ez a név azonban majdnem valamennyi kalocsai utcára illett), a második a *Kalocsai Sárközre* utal. Korábbi neve: 1900 előtt *Barna köz*, 1900. nov. 8.⁸⁷⁴ és 1927. dec. 30. között a Bajcsy-Zsilinszky utcától a Híd utcáig húzódó szakasza *Tél utca* (a *Bajcsy-Zsilinszky utcával* együtt), 1927. dec. 30-tól⁸⁷⁵ 1948. febr. 17-ig⁸⁷⁶ *Híd utca*, utána a *Bajcsy-Zsilinszky utca* része. Az 1950-es évek elejétől az 1970-es évekig *Sár köz* vagy *Sárköz*.

⁸⁶² KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁸⁶³ KN 1900. nov. 18.

⁸⁶⁴ Uo. 1928. jan. 4.

⁸⁶⁵ Uo. 1900. nov. 18.

⁸⁶⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸⁶⁷ 13/1993. ör. sz. r.

⁸⁶⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸⁶⁹ KVI 33/1990. th. sz. h.

⁸⁷⁰ Térkép 1967. Térkép 1973.

⁸⁷¹ Térkép 1881.

⁸⁷² KN 1928. jan. 4.

⁸⁷³ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁸⁷⁴ KN 1900. nov. 18.

⁸⁷⁵ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁸⁷⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

Schweitzer utca. Azonosíthatatlan utca az 1820-as évek végén (a név családnév lehet).⁸⁷⁷

Selyem utca. Hrsz: 1262. Hossza: 304 m. 1927. dec. 30-tól.⁸⁷⁸ A 48-as utca és az Ilk Viktor utca között húzódó utca, amely az Oncsa telep és a Komló városrész határa is. Az 1880-as években a tanítóképzőben, majd a közeli Oncsa telep környékén lévő rabfoglalkoztató telepen selyemhernyó tenyésztéssel kezdtek foglalkozni.⁸⁷⁹ A Selyemerdő utca és a 48-as utca közötti terület egy részére a tenyésztéshez nélkülözhetetlen eperfát ültettek. Átvitt értelemben innen származik az utca neve. A városban, ezen kívül, még több helyen, a 19. század elején Eperföldön,⁸⁸⁰ a század nyolcvanas éveitől a Foktői út elejétől északra a Vajason túl,⁸⁸¹ és a Kossuth Lajos utca két oldalán is voltak eperfák.⁸⁸²

Selyemerdő utca. Hrsz: 1226. Hossza: 369 m. Az 1950-es évektől. A Mócsy János utca és a Selyem utca között húzódó Komló városrész belső utca. Az utca északi oldala beépített, délről a Hunyadi pálya határolja. A név eredetét lásd a Selyem utcánál.

Semmelweis Ignác utca. Hrsz: 4240/11. Hossza: 206 m. 1978. okt. 6-tól.⁸⁸³ A Mikszáth Kálmán utcától a Bánki Donát utcáig húzódó Középsőkertek városrész belső utca.

Simonyi Jenő utca. Hrsz: 4116. Hossza: 211 m. 1986. nov. 10-től.⁸⁸⁴ A Mátyás király utca folytatásaként a Tóth Mike utcából nyíló íves vonalvezetésű Középső kertek belső zsákutca, amely a tervezés szerint kiért volna a Jókai Mór utcáig. Nevét Simonyi Jenő⁸⁸⁵ (1860-?) földrajzi íróról kapta, akinek Kalocsát és környékét bemutató könyve *Kalocsa környéke* címen 1882-ben jelent meg. Korábban, a beépítés előtt a *Lenin utca* része volt.

Síp utca. Az *Ady Endre utca* Szent István király út és Hunyadi utca közötti része 1900. nov. 8.⁸⁸⁶ és 1948. febr. 17.⁸⁸⁷ között. A névadás eredete ismeretlen.

Sóhaj köz.⁸⁸⁸ A *Batthyány József utca* neve *1927. dec. 30-ig. Az utcanev 1908 után (ebben az évben épült az egykori kissemináriumot és a jezsuita kollégiumot összekötő „Sóhajok hídja”⁸⁸⁹) keletkezett, és *1927. dec. 30-án változtatták *Rosty közre*. Nevét a Kalocsai Gyermekotthon és a Belvárosi Általános Iskola épülete között egy emelet magasságban átívelő fedett átjáróról kapta, amelyet a köznyelv Sóhajok hídjának nevez.

⁸⁷⁷ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸⁷⁸ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁸⁷⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 88., 91.

⁸⁸⁰ Térkép 1820

⁸⁸¹ Térkép 1881.

⁸⁸² ASBÓTH Miklós 1998. 111.

⁸⁸³ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁸⁸⁴ Uo. 106/1986. vb. sz. h.

⁸⁸⁵ NLVK

⁸⁸⁶ KN 1900. nov. 18.

⁸⁸⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸⁸⁸ Térkép 1926.

⁸⁸⁹ ASBÓTH Miklós 1998. 114.

Somogyi Béla utca. Az *Erkel Ferenc utca* neve 1948. febr. 17.⁸⁹⁰ és 1993. júl. 1.⁸⁹¹ között. Feltehetően a szociáldemokrata párt kalocsai szervezetének javaslatára kapta a nevét.

Sóskút. A *Csiláspark* korábbi népies neve. Nevét a Foktői úti híd közelében 1927-ben fűrt, gyengén sós vizet adó artézi kútról kapta.⁸⁹²

Sóti köz. A *Sörház köz* Tomori utca és a Híd utca közötti részének neve 1880 körül.⁸⁹³

Sörház köz. (1.) Hrsz: 24. Hossza: 160 m. Az 1950-es évek elejétől. A Szentháromság tér és a Szent István király út találkozásától a Híd utcáig húzódó, a Tomori utcánál megtörő vonalvezetésű utca. Kezdetben csak a Tomori utca és a Híd utca közötti része viselte a *Sörház köz* nevet, a Tomori utca és a Szent István király út közötti része névtelen volt, mivel azon a részen nem volt házszámzás. Az 1967 után megjelent várostérképek tévesen Sörház utcának nevezik. Nevét a Foktői út elején a 19. század első éveiben alapított érsekuradalmi sörfőző üzemről kapta. Korábbi neve *Megyeház köz* volt *1927. dec. 30-ig, utána az 1950-es évek elejéig *Sárköz*. A Tomori utca és a Híd utca közötti részének neve 1880 körül *Sóti köz* volt.

Sörház köz. (2.) A *Foktői út* Szentháromság tér és a Foktői úti híd közötti részének a neve a 19. század második felétől⁸⁹⁴ az *1927. dec. 30-ig, amikor hozzácsatolták a Foktői úthoz Nevének eredete ugyanaz, mint az előző *Sörház köz* nevű utcáé.

Sörös Imre utca. Hrsz: 386. Hossza: 770 m. 1971. dec. 23-tól.⁸⁹⁵ A Plébánia köztől a Szent Imre utcáig húzódó belvárosi utca a Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utca között. Ebben az utcában is megfigyelhető a régi kalocsai utcák (Szent István király út, Petőfi Sándor utca, Hunyadi utca, Dózsa György utca) jellegzetessége: az elején keskeny utca a végére kiszélesedik. Nevét Sörös Imre⁸⁹⁶ (1817-1887) érseki könyvtáros, lelkészről kapta, akit az osztrák hatóságok az 1849. jún. 21-én a főszékesegyházban tartott forradalmi prédikációja miatt 10 év börtönre ítélték, amiből 7 évet le is töltött. Korábbi nevei: ⁸⁹⁷1900 előtt az utca két részből állt. A Plébánia köztől a József Attila utcáig terjedő rész neve *Szép utca*, a József Attila utcától a Szent Imre utcáig terjedő rész neve 1828 körül⁸⁹⁸ *Mitre utca*, 1900 előtt *Kismészárszék utca* volt. 1900. nov. 8-án⁸⁹⁹ a *Szép utcát* megrövidítették a Haynald Lajos utcáig, a levágott részt és a *Kismészárszék utcát* *Víg utca* néven összevonták. Az 1927. dec. 30-án a *Szép utcát* és a *Víg utcát* *Víg utca* néven ismét egyesítették.⁹⁰⁰ 1938. márc. 21-én az utca neve *Asztrik érsek utca* lett.⁹⁰¹ 1948. febr. 17-én⁹⁰² az utcát ismét két részre osztották. A Plébánia köz és a Haynald utca közötti részének a neve továbbra is *Asztrik érsek utca* maradt az 1950-es évek elejéig, a

⁸⁹⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁸⁹¹ KVI 13/1993. ör. sz. r.

⁸⁹² ASBÓTH Miklós 1998. 137.

⁸⁹³ Térkép 1881.

⁸⁹⁴ Uo.

⁸⁹⁵ KVI 39/1971. T. sz. h.

⁸⁹⁶ NLVK

⁸⁹⁷ KN 1900. nov. 18.

⁸⁹⁸ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁸⁹⁹ KN 1900. nov. 18.

⁹⁰⁰ Uo. 1928. jan. 4.

⁹⁰¹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁹⁰² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

Haynald utca és a Szent Imre utca közötti része 1971. dec. 23-ig *Mónus Illés utca* lett. Az 1950-es évek elején az *Asztrik érsek utcát* hozzácsatolták a *Mónus Illés utcához*.

Sportpálya köz. A *Hajós Alfréd utca* neve az 1960-as évek végétől 1978. okt. 6-ig.⁹⁰³ Nevét a mellette lévő Városi Sporttelepről kapta.

Sportpálya utca. Hrsz: 3406. Hossza: 187 m. Az 1950-es évektől. A Nagy Jenő utca és a Hajós Alfréd utca között húzódó Bürgerkert utca. Nevét a Városi Sporttelepről kapta, amely az utca Hajós Alfréd utcai végén található.

Szabadság tér. A *Szenháromság tér* neve az 1950-es évek eleje és 1990. máj. 17.⁹⁰⁴ között. A névadás eredete ismeretlen.

Szabó József utca. Hrsz: 3886. Hossza: 786 m. 1971. dec. 23-tól.⁹⁰⁵ A Vörösmarty utca elejéről nyugati irányba nyíló, a Csorna-foktői csatornával („Giga”) nagyjából párhuzamosan futó, a Középsőkertek városrész déli határát jelentő utca. Legnagyobb részt egyoldalas beépítésű (csak az egykori Giga kertnél van néhány ház az utca páros oldalán) utca. Az utca déli oldalán a csatorna húzódik. Nevét a kalocsai születésű Szabó József⁹⁰⁶ (1822-1894) geológus, egyetemi tanárról, a modern magyar geológiatudomány egyik megteremtőjéről kapta.

Szamuely Tibor utca. Az *Ilk Viktor utca* neve 1978. okt. 6.⁹⁰⁷ és 1990. máj. 17.⁹⁰⁸ között.

Szántó (tervezett) utca. 1988. aug. 4-től.⁹⁰⁹ A Meszesi útról déli irányban a Szerűskert utcával párhuzamosan tervezett utca. Az utca a mai napig sem épült ki.

Széchenyi út. Hrsz: 871/2. Hossza: 1.259 m. 1978. okt. 6.-tól.⁹¹⁰ Az Obermayer tértől a Kossuth Lajos utcáig húzódó fő közlekedési út, az 51. sz. közút városon átvezető szakaszának része. Az Obermayer tér és a Dózsa György utca közötti szakasza teljesen új nyomvonalon épült 1971 és 1973 között, a Dózsa György utca és a Kossuth Lajos utca közötti része az egykori Széchenyi utca északi részének felhasználásával épült.⁹¹¹

Széchenyi utca. A *Szent Imre utca* Petőfi Sándor utca és a Dózsa György utca közötti szakaszának és a *Széchenyi út* Dózsa György utcától a Kossuth Lajos utca közötti szakaszának neve 1900. nov. 8. után.⁹¹² *1927. dec. 30-án hozzá csatolták a *Draskovich közt* (a mai *Árpád fejedelem utcát*) és a *Gerle utcát* (a mai *Szent Imre utca* Hunyadi János utca és a Petőfi Sándor utca közötti szakaszát). Az utcában 1907-ben építettek szilárd (makadám) burkolatot.⁹¹³ Az utcanév 1978. okt. 6-án szűnt meg, illetve *út* utótaggal átszállt a *Széchenyi útra*, melynek jelentős része új

⁹⁰³ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁹⁰⁴ Uo. 33/1990. th. sz. h.

⁹⁰⁵ Uo. 39/1971. T. sz. h.

⁹⁰⁶ NLVK

⁹⁰⁷ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁹⁰⁸ Uo. 33/1990. th. sz. h.

⁹⁰⁹ Uo. 68/1988. vb. sz. h.

⁹¹⁰ Uo. 61/1978. vb. sz. h.

⁹¹¹ ASBÓTH Miklós 1998. 180., 182.

⁹¹² KN 1900. nov. 18.

⁹¹³ ASBÓTH Miklós 1998. 113.

vonalvezetéssel épült meg. Ugyanakkor az *Árpád fejedelem utcai* szakasza a *Gaudényi Lajos utca*, a *Szent Imre utcai* szakasza a *Kun Béla utca* nevet kapta. 1900 előtti nevei: *Gáspár köz* a mai *Szent Imre utca* (1.) Hunyadi utca és Petőfi Sándor utca közötti része,⁹¹⁴ ugyanez 1900 után⁹¹⁵ *Gerle utca*. 1900 előtt a mai *Szent Imre utca* (1.) Petőfi Sándor utca és Dózsa György utca közötti része *Páli köz*; a *Széchenyi út* Dózsa György utca és Zöldfa utca közötti része *Lendvai köz*, a *Széchenyi út* a Zöldfa utca és Kossuth Lajos utca közötti szakasza *Kas utca*.⁹¹⁶

Szegfű köz. Hrsz: 2605. Hossza: 107 m. 1984. aug. 15-től.⁹¹⁷ A Nagymező utcából a Diófa utca és a Tulipán utca között nyíló Szőlők városrész belső zsákutca. Nevének eredete ismeretlen. Korábbi neve *Nagymező köz* volt.

Székesfőegyház tér. A *Szentháromság tér* déli részének, a főszékesegyház és a művelődési központ (egykori papnevelde vagy nagyszeminárium) közötti részének a neve az 1880-as években. Nevét a főszékesegyházról kapta.⁹¹⁸

Szénáskert I. utca. Hrsz: 3526. Hossza: 99 m. A Szénáskert század elején beépülő részének első utcája, a Vigadó sorról nyílik. 1927-ig még csak három utca (az I. a III. és az V. utca) épült ki.⁹¹⁹ Ezeket 1927. dec. 30-án sorszámmal látták el.⁹²⁰ A közbeeső (II. IV. és VI.) utcák csak a század közepén, 1948-tól épültek ki.⁹²¹ Nevét, a többi szénáskerti utcáival együtt egy 1789-ben kiadott érseki rendeletben a szénátárolásra kijelölt területéről (szénáskert) kapta a nevét.⁹²²

Szénáskert II. utca. Hrsz: 3536. Hossza: 135 m. A Szénáskert 1948-tól beépülő részének első utcája, a Vigadó sorról nyílik.

Szénáskert III. utca. Hrsz: 3542. Hossza: 154 m. A Szénáskert század elején beépülő részének második utcája, a Vigadó sorról nyílik.

Szénáskert IV. utca. Hrsz: 3556. Hossza: 181 m. A Szénáskert 1948-tól beépülő részének második utcája, a Vigadó sorról nyílik.

Szénáskert V. utca. Hrsz: 3572. Hossza: 195 m. A Szénáskert század elején beépülő részének harmadik utcája, a Vigadó sorról nyílik.

Szénáskert VI. utca. Hrsz: 3589. Hossza: 182 m. A Szénáskert 1948-tól beépülő részének harmadik utcája, a Vigadó sorról nyílik.

Szent György tér. Az *Obermayer tér* neve 1900. nov. 8.⁹²³ és 1948. febr. 17.⁹²⁴ között. Nevének eredete ismeretlen.

Szent Imre utca. (1.) Hrsz: 528. Hossza: 556 m. 1993. júl. 1-től. A Hunyadi János utcától a Dózsa György utcáig húzódó utca. Nevét a korábbi Szent Imre utca (2.) után kapta. Korábbi nevei: 1900 előtt a Hunyadi utca és a Petőfi Sándor utcai sza-

⁹¹⁴ Térkép 1881

⁹¹⁵ KN 1900. nov. 18.

⁹¹⁶ Uo.

⁹¹⁷ KVI 60/1984. vb. sz. h.

⁹¹⁸ Térkép 1881.

⁹¹⁹ Térkép 1926.

⁹²⁰ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁹²¹ ASBÓTH Miklós 1998. 165.

⁹²² Uo. 72.

⁹²³ KN 1900. nov. 18.

⁹²⁴ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

kasza *Gáspár köz*, a Petőfi Sándor utca és a Dózsa György utcai szakasza *Páli köz*; 1900. nov. 8. után *Széchenyi utca* (a *Széchenyi út* Dózsa György utca és a Kossuth Lajos utca közötti szakaszával együtt,⁹²⁵ az 1950-es évek elejétől 1978. okt. 6-ig. az *Árpád fejedelem utcával* kiegészítve), 1978. okt. 6.⁹²⁶ és 1993. júl. 1. között *Kun Béla utca*.

Szent Imre utca. (2.) A *Dózsa György utca* neve 1930. márc. 28-tól⁹²⁷ 1948. febr. 17-ig az utca teljes hosszában,⁹²⁸ a Kígyó utca és a Széchenyi út közötti része 1968. ápr. 16-ig.⁹²⁹ Tóth István külvárosi (eperföldi) plébános javaslatára a képviselőtestület a Szent Imre év alkalmából *Eperföld utcáról Szent Imre utcára* változtatta nevét. Az utcában lévő, névadó Szent Imre (eperföldi) templom 1932–33-ban épült fel.⁹³⁰

Szent István király út. Hrsz: 266. Hossza: 1.053 m. 1989. szept. 26-tól.⁹³¹ A Szentháromság tértől a Malatin térig húzódó belvárosi utca. A város egyik fő kereskedelmi és igazgatási központja. A város legrégebbi, már a középkorban is meglévő utcája. Első szilárd burkolatát (makadám) 1893-ban kapta (a Kálvária, ma Kossuth Lajos utcával együtt) mivel törvényhatósági útnak minősült⁹³². A makadám utat 1906-ban gránit kockakőburkolatra cserélték. Az első aszfaltozott járda 1898-ban épült a nagyszemináriumtól (ma Művelődési Központ) a mai bíróság épületéig 3 m szélességben. A járdát 1929 után újították fel, és meghosszabbították az utca végéig.⁹³³ Az utca első fásítása 1874-benn volt. Az utca két oldalán akácfákat ültettek. 1890-ben kiszedték az akácfákat, és helyükbe ültették a ma is meglévő celtisz (*celtis occidentalis*) fákat.⁹³⁴ Az utca az első magyar királyról I. Szent Istvánról, a kalocsai érsekség megalapítójáról kapta nevét. Korábbi nevei: a középkortól⁹³⁵ az 1790-es évek végéig *Nagy utca*,⁹³⁶ a 19. században *Szentháromság utca*,⁹³⁷ 1900. nov. 8-tól⁹³⁸ *Szent István utca*, 1949. dec. 21-től *Sztálin út*, 1956 okt. 23 utáni időszak⁹³⁹ és 1989. szept. 26. között *I. István király út*. Az utcát a köznyelv, a 19. és a 20. században egyaránt, gyakran *Fő utca* néven is nevezte, míg a *Nagy utca* köznyelvi változat sokkal ritkább. Az *Öreg utca* változatot ma már nem használják.

Szent István utca. A *Szent István király út* neve 1900. nov. 8.⁹⁴⁰ és az 1949. dec. 21. között. A névadás eredete ugyanaz, mint a Szent István király úté.

Szent János tér. A *Malatin tér* neve 1948. febr. 17. előtt.⁹⁴¹ Nevét a téren álló Nepomuki Szent János szoborról kapta. A szobor ma már nincs meg, az autóbuszpályaudvar építése idején, 1960-ban bontották el, mivel az építkezés útjában volt.

⁹²⁵ KN 1900. nov. 18.

⁹²⁶ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁹²⁷ KN 1930. márc. 29.

⁹²⁸ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹²⁹ 13/1968. T. sz. h.

⁹³⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 146.

⁹³¹ KVI 17/1989. th. sz. h.

⁹³² ASBÓTH Miklós 1998. 101.

⁹³³ Uo. 104., 141.

⁹³⁴ Uo. 85., 99.

⁹³⁵ VASS Előd 1980. 84.

⁹³⁶ Térkép 1772.

⁹³⁷ Térkép 1881.

⁹³⁸ KN 1900. nov. 18.

⁹³⁹ Benke Ferenc

⁹⁴⁰ KN 1900. nov. 18.

Szent János utca. A Tomori Pál utca Búzapiactól kezdődő alsó részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁹⁴² Nevét az utca végi egykori névtelen, majd Szent János (ma Malatin) téren lévő Nepomuki Szent János szoborról kapta. A mai Tomori utca alsó, a Búzapiac téren túli része épült ki először a 18. század közepéig.⁹⁴³ Eredetileg ez az utcarész viselte a *Szent János utca* nevet. Az utca felső része később, a 18. század végén épült ki, ez a rész az *Új utca* nevet kapta. Az egész utcára a század második felében használták a *Szent János utca* nevet, de felső részét, ritkábban, *Új utca* néven is említették.⁹⁴⁴

Szentháromság tér. Hrsz: 1019/3. Területe: 1 ha 83 m². 1990. máj. 17-től.⁹⁴⁵ A város központi tere és a város legmagasabban fekvő része. Déli irányba a Szent István király út, a Hunyadi utca, kelet felé a Kossuth Lajos utca, nyugati irányba a Foktői út és a Sörház köz indul a térről. Északkeleti irányban az Asztrik tér csatlakozik hozzá. A teret a közepén álló főszékesegyház uralja, ami korábban két részre is osztotta. A téren az egyház egykoron legfontosabb épületei állnak: az érseki kastély, az egykori papnevelde (ma Művelődési Ház), az egykori jószágkormányzóság (ma szálloda), a kanonoki házak (ma különböző intézmények vannak bennük) és a főszékesegyház. Az épületek a 18. század második felében épültek, illetve a 19. század folyamán nyerték el végleges formájukat. Útburkolata és járdái a Kossuth Lajos és a mai Szent István király út úttestével és aszfaltjárdáival együtt készült. A 2-3. sz. ház előtt lévő járdában ma is látszik a járdaépítő cég réz cégjelzése: „KOREK E. ASZFALTVÁLLALAT BUDAPEST”. Ilyen cégjelzés található a Kossuth Lajos utca és a Gombolyagi út sarkán lévő járdában is. Nevét a tér a mai Szent István király útról 1879-ben a térre áthelyezett szentháromság szoborról kapta.⁹⁴⁶ Korábbi neve: A 19. század második felében a főszékesegyháztól északra lévő része *Kastély tér*, a főszékesegyháztól délre lévő része *Székesfőegyház tér*,⁹⁴⁷ 1900 előtt (az egész tér az *Asztrik térrel* együtt) *Nagytemplom tér*, 1900. nov. 8-tól *Szentháromság tér*,⁹⁴⁸ az 1950-es évek eleje és 1990. máj. 17. között *Szabadság tér*.

Szentháromság utca. A *Szent István király út* neve 1900. nov. 8. előtt.⁹⁴⁹ A nevét az 1786-ban, nagyjából a mai Gyermekotthonnal szemben felállított Szentháromság szoborról kapta. A szobrot a város állíttatta és Salm Lipót pesti szobrász készítette.⁹⁵⁰ A szobor 1879-ben került mai helyére, a Szentháromság térre. Az utcanévvel továbbra is együtt élt az utca korábbi neve, a *Nagy utca* is.

Szentlélek utca (Platea Spiritus Sancti). Azonosíthatatlan utca az 1830–40-es években.⁹⁵¹ Talán a Hunyadi utca lehetet, mivel az utcanév említése a Werner családdal

⁹⁴¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹⁴² KN 1900. nov. 18.

⁹⁴³ Térkép 1772.

⁹⁴⁴ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁹⁴⁵ KVI 33/1990. th. sz. h.

⁹⁴⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 87.

⁹⁴⁷ Térkép 1881.

⁹⁴⁸ KN 1900. nov. 18.

⁹⁴⁹ Uo.

⁹⁵⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 71.

⁹⁵¹ TÍMÁR Kálmán é. n.

kapcsolatban történt. A Werner család háza a század végén a Hunyadi utcában, a Városi Könyvtár melletti park helyén volt.⁹⁵²

Szentsarok (Szentsaroki utca). A *Kunszt József utca* népies elnevezése a 19. század utolsó harmadában. Kialakulása idején, az 1860-as években az utcanev városrészt is jelentett.⁹⁵³ Az utca vonalvezetése nem volt azonos a maival, az Asztrik tértől egyenes volt az uradalmi magtárig, onnan északkeleti irányba, a 48-as utca felé fordult.⁹⁵⁴ Feltehetőleg az utcának ez utóbbi része volt a *Tyúkmajor utca* a 18. században.

Szép utca. A *Sörös Imre utca* Plébánia köz és a József Attila utca közötti részének neve 1900 előtt. 1900. nov. 8-án az utcát két részre osztották. Az utca eleje, a Plébániai köz és a Haynald Lajos utca közötti része továbbra is *Szép utca* maradt az 1927. dec. 30-ig, a Haynald Lajos utca és a József Attila utca közötti részét (a *Kismészárszék utcával* együtt) *Víg utcának* nevezték el⁹⁵⁵. 1927. dec. 30-án a két utcát *Víg utca* néven ismét egyesítették.⁹⁵⁶ A névadás eredete ismeretlen.

Szérűskert utca. Hrsz: 3637/1, 3637/2. Hossza: 402 m. 1968. ápr. 16-tól.⁹⁵⁷ A Meszesi útról déli irányba nyíló, a Bányai úttal párhuzamos utca, mely az utca végén egy derékszögű töréssel fut ki a Bányai útra. Nevét a Meszesi út elején volt szérűskertekről kapta.⁹⁵⁸

Szilva sor. Hrsz: 5028. Hossza: 230 m. 1986. nov. 10-től.⁹⁵⁹ A Móra Ferenc utcától délre elterülő hobbikertekből az 1980-as évek közepén kialakított családi házas beépítésű városnegyed utcája. A Móra Ferenc utcából nyílik a Szabó József utcával szemben, és nagy ívben párhuzamosan halad a Csorna-foktői („Giga”) csatornával a Körte utca végéig. Nagyrészt beépítetlen, szilárd burkolata nincs.

Szőlő (Szöllő) utca. Az *Erkel Ferenc utca* és az *Illyés Gyula utca* neve 1948. febr. 17. előtt.⁹⁶⁰ A névadás eredete ismeretlen, első írásos előfordulása az 1840-es évek elején volt.⁹⁶¹ 1927. dec. 30-ig a Kígyó utcától a Füzér utcáig húzódó részének a neve *Nyár utca* volt, akkor csatolták a *Szőlő utcához*.⁹⁶² (A névváltoztatáskor az akkor még egybefüggő utcát a Szent Imre (akkor Széchenyi) utcai kereszteződésnél elválasztották, és a belváros felé eső része *Somogyi Béla utca*, az Eperföld felé eső része *Gaál Gaszton utca* nevet kapta.⁹⁶³ A két utcát 1968. ápr. 16-án *Somogyi Béla utca* néven ismét egyesítették.⁹⁶⁴

Szőlők köze. A *Szőlők köze út* köznyelvi neve. Eredetileg a régi (öreg) szőlők és az új szőlők közötti határt jelentette a Szőlők városrészben.

⁹⁵² ASBÓTH Miklós 1998. 102.

⁹⁵³ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁹⁵⁴ Térkép 1881.

⁹⁵⁵ KN 1900. nov. 18.

⁹⁵⁶ KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁹⁵⁷ KVI 13/1968. T. sz. h.

⁹⁵⁸ SZEBERÉNYI István 1964.

⁹⁵⁹ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁹⁶⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹⁶¹ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁹⁶² KOLLÁNYI Ödön 1944.

⁹⁶³ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹⁶⁴ KVI 13/1968. T. sz. h.

Szőlők köze út. Hrsz: 2439. Hossza: 1.068 m. 1911. dec. 16-tól.⁹⁶⁵ A Petőfi Sándor utca és a Miskei út között ívesen húzódó utca. Kialakulása idején a kiépülő Szőlőhegy városrész legszélsőbb utcája volt, amely elválasztotta a Szőlőhegyet az új szőlőktől. Innen származik a neve is. A Szőlőhegy déli részének a század első évtizedében kiépült hat utcájának (*Diófa utca, Gólya utca, Hársfa utca, Nagymező utca (2.), Szőlők köze, Virág utca*) egyike. Eredeti neve *Szőlők köze* volt.

Sztálin út. A *Szent István király út* neve az 1949. dec. 21-től 1956 decemberéig. Az utcaelnevezés Sztálin 70. születésnapja alkalmából történt.⁹⁶⁶

Tamási Áron utca. (1.) Hrsz: 3834/22. Hossza: 175 m. 1996. jún. 13-tól.⁹⁶⁷ A Móra Ferenc utcától a Semmelweis utcáig húzódó, az Ecetgyár utcával párhuzamos Középsőkertek városrész belső utca.

Tamási Áron utca. (2.) A Középsőkertek városrész kialakítása idején a Magyar László utca folytatásaként a Veres Péter utca és a Mikszáth Kálmán utca találkozásáig terveztek egy utcát nyitni, amely 1978. okt. 6-án a Tamási Áron utca nevet kapta.⁹⁶⁸ Az utca sohasem épült meg. Érdekes, hogy a Jókai utcában, nagyjából a Magyar László utcával szemben, a megépült házak telkei között néhány méternyi beépítetlen terület van.

Táncsics Mihály utca. Hrsz: 1923. Hossza: 447 m. 1948. febr. 17-től.⁹⁶⁹ A Honvéd utca Kiss Ernő utca és a Huszár utca közötti részétől a Vasút utcáig húzódó rokkanttelepi utca. Korábbi neve *Kleiner Lajos utca* volt. Feltehetően a kommunista párt kalocsai szervezete javaslata alapján kapta a nevét.

Tanítóképezde köz. Az *Esze Tamás utca* Tomori utca és Híd utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.⁹⁷⁰ Nevét az 1856-ban megnyílt tanítóképzőről kapta, amely mellett húzódott a köz.

Tartsay Vilmos utca. Hrsz: 2057. Hossza: 649 m. 1948. febr. 17-től.⁹⁷¹ A Kiss Ernő utca Vasút utca felőli végétől a Nemzetőr utcáig húzódó, a Hosszú Antal utcával párhuzamos rokkanttelepi utca. Korábbi neve *Vitéz utca* volt.

Tavaszi utca. Hrsz: 2860. Hossza: 455 m. 1900. nov. 8-tól.⁹⁷² A Miskei út és a Petőfi Sándor utca között húzódó újbárosi utca. Már 1770 körül létezett, de akkor még nem volt neve. Azon utcák egyike, mely utoljára kapott szilárd burkolatot az 1990-es évek közepén. A névadás eredete ismeretlen. Korábbi neve *Péter utca* volt.

Téglagyár köz. Az 1960-as évek elejétől a *Téglagyár utca* és a *Hajós Alfréd utca* Sportpálya utcáig tartó részének ideiglenes neve volt 1968. ápr. 16-ig.⁹⁷³ Abban az időben a *Hajós Alfréd utca* csak a Sportpálya utcáig tartott, ahonnan nem a mai nyomvonalán, hanem a Sportpálya utcától indult és északnyugati irányba haladva a

⁹⁶⁵ KN 1911. dec. 20.

⁹⁶⁶ Benke Ferenc

⁹⁶⁷ KVI 2/1996. öh. sz. h.

⁹⁶⁸ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁹⁶⁹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹⁷⁰ KN 1900. nov. 18.

⁹⁷¹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹⁷² KN 1900. nov. 18.

⁹⁷³ KVI 13/1968 T. sz. h.

Téglagyár utcánál érte el a Vörösmarty utcát. 1978. okt. 6-án⁹⁷⁴ az utca Vörösmarty utcától keletre eső részét *Sportpálya köz* néven (ma *Hajós Alfréd* utca) leválasztották. Nevét a Foktői út és a Vörösmarty utca találkozási közelében Modor Péter által 1897 októberében alapított téglagyárról kapta, amely a 20. század első felében működött. Utolsó megmaradt épületeit, amelyek szükséglakásként szolgáltak az 1990-es évek második felében bontották el.

Téglagyár utca. Hrsz: 4262. Hossza: 181 m. 1968. ápr. 16-tól⁹⁷⁵. A Vörösmarty utca és a Liszt Ferenc utca között húzódó utca. A név eredetét lásd a Téglagyár köznél. Korábbi neve *Téglagyár köz* volt.

Tél utca. A *Bajcsy-Zsilinszky utca*, a *Sárköz utca* és a *Híd utca* Sárköz utcától a Foktői útig terjedő részének a neve 1900. nov.8-tól⁹⁷⁶ *1927. dec. 30-ig. A névadás eredete ismeretlen.

Telek utca. Hrsz: 1424. Hossza: 148 m. 1993. júl. 1-től. A Zrínyi Miklós utca és a Halász utca között húzódó utca. Nevét a város északkeleti határában lévő, közeli Telek dűlőről kapta. Korábbi neve *Makarenko utca* volt.

Temető utca. Az *Alkony utca* neve 1900. nov. 8. előtt.⁹⁷⁷ Nevét az utca végén lévő temetőről kapta.

Templom utca. Azonosíthatatlan utca az 1840-es évek elején.⁹⁷⁸ Talán a Batthyány József utca lehetett, ugyanis abban az időben a Belvárosi Általános Iskola épülete helyén állt a város második temploma, a plébániatemplom. Lásd még *Kistemplom köz*.

Tervezett út. F Új vasútállomás út.⁹⁷⁹

Tessedik Sámuel utca. Hrsz: 4056. Hossza: 150 m. 1963 nov. 26-tól.⁹⁸⁰ A Mátyás király utca és a Jókai utca között a Tóth Mike utcával párhuzamos Középsőkertek városrész belüli utca.

Tessényi köz. A *Grósz József utca* Hunyadi utca és Sörös Imre utca közötti részének a neve 1900. nov. 8. előtt.⁹⁸¹ Nevét a közben lakott Tessényi családról kapta. (A Kossuth Lajos utcában is volt egy Tessényi ház, ma 41-43. sz.)

Tímár Kálmán utca. Hrsz: 1565. Hossza: 308 m. 1986. nov. 10-től⁹⁸². A Kishalás sortól a Fillér utcáig húzódó eperföldi utca. Nevét Tímár Kálmán⁹⁸³ (1884-1960) irodalomtörténészről, Kalocsa legjelentősebb helytörténeti kutatójáról kapta. Korábbi nevei: 1900-ig *Kis Eperföld utca* (a mai *Malom* utcával együtt), 1900. nov. 8-tól *Fillér utca* (2.),⁹⁸⁴ amit 1927. dec. 30-án ismét egyesítettek a *Malom* utcá-

⁹⁷⁴ KVI 61/1978. vb. sz. h.

⁹⁷⁵ KVI 13/1968. T. sz. h.

⁹⁷⁶ KN 1900. nov. 18.

⁹⁷⁷ KN 1900. nov. 18.

⁹⁷⁸ TÍMÁR Kálmán é. n.

⁹⁷⁹ Térkép 1967.

⁹⁸⁰ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁹⁸¹ KN 1900. nov. 18.

⁹⁸² KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁹⁸³ NLVK

⁹⁸⁴ KN 1900. nov. 18.

val.⁹⁸⁵ 1948. febr. 17-től⁹⁸⁶ *Kunfy Zsigmond utca* (a mai *Malom utcával* együtt), 1971. júl. 18.⁹⁸⁷ és 1986. nov. 10.⁹⁸⁸ között *Malom utca* (a mai *Malom utcával* együtt).

Tímár utca. A *Damjanich utca* neve 1900. nov. 8. előtt.⁹⁸⁹ Nevét a Vajas partján letelepedett tímároktól kapta.

Tisztartó sor (Platea Provisoraci[?]). A *Kunszt József utca* neve az 1760-as és az 1860-as évek között.⁹⁹⁰ Az utca vonalvezetése eltért a maitól. Az Asztrik tértől az uradalmi magtárig egyenes volt, ott északkeleti irányba, a 48-as utca felé fordult. Kialakulása idején, a 19. század első harmadáig az utcanev egyben városrész név is volt. Nevét az érsekuraldom tisztartóinak lakásairól kapta, amelyek az utca és az uradalom gazdasági udvara határán álltak.

Tomori Pál utca. Hrsz: 23. Hossza: 1.024 m. 1900. nov. 8-tól.⁹⁹¹ A Sörház köztől a Malatin térig húzódó belvárosi utca, amely nagyjából párhuzamos a Szent István király úttal. Az utca a Búzapiac tértől kezdődő alsó része 1770 körül már létezett, de neve még nem volt.⁹⁹² A Búzapiac térig húzódó felső része a 18. század végén alakult ki. Szilárd burkolatot 1911-ben kapott.⁹⁹³ Nevét Tomori Pál⁹⁹⁴ kalocsai érsekről (1523-1526) kapta, aki a magyar sereg fővezéréként elesett a mohácsi csatában. Korábbi nevei: 1900 előtt a Sörház köz és a Búzapiac tér közötti szakasza *Új utca*, a Búzapiac tér és a Malatin tér közötti szakasza *Szent János utca*; 1900. nov. 8-tól⁹⁹⁵ *Tomori utca*, az 1950-es évek eleje és 1956 decembere között *Rákosi Mátyás utca*.⁹⁹⁶

Tompa Mihály utca. Hrsz: 870. Hossza: 294 m. 1948. febr. 17-től.⁹⁹⁷ A Füzér utca és a Széchenyi út között húzódó Kígyós városrész beli utca. Korábbi neve *Béres utca* volt.

Tóth Mike utca. Hrsz: 4114. Hossza: 877 m. 1963. nov. 26-tól.⁹⁹⁸ A Szabó József utcától a Vidats utcáig enyhe kanyarral húzódó, a Vörösmarty utcával nagyjából párhuzamos Középsőkertek városrész beli utca. Nevét Tóth Mike⁹⁹⁹ (1838-1932) természettudós íróról, a kalocsai gimnázium tanáráról kapta.

Tulipán utca. Hrsz: 2481/14. Hossza: 437 m. *1927. dec. 30-tól. A Nagymező utcától a Petőfi Sándor utcáig húzódó, a Szőlők köze úttal hozzávetőlegesen párhuzamos Szőlők városrész beli utca. Az 1960-as évek végéig csak a Rózsa közig ért, de

⁹⁸⁵ KN 1928. jan. 4.

⁹⁸⁶ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹⁸⁷ KVI 20/1971. T. sz. h.

⁹⁸⁸ KVI 106/1986. vb. sz. h.

⁹⁸⁹ KN 1900. nov. 18.

⁹⁹⁰ TÍMÁR Kálmán 1940.

⁹⁹¹ KN 1900. nov. 18.

⁹⁹² Térkép 1772.

⁹⁹³ ASBÓTH Miklós 1998. 118.

⁹⁹⁴ NLVK

⁹⁹⁵ KN 1900. nov. 18.

⁹⁹⁶ Benke Ferenc

⁹⁹⁷ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

⁹⁹⁸ KVI 27/1963. T. sz. h.

⁹⁹⁹ NLVK

1973-ra már kinyitották az utcát a Petőfi Sándor utcáig. A névadás eredete ismeretlen. Korábbi neve *Nagymező utca* (2.) volt.¹⁰⁰⁰

Tükör utca. Az *Arany János utca* neve 1900. nov. 8.¹⁰⁰¹ és 1948. febr. 17.¹⁰⁰² között. Nevét az eső után visszamaradó víztócsák tükröződő felületéről kapta. Pákolitz István verseivel bevonult a magyar irodalomba is.¹⁰⁰³

Tüzér sor. Hrsz: 4734. Hossza: 180 m. 1986. nov. 10-től.¹⁰⁰⁴ Az Eperföld utca és a Bem apó utca vége között húzódó eperföldi utca. Nevét a Rokkantelepen és közvetlen közelében gyakori katonai foglalkozásra (honvéd, obsitos, baka stb.) utaló, illetve katonáskodó személyekről (Kiss Ernő, Tartsay Vilmos, Hosszú Antal, Bem apó) elnevezett utcák miatt kapta.

Tyúkmajor utca. A *Martinovics utca* Kunszt József utca tájékától a 48-as utca tájékáig húzódó részének (az utca vonalvezetése valószínűleg eltért a maitól, és közös volt a *Mócsy János utca* 48-as utca felőli végével) neve a 1900. nov. 8-ig.¹⁰⁰⁵ Az utca a 18. századi *Tisztartó sor* keleti részének is tekinthető. A 18. század második felében az utca környékéről indult Dunapataj (Pataj) irányába az országút.¹⁰⁰⁶ Nevét a 48-as házak helyén állt érsekuradalmi, majd káptalani tyúkmajorról kapta.

Új (Ujj) utca. (Platea nova) A *Tomori Pál utca* Sörház köz és a Búzapiac tér közötti részének a neve 1900. nov. 8. előtt.¹⁰⁰⁷ A Tomori utca alsó része, a *Szent János utca* a 18. század közepén épült ki. A felső részét a 18. század végén építették ki és az utcának ez a része az *Új utca* nevet kapta. A név első írásos előfordulása az 1820-as évek elején történt.¹⁰⁰⁸ A század második felében már erre az utcarészre is használták a *Szent János utca* nevet. Az utca alsó és felső részét 1900. nov. 8-án egyesítették *Tomori utca* néven.

Új vasútállomás út. (Tervezett út.¹⁰⁰⁹) A *Móra Ferenc utca* nyilvántartási neve volt az 1950-es években. Az ötvenes évek elején napirenden volt a Kunszentmiklós – Dunapataj közötti vasútvonal Bajáig történő meghosszabbítása Kalocsán keresztül, és a Kiskőrös – Kalocsa közötti vasútvonal hozzácsatolása, amihez új vasútállomást is terveztek. A tervezett vasútállomás területének a Móra Ferenc utcától délre lévő családi házas beépítésű városnegyed területét jelölték ki. A területet rendezték, a tervezett vasútvonal egy részének alépítményei és néhány műtárgy (pl. a Kinizsi utca végén, Móra Ferenc utca elején lévő „Giga”-híd) is elkészült.¹⁰¹⁰ A tervezett vasútvonal megépítése elmaradt, a vasútállomás kijelölt területét az 1970-es évek elején zártkertként értékesítették,¹⁰¹¹ majd az 1980-as években megkezdődött a beépítése is.

¹⁰⁰⁰ KN 1911. dec. 20.

¹⁰⁰¹ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁰² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁰⁰³ PÁKOLICZ István 1971. 154., 163., 179.

¹⁰⁰⁴ KVI 106/1986. vb. sz. h.

¹⁰⁰⁵ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁰⁶ Térkép 1772.

¹⁰⁰⁷ KN 1900.

¹⁰⁰⁸ TÍMÁR Kálmán é. n.

¹⁰⁰⁹ Térkép 1967.

¹⁰¹⁰ ASBÓTH Miklós 1998., 169.

¹⁰¹¹ KVI 102/1971. T. sz. h.

Ujhelyi Imre utca. Hrsz: 1029. Hossza: 211 m. 1978. okt. 6-tól.¹⁰¹² Az Eszperantó utcától a Munkácsy Mihály utcáig Szentsarok városrész beli utca. Az Érsekkert és a Martinovics utca között épült városnegyed egyik utcája. Nevét a dunapataji születésű Ujhelyi Imre¹⁰¹³ (1866-1923) állatorvos, szarvasmarha-tenyésztőről, a korszerű magyar szarvasmarha-tenyésztés egyik elméleti és gyakorlati úttörőjéről kapta.

Urbántanya. Negyvenszállástól északra fekvő tanya, mely a település keleti szélé melletti részben aszfaltozott úton közelíthető meg. Nevét egykori tulajdonosáról kapta. Később az Iszka Szövetkezet egyik telepe lett, amelyet ma már felszámoltak. Ma már csak lakóházak találhatók a tanyán.¹⁰¹⁴

Úri utca. A *Hunyadi utca* neve a 19. század közepe tájától 1900. nov. 8-ig.¹⁰¹⁵ A név valószínűleg az utca 19. századi lakóinak társadalmi állására utal. Itt lakott Kalocsa tehetősebb világi társadalmának többsége és az érsekség alacsonyabb rangú tisztviselőinek egy része.

Úttörő utca. A *Halász utca* neve az 1950-es évek és 1993. júl. 1.¹⁰¹⁶ között. A névadás eredete ismeretlen.

Vadász utca. Hrsz: 1408. Hossza: 118 m. 1993. júl. 1-től. A Zrínyi Miklós utca és a Halász utca között, a Zrínyi-lakóteleptől északra húzódó, a Pataji úttal párhuzamos utca. A névadás eredete ismeretlen. Korábbi neve *Ifjú Gárda utca* volt.

Vágóhíd köz. A *Zöldfa utca* Széchenyi út és Csajda utca közötti részének és nagyjából a *Csajda utca* tájékán lévő köz neve 1900 előtt.¹⁰¹⁷ Az utca végén volt az egykori érsekségi birkaakol, ahol, valószínűleg, vágóhíd is működött. Innen származhat a neve.

Vajas köz. Hrsz: 127. Hossza: 62 m (szilárd burkolat nélkül). *1927. dec. 30-tól. A Rákóczi utca és a Damjanich utca között lévő rövid köz. Nevét a közeli Vajasról kapta.

Vajas sor. A *Damjanich utca* neve 1900. nov. 8.¹⁰¹⁸ és 1948. febr. 17.¹⁰¹⁹ között. Nevét az utcától nyugatra lévő Vajasról kapta. Abban az időben a Vajas és az azóta feltöltött Vajas-ág párhuzamos volt az utcával.

Vajasi utca. A *Damjanich utca* egyik névváltozata az 1830-as évek elején. A 19. század első felében ugyanarra az utcára váltakozva használták a *Fokalja*, a *Fokolja utca* és a *Vajasi utca* nevet.¹⁰²⁰

Várady érsek park. A *Csajdakert* neve 1933. jún. 26-tól¹⁰²¹ 1945 májusáig. Nevét Várady Lipót Árpád¹⁰²² kalocsai érsekről (1914-1923), a Rokkanttelep megalapítójáról kapta.

¹⁰¹² KVI 61/1978. vb. sz. h.

¹⁰¹³ NLVK

¹⁰¹⁴ Kovács Ferenc

¹⁰¹⁵ KN 1900. nov. 18.

¹⁰¹⁶ KVI 13/1993. ör. sz. r.

¹⁰¹⁷ KN 1900. nov. 18.

¹⁰¹⁸ Uo.

¹⁰¹⁹ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁰²⁰ TÍMÁR Kálmán é. n.

Várady érsek utca. A *Hosszú Antal utca* neve 1927. dec. 30-tól¹⁰²³ az 1950-es évek elejéig. Nevének eredete ugyanaz, mint a Várady érsek parké.

Városház köz. A *Grósz József utca* 1900. nov. 8. előtt.¹⁰²⁴ Nevét a börtön helyén állt régi városházáról kapta, amit 1896-ban lebontottak.¹⁰²⁵

Városház utca. Hrsz: 73. Hossza: 60 m. 1993. júl. 1-től. A Szent István király út és a Búza-piac tér között lévő rövid utca. Nevét az utca északi oldalán lévő, 1912-ben épült új városházáról kapta.¹⁰²⁶ Korábbi nevei: 1900 előtt a *Korcsma (Kocsma) tér* része, 1900. nov. 8-tól¹⁰²⁷ 1946. febr. 17-ig a *Búzapiac tér* részeként nem volt önálló neve. 1945. február 17.¹⁰²⁸ és 1993. júl. 1. között *Csupó Imre utca (Grósz József utcával együtt)*.

Városkert. Az *Érsekkert* neve 1971. dec. 23-tól¹⁰²⁹ 1990. máj. 17-ig.¹⁰³⁰ A köznyelv továbbra is az *Érsekkert* elnevezést részesítette előnyben.

Városv (Városi) érsek utca. A *48-as utca* neve 1927. dec. 30.¹⁰³¹ és 1948. febr. 17.¹⁰³² között. Nevét Várossy Gyula¹⁰³³ kalocsai érsekről (1905-1910) kapta, aki 1908-ban felépíttette a negyvennyolc cselédlakást, a 48-as házakat.¹⁰³⁴

Vásártér utca. Hrsz: 2258/2. Hossza: 182 m (szilárd burkolat nélkül). 1988. aug. 4-től.¹⁰³⁵ A Petőfi Sándor utcáról nyíló, a Hősök útjával párhuzamos, majd oda az Ilyés Gyula utcánál kifutó utca. Nevét a Petőfi Sándor utca két oldalán tartott országos kirakodó vásárokról kapta.

Vasút utca. Hrsz: 2106. Hossza: 680 m. Része az 5308 sz. Dunapataj – Szakmár – Kalocsa közútnak (a Negyveni út 200 m-es szakaszával és a Kossuth Lajos utca Széchenyi úttól kezdődő szakaszával együtt). *1927. dec. 30-tól. A Kossuth Lajos utca és a Méhész utca találkozásától a Negyveni útig húzódó utca. (A várostérképek rendszeresen hibásan, Vasút utcának jelölik a Negyveni út Vasút utcától kezdődő végét. Szilárd burkolatát 1926-ban, a Kalocsa – Szakmár közötti törvényhatósági út építése idején kapta.¹⁰³⁶ Nevét az utca mentén húzódó vasútvonalról kapta.

Vasúti őrház. Negyvenszállás nyugati szélén, a vasútvonal északi oldalán található. Ma már nem funkcionál vasúti őrházként. Mellette van a Szilvatanya (Szívatanya), amely nem hivatalos közterületi név. Megközelíthető az 5308. sz. Dunapataj – Szakmár – Kalocsa közútról Negyvenszállás nyugati szélén.

¹⁰²¹ KN 1933. júl. 1.

¹⁰²² NLVK

¹⁰²³ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁰²⁴ KN 1900. nov. 18.

¹⁰²⁵ ASBÓTH Miklós 1998. 103.

¹⁰²⁶ Uo. 120.

¹⁰²⁷ KN 1900. nov. 18.

¹⁰²⁸ BKMÖL XXII. 5. 740. kig. 29. kgy. 1946. h.

¹⁰²⁹ KVI 39/1971. T. sz. h.

¹⁰³⁰ KVI 33/1990. th. sz. h.

¹⁰³¹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁰³² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁰³³ NLVK

¹⁰³⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 115.

¹⁰³⁵ KVI 68/1988. vb. sz. h.

¹⁰³⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 136.

Velencei kert köz. A *Bajcsy-Zsilinszky utca* neve 1880 körül.¹⁰³⁷ Nevét a Vajas keleti partján, az Ecetgyár utcai híd környékén elterülő, gyakran vízjárta veteményes kertetéről kapta. Ugyanezt a nevet viselte a *Damjanich utca* eleje a Vajas közig. Abban az időszakban a mai Búzapiac tér még kisebb volt, nyugati része, a mai Vajas-part még nem volt feltöltve. A Vajas mellett húzódó, a *Bajcsy-Zsilinszky utca* és a *Damjanich utca* között húzódó partszakasz, feltehetőleg, szintén a *Velencei kert köz* nevet viselte.

Veres Péter utca. Hrsz: 4200/32, 4240, 4458. Hossza: 908 m. 1978. okt. 6-tól.¹⁰³⁸ A Mikszáth Kálmán utca és a Németh László utca között húzódó, az Erdei Ferenc utcával párhuzamos Középsőkert városrész belüli utca.

Verseny utca. Hrsz: 3472. Hossza: 326 m. 1927. dec. 30-tól.¹⁰³⁹ A Foktői út és a Munkás utca között, az Alkotmány utca elejével párhuzamosan húzódó Bürgerkerti utca. Neve a közeli Városi Sporttelepen folyó versenyekre utal.

Vető (tervezett) utca. 1988. aug. 4-től.¹⁰⁴⁰ A Meszesi útról déli irányban a Szerűskert utcával párhuzamosan tervezett utca. Az utca a mai napig sem épült ki.

Via ad Danubiam. Nagyjából a mai *Foktői út (1.)* nyomvonalán a foktői Duna-partra vezető út 1770 körül.¹⁰⁴¹

Via ad Vineas Uj Hegy dictus. Nagyjából a Füzér utca tájékáról a homokgyőri szőlőkhoz vezető út 1770 körül.¹⁰⁴²

Via altera Patainum.¹⁰⁴³ **F Régi Dunapataji (Pataji) út.**

Via Battensis.¹⁰⁴⁴ **F Bátyai út. (2.)**

Via deserta Colo. Az érsekuradalomtól (az egykori Állami Gazdaság Martinovics utcai központja) Homokgyőrbe vezető út 1770 körül.¹⁰⁴⁵

Via Fogtinensis.¹⁰⁴⁶ **F Foktői út. (2.)**

Via Miskensis.¹⁰⁴⁷ **F Miskei út.**

Via Pataiensis Tegularae fornacis. Az érsekuradalomtól (egykori Állami Gazdaság Martinovics utcai központja) a Via deserta Colo.-val közös indulópontból kiinduló, nagyjából a Pataji úttal párhuzamos, a Kőégető dűlőn keresztül haladó út az 1770-es években, amely Dunapatajra vezetett.¹⁰⁴⁸ Nevét a mai Kőégető dűlőben lévő cserépégető kemencékről kapta.¹⁰⁴⁹ Innen eredhet a dűlő neve is.

¹⁰³⁷ Térkép 1881.

¹⁰³⁸ KVI 61/1978. vb. sz. h.

¹⁰³⁹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁰⁴⁰ KVI 68/1988. vb. sz. h.

¹⁰⁴¹ Térkép 1772.

¹⁰⁴² Uo.

¹⁰⁴³ Uo.

¹⁰⁴⁴ Uo.

¹⁰⁴⁵ Uo.

¹⁰⁴⁶ Uo.

¹⁰⁴⁷ Uo.

¹⁰⁴⁸ Uo.

¹⁰⁴⁹ TÍMÁR Kálmán é. n.

Vidats (Vidacs, Vidáts) utca. Hrsz: 4243. Hossza: 477 m. 1963. nov. 26-tól.¹⁰⁵⁰ A Hajós Alfréd utcával szemben a Vörösmarty utcától a Móra Ferenc utcáig húzódó Középsőkertek városrész belüli utca. Első ütemben a Liszt Ferenc utcáig tartó szakasza épült ki, később épült be az utca többi része. Korabeli térképeken különböző változatban szerepelt az utcanév. *Vidacs utca* (1967, 1973), *Vidáts utca* (1991, 1993, 1995). A helyes névváltozat *Vidats utca*. Nevét a kalocsai születésű Vidats Istvánról¹⁰⁵¹ (1802-1883), az első magyarországi mezőgazdasági gépműhely alapítójáról kapta. Az utca eredeti neve *Vidacs [Vidats] István utca* volt, később az utónév elkopott. A mai szemlélő egyaránt tekintheti névadónak Vidats Istvánt vagy idősebbik fiát, Vidats Jánost¹⁰⁵² (1826-1873) politikust, aki 1872-től haláláig a dunapataji választókerület (Kalocsa is ide tartozott) 48-as párti országgyűlési képviselője volt. Az 1848-as forradalom idején a márciusi ifjak egyike volt.

Víg utca. A Sörös Imre utca Haynald Lajos utca és a Szent Imre utca közötti részének neve 1900. nov. 8.¹⁰⁵³ és 1927. dec. 30.¹⁰⁵⁴ között, amikor hozzátartozták a *Szép utcát*. Az egyesített utca 1938. márc. 21-ig viselte a *Víg utca* nevet. A neve eredetére két, közszájon forgó magyarázat utal. Az egyik szerint a vidéki gimnáziumi diákok nagy számban laktak az utcában és az ő vidámságuk adta az ötletet az utca elnevezésére. A másik szerint az utcában működő nyilvános ház körül zajló víg élet volt az utca névadója. Ez utóbbi magyarázat nehezen fogadható el, mivel az utca nevét hivatalosan a képviselőtestület adta.

Vigadó sor. Hrsz: 3520. Hossza: 340 m. 1900. nov. 8-tól.¹⁰⁵⁵ A Csorna-foktői árapasztó főcsatorna („Giga”) hídjától, a Vörösmarty utca folytatásaként a Meszesi útig húzódó Szénáskert városrész belüli utca. Páros oldala csak az 1960-as évek második felétől épült be. Nevét Keresztes János vendéglősnek a vásártér szélén 1891-ben megnyitott Vásári Vigadó (ma a Vigadó sor 31. sz. ház) nevű vendéglőjéről kapta.¹⁰⁵⁶ Eredeti neve *Vigadó utca* volt.

Vigadó utca. A *Vigadó sor* eredeti névalakja.¹⁰⁵⁷

Viola utca. Hrsz: 2577. Hossza: 156 m. *1927. dec. 30-tól. A Nagymező utcától a Muskátli közig húzódó rövid, Szőlők városrész belüli utca. Eredetileg a Muskátli köz Viola utca és Virág utca közötti szakasza is Viola utca volt, amit 1978-ban leválasztottak az utcáról. A névadás eredete ismeretlen.

Virág utca. Hrsz: 2511/8, 2511/13, 2561. Hossza: 770 m. 1911. dec. 16-tól.¹⁰⁵⁸ A Nagymező utcától a vele nagyjából párhuzamosan futó Szőlők köze út közepéig húzódó utca, amely rövid, közel derékszögben megtörő szakasszal éri el a Szőlők köze utat. A Szőlőhegy déli részének a század első évtizedében kiépült hat utcájának (*Diófa utca*, *Gólya utca*, *Hársfa utca*, *Nagymező utca* (2.), *Szőlők köze*, *Virág utca*) egyike.

¹⁰⁵⁰ KVI 27/1963. T. sz. h.

¹⁰⁵¹ NLVK

¹⁰⁵² Uo.

¹⁰⁵³ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁵⁴ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁰⁵⁵ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁵⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 100.

¹⁰⁵⁷ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁵⁸ KN 1911. dec. 20.

Vitéz utca. A *Tartsay Vilmos utca* neve 1927. dec. 30.¹⁰⁵⁹ és 1948. febr. 17.¹⁰⁶⁰ között. Neve az első világháborús hadirokkantak, akik számára a Rokkanttelep épült, vitézségére utal.

Vízmű utca. Hrsz: 2298. Hossza: 185 m. 1968. ápr. 16-tól.¹⁰⁶¹ A Szőlők köze út és a Kertekalja sor között húzódó, a Petőfi Sándor utca Szőlők köze úton túli végével párhuzamos Szőlők városrész belső utca. Nevét az utca közelében lévő, a város vízellátásához tartozó kutakról kapta.

Vörös Hadsereg útja. A *Pataji út* neve 1948. febr. 17.¹⁰⁶² és 1990. máj. 17.¹⁰⁶³ között. Feltehetően a kommunista párt kalocsai szervezete javaslata alapján kapta a nevét.

Vörösmarty Mihály utca. Hrsz: 3507. Hossza: 1.433 m. Az 1950-es évek elejétől. A Csorna-foktői árapasztó főcsatorna („Giga”) hídjától, a Vigadó sor folytatásaként a Foktői útig húzódó hosszú, a Középsőkertek városrész északkeleti határát jelentő utca.

Vörösszállás. Negyvenszállástól északra lévő nagyobb tanya. Megközelíthető Kalocsáról a Vörösszállási úton keresztül, Negyvenszállásról az Urbántanyán keresztül.¹⁰⁶⁴

Vörösszállási út. Hrsz: 1357. Hossza: 964 m. A Negyveni út végétől az egykori gépalomlasi lakótelepig húzódó út, amely a hivatalos utcanév jegyzékben nem, de a városi vagyonnyilvántartásban szerepel.¹⁰⁶⁵ Korábbi neve 1967. jan. 1-től *Gépállomási út*, de az 1973-as térkép már névtelen útként jelölte.¹⁰⁶⁶

Zápor utca. A *Kígyó utca* neve 1900. nov. 8.¹⁰⁶⁷ és 1927. dec. 30. között,¹⁰⁶⁸ amikor hozzátartozott a *Csillag utcához*. Nevét a heves záporok idején az utca középső részén, a Dózsa György utca torkolatánál összegyűlő esővízről kapta.

Zárda köz. A *Kunszt József utca* zárdától a Martinovics utcáig terjedő részének a neve az 1860-as évektől a századfordulóig.¹⁰⁶⁹

Zárda tér. Az *Asztrik tér* neve az 1860-as évek és az 1880-as évek között.¹⁰⁷⁰ Nevét a tér keleti oldalán lévő zárdáról kapta.

Zerge utca. Hrsz: 656. Hossza: 144 m. 1900. nov. 8-tól.¹⁰⁷¹ Az Erkel Ferenc utca és a Dózsa György utca között lévő, a Füzér utca elejével nagyjából párhuzamos, Kígyós városrész belső rövid utca. Nevének eredete ismeretlen. Korábban névtelen köz volt.

¹⁰⁵⁹ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁰⁶⁰ BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁰⁶¹ KVI 13/1968. T. sz. h.

¹⁰⁶² BKMÖL XXII. 5. 1772. kig. 2. kgy. 1948. h.

¹⁰⁶³ KVI 33/1990. th. sz. h.

¹⁰⁶⁴ Kovács Ferenc

¹⁰⁶⁵ KPHI

¹⁰⁶⁶ Térkép 1973.

¹⁰⁶⁷ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁶⁸ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁰⁶⁹ Térkép 1881.

¹⁰⁷⁰ Uo.

¹⁰⁷¹ KN 1900. nov. 18.

Zöldfa utca. (1.) Hrsz: 848/5, 1479/1, 1499. Hossza: 779 m. 1900. nov. 8-tól.¹⁰⁷² A Tompa Mihály utcából kis kanyarral nyíló, a Széchenyi úton keresztül menő, a Csajda utcánál derékszögben a Gábor Áron utcába torkoló, illetve az 1990-es évek második felében a Csajda utcától a Hősök útjáig megnyitott, részben Kígyós városrészbéli, részben Széchenyi-lakótelepi utca. Idők során az utca több rövidebb utca összekapcsolásából alakult ki a mai formájára. Az 1900-as utcanév-változtatáskor az addig újbárosi *Zöldfa utca. (2.)* (ma a *Csap utca* déli része) nevét a mai *Zöldfa utca* Széchenyi útig húzódó része kapta meg. Nevének eredete ismeretlen. Ennek az utcaszakasznak közkeletű neve *Kertekalja* volt. Korábbi nevei: 19. század második felében a Tompa Mihály utca és a Széchenyi utca közötti része *Bánya utca*, ugyanez a része 1900. nov. 8. előtt *Burgundia utca*. Az utca Széchenyi úttól a Csajda utcáig tartó része *Vágóhíd köz* volt.¹⁰⁷³ 1900. nov. 8-án¹⁰⁷⁴ a *Vágóhíd köz* hozzácsatolták az *Ág utcához*, amit 1927. dec. 30-án csatoltak a *Zöldfa utcához*.¹⁰⁷⁵ A Széchenyi-lakótelep kiépülése idején, a 60-as, 70-es évek fordulóján alakult ki az utca Csajda utcáig húzódó részének mai formája. Az utca utolsó szakasza, a Csajda utcától a Hősök útjáig húzódó része a legfiatalabb, a közelmúltban jött létre az összeköttetés a Hősök útja és a Zöldfa utca között.

Zöldfa utca. (2.) A *Csap utca* Miskei út és Alkony utca közötti részének neve 1900. nov. 8. előtt.¹⁰⁷⁶ Utána az utcanév a Széchenyi-lakótelep környékén tűnt fel, a mai *Zöldfa utca* a Tompa Mihály utca és a Széchenyi út, addig *Burgundia utcának* nevezett szakaszát nevezték el *Zöldfa utcának*.¹⁰⁷⁷ A névadás eredete ismeretlen.

Zrínyi Miklós utca. Hrsz: 1433. Hossza: 208 m. 1963. nov. 26-tól.¹⁰⁷⁸ A Pataji útról az Oncsa köz közelében keleti irányba nyíló, a Telek utcáig húzódó Zrínyi-lakótelepi utca. Az utca végén lévő sorgarázsoktól szervízút vezet a Gombolyagi útra a Halász utca torkolatánál. Mivel az utca déli oldalán honvédségi lakások épültek, az utcát Zrínyi Miklósról (1508 körül-1566), a szigetvári hősről nevezték el.

Zsandár köz.¹⁰⁷⁹ **F Csendőr köz.**

Zsák utca. Hrsz: 591, 630. Hossza: 316 m. A József Attila utca Petőfi Sándor utca és Erkel Ferenc utca közötti szakaszából északnyugatra és délkeletre nyíló, tulajdonképpen két zsákutca a Kígyós városrészből a 19. század második felétől.¹⁰⁸⁰ Az északnyugati, hosszabb ágát egy, csak gyalogos közlekedésre alkalmas köz köti össze a Petőfi Sándor utcával a Grösz József utca végével szemben. A gyalogos köznek az 1970-es évek elejéig önálló neve volt, a *Zsákcsücs*, de említették *Zsák csücs köz* néven is.

¹⁰⁷² Uo.

¹⁰⁷³ Térkép 1881.

¹⁰⁷⁴ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁷⁵ KOLLÁNYI Ödön 1944.

¹⁰⁷⁶ Térkép 1881.

¹⁰⁷⁷ KN 1900. nov. 18.

¹⁰⁷⁸ KVI 27/1963. T. sz. h.

¹⁰⁷⁹ Térkép 1881.

¹⁰⁸⁰ Uo.

Zsákcsücs (Zsák csücs köz, Zsák csücs utca). A Zsák utca és a Petőfi Sándor utca között lévő, csak gyalogos közlekedésre alkalmas köz neve az 1970-es évek elejéig,¹⁰⁸¹ utána a *Zsák utca* része lett.¹⁰⁸²

Zsidótemplom köz. A *Haynald Lajos utca* neve 1880 körül.¹⁰⁸³ Párhuzamosan használták még a *Gangel (köz) utca* elnevezést is. Nevét az utca sarkán álló, 1861-ben épült zsinagógáról kapta. Az épületben 1963-tól a Nagy Lajos könyvtár működik.

Beltelkek és egyéb területek nevei

56-os emlékpark. A Piros Arany Szálloda mögött lévő park neve 2000. okt. 21-től.¹⁰⁸⁴ A park elnevezése dr. Balás László, Farkas Gergely, Józsa Lászlóné, dr. Molnár Gábor, Nagy Erik és Török Endre önkormányzati képviselők javaslatára történt. A hivatalos közterületek közé nem vette fel a városi önkormányzat. A parkban 56-os emlékkövet is elhelyeztek.

Apácakert. A Középsőkertek városrészben, nagyjából a Móra Ferenc utca – Jókai utca – Tóth Mike utca – Ecetgyár utca által határolt terület. Nevét egykori tulajdonosáról, a Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulatáról kapta.¹⁰⁸⁵

Cigány kertek. A Foktői úti laktanya területének neve a laktanya megépülése előtt.¹⁰⁸⁶ A névadás eredete ismeretlen.

Ciglédi (Cziglédi) kertek. A Vajas, valamint a Karamell Rt és a szennyvíztisztító telep között húzódó út közötti terület az 1820 körül.¹⁰⁸⁷ A névadás eredete ismeretlen.

Disznópiac. A Miskei út elején épült sorházak helyén működött kisállat piac a vásártér megszűnte (1962) és a sorházak építésének kezdete (1968) között.¹⁰⁸⁸ A megszűnte után az állatpiac a piactér alsó részére (a későbbi *Lengyel piac* vagy *KGST piac* helyére) költözött.¹⁰⁸⁹

Doctor kert. Nagyjából a Martinovics utcai egykori Filantrop telep helyén volt a 19. század végén.¹⁰⁹⁰ Nevét a kertben termesztett gyógynövényekről kapta. Az érsekiség tulajdonában volt.

Draskovich Ferenc fakereskedése. A Kossuth Lajos utca és a Malom utca sarkán volt 1880 körül a telep.¹⁰⁹¹

Draskovich kert. A 19. század végi kert pontos helyét (a térkép sérülései miatt) nem lehet megállapítani.¹⁰⁹² Nevét a tulajdonos Draskovich családról kapta.

¹⁰⁸¹ Térkép 1926.

¹⁰⁸² Térkép 1973.

¹⁰⁸³ Térkép 1881.

¹⁰⁸⁴ KVI Közgyűlési jegyzőkönyvek. 2000. okt. 21.

¹⁰⁸⁵ Kálóczi (Kalács) János

¹⁰⁸⁶ Térkép 1964.

¹⁰⁸⁷ Térkép 1820.

¹⁰⁸⁸ Deák Sándor

¹⁰⁸⁹ Madarász László

¹⁰⁹⁰ Térkép 1881

¹⁰⁹¹ Térkép 1881.

¹⁰⁹² Uo.

Epreshát (Epreskert). Az eredeti értelembbe vett Eperföld, a Dózsa György út eperföldi templomon kívüli részének 1820 körüli neve.¹⁰⁹³ Abban az időben kezdett Eperföld beépülni. Nevét a Malomszögi dűlő (nem tévesztendő össze a Szőlőhegy keleti határán lévő Malomszöggel, a dűlő ettől északabbra van) városhoz közel eső szélén (ami tulajdonképpen az eredeti Eperföld keleti határával esik egybe) ültetett eperfákról kapta.¹⁰⁹⁴

Felső kertek. A Foktői úttól északra és a Paksi köztől nyugatra fekvő terület neve.¹⁰⁹⁵ V. ö. Középsőkertek. L. még **Kőégetői kertek.** A területre két elnevezést is használtak. A hivatalos (térképek szerint) **Felső kertek**, a régebbi, köznyelvi neve **Kőégetői kertek.**¹⁰⁹⁶

Főkapitalani tyúkmajor.¹⁰⁹⁷ **F Tyúkmajor.**

Földhordó gödrök. Nagyjából a Vásártér utca – Petőfi Sándor utca – Gödrök köze által bezárt terület neve a 19. század végén,¹⁰⁹⁸ ahonnan a környékbeli építésekhez bányászták ki a vályogkészítéshez használt földet. Az 1970-es évekre az ott lévő gödröket szeméttel feltöltötték, napjainkban területén van a vásártér egy része. Közkeletű mai neve **Gödrök.**

Glaser-kert. A nagyszeminárium nyaralójának neve 1779 előtt.¹⁰⁹⁹ Lásd ott.

Gödrök. **F Földhordó gödrök.**¹¹⁰⁰

Homokgyőri szőlők (szöllők). Homokgyőr neve 1820 körül.¹¹⁰¹

Hunyadi Sporttelep. A Komló sor, Mócsy János utca, Selyemerdő utca és a művese állomás közötti területen, az egykori mély fekvésű, mocsaras területen, a Légsobora (Lepcsobora) helyén 1955-ben épült sportpálya.¹¹⁰²

Izraelita temető. A róm. kat. temető délkeleti sarkában nyitották meg 1893-ban.¹¹⁰³ Korábban a Vajas mellet lévő régi zsidó temetőben temetkeztek a kalocsai zsidók. **F Zsidó temető.**

Jézustársasági atyák erdeje. A Martinovics utca és a Mócsy János utca között, a Kossuth Lajos utcától északra lévő terület neve a 19. század második felében.¹¹⁰⁴ A területet a századfordulón kezdték beépíteni. Először 1897-ben a Tanítók Háza¹¹⁰⁵ (ma Hunyadi János Kollégium épülete), majd 1899 tavaszán a csendőrlaktanya,¹¹⁰⁶ a későbbi Murányi-féle Erzsébet Szanatórium épülete (Kossuth Lajos u. 12. sz.) és mellette 1905-ben Kolecsányi villa vagy Dulovits ház (Kossuth Lajos u. 10. sz., a rendőrség épülete) készült el, ez utóbbi kettőt Kolecsányi Endre társulati igazgató-

¹⁰⁹³ Térkép 1820.

¹⁰⁹⁴ SZEBERÉNYI István 1964. 12.

¹⁰⁹⁵ Térkép 1967.

¹⁰⁹⁶ SZEBERÉNYI István 1964. 19.

¹⁰⁹⁷ Térkép 1881.

¹⁰⁹⁸ Uo.

¹⁰⁹⁹ KATONA István 1967. 4. köt. 175.

¹¹⁰⁰ Térkép 1881.

¹¹⁰¹ Térkép 1820.

¹¹⁰² Kalocsa és Vidéke 1968. jún. 28.

¹¹⁰³ KN 1894. febr. 17.

¹¹⁰⁴ Térkép 1881.

¹¹⁰⁵ KN 1897. aug. 1.

¹¹⁰⁶ KN 1899. máj. 21.

főmérnök építtette.¹¹⁰⁷ Közben a mögöttes területen a fákat kivágták, és a területet felparcellázva házhelyeknek eladták.¹¹⁰⁸

Kaszinó kert.¹¹⁰⁹ A Petőfi Sándor u. 26. sz. alatti ifjúsági ház kertje, ahol 1884-ben felépítették a Kaszinó nyári helyiségét.¹¹¹⁰ Az épület az 1929-es átépítésével nyerte el mai formáját.¹¹¹¹

KGST piac. A Búzapiac tér déli részén működő iparcikk piac egyik közkeletű (névváltozata: *Lengyel piac*) neve 1988-tól. A kilencvenes évek elején túlnyomórészt csempésztett iparcikkeket, cigarettát, szeszes italt árusító piac. Korábban fél-fél évet működött a zöldségpiac külső részén, szemben a tűzoltósággal, illetve a Kubikos parkban, az Ecetgyár utcai híd mellett. Nevét az egykori szocialista országokból jövő árusoktól (lengyel, román, ukrán, jugoszláv stb.) kapta. A piacon ma már magyar kiskereskedők vannak túlsúlyban és túlnyomórészt ruházati cikket árusítanak.

Kirakó piac. Vásároló kereskedők piaca. Kezdetben a Tomori utcában működött 1973-ig, majd az ipartestületi székház előtti háromszög alakú parkoló helyén működött hivatalosan 1997-ig, de a *KGST (Lengyel) piac* megnyitása után lassan átszivárogtak a magyar vásároló kereskedők is a lényegesen nagyobb területre. A *Kirakó piac* kifejezést a köznyelv ma már nem használja, csak a városházi hivatalos nyelvben létezik.¹¹¹²

Kislegelő Társulat legelője. A Legelő sor – Miskei út – Szőlők köze út – Nagymező utca közötti terület neve,¹¹¹³ ahova 1938-ban kezdték építeni a Miskei úti lakotanyát.¹¹¹⁴ A legelőt a 19. század utolsó negyedében az Önkéntes Tűzoltó Egylet gyakorlótérként is használta.¹¹¹⁵

Kispiac. A mai Piros Arany Szálloda mögött lévő téren működött 1946 tavaszáig.¹¹¹⁶

Kisszeminarium kertje. A nagyszeminárium 1865-ben vásárolta meg a 3.500 négyszögöles *Szabó-kertet* a mai Széchenyi lakótelep északi részén, amely a nagyszemináriumi nyaraló mellett volt. Ezt a kertet vásárolta Haynald érsek 1881-ben a kisszeminarium számára nyaralónak.¹¹¹⁷

Kofapiac. F Piac.

Korsós kemencék telke. Az Iszkra Szövetkezet székháza Szent Imre utca – Petőfi Sándor utca – Kócsag utca által határolt telkének a századfordulón és előtte használt egyik közkeletű neve. Lásd. még *Fazekas tér, Korsós telkek*. Nevét az itt működő fazekasokról (kalocsai elnevezéssel: korsósokról) kapta. A területet a képviselőtes-

¹¹⁰⁷ Dulovits család iratai.

¹¹⁰⁸ KN 1896. ápr. 18.

¹¹⁰⁹ Térkép 1881.

¹¹¹⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 92.

¹¹¹¹ Uo. 141.

¹¹¹² Madarász László

¹¹¹³ Térkép 1926.

¹¹¹⁴ KN 1938. aug. 6.

¹¹¹⁵ Térkép 1881.

¹¹¹⁶ Deák Sándor

¹¹¹⁷ WINKLER Pál 1934. 59.

tület eladta a Kalocsai Keresztény Munkásegyletnek, amely 1910-ben ezen a telken építette fel székházát.¹¹¹⁸

Korsós telkek. A Korsós kemencék telke másik közkeletű neve a századforduló előtt. Lásd. még *Fazekas tér, Korsós kemencék telke.*¹¹¹⁹ A név eredete megegyezik a Korsós kemencék telke nevének eredetével.

Kőégető (Kiegető) uradalmi kaszáló. A mai Kőégető dűlő és a Kerti dűlő (kiskertek az Érsekkert mögött) neve 1820 körül.¹¹²⁰

Kőégetői kertek. A repülőtéri lakótelep és a Régi Foktői út között, a Paksi köztől nyugatra fekvő terület régebbi, köznyelvi neve.¹¹²¹ L. még **Felső kertek.** A hivatalos (térkép szerinti) neve **Felső kertek.**¹¹²²

Légcsobora kertek. A Selymerdő utca és a 48-as utca között lévő terület, melynek beépítése az 1950–60-as évek fordulóján kezdődött. Nevét a Légcsobora mocsárról (Lepcsobora) kapta, amely a mai Hunyadi pálya helyén volt.¹¹²³

Lenföldek. A Szerűskert városrész és a mellette lévő Cirokhát dűlő neve 1820 körül.¹¹²⁴

Lengyel piac. F KGST piac.

Lepcsobora kertek.¹¹²⁵ **F Légcsobora kertek.**

Malacpiac. A jelenlegi piactér alsó részén (*Lengyel* vagy *KGST piac*) működött a *Disznópiacról* átköltözött kisállat piac 1994-ig.¹¹²⁶

Malomszeg. Eperföldtől keletre lévő Malomszög dűlő (Telek-pusztá) neve 1820 körül.¹¹²⁷

Méhész telep.¹¹²⁸ A *Csajdakert* neve az 1910-es évek közepétől az 1920-as évek második feléig. A Kalocsavidéki Földmívelők és Iparosok Egyesülete 1911 decemberében állami segítséggel a parkban létrehozott méhészeti telepről kapta a nevét.¹¹²⁹ A méhészeti telepet az alapító egyesület tagegyesülete a Kalocsavidéki Méhészeti Egyesület működtette, amely 1913 decemberében alakult.¹¹³⁰

Mészárszék földjei. Nagyjából a mai Rokkantttelep neve 1820 körül.¹¹³¹

Mikeszállás. Eperföld végén, az Asztalos Szövetkezet telepe környékén lévő terület neve a beépítés előtt, főként cigányok lakták. Később a Kalocsavidéki Földmívelők és Iparosok Egyesületének egyik telepe létesült ott.¹¹³²

¹¹¹⁸ KN 1909. máj. 28.

¹¹¹⁹ TÍMÁR Kálmán é. n.

¹¹²⁰ Térkép 1820.

¹¹²¹ SZEBERÉNYI István 1964. 19.

¹¹²² Térkép 1964.

¹¹²³ Térkép 1881.

¹¹²⁴ Térkép 1820.

¹¹²⁵ Térkép 1881.

¹¹²⁶ Deák Sándor

¹¹²⁷ Térkép 1820.

¹¹²⁸ Térkép 1926.

¹¹²⁹ KN 1911. dec. 6.

¹¹³⁰ ASBÓTH Miklós 1998. 121.

¹¹³¹ Térkép 1820.

Millenniumi emlékpark. A Móra Ferenc utcából déli irányba nyíló utcák végén lévő területből a Kertvárosi Lakók Egyesülésének kezdeményezésére az önkormányzat átengedett térítésmentesen egy közel másfél hektáros területet park céljára.¹¹³³ Az egyesülés a Derús, Egészséges Családokért Egyesület közreműködésével társadalmi munkával és a Kecskeméti Állami Erdészeti Szolgálat támogatásával alakította ki a Millenniumi emlékparkot, amelyet 2002. május 1-én adtak át.¹¹³⁴

Móder Péter fatelep. Az egykori Paprikakísérleti és Vegyvizsgáló Állomás (ma Fűszerpaprika Kutató-Fejlesztő KHT) Malatin téri épülete helyén volt a fatelep a 19. század második felétől¹¹³⁵ 1920 nyaráig, amikor elkezdték a Paprikakísérleti Állomás telepét kialakítani.¹¹³⁶ A fatelep tulajdonosáról kapta nevét a közelben lévő, azóta feltöltött Móder kobolya.¹¹³⁷

Nagy Ignác kertje. A Szociális Otthon Hősök útján lévő részlegének elnevezése¹¹³⁸ 1889-ig. Nagy Ignác¹¹³⁹ (1802-1886) kalocsai törvényszéki bíró édesapja, Nagy György érsekuradalmi jószágigazgató, aki Eperfüldön 1829-ben vásárolt ház helyet, 1833-ban felvásárolta az 1828-as tűzvész után kiosztott szomszédos telkeket és ott felépítette családi kúriáját. Fia, Nagy Ignác Kecel 1848-as országgyűlési képviselője örökölte a kúriát és a körülötte lévő birtokot. Örököseitől Lichtensteiger Ferenc (1825-1895) c. püspök vásárolta meg 1889-ben a kalocsai iskolanővéreknek.¹¹⁴⁰

Nagymező. Az Érsekkert mögött, a Vajas északi partján lévő legelő neve a 20. század elején. Itt szállt le Kalocsán az első repülőgép 1913. április 24-én. A gépet Dobos István vezette. 1913. máj. 1-én a Nagymezőn rendezték meg az első kalocsai repülőnapot.¹¹⁴¹

Nagyszeminárium nyaralója. A Széchenyi-lakótelep középső részén, nagyjából a Széchenyi út – Zöldfa utca – Csajda utca – Alkotás utca által bezárt területen.¹¹⁴² Patachich Ádám érsek 1779-ben engedte át a nagyszemináriumnak a korábban *Glaser-kertnek* nevezett területet.¹¹⁴³ A köznyelv *Papkert* néven is emlegette.¹¹⁴⁴

Názáret. A Hősök útján a Bem apó utca és a Dózsa György utca közötti területen lévő kert, mely az iskolanővéreké volt. Nyaralójuk a kerttel szemben a Hősök útja másik oldalán (ma a Szociális Otthon) volt.¹¹⁴⁵

Öreg kukorica (kukoritza) földek. A Középsőkertek városrész és a Repülőtér városrész egy részének neve 1820 körül.¹¹⁴⁶

¹¹³² SZEBERÉNYI István 1964. 19.

¹¹³³ KVI 154/1999. öh. sz. h.

¹¹³⁴ Kalocsa történeti kronológiája.

¹¹³⁵ Térkép 1881.

¹¹³⁶ ASBÓTH Miklós 1998. 130.

¹¹³⁷ TÍMÁR Kálmán é. n.

¹¹³⁸ Térkép 1881.

¹¹³⁹ NLVK

¹¹⁴⁰ TÍMÁR Kálmán 1947.

¹¹⁴¹ KN 1913. máj. 3.

¹¹⁴² Térkép 1881.

¹¹⁴³ KATONA István 1967. 4. köt. 175.

¹¹⁴⁴ Kálóczi (Kalács) János

¹¹⁴⁵ SZEBERÉNYI István 1964. 24.

¹¹⁴⁶ Térkép 1820.

Öreg szőlők (szöllők). A Szőlők városrész elnevezése 1820 körül.¹¹⁴⁷

Öreghegyi szőlők (szöllők). A Szőlők városrész neve a 19. század végén.¹¹⁴⁸

Örvénykert. A Bányai úti híd után a Vajason lévő hármaskanyarnak a neve Örvény, a mellette lévő kerteké Örvénykert.¹¹⁴⁹

Papkert. A nagyszeminárium nyaralójának köznyelvi neve.¹¹⁵⁰

Paprika piac. A mai Sport vendéglő előtt működött hivatalosan az 1934-ben kiadott „paprika-rendelet” megjelenéséig, de a gyakorlatban továbbra is itt cserélt gazdát kis tételben az örölt fűszerpaprika.¹¹⁵¹ (A rendelet a paprikaforgalmazást csak a bejegyzett paprikakereskedőknek, illetve szövetkezeteknek engedélyezte.) (DS)

Paradicsom. A Fém- és Villamosipari Kft. helyén lévő területnek a gimnázium diákjai körében elterjedt közkeletű neve.¹¹⁵² Az egykori Raichl-kertből 1936 nyarán megvásároltak 1.839 négyszögölnyi területet gimnáziumi sportpálya céljára.¹¹⁵³ Az elnevezés a sportpálya korábbi veteményes kert mivoltára utal.

Páva sziget. A Vajas és mellékága által közrezárt sziget a Giga torkolatától délkeletre.¹¹⁵⁴ A Vajas, azóta részben feltöltött mellékága a Damjanich utcával párhuzamosan ment a Malatin térig, ott keletre fordulva, a Bányai úttól délre, azzal párhuzamosan, a régi zsidó temetőnél érte el a Vajast. A sziget ma már nincs meg.

Péter (Potyka) sziget. A Vajas és a már feltöltött Irága által közrezárt sziget a Giga torkolatától északra, nagyjából a Kalocsai Fűszerpaprika Rt. területe.¹¹⁵⁵ A sziget még nyomaiban sincs meg. A szigeten a kalocsaiak által kedvelten zöldvendéglő működött 1902 májusáig, amikor a Kalocsai Villamossági Rt. megvásárolta.¹¹⁵⁶ A megvásárolt vendéglő helyén épült fel a villanytelep, a „villanygyár”. Az épület még ma is áll.

Piac (Kofapiac). A városi hetipiac 1946. március végéig a Szent István király út két oldalán működött.¹¹⁵⁷

Piactér. A Búzapiac tér északi részének, ahol a zöldségpiac található köznyelvi neve 1946 óta. A városi képviselő testület a Szent István király úton működő hetipiacot 1946. márc. 23-án a Búzapiac térre, a jelenlegi helyére költöztette.¹¹⁵⁸

Potyka sziget. F Péter sziget.¹¹⁵⁹

Püspökkert.¹¹⁶⁰ A Móra Ferenc utcai fenyves mellett lévő épület és a hozzátartozó kert közkeletű neve, mivel a nyaraló és a hozzátartozó kert dr. Horváth Győző Viktor

¹¹⁴⁷ Uo.

¹¹⁴⁸ Térkép 1881.

¹¹⁴⁹ TÍMÁR Kálmán é. n.

¹¹⁵⁰ Kálóczi (Kalács) János

¹¹⁵¹ Deák Sándor

¹¹⁵² Szeberényi István

¹¹⁵³ ASBÓTH Miklós 1998. 149.

¹¹⁵⁴ Térkép 1881.

¹¹⁵⁵ Uo.

¹¹⁵⁶ KN 1902. máj. 18.

¹¹⁵⁷ KJ 1946. márc. 23.

¹¹⁵⁸ Uo.

¹¹⁵⁹ Térkép 1881.

¹¹⁶⁰ Kálóczi (Kalács) János

(1867-1944) martyropolisi felszentelt püspök, kalocsai nagyprepost tulajdonában volt. A püspök a nyaralót a kerttel együtt végrendeletileg a Szociális Testvérek Társaságára (Schlachta Margit missziós társulata) hagyta.¹¹⁶¹

Rápolti Nagy Ignác kertje.¹¹⁶² **F Nagy Ignác kertje.**

Római kat. temető. Az Újváros és a Szőlők városrész határán, a Béke utca nyugatról, a Nagymező utca délről határolja.¹¹⁶³ A 18. század folyamán létesült Korábbi helye a Belvárosi Általános Iskola épülete helyén állt egykori kistemplom körül volt. Az 1772-es térképen jelölték ezt is és a jelenlegi temetőt is. 1895-ben 1.630 négyszögöl területtel,¹¹⁶⁴ 1900 novemberében további 9.700 négyszögöllel megnagyobbították.¹¹⁶⁵

Selyemerdő. (1.) Az 1880-as években a Foktői úttól északra, a Vajastól nyugatra fekvő területet nevezték selyemerdőnek.¹¹⁶⁶ Feltehetően a közelben lévő tanítóképző, ahol selyemhernyó-tenyésztést is oktattak, epres kertje volt. A köztudatban nem ez a terület, hanem a Hunyadi pályától északra lévő terület neve maradt fen *Selyemerdő* néven.

Selyemerdő. (2.) A Hunyadi pálya és a 48-as utca közötti terület, ahol az Ilk Viktor utca tájékán volt rabfoglalkoztató telep, ahol szintén foglalkoztak selyemhernyó-tenyésztéssel, epres kertje lehetett. Az 1772-es és az 1838-as(?) térkép parknak jelöli a területet, de nevét egyik térkép sem tünteti fel.¹¹⁶⁷

Selyemerdő park. A Hunyadi Sporttelep és a Mócsy János utca között kialakított, játszótéri eszközökkel ellátott kisméretű park, melyet a Hunyadi Sporttelepet 10 éves időtartamra bérelő Kaloméh Trans Kft.¹¹⁶⁸ készített 2002 tavaszán. A május 31-én átadott parkban¹¹⁶⁹ elhelyezték a park nevét megőrkítő emlékkövet is.

Sétáló utca. A városi önkormányzat 1997-ben elhatározta,¹¹⁷⁰ hogy a Szent István király út középső, a Grösz József utca és az Ady Endre utca közötti részén sétáló utcát alakít ki. A sétáló utca kialakításának elhatározása után határozott arról, hogy a sétáló utcában Kalocsa hét jelentős érsekének szobrát is felállítják.¹¹⁷¹ A gépjármű forgalom elterelése során átszervezték a belváros forgalmát és jelentős útrekonstrukciók voltak 1999-től. A sétáló utca kialakítása 1999-ben kezdődött. A gépjármű forgalomtól mentesített útszakasz járdái viacolor burkolatot kaptak, és elkészítettek a szobrok és a díszkút alapjait. A következő évben került sor az egykori úttest aszfaltburkolatának felújítására és a szobrok elhelyezésére. Elsőként a Piros Arany Szálloda előtti díszkút elhelyezése történt meg, mely Kő Pál (1941–) Kossuth-díjas szobrászművész és Herrer-Y M. Caesar (1947–) építész munkája. A díszkutat 2000. márc. 15-én avatták fel. A nyár folyamán került sor a hét érsek bronz szobrának elhelyezésére. A szoborcsoport első tagja, a posta előtt álló Asztrik érsek

¹¹⁶¹ Szeberényi István

¹¹⁶² TÍMÁR Kálmán 1947.

¹¹⁶³ Térkép 1772.

¹¹⁶⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 102.

¹¹⁶⁵ Uo. 107.

¹¹⁶⁶ Térkép 1881.

¹¹⁶⁷ SZEBERÉNYI István 1964. 27.

¹¹⁶⁸ KVI 217/2001. öh. sz. h.

¹¹⁶⁹ KN 2002. máj. 31.

¹¹⁷⁰ KVI 431/1997. öh. sz. h.

¹¹⁷¹ KVI 194/1999. öh. sz. h.

szobra. A monumentális szobrot Benedek György (1934–) szobrászművész készítette. A többi szobor lényegesen kisebb, magasságuk kb. 120-132 cm, és kb. 150 cm magas oszlopszerű kőalapzatokon állnak. A második szobrot, Csák Ugrin érsek szobrát Halassy Csilla szobrászművész készítette. A harmadik szobor Batthyány József érseké. Készítője Székó Gábor (1969–) szobrászművész. Patachich Ádám érsek szobra a negyedik. Bocskai Vince (1949–) szobrászművész készítette. Az ötödik szobor Kunszt József érseké. Nagy Sándor (N. S.) (1923–) szobrászművész alkotása. Hatodikként Haynald Lajos bíboros érsek szobra látható, melyet Hunyadi László (1933–) szobrászművész készített. Az utolsó szobor Grösz József érseké, készítője Kő Pál (1941–) Kossuth-díjas szobrászművész. A szobrok sorát zárja a díszkút. A szobrokat és a sétálóutcát 2000. aug. 19-én avatták fel a millenniumi zászló átadása keretében.¹¹⁷² A sétáló utca és a szoborpark terve már korábban, a hatvanas évek második felében, az általános városrendezési tervben is megfogalmazódott.¹¹⁷³ A sétáló utcát (gépjárműmentes övezet) ugyanezen a területen kívánták létrehozni, de kicsit hosszabban, az Esze Tamás utca és az Ady Endre utca között. A mai Szentháromság térről is el akarták terelni a gépjármű forgalmat, ezért az Esze Tamás utcától a Hunyadi utcán keresztülmenő átvágással kívánták az Ecetgyár utca forgalmát a Kossuth Lajos utcára átvezetni. Az átvágás a Malom utca környékén érte volna el a Kossuth Lajos utcát. Anyagiak hiányában a terv nem valósult meg. A szoborparkot a Kossuth Lajos utcában, a kórház melletti járdaszakaszon kialakított sétányra tervezték, ahova a magyar tudomány és kultúra jelesei- nek mellszobrai szánták. Az utcaátvágás a városrendezési terv későbbi felülvizsgálata során lekerült a napirendről,¹¹⁷⁴ a szoborpark terve pedig feledésbe merült

Szabó-kert. A Kisszemínáriumi kert neve 1865 előtt.¹¹⁷⁵

Szénáskert. A még beépítetlen Szénáskert városrész neve a 19. század végén.¹¹⁷⁶ 1789-ben kiadott érseki rendelet jelölte ki a területet szénatárolásra.¹¹⁷⁷ Itt tárolták a kalocsai polgárok szénájukat.

Szénás kertek. A Bányai út eleje és a Ciglédi kertek között lévő terület 1820 körül (nem azonos a mai Szénáskert városrészszel, ahova a 18. század végén kerültek a szénás kertek). Ez a szénáskert a városé volt.¹¹⁷⁸

Szérűskert. A Meszesi út és a Bányai út találkozásától délkeletre lévő terület, ahol a város gazdái a gabonájukat csépelelték.¹¹⁷⁹

Tyúkmajor. A 48-as házak városrész nyugati részének 1908 előtti neve. Az érseki¹¹⁸⁰ (később káptalani¹¹⁸¹) uradalom baromfitelepéről kapta nevét.

Újhegyi szőlők. A Szőlők köze út déli részétől keletre a Malomszögi csatornáig húzódó, részben beépített terület,¹¹⁸² amelyet az 1970 után megjelent térképek Malom-

¹¹⁷² KN 2000. aug. 18.

¹¹⁷³ ÁVT 1970. 12.

¹¹⁷⁴ ÁVT 1976. Térkép mell.

¹¹⁷⁵ WINKLER Pál 1934. 59.

¹¹⁷⁶ Térkép 1881.

¹¹⁷⁷ ASBÓTH Miklós 1998. 72.

¹¹⁷⁸ Térkép 1820.

¹¹⁷⁹ SZEBERÉNYI István 1964. 29.

¹¹⁸⁰ Térkép 1820.

¹¹⁸¹ Térkép 1881.

szögnek vagy Malomszögi dűlőnek neveznek, összekeverve a tőle északkeletre lévő valódi Malomszög dűlővel. Az 1967-es térkép a Malomszögi dűlő név mellett a Szőlők nevet is használja a terület megnevezésére.

Uradalmi Telek. A Pataji út és a Gombolyagi út közötti városnegyed északi széle és a Telek-puszta dűlő neve 1820 körül.¹¹⁸³

Uradalom szénáskertje. A 48-as házak városrész Kőégető köztől (egykori Tyúkmajor) keletre lévő területe. A város harmadik szénáskertje.¹¹⁸⁴

Város kertje. A Bányai út és a Ciglédi kertek között lévő terület neve a 19. század végén.¹¹⁸⁵ A század elején még *Szénás kertek* volt a terület neve.

Városerdei kertek. A déli irányba fordult Bányai út és a Vajas közötti terület, a Paprikakutató Állomás telepe és környéke.¹¹⁸⁶

Vásártér (1.) A Petőfi Sándor utca Hősök útján túli részének két oldala az Eperföld utca és a Szőlők köze út csatlakozásáig. 1986-tól tartják itt az országos kirakodó vásárokat.¹¹⁸⁷ A kalocsai vásártartás a középkorból ered. Zsigmond király 1405. máj. 24-én a mezővárosi kiváltságokkal vásártartási jogot is adott Kalocsának.¹¹⁸⁸ A török hódoltság idején a falusi sorba süllyedt város vásárai is megszűntek. A vásártartási jogát csak a 18. század első harmadában kapta vissza. 1721-ben évi 3 nap, 1731-től évi 4 nap: Mátyás nap (febr. 24.) Úrnapja (máj. 21.), Nagyboldogasszony napja (aug. 15.) és András-nap (nov. 30.).¹¹⁸⁹ Jelenleg is négy országos kirakodó vásárt tartanak évente. József napi (márc. 19-hez legközelebbi vasárnap), május utolsó vasárnapján, szeptember utolsó vasárnapján és az András napi (nov. 30-hoz legközelebbi vasárnap) vásár.¹¹⁹⁰

Vásártér (2.) A Miskei út páros oldalán lévő sorházak helyén volt terület, ahol az 1960-as évek második felében, a sorházak építéséig tartották a kirakodó vásárokat. A területet *Disznópiac*nak is nevezték az itt működő kisállat piac miatt.¹¹⁹¹

Vásártér (3.) (Vásárállás¹¹⁹²). A Bányai út északi oldalán a Rubin Kft telepétől a Viga-dó sorig terjedő területen volt a város első vásártere 1962-ig. Az utolsó vásárt 1962 őszén tartották.¹¹⁹³ A vásárteret használták sportcélokra is 1913-tól, a KSC megalakulásától¹¹⁹⁴ 1927-ig, a Kalocsai Levente Egyesület Foktői úti sportpályájának (ma a Városi Sporttelep) elkészültéig. A vásártéren sportpálya épült, amit 1918. máj. 29-én adtak át.¹¹⁹⁵ Mivel a terület Vajason inneni részét átadta a város a Paprikafeldolgozó Vállalatnak, a vásár a Petőfi Sándor utcába, az egykori „zöldkereszt” kör-

¹¹⁸² Térkép 1964.

¹¹⁸³ Térkép 1820.

¹¹⁸⁴ Uo.

¹¹⁸⁵ Térkép 1881.

¹¹⁸⁶ Térkép 1964.

¹¹⁸⁷ Deák Sándor

¹¹⁸⁸ ASBÓTH Miklós 1998. 53.

¹¹⁸⁹ Uo. 65.

¹¹⁹⁰ Deák Sándor

¹¹⁹¹ Uo.

¹¹⁹² TÍMÁR Kálmán é. n.

¹¹⁹³ Deák Sándor

¹¹⁹⁴ ASBÓTH Miklós 1998. 121.

¹¹⁹⁵ KN 1919. máj. 29.

nyékére költözött. Onnan a Meszesi út páros oldalán lévő, még beépítetlen területre, majd vissza a Petőfi Sándor utcába, a Széchenyi út és a Hősök útja közötti szakaszára költözött. Jelenlegi helyén 1986-tól tartják a vásárokat.

Veteményes kertek. A Híd utca és a Vajas közötti, gyakran vízjárta terület neve a 19. század második felében. A gyakori elöntések miatt a hozzá vezető utat Velencei kertköznek nevezték.¹¹⁹⁶

Zichy telep. A Hősök útja elején, a páratlan oldalon, a Vásártér utcával párhuzamos, nyolc lakást tartalmazó, négy ikerházból és egy külön álló épületből álló ház sor, melyet Zichy Gyula¹¹⁹⁷ érsek (1925-1942) 30 éves püspöki jubileuma alkalmából építettek 1935-36 folyamán.¹¹⁹⁸

Zsellérek legelője. A Szőlők köze út Miskei úti torkolatától keletre fekvő, a lőszerraktárakig húzódó honvédségi gyakorlótér területe. A módosabb gazdák legelője, a Kislegelő Társulat legelője, jobb helyen a városhoz közelebb, a mai Miskei úti lak-tanya helyén volt.¹¹⁹⁹

Zsidó temető. A Bányai út déli oldalán a Vajas-híd előtt lévő kis terület, amelyet délről a Vajas holtága határol.¹²⁰⁰ A temető a zsidók kalocsai betelepülése, 1833¹²⁰¹ után létesült és 1893-ig használták, 1893-ban bezárták.¹²⁰² Utána a zsidó vallásúakat a róm. kat. temető délkeleti sarkában nyitott új izraelita temetőben temették el, de elvértve itt is volt temetés. **F Izraelita temető.**

¹¹⁹⁶ Térkép 1881.

¹¹⁹⁷ NLVK

¹¹⁹⁸ SZEBERÉNYI István 1964. 32.

¹¹⁹⁹ Térkép 1964.

¹²⁰⁰ Térkép 1881.

¹²⁰¹ ÚJVÁRI Péter 1987. 446-447.

¹²⁰² ASBÓTH Miklós 1998. 101.

IRODALOM

Nyomtatott források

ASBÓTH Miklós

1998

Kalocsa történeti kronológiája.

In: Asbóth Miklós, Romsics Imre: Kalocsa tegnap és ma. Kalocsa. 42-210.

2002

100 éves a kalocsai közvilágítás.

In: Kalocsai Néplap 2002. dec. 6. 7.

(Érdekességek Kalocsa múltjából.)

BÁRTH János

1975a

A kalocsai szállások településnéprajza.

Kalocsa. (Kalocsai múzeumi dolgozatok 1.)

BOROSY András

1997

Pest-Pilis-Solt vármegye 1728. évi regnicoláris

összeírása. 1-2. köt. Budapest.

BOZSÓ Ferenc

1971/a

Kalocsa építészeti emlékei. In: Katona István Társaság tanulmányai Kalocsáról. Szerk. Czajtányi István. Kalocsa. 294-312.

1971/b

Kalocsa ipara. In: Katona István Társaság tanulmányai Kalocsáról. Szerk. Czajtányi István. Kalocsa. 129-167.

CITTA di Colocza

1687

Citta di Colocza nel Ungaria Superiore. Data in luce da Giacomo de Rossi dalle sue stampe in Roma alla pace con Priuli del S. Pont I. Anno 1687. Rézmetszet.

In: Országos Széchényi Könyvtár Térképtár TM 1912.

CSELEBI, Evlia

1904-1908

Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660-1664, 1664-1666. Budapest.

CZAJTÁNYI István

1971/a

Kalocsa város lakosainak 1772. évi összeírása.

In: Katona István Társaság tanulmányai Kalocsáról. Szerk. Czajtányi István. Kalocsa. 87-105.

1971/b

Kalocsa a XVIII. században. In: Katona István Társaság tanulmányai Kalocsáról. Szerk. Czajtányi István. Kalocsa. 65-79.

GALLINA Zsolt, ROMSICS Imre

1996	A Kalocsai Sárköz régészeti emlékei. Kalocsa. (Kalocsai múzeumi közlemények 3.)
GYÖRFFY György 1977	István király és műve. Budapest.
1987	Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. 2. köt. Budapest.
IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor 1996	Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. 8. Bács-Kiskun megye. A kötet szerzője: – – . Budapest.
JERNYEI KISS János 2000	A kalocsai érseki székesegyház és rezidencia megújulása a 18. században. In: Kalocsa történetéből. Szerk. Koszta László. Kalocsa. 243-282.
Kalocsa és Járása (KJ) 1946. márc. 23.	Szombattól kezdve a Búzapiac téren lesznek megtartva a hetipiacok.
1948. febr. 21.	Új utcanevek városunkban.
Kalocsa és Vidéke (KV) 1968. jún. 28.	[1955-ben elkészült a Hunyadi sporttelep.]
Kalocsai Néplap (KN) 1885. okt. 8.	A negyveni kápolna.
1894. febr. 17.	A Vajas vizének felfrissítése.
1894. ápr. 14.	A kalocsai városi képviselő közgyűlése április 12-én.
1896. ápr. 18.	Árverési hirdetés [az egykori Jézustársasági atyák erdejéből kialakított építési telkek eladásáról.]
1897. aug. 1.	A Tanítók házába való felvételre...
1899. máj. 21.	Szentgyörgyi Jablonczay Sándor [avatta fel a csendőrség új laktanyáját a Kossuth Lajos utcában.]
1900. nov. 18.	Kalocsa város utcáinak új elnevezése.

1902. máj. 18.	[A Kalocsai Villamossági Rt megvásárolta a Péterkertet...]
1906. nov. 25.	Községi közgyűlés.
1909. máj. 8.	Községi közgyűlés.
1911. dec. 6.	[Állami segítséggel méhészeti telepet létesített a Kalocsavidéki Földmívelők és Iparosok Egyesülete Kalocsán.]
1911. dec. 20.	Képviselőtestületi ülés.
1913. máj. 3.	A kalocsai repülőnap.
1918. aug. 17.	A rokkantak ünnepe.
1919. máj. 29.	[Felavatták a vásártéren az új labdarúgó pályát.]
1928. jan. 4.	Hírek [új utcanevekről és a házszámozásról.]
1930. márc. 29.	Városi közgyűlés.
1930. szept. 20.	Séta az államerdészeti csemetekertben.
1933. júl. 1.	Városi közgyűlés.
1933. dec. 23.	Miért Csajda a Csajda?
1938. aug. 6.	Végleges lesz a katonaság Kalocsán. Folytak a tárgyalások a Kislegelő Társulat és a város között létrejött csere-szerződés tárgyában.
2000. aug. 18.	Antall István: A történelem sétálóutcája. – Nagy érsekek sora. [Asbóth Miklós:] [A hét érsek életrajza.]
2002. máj. 31.	Meghívó [a Selyemerdő park avatására.]
KERÉNYI József 1998	Kerényi József. Budapest. (Vallomások... architektúra sorozat)
KOLLÁNYI Ödön 1944	Kalocsai utcák, terek nevei. In: Kalocsai Újság 1944. máj. 13., máj. 20., máj. 27., jún. 10., jún. 17., jún. 24.
MAROSI Ernő	

- 2000 A második kalocsai székesegyház néhány művészettörténeti kérdése. In: Kalocsa történetéből. Szerk. Koszta László. Kalocsa 51-68.
- PÁKOLICZ István
1971 Jel. Válogatott versek. Budapest.
- PETROVÁ CZ Gyula
1929 Huszonöt év a kalocsai főegyházmegye építőmunkájában. Budapest.
- PINTÉR Imre
1942 A kalocsai főszékesegyház. Budapest. (A budapesti kir. Magyar Pázmány Tudományegyetem Művészettörténeti és Kereszténységészeti Intézetének dolgozatai 73.)
- RESLI Antónia
1973 A kalocsai 48 cselédlak építése. In: Kalocsa vidéke és népe. Szemelvények a kalocsai I. István Gimnázium honismereti gyűjtéséből. Szerk. Kuczy Károly. Kecskemét. 71-82.
- ROMSICS IMRE
1987 Adatok Kalocsa környékének történeti földrajzához. Budapest (Homokméggyi műhelytanulmányok 4.)
- SZABÓ Attila
2000 A kalocsai Rokkantelep rövid története (1916-1949)
In: Kalocsa történetéből. Szerk. Koszta László. Kalocsa. 385-412.
- Térkép
1901 Kalocsa község belterületének térképe az 1901-ik évben eszközölt házszámozások után. Kalocsa
- Térkép
1926 Kalocsa r. t. város átnézeti térképe. Kalocsa.
- Térkép
1967 Kalocsa járási jogú város [térképe.] Budapest.
- Térkép
1973 Kalocsa. Térkép. Budapest.
- Térkép
1991 Kalocsa '91. Térkép. Budapest.

Térkép 1995	Kalocsa. Városterkép.
TÍMÁR Kálmán 1940	A kalocsai Tisztartó sor. In: Kalocsai Néplap 1940. febr. 24. 2.
TÍMÁR Kálmán 1947	Sárköz első képviselői. In: Kalocsai Népszava 1947. máj. 28. 2.
ÚJVÁRI Péter (szerk.) 1987	Zsidó lexikon. Bécs.
VARGA Lajos 1927	Kalocsa és vidéke. Szülőföldismertetés. Kalocsa. (Árpád könyvek 13-14.)
VASS Előd 1980	Kalocsa környékének török kori adóösszeírásai. Kalocsa. (Kalocsai múzeumi dolgozatok 4.)
WINKLER Pál 1927	Kalocsa története különös tekintettel politikai és szellemi kultúrájának fejlődésére (Árpád könyvek 11-12.) Kalocsa.
1929	A kalocsai főszékesegyház 1010-től napjainkig. Kalocsa. (Árpád könyvek 31. 33.)
1932	A kalocsai érseki kastély és a főszékesegyházi könyvtár története. Kalocsa. (Árpád könyvek 43.)
1934	A papnevelés története a kalocsai egyházmegyében. Kalocsa. (Árpád könyvek 47.)

Levéltári és irattári források, kéziratok

Állami Városépítési Tudományos és Tervező Intézet (ÁVT)

1970

Műleírások Kalocsa általános rendezési terv területfelhasználási tervéhez. In: Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjtemény.

1976

Kalocsa általános rendezési terv felülvizsgálata. In: Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjtemény.

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára (BKMÖL)

V. 81/b. Kalocsa Város Tanácsának iratai.

Közigazgatási iratok. 1927.

XXII. 5. Kalocsa Város Képviselőtestületének iratai.

740. kig. 29. kgy. 1946. (II. 17.) sz. véghatározat a Horthy Miklós utca nevének [megváltoztatásáról.]

1772. kig. 2. kgy. 1948. (II. 17.) sz. véghatározat a Nemzeti Bizottság és egyes felszólalók kiegészítő javaslatát a képviselőtestület magáévá teszi és Kalocsa város alábbi utcaneveit a következő utcanevekre változtatja.

2105. kig. 27. kgy. 1949. (III. 8.) sz. véghatározat [új építési telkek kijelöléséről.]

Dulovits család iratai

Dr. Péderi Józsefné sz. Dulovits Erzsébet (Miskolc) tulajdonában lévő, édesapjára, Dulovits Árpád min. tanácsosra és édesapja nagybátyjára, Kolecányi Endre védgáttársulati igazgató-főmérnökre vonatkozó iratok. Az iratok egy részének másolata a Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjteményében található.

Kalocsa Város Irattára (KVI)

Tanácsülési és vb. ülési jegyzőkönyvek.

Tanácsülési (T.) és végrehajtó bizottsági (vb.) határozatok, rendeletek (r.).

28/1961. T. (X. 28.) sz. határozat a városfejlesztési terv I. féléves eredményéről.

39/1962. T. (XII. 7.) sz. határozat

házhely kisajátításokról a Középsőkertekben.

34/1962. vb. (III: 9.) sz. határozat KISZ-lakások építéséről.

27/1963. T. (XI. 26.) sz. határozat új utcanevekről.

20/1967. T. (VII. 6.) sz. határozat kisajátításokról lakásépítéshez

13/1968. T (IV. 16.) sz. határozat utcák és lakónegyedek elnevezéséről
6/1968. vb. (I: 12.) sz. határozat az 1968. évi kisajátításokról.
20/1971. T. (VI. 18.) sz. határozat Kunfy Zsigmond utca nevének megváltoztatásáról.
39/1971. T. (XII. 23.) sz. határozat utcák elnevezéséről.
102/1971. vb. (XI. 19.) sz. határozat a kiskertek vevőinek kijelöléséről.
7/1974. T. (II. 22.) sz. határozat utcaelnevezésekről.
73/1976. vb. (XI. 5.) sz. határozat a Széchenyi-lakótelep II. ütem beruházási programjáról.
16/1978. T. (IX. 28.) sz. határozat a 15 éves lakásépítési program építési területeinek kijelöléséről.
61/1978. vb. (X. 6.) sz. határozat utcaelnevezésekről.
39/1983. vb. (VII. 7.) sz. határozat a Tulipán utcai tömbfeltárásról.
60/1984. vb. (VIII. 9.) sz. határozat az utcák elnevezéséről.
106/1986. vb. (XI. 10.) sz. határozat az utcanév rendezésről és a városrészek meghatározásáról.
26/1987. vb. (III. 12.) sz. határozat az utcaelnevezés megváltoztatásáról.
2/1988. T. (X. 26.) sz. rendelet az utca és településrész elnevezéséről, a házszámozásról.
68/1988. vb. (VIII. 4.) sz. határozat az utcaelnevezésekről.
17/1989. th. (IX. 26.) sz. határozat az I. István király út elnevezésének megváltoztatásáról.
33/1990. th. (V. 17.) sz. határozat utcaelnevezések megváltoztatásáról.
Közgyűlési jegyzőkönyvek.
2000. okt. 21-i ülés.
Önkormányzati határozatok (öh.) és rendeletek (ör.).
13/1993. ör. (VII. 1.) sz. rendelet az utca és településrész elnevezéséről, a házszámozásról szóló 2/1988. T. (X. 26.) sz. rendelet módosításáról.
24/1995. ör. (VI. 22.) sz. rendelet a közterület- és városrésznevek megállapításáról, valamint a házszámozásról.
2/1996. öh. (VI. 13.) sz. határozat az utcaelnevezésekről.
212/1996. öh. (VI. 13.) sz. határozat utcaelnevezésekről.
431/1997. öh. (XII. 4.) sz. határozat a belvárosi forgalmi rend átalakításával kapcsolatos koncepcióról.
154/1999. öh. (VI. 10.) sz. határozat a Móra F. utca mögötti terület hasznosításáról.
194/1999. öh. (IX. 2.) sz. határozat a millennium alkalmából létesítendő köztéri képzőművészeti alkotásokról.
62/2000. öh. (IV. 6.) sz. határozat az utcaelnevezésekről.

	217/2001. öh. (XII. 6.) sz. határozat a Hunyadi sporttelep használatba adásáról. 13/2002. ör. (IX. 27.) sz. rendelet a közterület- és városrésznevek megállapításáról, valamint a házszámozásról szóló 24/1995. (VII. 11.) ör. számú rendelet módosításáról.
KATONA István 1967	A kalocsai érseki egyházmegye története 1-4. köt. Latin eredetiből ford. Takács József. Kézirat. Kalocsa. Az 1800-ban megjelent mű fordításának kézirata a Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjteményében található.
Murányi család iratai	Murányi Károly leánya, Bánrévi Ernőné tulajdonában lévő családi iratok közül édesapja, dr. Murányi Károly orvos szakképesítésére és szanatóriumára vonatkozó iratok. Az iratmásolatok a Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjteményében találhatók.
SZEBERÉNYI István 1964	Kalocsa földrajzi nevei. Szakdolgozat. Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjtemény.
Térkép 1772	Planum archiepiscopalis civitatis Colocensis Affumptum & delineatum. In: conviczu archiepiscopali Batthyanyiano. MDCCLXXII. In: Batthyány album. A kalocsai piarista kollégium tanárai és diákjai által készített rajzok, térképek gyűjteménye a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban.
Térkép 1772	Planum archieoiscolalis civitatis Colocensis assumptum & delineatum in convictu archiepiscopali Batthyanyiano MDCCLXXII
1774	Plan des erzbischofflichen calotschaer Terrens. Entworfen: von Gab. Szutschanszky in Colotscha. In: Batthyány album. A kalocsai piarista kollégium tanárai és diákjai által készített rajzok, térképek gyűjteménye a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban.

Térkép
1820

Kalocsa (Pest m.) bel- és külterületének áttekintő térképe.
1820 körül.
Kalocsai Érseki Gazdasági Levéltár T. 159.

Térkép
1881

Kalocsa érseki város térképe és magyarázata.
Rajzolta [188]1-ben Szentkereszty Géza [...] tanár.
A restaurált, helyenként hiányos, kézzel rajzolt térkép a
kalocsai Viski Károly Múzeum tulajdonában van.

Térkép
1964

Kalocsa járási város dűlők szerint beosztott térképe.
A városi tanács építési osztályán készült 16 példányban.
Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjtemény.

TÍMÁR Kálmán
é. n.

Tímár Kálmán kéziratos utcanév-kutatásai. In: Tímár-
hagyaték. Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti
gyűjtemény. Tímár Kálmán halála után a kalocsai városi
tanács megvásárolta T. K. kéziratos hagyatékát és azt a
városi könyvtárban helyezte el.

Adattárak

Kalocsa történeti kronológiája

Számítógépes adattár. Szerk. Asbóth Miklós. In:
Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjtemény

Kalocsai Körzeti Földhivatal ingatlan-nyilvántartása.

Kalocsai Polgármesteri Hivatal Ingatlan-vagyonkatasztere. (KPHI)
Számítógépes adatbázis.

Nagy Lajos Városi Könyvtár Helyismereti gyűjtemény személyi adattára. (NLVK)
Részben számítógépes, részben cédula adattár. Szerk.
Asbóth Miklós.

Szóbeli adatközlők

Benke Ferenc nyugalmazott újságíró (Petőfi Népe, Kalocsai Néplap)

Deák Sándor ny. osztályvezető (Városi Tanács, Termelési és Ellátásfelügyeleti Osztály)

Fonyódi Béláné főelőadó (Polgármesteri Hivatal, Közigazgatási és Hatósági Osztály, néesség-nyilvántartó)

Gallai Jánosné főelőadó (Polgármesteri Hivatal, Városüzemeltetési és Fejlesztési Osztály)

Huszár Mihály osztályvezető (Polgármesteri Hivatal, Városüzemeltetési és Fejlesztési Osztály), a Petőfi Lakásépítő Szövetkezet egykori vezetője

Kálóczi (Kalács) János édesapja egyházi szolgálatban álló mesterember volt. Az adatközlő gyermekkorában sokat tartózkodott a különféle egyházi ingatlanokon, így jól ismerte azokat.

Kovács Ferenc ny. mezőgazdasági mérnök (ISZKRA Mg. Szövetkezet)

Madarász László főelőadó (Polgármesteri Hivatal, Városüzemeltetési és Fejlesztési Osztály, piacfelügyelő)

Szeberényi István ny. igazgató (Kossuth Zsuzsanna Egészségügyi Szakközépiskola)

RÖVIDÍTÉSEK

F	lásd
ÁVT	Állami Városépítési Tudományos és Tervező Intézet (Budapest)
BKMÖL	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára (Kecskemét)
h.	határozat
Hrsz.	helyrajzi szám
kgy.	közigazgatási
kig.	közigazgatási
KJ	Kalocsa és Járása. Demokratikus hetilap. 1945. máj. 5. – 1948. ápr. 24.
KN	Kalocsai Néplap. Vegyes tartalmú közlöny. 1878. ápr. 1. – 1944. okt. 14. Majd Kalocsa város lapja 1989. nov. 25. –.
KPHI	Kalocsai Polgármesteri Hivatal Ingatlan-vagyonkatasztere
KV	Kalocsa és Vidéke. A Petőfi Népe kalocsai kiadása. 1956. nov. 3. – 1989. dec. 22. Közben: Dunamenti Hírek 1970. júl. 3. – 1988. aug. 26. között.
KVI	Kalocsa Város Irattára
m	méter
NLVK	Nagy Lajos Városi Könyvtár (Kalocsa)
Ö., ö.	önkormányzati
öh.	önkormányzati határozat
ör.	önkormányzati rendelet
r.	rendelet
r.	rendezett
sz.	szám(ú)
T., t.	tanácsi
tr.	tanácsrendelet
vb.	végrehajtó bizottság